

Prisiminimų beieškant:

terapiniai skaitiniai
demencija sergantiesiems

Metodinė priemonė

Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešoji biblioteka
Šiauliai, 2021

Sudarė prof. dr. Bronius Maskuliūnas

Recenzavo prof. dr. Daiva Petruševičienė
prof. dr. Liuda Radzevičienė

Antras pataisytas ir papildytas leidimas

Leidėjas

Rėmėjas

ISBN 978-609-8237-14-6

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB)

© Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešoji biblioteka, 2021

TURINYS

<i>Pratarmė (Bronius Maskuliūnas)</i>	7
Ką svarbu žinoti dirbant su asmeniu, sergančiu demencija	8
Jūratė Macijauskienė	
Metodinės terapinių skaitymų rekomendacijos	16
Regina Morkūnienė	
I skyrius. Lietuviški pasakojimai asmenims, sergantiems demencija ...	19
Džiuljeta Maskuliūnienė, Urtė Šulskienė	
<i>Pasakojimai padeda prisiminti (Džiuljeta Maskuliūnienė)</i>	21
Mano artimoji aplinka, kasdienybė	22
Mano dienotvarkė*	22
Mano pusryčiai, pietūs ir vakarienė*	23
Mano drabužiai*	24
Mano kambarys*	25
Tvarkomės namus*	26
Mano giminės*	27
Mano kaimynai.....	28
Veronika apsiperka parduotuvėje*	30
Šuo, vardu Kudlius*	31
Katytė Murzė*	32
Mano daiktai	34
Mano pižama ir šlepetės*	34
Mano akiniai*	35
Mano rankinė*	36
Mano lova ir spintelė prie jos*	37
Mano skėtis*	38
Mano televizorius.....	39
Stalo įrankiai*	40
Gėlių puokštė vazoje*	41
Mūsų nuotraukų albumai*	42
Namas, kuriame gyvenu*	43
Mano šventės	44
Velykų margučiai*	44
Užgavėnių šventimas	46
Joninių šventė	48
Kūčių vakaras	50
Kalėdų eglutės puošimas*	52
Vestuvių nuotraukos šeimos albume	54
Vardas ir vardo diena	55
Vaiko krikštynos	57

Mokytojo diena	59
Švenčiame Vasario 16-ąją	60
Įdomi veikla	61
Mano gėlių darželis*	61
Uogavimas	63
Tetos šiltnamiai*	65
Puoselėju sodą*	67
Grybavimo džiaugsmas*	68
Bulviakasis kaime*	69
Žiemos pramogos*	70
Siuvinėjimas – malonus užsiėmimas*	71
Mamos mezginiai	72
Žiūrime sveikinimų koncertą*	73
Išvykos	74
Pasivaikščiojimas po Šiaulius	74
Botanikos sode	76
Bibliotekoje.....	77
Kelias į bažnyčią*	79
Sigutės kelionė traukiniu	80
Malonūs savaitgaliai sodyboje*	82
Smagu pasiplaukioti valtimi*	84
Poilsis prie jūros	85
Pasivaikščiojimas miško takeliais*	86
Baltijos kelias.....	87
Maistas	88
Pusryčiams – kiaušiniai*	88
Šaltibarščiai*	90
Šaltiena*	92
Cepelinai*	93
Rauginti kopūstai*	94
Rauginti agurkai – tikras skanumėlis*	95
Virtinukai su mėlynėmis*	96
Obuolių pyragas	97
Skaniosios močiutės bandelės*	98
Lietuviškų žolelių arbata	99
Vaikystė, jaunystė	101
Močiutės vaikystės žaislai	101
Senelis seka pasaką*	103
Gražiausias senis besmegenis*	104
Nykštukai	106
Mano vaikystės žaisliukas*	107
Mano vaikystės gimtadieniai	108
Skaitome Salomėjos Nėries „Senelės pasaką“	109
Smagi išvyka su dviračiais*	111
Žirgų lenktynės ant Sartų ežero	112
Pirmasis pasimatymas*	113
Gamtos pasaulyje	115
Pavasaris	115
Vasaros malonumai	117
Ruduo*	119

Žiema – gruodis, sausis ir vasaris	120
Gandrai Lietuvoje	122
Ežero karalienės – gulbės	124
Varnėnai ir trešnės*	126
Žvaigždėtas dangus	127
Gintarė ir Lietuvos gintarai	129
Lietuvos galiūnai – ąžuolai	131
Žinomos vietos	132
Šiaulių šv. Petro ir Pauliaus katedra	132
Šiaulių bulvaras	134
Laiko skaičiuotojai – Šiaulių laikrodžiai	135
Šatrijos kalno prisiminimai	137
Senoji Kauno istorija	138
Kuršių nerija	139
Trakų pilis	141
Vilnius	142
Aukštaitija	143
Žemaitija	145
Ižymūs žmonės	146
Kristijonas Donelaitis	146
Mikalojus Konstantinas Čiurlionis	148
Virgilijus Noreika – garsus lietuvių dainininkas	149
Populiarioji Nelė Paltinienė	151
Lietuvos prezidentas Valdas Adamkus	153
Žavioji aktorė Vaiva Mainelytė	155
Arvydas Sabonis – Lietuvos krepšinio žvaigždė	157
Volfgangas Amadėjus Mocartas	158
Liudvikas van Bethovenas	160
Popiežius Jonas Paulius II	161
Illustracijų nuorodos	163
II skyrius. Adaptuotos užsienio šalių pasakos	165
<i>Pasakos primena</i> (Gintautas Jazdauskas)	167
Kodėl šoka brolgos (<i>australų pasaka</i>)	168
Kaip elnias ir jaguaras dalijosi namais (<i>brazilų pasaka</i>)	169
Gyvūnų paslaptys (<i>kanadiečių pasaka</i>)	170
Voras Anansis ir Bananų paukštis (<i>Karibų regiono tautų pasaka</i>)	171
Stebuklingas brokatas (<i>kinų pasaka</i>)	172
Stebuklingojo ežero paieškos (<i>ekvadoriečių pasaka</i>)	174
Princas ir jo likimas (<i>egiptiečių pasaka</i>)	176
Dikas Vitingtonas ir jo katė (<i>anglų pasaka</i>)	177
Malūnininko sūnus (<i>prancūzų pasaka</i>)	178
Motina Holė (<i>vokiečių pasaka</i>)	179
Lozorius ir trys drakonai (<i>graikų pasaka</i>)	180
Auksinė pasaga (<i>gvatemaliečių pasaka</i>)	181
Gudrusis Iva (<i>havajiečių pasaka</i>)	182
Katinas ir papūga (<i>indų pasaka</i>)	183
Elniukas (<i>indoneziečių pasakų veikėjas</i>)	184
Tinginys Tomas (<i>airių pasaka</i>)	185
Sidabrinė žąsis (<i>italų pasaka</i>)	186

Žvirblis be liežuvio (<i>japonų pasaka</i>)	187
Žmogus, galėjęs pasiversti bet kuo (<i>Kenijos liaudies pasaka</i>)	189
Kaip turtuolio sūnus gavo antrą šansą (<i>meksikiečių pasaka</i>)	190
Kilimas, veidrodis ir stebuklingas vaisius (<i>Artimųjų Rytų pasaka</i>)	191
Karališkas įsakymas (<i>Nigerijos liaudies pasaka</i>)	192
Milžinas Odonas (<i>filipiniečių pasaka</i>)	193
Baisusis slibinas (<i>lenkų pasaka</i>)	194
Kiškis ir tigras (<i>puertorikiečių pasakų veikėjai</i>)	195
Ugnies paukštis (<i>rusų pasaka</i>)	196
Septyngalvė gyvatė (<i>Pietų Afrikos liaudies pasaka</i>)	197
Pusė viščiuko (<i>ispanų pasaka</i>)	198
Trys norai (<i>švedų pasaka</i>)	199
Kodėl papūgos kartoja žmonių žodžius (<i>tailandiečių pasaka</i>)	200

Priedas. Bibliotekų paslaugų teikimo demencija sergantiems asmenims gairės	201
---	------------

Helle Arendrup Mortensen, Gyda Skat Nielsen

Pratarmė

Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešoji biblioteka (ŠAVB) jau ne vienus metus vysto atviros ir prieinamos įvairių negalią turintiems žmonėms įstaigos koncepciją. Vienas iš svarbiausių šios koncepcijos aspektų – paslaugų ir produktų minėtiems asmenims kūrimas ir su tuo susijęs specialus darbuotojų parengimas. ŠAVB turi didelį įdirbį teikdama paslaugas autizmo spektro sutrikimą turintiems vartotojams. Norėdami plėsti paslaugų socialiai pažeidžiamų grupių asmenims spektrą, šįkart dėmesį sutelkiame į demencija sergančius asmenis, jų artimuosius, globėjus, specialistus praktikus.

Demencija gali paliesti bet kurį žmogų, tačiau jos išsivystymo rizika didėja su amžiumi, o dažniausiai ji pasitaiko būtent vyresniems nei 65 metų amžiaus žmonėms. Tyrimų duomenimis, per pastaruosius 12 metų Lietuvoje sergamumas demencija ir Alzheimerio liga (vertinant 1000-iui gyventojų tenkantį šiomis ligomis sergančiųjų skaičių) padidėjo beveik 3 kartus. Matydami tokias tendencijas, nusprendėme sukurti garsinių skaitymų paslaugą, skirtą senyvo amžiaus asmenims, turintiems atminties sutrikimų ir / arba sergantiems demencija. Šia paslauga siekiama mažinti vienatvės jausmą, gerinti atmintį.

Garsiniai skaitymai – tai veikla, tiesiogiai susijusi su viena pagrindinių bibliotekos funkcijų – skaitymo skatinimu. Paslauga pritaikoma didelei auditorijai – iš esmės visiems vyresnio amžiaus žmonėms. Ji gali būti stacionari – kai teikiama bibliotekoje, ir mobili – kai ją teikti vykstama į senelių ar globos namus.

Paslauga neapsiriboja vien skaitymais, juos lydi ir skaitymų aptarimas / refleksija bei specialios pagalbinės priemonės – *prisiminimų dėžutės*. Į prisiminimų dėžutes (jų yra sukomplektuota keli skirtingi variantai) įdedama įvairių daiktų (pavyzdžiui, akiniai, kalendorius ar kt.), kurie sergantiesiems demencija padės prisiminti girdėtas terapinių skaitymų istorijas, savo gyvenimo įvykius, turėtus daiktus, augintinius. Prisiminimų dėžučių daiktai gali tapti naujo pokalbio akstinu ir tema.

Garsiniams skaitymams skirtas ir šis leidinys. Tai metodinė priemonė, bibliotekininkui, slaugytojui, demencija sergančio žmogaus artimajam ar kitam skaitančiajam asmeniui padėsianti organizuoti garsinių skaitymų paslaugą.

Leidinį sudaro teorinė ir praktinė dalys. Pirmiausia skaitytojas, pasitelkiant specialistus profesionalus, supažindinamas su demencija, šios ligos eiga ir simptomais, sergančiųjų priežiūros ypatumais, pateikiamos metodinės rekomendacijos terapinių skaitymų vedėjams. Pagrindinė leidinio dalis skirta patiems terapiniams skaitymams, kuriuos sudaro 2 skyriai – specialiai sukurti lietuviški pasakojimai (visus juos lydi iliustracijos pasakojimo tema), skirti demencija sergantiems žmonėms, ir išverstos šiai tikslinei auditorijai adaptuotos užsienio šalių pasakos.

Bibliotekininkų auditorijai skirtame leidinio priede pateikiamos Tarptautinės bibliotekų asociacijų ir institucijų federacijos (IFLA) parengtos „Bibliotekų paslaugų teikimo demencija sergantiems asmenims gairės“.

Tikimės, kad ši metodinė priemonė ras savo adresatą ir pagelbės ieškant atmintyje pasislėpusių prisiminimų.

*Prof. dr. Bronius Maskuliūnas
Šiaulių apskrities Povilo Višinskio
viešosios bibliotekos direktorius*

Ką svarbu žinoti dirbant su asmeniu, sergančiu demencija

Jūratė Macijauskienė

— Apie autorę

Jūratė Macijauskienė yra Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Slaugos fakulteto dekanė ir Geriatrijos klinikos profesorė bei Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Kauno ligoninės gydytoja geriatrė, konsultuojanti pacientus, turinčius atminties sutrikimų, demencijos sindromą bei kitų sveikatos problemų. Ji dalyvauja moksliniuose projektuose, yra Lietuvos mokslo tarybos nacionalinės mokslo programos „Sveikas senėjimas“ vykdymo grupės narė, su Pasaulio sveikatos organizacija bendradarbiaujančio centro slaugos edukacijos ir praktikos srityje direktorė, Europos senėjimo medicinos akademijos narė ir Europos Sąjungos medicinos draugijų Geriatrijos skyriaus prezidentė.

*Bibliotekininkai, dirbantys su pacientais, turi gilintis ne į knygas, bet į žmones
Estelle Brodman, 1942¹*

Įvadas

Gyventojų senėjimas yra ilgalaikė tendencija, būdinga ir Lietuvai – Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2020 m. demografinės senatvės koeficientas (65 metų ir vyresnių žmonių skaičius, tenkantis šimtui vaikų iki 14 metų amžiaus) siekė 132, prieš dešimtmetį šis skaičius tebuvo 116, o 65 metų ir vyresnių Lietuvos gyventojų dalis sudarė 20,5 proc.² Iki 2050 metų vyresnio amžiaus žmonių (65 metų ir vyresnių) dalis Lietuvoje turėtų padidėti dar 17 proc.³

Daugėjant vyresnio amžiaus žmonių, kartu didėja ir lėtinių ligų bei sindromų, tarp jų ir demencijos, skaičius. Demencija – lėtinis progresuojantis smegenų pažeidimas, pasireiškiantis pažintinių funkcijų (atminties, suvokimo, mąstymo, dėmesio, problemų sprendimo, kalbos, skaičiavimo ir kitų) netekimu bei galimu elgesio sutrikimu⁴.

Demencijos paplitimas

60 metų ir vyresnių žmonių sergamumas demencija siekia 5–7 proc.⁵, o tarp 85 metų ir vyresnių žmonių serga vienas iš penkių⁶. Sergančiųjų demencija visame pasaulyje yra apie 50 mln.⁷, o Europos Sąjungos šalyse demencija ir Alzheimerio liga serga 1,73 proc. gyventojų⁸. Lietuvoje demencija sergančių asmenų skaičius siekė 28 719 (1,1 proc. šalies gyventojų)⁹, tačiau, asociacijos *Alzheimer Europe* duomenimis, jų Lietuvoje turėtų būti 48 957 (1,74 proc. visų gyventojų)¹⁰. Tikėtina, kad dalis demencijos atvejų nėra diagnozuojama. Amžius yra vienas iš rizikos veiksnių: tarp 65–69

¹ Hynes J. C. Library Work with Brain Damaged Patients: A New Mode of Bibliotherapy. *Bulletin of the Medical Library Association* 60, no. 2, 1972, pp. 333–9.

² Lietuvos statistikos departamentas. Oficialus statistikos portalas. Pagrindiniai šalies ekonominiai ir socialiniai rodikliai. Prieiga internete: <https://osp.stat.gov.lt/lietuvas-gyventojai-2020/salies-gyventojai/gyventoju-senejimas>.

³ Eurostat duomenys. Populiacijos struktūra ir senėjimas. Prieiga internete: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_structure_and_ageing/lt&oldid=510194#Toliau_auga_vyresniojo_am.C5.BEiaus_gyventoj.C5.B3_dalis.

⁴ Seth A. Gale, Diler Acar, Kirk R. Daffner. Dementia. Department of Neurology, Brigham and Women's Hospital, Harvard Medical School, Boston, Mass, 2018.

⁵ Livingston G., Sommerlad A., Orgeta V. et al. Dementia prevention, intervention, and care. *Lancet* 390, 2017, pp. 2673–734.

⁶ OECD, Defeating dementia: the road to 2025.

⁷ World Health Organization. Global action plan on the public health response to dementia 2017–2025. 2017. ISBN 978-92-4-151348-7.

⁸ Alzheimer Europe. Dementia in Europe. Yearbook, 2019.

⁹ Lietuvos gyventojų sveikata ir sveikatos priežiūros įstaigų veikla 2020. Higienos instituto Sveikatos informacijos centras. Vilnius, 2021, 102 p.

¹⁰ Alzheimer Europe. Dementia in Europe. Yearbook, 2019.

metų žmonių demencija serga 2 proc., tarp 90 metų ir vyresnių – 41 proc.¹¹ Tad kuo vyresnis žmogus, tuo didesnė tikimybė sirgti demencija.

Kasmet pasaulyje registruojama apie 10 mln. naujų demencijos atvejų¹², o sergančiųjų padvigubėja kas 20 metų¹³. 2030 m. pasaulyje sergančiųjų šia liga bus apie 82 mln., o 2050 m. – apie 152 mln.¹⁴ Ateityje vis dažniau teks sutikti asmenų, sergančių demencija. Šios ligos aktualumą ir jo augsiančią įtaką žmonių bendruomenėms visame pasaulyje pripažįsta ir Pasaulio sveikatos organizacija, paskelbusi leidinį „Globalus demencijos veiksmų planas visuomenės sveikatai 2017–2025 metais“¹⁵, kuriame išskiriami septyni principai: 1) demencija sergančių žmonių teisės, 2) demencija sergančių asmenų ir jų globėjų įgalinimas ir įtrauktis, 3) įrodymais grįsta praktika demencijos rizikai mažinti ir jo priežiūrai, 4) tarpsektorinis bendradarbiavimas, 5) sveikatos priežiūros ir socialinės paslaugos prieinamumas asmenims, sergantiems demencija, 6) lygiateisiškumas, 7) tinkamas dėmesys demencijos rizikai mažinti, jos gydymui ir priežiūrai.

Demencijos priežastys ir rizikos veiksniai

Terminas *demencija* yra „skėtinis“, apimantis keletą ligų su skirtingomis priežastimis. Skiriamos pirminės priežastys (neurodegeneracinės): Alzheimerio liga, demencija su Lewy kūneliais, Piko liga, Parkinsono liga, išsėtinė sklerozė ir kitos. Antrinių priežasčių grupei priklauso kraujagyslinė demencija, galvos traumos ir augliai, endokrininės priežastys ir kitos ligos. Dažniausia demencijos priežastis yra Alzheimerio liga (AL), antroje vietoje pagal dažnumą – kraujagyslinė demencija, trečioje – mišri AL ir kraujagyslinės demencijos forma.

Neseniai publikuotame straipsnyje paskelbtas atnaujintas 12 potencialiai modifikuojamų, t. y. tokių, kuriuos galima paveikti ir sumažinti, rizikos veiksnių sąrašas¹⁶: žemesnis išsimokslinimas, aukštas kraujospūdis, klausos sutrikimas, rūkymas, nutukimas, depresija, fizinio aktyvumo stoka, diabetas, reti socialiniai kontaktai, gausus alkoholio vartojimas, galvos trauma, oro užterštumas. Prie nemodifikuojamų (kurių neįmanoma koreguoti) priskiriama¹⁷: amžius, lytis, genetiniai veiksniai. Taigi, daugumą rizikos veiksnių galima koreguoti ir, manoma, kad laiku sėkmingai suvaldžius šiuos rizikos veiksnius, būtų galima išvengti net 40 proc. visų demencijos atvejų.

Demencijos eiga ir simptomai

Kartais demencijos pradžia gali būti staigi (po insulto ar galvos traumos), tačiau dažniausiai liga progresuoja palaipsniui, pradiniai simptomai neretai gali būti sunkiau pastebimi aplinkinių (užmaršumas, negebėjimas atlikti tam tikrų užduočių ar sudėtingesnių veiksmų), į juos nekreipiama dėmesio ar manoma, kad tai natūralu vyresnio amžiaus žmonėms. Priklausomai nuo demencijos priežasties ligos pradžia ir eiga gali būti skirtinga. Alzheimerio ligai būdinga lėta pradžia, laipsniškas atminties blogėjimas, negebėjimas įsiminti naujos informacijos¹⁸.

Demencijai būdinga¹⁹ ryškus **pažintinių funkcijų pablogėjimas**, palyginti su iki ligos buvusia būkle, pasireiškiantis atminties, dėmesio, kalbos, vykdomųjų ir kitų pažintinių funkcijų sutrikimu; šis pablogėjimas aiškus ir pastebimas aplinkinių bei patvirtinamas testais. Pažintinių funkcijų sutrikimai **daro įtaką kasdieniui veiklai** ir progresuoja. Dažniausiai skiriamos trys demencijos ligos stadijos (žr. 1 lentelę).

¹¹ OECD 2018. Analysis based on data from the World Alzheimer Report 2015 and the United Nations World Population Prospects 2017.

¹² World Health Organization. Global action plan on the public health response to dementia 2017–2025. 2017. ISBN 978-92-4-151348-7.

¹³ Prince M., Bryce R., Albanese E., Wimo A., Ribeiro W., Ferri, C. P. The global prevalence of dementia: a systematic review and metaanalysis. *Alzheimers Dement.* 2013 Jan 9 (1), pp. 63–75.

¹⁴ Patterson C. World Alzheimer report 2018. London: Alzheimer's Disease International, 2018.

¹⁵ World Health Organization. Global action plan on the public health response to dementia 2017–2025. 2017. ISBN 978-92-4-151348-7.

¹⁶ Dementia prevention intervention and care: 2020 report of the Lancet Commission.

¹⁷ Licher S., Ahmad S., Karamujić-Čomić H. et al. Genetic predisposition, modifiable-risk-factor profile and long-term dementia risk in the general population. *Nat Med* 25, 2019, pp. 1364–1369. <https://doi.org/10.1038/s41591-019-0547-7>.

¹⁸ Arvanitakis Z., Shah R. C., Bennett D. A. Diagnosis and Management of Dementia: Review. *JAMA* 322 (16), 2019, pp. 1589–1599. doi: 10.1001/jama.2019.4782.

¹⁹ The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition (DSM-5), 2013.

Demencijos ligos stadijos ir būdingi simptomai

Stadijos	Būdingi simptomai ir požymiai
Pradinė (lengva)	<ul style="list-style-type: none"> • trukmė 2–4 metai • pradiniai simptomai neaiškūs • neprisimena nesenų įvykių, bet gerai prisimena, kas buvo seniau, pamiršta, kur padėjo daiktus • kalbėdamas sunkiai prisimena žodžius • spontaniškumo ir iniciatyvos stoka • negeba išmokyti naujų dalykų, atlikti sudėtingų, kompleksinių veiksmų, užduočių (pvz., sumokėti mokesčius) • sunkiau orientuojasi naujose situacijose • simptomus stengiasi nusišluoti, ieško pasiteisinimų, gali būti pikti, irzlūs ar atvirkščiai – liūdinti, suprasdami savo simptomus • pamažu blogėja orientacija laike ir erdvėje • asmenys dar gana savarankiški
Vidurinė (vidutinio sunkumo)	<ul style="list-style-type: none"> • trukmė 3–6 metai • ryškesni atminties, orientacijos sutrikimai • ligoniai nekritiškai savo būklei ir situacijai • sunkiau atpažįsta veidus, rečiau matomus žmones • kalbos sutrikimai ryškesni, pablogėjęs gebėjimas skaityti, rašyti • elgesio, miego sutrikimai • sutrinka kasdienė veikla, reikalinga kitų asmenų pagalba kasdienėje įprastinėje veikloje
Galutinė (sunki)	<ul style="list-style-type: none"> • išryškėja po 8–10 metų nuo ligos pradžios • tampa visiškai priklausomi nuo kitų, dažnai reikalinga nuolatinė priežiūra • ryškūs atminties sutrikimai, visiška dezorientacija • kalba fragmentuota • mažiau juda, trūksta spontaninių judesių, ilgai nustoja vaikščioti • ryškūs neurologiniai simptomai, rijimo sutrikimai

Vystantis demencijai gali išryškėti (dažniausiai vidutinio sunkumo stadijoje) elgesio ir psichologiniai sutrikimai:

- *psichologiniai*: klaidingi įsivaizdavimai, haliucinacijos, paranoja, depresija, nerimas;
- *elgesio simptomai*: susijaudinimas iki agresijos, vaikščiojimas, miego sutrikimai, netinkamas elgesys valgant ir kt.

Dažniausiai matomi sutrikimai: susijaudinimas, agresija, paranoja ir haliucinacijos, miego sutrikimai, neadekvati kalba (taip pat ir šūksniai). Elgesio sutrikimai labiau nei atminties ir kitų pažintinių funkcijų susilpnėjimas trikdo ir vargina šeimos narius ir juos prižiūrinčius asmenis. Sergantieji demencija dažnai savo elgesiu siekia išreikšti jausmus, tad, pavyzdžiui, esant agresyviu elgesiui, reikėtų pagalvoti, ką ligonis nori tuo pasakyti. Pirmas žingsnis sėkmingai įveikiant elgesio problemas yra galimų priežasčių nustatymas. Dažnai šių sutrikimų priežastį galima tik spėti, tačiau ją išsiaiškinus galima labai padėti. Pavyzdžiui, ligonis gali būti neramus todėl, kad kambaryje yra per karšta, kad menkai pažįstama ar triukšminga aplinka arba jis yra alkanas. Elgesio ir emocijų sutrikimai kelia didelį stresą tiek ligoniui, tiek jo slaugytojui ir yra dažniausia priežastis, dėl ko kreipiamasi pagalbos į specialistus.

Vaikščiojimas yra pavojingas tuo, kad žmogus gali lengvai paklysti, patirti traumą, o šaltu oru netgi mirtinai sušalti. Dažnai ligoniai ieško namų – „eina namo“.

Miego sutrikimai – sergantieji demencija tampa neramesni antroje dienos pusėje, sutemus. Jie tampa įtarūs, nusiminę, dar blogiau orientuojasi, klaidžioja naktį, jiems pasireiškia haliucinacijos.

Rengimosi problemos. Kai kurie pacientai nesugeba pasirinkti tinkamų drabužių pagal metų laiką, kai kurie yra linkę nusirenginėti nesuprasdami, kad netinkamai elgiasi. Tai gali būti susiję ne

tik su nuovokos, atpažinimo pablogėjimu, bet ir dėl per aukštos aplinkos temperatūros ar noro eiti į tualetą. Kiti pacientai yra linkę visą laiką dėvėti tuos pačius drabužius ir atsisako rengtis ką nors kita, nes yra prisirišę prie jiems pažįstamų daiktų.

Valgymo ir maitinimo problemos. Sergantieji demencija gali slėpti maistą, atsisakyti valgyti, gali valgyti sugedusį maistą, pamiršti, kad valgė, valgyti per daug. Gyvenantys vieni vis mažiau gamina valgyti, tad dėl nesubalansuotos mitybos, nepakankamo maisto kiekio krinta svoris. Kai kurie ligoniai atsisako valgyti tam tikrą maistą, darosi itin išrankūs. Nesugeba pasirinkti, kai ant stalo yra keli patiekalai, valgo labai sūriai ar saldžiai. Nyksta „geros manieros“, valgo netvarkingai, ilgainiui pamiršta, kaip tinkamai naudotis stalo įrankiais, maistą ima rankomis. Ligai progresuojant pamiršta kramtyti, neryja, springsta. Ligonų maitinimui reikia skirti gerokai daugiau laiko.

Pasunkėja rūpinimasis savo *asmenine higiena*, tad įprastiniai veiksmai (maudymasis, dantų valymas ir kt.) gali tapti sudėtinga veikla tiek sergančiajam, tiek jo globėjui, provokuoti susijaudinimą ir elgesio problemas.

Agresyvumas gali reikštis žodžiais (pacientas keikiasi, šaukia), veiksmais (daužo duris, laužo daiktus, mušasi), kartais užsispyrimu, atsisakymu bendradarbiauti su personalu ar prižiūriniu asmeniu. Problemų kyla dėl kasdienės veiklos ir atpažinimo, kalbos ir supratimo, motorikos, apetito ir miego sutrikimų.

Sergančiųjų demencija priežiūros principai

Gydymas ir priežiūros taktika priklauso nuo demencijos priežasties, simptomų pobūdžio ir jų sunkumo bei saugumo aspektų.

Asmenis, sergančius demencija, siekiama kuo ilgiau išlaikyti namie, įprastinėje aplinkoje pasitelkiant specialistų komandą (psichiatras, geriatras, šeimos gydytojas, slaugytojas, psichikos sveikatos slaugytojas, ergoterapeutas, kineziterapeutas ir kt.) ir pasiūlant ambulatorines socialines ir sveikatos priežiūros paslaugas. Itin efektyvios dienos centrų sergantiesiems demencija paslaugos²⁰. Trumpalaikė stacionari pagalba gali būti reikalinga atsiradus ar paryškėjus elgesio problemoms. Kai ligonis pats nebegali atlikti kasdinių veiklų ir jam reikalinga nuolatinė priežiūra, tada jis siunčiamas į globos įstaigą.

Diagnozavus demenciją ir nustačius jos priežastį, gali būti skiriami specifiniai antidemenciniai vaistai, pavyzdžiui, Alzheimerio ligai gydyti priklausomai nuo ligos stadijos yra patvirtinti specifiniai vaistai. Tačiau kitų demencijos sindromų atvejais nėra specifinio gydymo, skiriami tik simptomus koreguojantys vaistai. Kartais tenka malšinti ir atsiradusius depresijos, susijaudinimo, miego sutrikimus, tačiau visada pabrėžiama, kad svarbiausia yra nemedikamentinės priemonės, ir net skiriant vaistus, visada taikomos ir kitos priemonės.

Nesvarbu, kur sergantysis demencija gyventų ir kokios jam paslaugos būtų teikiamos, visada turi būti taikomas **holistinis požiūris**.

J asmenį orientuota priežiūra pirmiausia susitelkia į asmens unikalumą ir į jo poreikius, o ne į sveikatos būklę, simptomus ir iššūkius. Pirmasis apie tai prabilo Tomas Kitwoodas, įvardydamas pagrindinius demencija sergančių asmenų psichologinius poreikius²¹: komfortas, bendrumas ir ryšiai, į(si)traukimas, už(si)ėmimas, identitetas. Amžiui ir demencijai draugiškos aplinkos kūrimo skatinimas yra svarbus užtikrinant pagarbą, priėmimą, įtraukimą, dalyvavimą, saugumą demencija sergantiesiems ir jų artimiesiems²². Šiuo atveju kalbama ne tik apie fizinę aplinką (konkrečios individualios namų ar institucijos aplinkos pritaikymą, visuomeninius pastatus, erdves), bet ir apie socialinę aplinką. Įvairios iniciatyvos, kurios remiasi principu „pasaulis su demencija“ (t. y. demencija sergantieji ir jų artimieji yra kartu su mumis), stengiasi pakeisti **požiūrį** į demencijos ligonius, **kalbą** apie demenciją ir **veiksnius**. Ligoniams įveikti sunkumus padeda humoras ir praktinė bei emocinė parama²³.

Fizinės aplinkos pritaikymas yra vienas svarbiausių veiksnių, rūpinantis sergančiaisiais demencija. Aplinka turi būti jauki ir pažįstama, tačiau pagrindinis reikalavimas – aplinka turi būti saugi ir multisensorinė, įtraukianti audiovizualinius, taktilinius ir uoslės jautimus netektiems

²⁰ Rokstad A. M. M., Engedal K., Kirkevold Ø., Šaltytė-Benth J., Selbæk G. The impact of attending day care designed for home-dwelling people with dementia on nursing home admission: a 24-month controlled study. BMC Health Serv Res 18 (1). 2018 11 16, p. 864. doi: 10.1186/s12913-018-3686-5. [PubMed: 30445937].

²¹ Kitwood T. Dementia Reconsidered: The Person Comes First. Buckingham: Open University Press, 2017.

²² World Health Organisation. Global status report on the public response to dementia. 2021, WHO.

²³ Bjørkløf G. H., Helvik A. S., Ibsen T. L. et al. Balancing the struggle to live with dementia: a systematic meta-synthesis of coping. BMC Geriatr 19, 295 (2019). <https://doi.org/10.1186/s12877-019-1306-9>.

pojūčiams kompensuoti, likusiems gebėjimams išlaikyti (terapinė aplinka) (žr. 2 lentelę). Pritaikant aplinką reikėtų remtis trimis principais (*trijų P taisykle*) – *pastovumas, paprastumas, patikimumas*.

2 lentelė

Darbo su sergančiaisiais demencija reikalavimai aplinkai

Aplinkos komponentai	Sprendimai
Patalpos	<ul style="list-style-type: none"> patalpos turi būti gana erdvios balalai stabilūs, išdėstyti tinkamu kampu bendrauti langai su saugiu atidarymo mechanizmu, neleidžiančiu visiškai atidaryti lango nelaikyti potencialiai nuodingų augalų ir dekoratyvių, nevalgomų vaisių matomoje vietoje nepalikti potencialiai pavojingų daiktų vengti radikalių, modernių pokyčių
Apšvietimas	<ul style="list-style-type: none"> tinkamas ir tolygus apšvietimas vengti akinančios, itin ryškios šviesos
Garsas	<ul style="list-style-type: none"> triukšmo ir kitų papildomų dirgiklių aplinkoje mažinimas esant galimybei sienas padengti specialia garsą sugeriančia medžiaga
Interjeras	<ul style="list-style-type: none"> švenčių metu (pvz., per Kalėdas ir Naujuosius metus) aplinką puošti saikingai, kad ji liktų atpažįstama nenaudotinas duris reikėtų paslėpti – dengti maskuojančiais tapetais (pvz., knygų lentynos imitacija), audeklu vengti dekoruoti smulkaus rašto audiniais nesirinkti abstraktaus turinio, sunkiai suprantamų paveikslų kur draudžiama eiti, pažymėti dideliais, aiškiais draudžiamaisiais ženklais (pvz., stop, neiti, eiti draudžiama) aplinkoje turėtų būti kuo mažiau daiktų (dekoratyvūs smulkūs daiktai blaško dėmesį, jie gali būti panaudoti ne pagal paskirtį) galima uždengti veidrodžius, kad netrikdytų nuotraukos, paveikslai, dekoracijos turi būti pažįstami, turintys ryšį su praeitimi daiktus laikyti tik originaliose pakuotėse, įprastinėse vietose (pakeitus vietą, pakuotę ligonis gali panaudoti ne pagal paskirtį) rekomenduojama patalpoje laikyti didelį laikrodį (netinka skaitmeniniai laikrodžiai), taip pat didelėmis ir aiškiomis raidėmis kalendorių su nurodyta data ir savaitės diena (arba dienos ir nakties kalendorius)
Spalvos	<ul style="list-style-type: none"> tualetų ir vonios duris nudažyti šviesia išsiskiriančia spalva, kad būtų lengviau jas rasti duris, skirtas tik personalui, galima dažyti maskuojančia sienų spalva
Laiptai	<ul style="list-style-type: none"> laiptų pakopų kraštus pažymėti kontrastinga spalva laiptų turėklai turi būti tvarkingi, tinkamame aukštyje

Nemedikamentinis gydymas

Moksliniais tyrimais įrodyta šių nemedikamentinių priemonių demencija sergantiems asmenims efektyvumas²⁴:

²⁴ O'Neil M. E., Freeman M., Christensen V. et al. A Systematic Evidence Review of Non-pharmacological Interventions for Behavioral Symptoms; Bahar-Fuchs A., Martyr A., Goh A. M. Y., Sabates J., Clare L. Cognitive training for people with mild to moderate dementia. Cochrane Database of Systematic Reviews 2019, Issue 3. Art. No.: CD013069. doi: 10.1002/14651858.CD013069.pub2. Accessed 20 August 2021; Lamb S. E., Sheehan B., Atherton N., Nichols V., Collins H., Mistry D. et al. Dementia and Physical Activity (DAPA) trial of moderate to high intensity exercise training for people with dementia: randomised controlled trial. BMJ 2018, p. 361. doi: 10.1136/bmj.k1675; Sink K. M., Espeland M. A., Castro C. M. et al. LIFE Study Investigators. Effect of a 24-Month Physical Activity Intervention vs Health Education on Cognitive Outcomes in Sedentary Older Adults: The LIFE Randomized Trial. JAMA 314 (8), 2015 8 25, pp. 781–790. doi: 10.1001/jama.2015.9617; Han J. W., Lee H., Hong J. W. et al. Multimodal Cognitive Enhancement Therapy for Patients with Mild Cognitive Impairment and Mild Dementia: A Multi-Center, Randomized, Controlled, Double-Blind, Crossover Trial. J. Alzheimers Dis 55 (2). 2017, pp. 787–796; Brodaty H., Arasaratnam C. Meta-analysis of nonpharmacological interventions for neuropsychiatric symptoms of dementia. Am J Psychiatry 169 (9). 2012 Sep, pp. 946–953.

- tinkamas bendravimas ir socialinė veikla;
- kognityvinė terapija;
- elgesio korekcija;
- aplinkos adaptavimas;
- fizinis aktyvumas ir pratimai;
- individualizuota dailės, muzikos, nuotraukų terapija;
- biografijos įvertinimas;
- masažas, aromaterapija;
- miego režimo gerinimas;
- šviesos terapija;
- multisensorinė stimuliacija;
- griuvimų prevencija;
- artimųjų mokymas.

Užsiėmimų organizavimas

Siūlomi užsiėmimai gali būti taikomi tiek individualiam darbui, tiek darbui grupėmis. Priklausomai nuo ligos stadijos užsiėmimams tinka pati įvairiausia veikla. Planuojant užsiėmimus reikėtų prisiminti galimą ligos simptomų įtaką (ribotą dėmesio koncentravimą, atminties ir nuovokos pablogėjimą, konstrukcinių gebėjimų sumažėjimą). Veikla turėtų būti gerai žinoma sergantiesiems, pasikartojanti, nekelianti frustracijos, saugi, teikianti džiaugsmą ir malonumą. Dėmesys skiriamas likusiems įgūdžiams, o ne prarastiems gebėjimams; skatinamas pozityvus elgesys, o ne vien tik elgesio problemų slopinimas. Užsiėmimų organizavimas – tai *priežiūros, orientuotos į aktyvumą*, dalis. Sėkmingai organizuoti užsiėmimai reikšmingai mažina elgesio problemas.

Kasdienis aktyvumas. Tai ligoniui gerai pažįstamų ir tinkamų pagal amžių veiklų, užduočių modifikavimas ir pritaikymas, pavyzdžiui, valgio gaminimas, gėlininkystė, aplinkos tvarkymas. Veiklos supaprastinamos, kad būtų nesudėtinga atlikti: drabužių rūšiavimas, rankšluosčių lankstymas, stalo dengimas, bulvių skutimas ir pan. Tokia veikla nesudėtinga, asmuo jaučiasi padedąs namų (įstaigos) ruošoje.

Mąstymo aktyvumas. Remiamasi paciento ankstesne patirtimi ir gebėjimais, prisiminimais, tačiau reikėtų vengti per daug intensyvaus skatinimo ir atsižvelgti į paciento nuotaiką. Tai gali būti stalo žaidimai, dėlionės, pokalbiai, trumpų istorijų ar poezijos skaitymas, muzikos klausymas ir dainavimas.

Fizinis aktyvumas. Dažnai sergantieji demencija neturi judrumo problemų, tačiau veikla būtina, siekiant išlaikyti esamą fizinę formą. Tinka įvairūs žaidimai, ėjimas, šokimas. Įvertinus fizinę būklę, skiriami ir specialūs pratimai.

Socialinis aktyvumas. Sergantiesiems demencija ligos pradžioje būna svarbi ankstesnių vaidmenų (pvz., močiutės, mokytojos) tąsa. Ligoniai dažniausiai nori bendrauti, jaustis reikalingi. Tinka nedidelių grupių susibūrimai, pabuvimas viešoje vietoje, institucijose organizuojami „vakarėliai“, įtraukiant ligonius į jų planavimą, rengimą, pasiruošimą jiems. Organizuojamos išvykos į muziejus²⁵.

Biblioterapija – knygų skaitymas siekiant pagerinti žmonių psichinę sveikatą ir gerovę²⁶. Biblioterapijos veiksmingumas pripažintas²⁷, ji apima kruopštų knygų (prozos ir poezijos, taip pat ir ne grožinės literatūros) atrinkimą ir įvertinimą. Siūlomos trys praktikos: pagalbos sau biblioterapija (knygų rinkiniai, atspindintys įvairias būkles), knygų „receptai“ (pagal paskyrimą – sveikatos priežiūros specialistų, bendradarbiaujančių su bibliotekininkais, rekomenduojamos tam tikros knygos) ir kūrybinė biblioterapija (prozos ir poezijos pasitelkimas skaitymo grupėse)²⁸. Parinktos knygos skirstomos į kelias grupes: 1) informacija ir patarimai, 2) gyvenimas su demencija, 3) pagalba globėjams ir šeimos nariams, 4) asmeniniai pasakojimai, grožinė literatūra. Biblioterapija gali būti

²⁵ Edukacinė programa „Susitikime muziejuje“. Muziejų prieinamumas asmenims, turintiems demenciją. Sud. Petkutė I. VšĮ Socialiniai meno projektai, 2014. ISBN 978-609-95709-0-7.

²⁶ Brewster L. *Bibliotherapy: a critical history*. *Bibliotherapy*. Editors Brewster L., McNicol S. Facet Publishing, 2018.

²⁷ Billington J., Carroll J., Davis P., Healey C., Kinderman P. A literature-based intervention for older people living with dementia. *Perspect Public Health* 133 (3), 2013 May, pp. 165–73. doi: 10.1177/1757913912470052.

²⁸ McLaine S. *Bibliotherapy: Reading For Wellbeing In Old Age*. Prieiga internete: https://www.dementia.org.au/sites/default/files/Susan_McLaine.pdf

individuali ir grupinė, o darbas su tekstu taip pat labai varijuoja²⁹. Dažnai ligoniai mėgsta skaityti, tačiau pažengus ligai netenka gebėjimo tuo džiaugtis ir suprasti įprastines knygas. Jos atrodo pilnos smulkaus šrifto, sudėtingo teksto, sujauktų paveikslų, dėl to gali kilti izoliacijos, frustracijos jausmas. Tad biblioterapija tampa kelrodžiu, nurodančiu teisingą kryptį, išnarpliojančiu žodžius ir sakinius, padedančiu anksčiau gerai žinotą tekstą vėl atpažinti. Biblioterapija taip pat veiksminga šeimos nariams, globėjams, kurie rūpinasi sergančiais demencija³⁰.

Bendravimui su sergančiuoju demencija įtakos gali turėti ne tik atminties pablogėjimas, bet ir kalbos sutrikimai, dažnai lydinčys demenciją, taip pat dėmesio nekoncentravimas, apatija ar nerimastingumas, orientacijos pablogėjimas. Dirbant su demencija sergančiais asmenimis, juos prižiūrint, gali kilti tokių **bendravimo problemų**³¹:

- sunku dalyvauti ilguose pokalbiuose dėl pablogėjusios dėmesio koncentracijos;
- sudėtingos instrukcijos kelia suglumimą, kadangi dėmesį gali sutelkti tik į vieną užduotį;
- žodžių radimo problemos, nuolatinis žinomų žodžių kartojimas, naujadarų kūrimas;
- sunku logiškai sudėlioti žodžius, todėl nukenčia teiginio prasmė;
- trumpalaikės atminties pablogėjimas verčia nuolat kartoti mintis, klausimus, greitai pamirštama, kas buvo ką tik pasakyta.

Asmenų, sergančių demencija, klausa ir regėjimas gali būti pablogėję, dėl to dar sunkiau su jais bendrauti.

3 lentelėje pateikiamos efektyvus bendravimo su sergančiuoju demencija strategijos.

3 lentelė

Efektyvus bendravimo su sergančiuoju demencija strategijos

Principai	<ul style="list-style-type: none"> • bendraujant pabrėžti išlikusius paciento gebėjimus • demencija ligoniams progresuoja nevienodu greičiu ir skirtingai, tad reikia lanksčiai prisitaikyti, adaptuoti savo bendravimą prie besikeičiančios situacijos • bendraujant su sergančiuoju demencija, reikia būti kūrybingu klausytoju, pasitelkti tiek verbalines, tiek neverbalines išraiškos galimybes • dienotvarkė turi būti suplanuota ir neverčianti skubėti
Kaip išklausti sergantį demencija	<ul style="list-style-type: none"> • įsiklausyti į paciento nuotaikas ir emocijas išraiškas, nes, pavyzdžiui, sergančiojo sakymas, kad jis laukia mamos, gali reikšti, kad pacientas jaučiasi vienišas, nesaugus ir įsibaiminęs • turėti kantrybės laukiant atsakymo į klausimą, nepertraukinėti paciento pokalbio metu • jei pritrūksta žodžio – subtiliai pasiūlyti numanomą žodį, kurio pacientas „ieško“ • jei suprantama, ką pacientas sako, nebūtina siūlyti tinkamą žodį • niekada neprieštarauti pacientui, nes tai gali sukelti audringą reakciją: rėkimą, verkimą, pyktį
Kaip kalbėti su sergančiuoju demencija	<ul style="list-style-type: none"> • prieš pradedant kalbėti, užmegzti kontaktą: kreiptis vardu, siekti akių kontakto • kalbėti aiškiai, trumpai ir neskubant, maloniu, ramiu, empatišku tonu • klausimus formuluoti taip, kad į juos būtų galima atsakyti „taip“ arba „ne“ • jei reikia, klausimus ar teiginius pakartoti ar perfrazuoti • instrukcijos turi būti pakopinės, jei reikia, pakartojant lygiai tais pačiais žodžiais

²⁹ Brewster L., McNicol S. Bibliotherapy in practice: a person-centred approach to using books for mental health and dementia in the community. *Medical Humanities*. doi: 10.1136/medhum-2020-011898.

³⁰ Wang S., Cheung D. S. K., Leung A. Y. M., Davidson P. M. Bibliotherapy for improving caregiving appraisal of informal caregivers of people with dementia: A pilot randomized controlled trial. *Research in Nursing and Health* 44 (4), 2021, pp. 692–703. <https://doi.org/10.1002/nur.22143>.

³¹ Banovic S., Zunic L. J., Sinanovic O. Communication Difficulties as a Result of Dementia. *Mater Sociomed* 30 (3), 2018, pp. 221–224. doi: 10.5455/msm.2018.30.221-224.

	<ul style="list-style-type: none"> • naudoti neverbalines priemones: klausiant parodyti, paliesti, pradėti daryti tai, ko prašoma iš sergančiojo • kalbant pabrėžti svarbiausią žodį (pvz., prašau, čia Jūsų knyga) nevartoti vaizdingų, perkeltinių posakių, nes pacientas gali suprasti tiesiogiai • negatyvius teiginius keisti pozityviais (pvz., vietoje „neikite čia“, sakykite „eikite čia“) • vengti klausinėjimų (pvz., „ar prisimenate, kad...“) arba tokių teiginių „turėtumėte žinoti, kas čia parašyta“ • nekalbėti prie sergančiojo taip, lyg jo čia nebūtų • rodyti pagarbą, meilę ir rūpinimąsi • nesakyti, kad pacientas neteisus, nekritikuoti ir netaisyti
Neverbalinis bendravimas	<ul style="list-style-type: none"> • akių kontaktas • šypsena • prisilietimai, nuraminantys ir parodantys, kad paciento klausomasi
Pažintinių funkcijų pablogėjimo kompensavimas, aplinkos pritaikymas	<ul style="list-style-type: none"> • orientacijos gerinimas (laikrodžiai, kalendoriai, aiškos nuorodos) rašytinės instrukcijos ir užrašai su daiktų pavadinimais (pvz., ant virtuvės reikmenų) primena pamirštus žodžius • padeda dienoraščiai, užrašai, tvarkaraščiai, nuotraukų albumas • bendrauti aplinkoje, kur nėra daug dirgiklių, pasisukus veidu į pašnekovą, geriausia prieš šviesos šaltinį, kad veidas būtų apšviestas

Daugiau informacijos apie bendravimą su sergančiuoju demencija yra pateikta leidinyje „Kaip veiksmingai bendrauti su asmeniu, kuriam buvo diagnozuota demencija“³². Asociacija „Demencija Lietuvoje“ taip pat yra parengusi „Kalbėjimo apie demenciją gaires“, kuriomis siekiama paskatinti apie asmenis, sergančius demencija, kalbėti etiškai, patraukliai, nestigmatizuoti³³.

Pagalba globėjui

Sergančiųjų demencija globa reikalauja daug pastangų ir laiko³⁴. Dažnai globėjas taip pat yra vyresnio amžiaus, todėl svarbu pasirūpinti ir jo sveikata bei gerove. Globėjus lydi depresija, pablogėjusi fizinė sveikata, socialinė izoliacija, jie vartoja vaistus. Stresinė globėjo būklė taip pat turi įtakos sergančiojo demencija kognityvinei funkcijai, elgesiui, funkciniam gebėjimams, bendravimui. Labiausiai globėjus trikdo nuolatinis tų pačių klausimų klausinėjimas, tad čia išvardytos bendravimo strategijos gali padėti. Artimiesiems suteikus laiku ir tinkamą pagalbą, sumažinamas stresas, pagerėja bendravimas.

³² Visuomenės sveikatos agentūra. Prieiga internete: https://www.publichealth.hscni.net/sites/default/files/Communicating%20effectively%20with%20a%20person%20living%20with%20a%20dementia_LITHUANIAN.pdf.

³³ Demencija Lietuvoje. Kalbėjimo apie demenciją gairės, 2021. Prieiga internete: https://demencijalietuvoje.org/wp-content/uploads/2021/09/Kalbos-gaires_Demencija-Lietuvoje-2.pdf.

³⁴ Adelman R. D., Tmanova L. L., Delgado D., Dion S., Lachs M. S. Caregiver burden: a clinical review. JAMA 311 (10), 2014 3 12, pp. 1052–1060. doi: 10.1001/jama.2014.304.

Metodinės terapinių skaitymų rekomendacijos

Regina Morkūnienė

Apie autorę

Regina Morkūnienė yra medicinos psichologė. Teikia paliatyviąją pagalbą, dirba su somatinėmis ligomis ir demencija sergančiais ligoniais ir jų artimaisiais. Darbe taiko biblioterapiją. Veda pagalbos sau grupių užsiėmimus sergančiųjų artimiesiems.

Erdvė ir laikas

Užsiėmimų erdvė

Klausytojams geriausiai tiktų įprasta aplinka. Tai galėtų būti globos namų, slaugos ligoninės poilsio kambarys, vestibulis ar pan. Jei užsiėmimai vyksta bibliotekoje, tam tiktų erdvė, kurioje paprastai vedami įvairūs užsiėmimai. Ši patalpa turėtų būti rami, be pašalinių garsų, kad klausytojai galėtų susikaupti, jaustųsi saugūs kalbėdami. Taip pat svarbu jaukumas, reikėtų pasirūpinti, kad nebūtų skersvėjų, būtų šilta. Patalpa turėtų būti pakankamai, bet ne per ryškiai apšviesta, kad nevargintų klausytojų akių. Erdvėje neturėtų būti dėmesį blaškančių daiktų. Jei skaitoma demencija sergančio žmogaus namuose, svarbu pasirinkti jaukų kambarį ar jo kampelį, kuris atitiktų išvardytus reikalavimus.

Svarbu patogios kėdės, pakankamai vietos neįgaliųjų vežimėliams, kad būtų nesudėtinga judėti. Geriausia būtų sėdėti ratu arba aplink stalą. Taip klausytojai ir užsiėmimo vedėjas vieni kitus gerai matys ir girdės. Sėdėjimas ratu kuria bendrumo jausmą, gerai nuteikia.

Užsiėmimų laikas

Reikėtų numatyti pastovų užsiėmimų laiką, dažnumą, trukmę, suplanuoti tam tikrą terapinių užsiėmimų skaičių. Užsiėmimai turėtų trukti apie 30 min. (teksto skaitymas, klausimai ir atsakymai, dalijimasis prisiminimais, patirtimi teksto tema, aptarimas). Jeigu grupės dalyviai pajėgia ilgiau išlaikyti dėmesį – iki 45 minučių.

Terapinių skaitymų dalyviai ir vadovai

Grupės dalyviai

Vienos grupės dalyviai turėtų būti daugmaž vienodo demencijos lygio. Formuojant grupę tikslinga konsultuotis su įstaigos, kurioje vyks užsiėmimai, socialiniais darbuotojais, psichologais, gydytojais, prašyti jų rekomenduoti galimus klausytojus.

Grupė turėtų būti nedidelė, kad visus grupės dalyvius užsiėmimo metu būtų galima stebėti, leisti aktyviau atsakinėti į klausimus. Optimalus grupės dalyvių skaičius yra 10–12 žmonių. Jei nepavyksta suformuoti tokio dydžio homogeniškos grupės, galima dirbti ir su mažesne grupe.

Užsiėmimo vedėjas

Užsiėmimus gali vesti specialiai tam pasirengęs bibliotekininkas, socialinis darbuotojas, psichologas, slaugytojas, sergančiojo demencija artimasis.

Dar reikėtų numatyti, kas bus atsakingas už tai, kad grupės dalyviai laiku atvyktų į užsiėmimą. Svarbu susitarti, kas iš įstaigos darbuotojų galės kiekvieną kartą terapijos grupės dalyviui priminti apie užsiėmimą, palydėti jį pėsčią ar atvežti su neįgaliojo vežimėliu į užsiėmimo patalpą. Jei galima, pageidautina, kad grupės dalyviams gerai pažįstamas įstaigos darbuotojas būtų ir užsiėmimo (ar bent kelių pirmųjų užsiėmimų) metu ir galėtų padėti, jei kiltų stiprių emocinių reakcijų, jei kažkas negalėtų išbūti iki užsiėmimo pabaigos, prireiktų pagalbos.

Terapinių skaitymų grupės formavimas

Parengiamasis pokalbis

Prieš pradėdant terapinius užsiėmimus, reikėtų iš anksto susipažinti su kiekvienu kandidatu atskirai, užmegzti su juo kontaktą. Parengiamojo pokalbio tikslas yra prisistatyti, susipažinti, labai

paprastai paaiškinti terapijos tikslus, sąlygas, papasakoti, kaip viskas vyks, ko norėtume iš grupės dalyvio (stengtis aktyviai dalyvauti, klausti, jeigu neaišku, teikti savo pasiūlymus, pastabas, pasakyti, jei pasijunta blogai, kažkas nepatinka, ko norėtų). Būtų tikslinga aptarti, kurios temos klausytojui artimesnės. Sužadinti arba sustiprinti motyvaciją dalyvauti terapijos užsiėmimuose.

Užsiėmimo vedėjas šio pokalbio metu vertina, kiek potencialus grupės dalyvis pajėgus susikaupti, kiek jo demencija pažengusi, kad pagal tai galėtų parinkti paprastesnius ar sudėtingesnius tekstus. Taip pat svarbu rinkti panašaus lygio grupę.

Verta išsiaiškinti ir ankstesnius būsimo klausytojo skaitymo įpročius, skonį. Galbūt jis jau yra dalyvavęs panašiuose užsiėmimuose. Ar jam tai patiko (nepatiko)?

Po pokalbio galima tiesiog parodyti būsiamam grupės dalyviui patalpą, kur vyks užsiėmimai, pasakyti, kada vyks pirmas užsiėmimas, kas jam apie tai primins.

Būtina aptarti visus užduotus klausimus, sureaguoti į visas emocijas. Tai kuria pasitikėjimo, saugumo atmosferą, teikia vilties.

Galimi terapinių skaitymų sergantiesiems demencija tikslai:

- atminties palaikymas, treniravimas;
- prisiminimų (malonių) atgaminimas, žadinimas;
- teigiama emocinė stimuliacija (malonių jausmų sužadinimas ir palaikymas);
- bendravimo, socialinių įgūdžių palaikymas ir stiprinimas;
- savivertės stiprinimas;
- emocinis palaikymas;
- saugumo jausmo stiprinimas;
- paguoda, atjauta;
- išjautrinimas, atpalaidavimas;
- nuraminimas;
- estetinių poreikių patenkinimas;
- naujos informacijos pateikimas.

Pirmas užsiėmimas

Per pirmą užsiėmimą susipažįstama su grupės nariais, trumpai prisistatoma. Užsiėmimo vedėjas prisistato pasakydamas savo vardą ir trumpai papasakoja apie save (pavyzdžiui, kiek metų dirba bibliotekininko darbą, kodėl jam patinka šis darbas, dėl ko nusprendė ateiti būtent į šią įstaigą ir pan.).

Tada kiekvienas klausytojas pasako savo vardą. Tiktų paruošti lengvai perskaitomas korteles su kiekvieno grupės dalyvio vardu ir jas prisegti ar padėti matomoje vietoje prieš kiekvieną grupės dalyvį. Jei gali, kiekvienas dalyvis (arba tie, kurie nori) pasako, kiek laiko gyvena įstaigoje, ar anksčiau mėgo skaityti knygas, kodėl atėjo į užsiėmimą, ko tikisi ir pan. Klausimai neturi būti sudėtingi. Sunkesne demencijos forma sergantiems žmonėms užsiėmimo metu užteks pasakyti tik savo vardą arba ir visai nieko. Jei tokiam žmogui per sunku ištarti savo vardą, tai gali pasakyti ir grupės vedėjas.

Užsiėmimo metu paprastai kreipiamasi vardu. Kadangi klausytojai bus vyresnio amžiaus, derėtų jų atsiklausti, ar jiems tai tinka. Labai svarbu pagarbus, orumą palaikantis ir jį skatinantis bendravimas. Reikėtų trumpai paaiškinti šių terapinių užsiėmimų tikslus, dar kartą visiems papasakoti, kaip viskas vyks, kokios yra užsiėmimo taisyklės.

Pagrindinės taisyklės:

- kai skaitomas tekstas, stengtis dėmesingai jo klausytis;
- nekalbėti;
- neužsiimti kažkuo kitu;
- nesinėsti su savimi telefono arba užsiėmimo metu jį išjungti;
- klausti galima, kai visas tekstas yra perskaitytas;
- jei kažkas pasijunta blogai, turi pakelti ranką ar duoti kažkokį ženklą užsiėmimo vedėjui arba patalpoje esančiam įstaigos darbuotojui;
- svarbu kalbėti po vieną, vienam kito nepertraukti, nekritikuoti, nevertinti.

Galima pakartoti, išsamiau paaiškinti taisykles. Būtina įsitikinti, kad jus išgirdo, teisingai suprato. Jei auditorija nesuprato, reikėtų paaiškinti dar paprasčiau. Galima kelis kartus paklausti, ar tikrai viskas aišku, pakartoti. Iš klausomi visi klausimai ir būtinai į visus atsakoma, paaiškinama.

Labai svarbi konfidencialumo (paslapties laikymo) taisyklė: tai, ką kalba grupės dalyviai, lieka užsiėmimų kambaryje. Kitiems (ne grupės nariams) galima pasakoti tik apie save, bet ne apie kitus terapijos grupės dalyvius.

Terapinių skaitymų užsiėmimo eiga

Įvadas

Terapinių skaitymų užsiėmimą reikėtų pradėti nuo trumpo įvado. Pavyzdžiui, trumpai priminti apie save, paklausti, ar klausytojams yra patogu, ar jie pasiruošę klausytis, pasakyti, kad dabar bus skaitomas tekstas, o jie bus kviečiami jo klausytis. Po to bus užduodama keletas su tekstu susijusių klausimų, į kuriuos visi klausytojai kviečiami atvirai atsakyti, dalytis savo nuomone, prisiminimais.

Teksto skaitymas

Skaitomas pasirinktas tekstas.

Skaitant svarbu:

- neskubėti;
- labai aiškiai tarti žodžius;
- daryti pauzes;
- įsitikinti, ar visi klausytojai girdi, supranta lietuvių kalbą;
- taip pat stebėti auditoriją, ar kam nors nekyla stiprių emocinių reakcijų.

Kai perskaitomas tekstas, galima kiekvienam klausytojui atskirai arba ekrane (jei yra tokia galimybė) parodyti prie teksto esančius paveikslėlius.

Tada pateikiame po vieną po tekstu esantį klausimą. Klausytojų prašome pasistengti į juos atsakyti, pasidalyti prisiminimais, pasakyti savo nuomonę. Šiam procesui vadovauja terapinių skaitymų grupės vedėjas. Būtų geriausia, jei kiekvienas grupės narys atsakytų bent į porą klausimų, pasidalytų prisiminimais. Jei grupėje yra labai aktyviai savo nuomonę reiškiančių žmonių, reikėtų stebėti, kad jie neužgožtų pasyvesnių narių. Pasyvesnius, priešingai, reikėtų skatinti pasidalyti savo nuomone, prisiminimais. Galima pasakyti, kad čia nėra klaidingų, blogų atsakymų. Visi atsakymai yra geri. Jei grupės dalyvis nukrypsta nuo temos, ima kalbėti apie kitką, vedėjas padėkoja klausytojui ir grąžina prie skaitymų temos (pavyzdžiui, jūsų nuomonė labai svarbi, bet šiandien kalbame tik šita tema).

Jei niekas neatsako į pateiktą klausimą, grupės vedėjas gali pats atsakyti, taip parodydamas pavyzdį, paskatindamas grupės narius. Tada vėl pakartoti klausimą. Jei grupės nariai nebeprisimena teksto, galima visą arba tą teksto dalį, kurioje esti atsakymas, dar kartą perskaityti.

Po terapinių skaitymų užsiėmimo

Po kiekvieno užsiėmimo vedėjui pravartu trumpai pasižymėti pastabas, į ką reikėtų atkreipti dėmesį kito užsiėmimo metu. Pagal grupės narių reakcijas galima tiksliau parinkti tekstą kitam užsiėmimui.

Tarpiniai užsiėmimai

Kiekvieną kartą susirinkus į užsiėmimą reikėtų vėl pasakyti savo vardą, priminti, kad bus skaitomas tekstas. Viskas vyks kaip praėjusį kartą, tik tekstas bus kitas. Taip pat trumpai priminti taisykles. Lengvesne demencijos forma sergančiųjų grupėje galima paprašyti prisiminti, koks tekstas buvo skaitomas praėjusį kartą. Tai bus atminties lavinimo užduotis.

Terapinių skaitymų poveikio grupės nariams vertinimas (grįžtamasis ryšys)

Kas kelis užsiėmimus galima paklausti grupės narių nuomonės. Pavyzdžiui, ar jiems patiko, patinka ar nepatinka užsiėmimai, kas labiausiai patinka, kas buvo naudinga; apie ką dar norėtų išgirsti. Į klausytojų pageidavimus, jei įmanoma, reikia atsižvelgti.

Jei grupė pajėgi, galima detaliau vertinti. Galima klausti, ar užsiėmimai padėjo daugiau bendrauti su žmonėmis, ar jie leido geriau pasijausti, pamiršti sveikatos problemas, pakėlė nuotaiką, leido pailsėti, prisiminti malonius praeities dalykus, pasidalyti prisiminimais, pajvairinti savo gyvenimą ir pan.

Baigiamosios pastabos

Vesdami terapinių skaitymų užsiėmimus, susidursite su labai įvairiais žmonėmis, kiekviena grupė bus vis kitokia. Kiekvienas atvejis bus individualus. Jums teks priimti kūrybiškus sprendimus. Šios rekomendacijos tebus jums gairės jūsų darbe, o ieškoti naujų sprendimų kiekvieną kartą bus užduotis jums patiems. Tegul tie ieškojimai būna įdomūs ir sėkmingi. Tegul brandina ir augina jus kilniam tikslui – padėti demencija sergantiems žmonėms.

I skyrius

Lietuviški pasakojimai asmenims, sergantiems demencija

Džiuljeta Maskuliūnienė, Urtė Šulskienė

Pasakojimai padeda prisiminti

Šiame knygos skyriuje publikuojama 100 pasakojimų, skirtų demencija sergantiems žmonėms. Pasakojimai šiems žmonėms galėtų padėti prisiminti praeitį, konkrečius įvykius, asmenis, realijas, gyvenimo situacijas. Atgaivinti tai, kas giliai nugrimzdo, gali padėti papasakotoje istorijoje išgirsta detalė, faktas, asmens vardas ir pavardė, siužeto vingis, personažas, dialogas. Sunku pasakyti, kas gali patraukti demencija sergančio žmogaus dėmesį, sukelti jo susidomėjimą. Bet kuriuo atveju stengtasi, kad tie pasakojimai teiktų gerų emocijų, dvasinės šilumos. Vengta kontroversiškų ir niūrios semantikos temų, stengtasi skleisti pozityvią ir džiugią nuotaiką. Leksikos paprastumas, siužeto nesudėtingumas, aiškios vertybės galėtų sudominti skaitantįjį ar besiklausantįjį. Kita vertus, vengta perdėm primityvaus teksto, apeliavimo į globėjįškumą ir pan. Demencija sergančių žmonių orumo išsaugojimas – labai aktuali tokių istorijų skaitymo gairė.

Pasakojimai suskirstyti į 10 skyrių: „Mano artimoji aplinka, kasdienybė“, „Mano daiktai“, „Mano šventės“, „Idomi veikla“, „Įšvykos“, „Maistas“, „Vaikystė, jaunystė“, „Gamtos pasaulyje“, „Žinomos vietos“, „Įžymūs žmonės“. Vienos istorijos yra paprastesnės, kitos kiek sudėtingesnės. Turinyje ir tekste paprastesnės istorijos žymimos žvaigždute *. Knyga nėra skirta skaityti ištisai, todėl slaugytojas, globėjas, giminaitis, bibliotekininkas ar kitas žmogus, kuris skaitys šiuos pasakojimus, galės parinkti tinkamiausias istorijas vienam ar kitam demencija sergančiam žmogui. Vienoks turinys galbūt sudomins buvusį mokytoją („Mokytojo diena“, „Kristijonas Donelaitis“ ir kt.), kitoks – giliai religingą žmogų („Kelias į bažnyčią“ ar kt.), dar kitoks – prisiekusį grybautoją („Grybavimo džiaugsmas“). Tačiau yra ir universalių temų – „Mano kambarys“, „Tvarkomės namas“, „Mano pižama ir šlepetės“, kurios gali tikti daugmaž visiems. Nemažai tekstų parengta Šiaulių krašto žmogui, nes iš dalies toks buvo projekto sumanymas – išbandyti šias istorijas visų pirma su Šiaurės Lietuvos, Šiaulių krašto žmonėmis, sergančiais demencija. Būtina pabrėžti skaitančiojo kompetenciją konkrečiu atveju parenkant tekstus, paaiškinant vieną kitą sunkesnę žodį ar pasakymą, sakinį. Be to, galima skaityti ne visą, o tik dalį pasakojimo ar tik vieną kitą pastraipą.

Po kiekvienu tekstu yra pateikiama po 3 klausimus. Klausimai paprasti, jais taip pat stengiamasi atgaivinti prisiminus, sukelti asociacijų, padėti užvesti pokalbį, pakviesti išsipasakoti, papasakoti apie vieną ar kitą dalyką. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad istorijos skaitytojas, atsižvelgdamas į klausytojo demencijos stadiją, gali pateikti ne visus klausimus, o tik, pavyzdžiui, vieną. Skaitytojas ir pats gali sugalvoti kokį klausimą, kylantį iš konkrečios situacijos.

Visi tekstai pateikiami kartu su iliustracijomis. Tai vaizdai iš Šiaulių „Aušros“ muziejaus fondų ir interneto platybių, Šiaulių apskrities Povilo Višinskio bibliotekos archyvo. Iliustracijos nėra sukurtos specialiai šioms istorijoms, o tik priderintos prie pasakojimo tematikos. Tačiau jos irgi gali padėti sužadinti prisiminimus, sukelti teigiamas reakcijas ir net išplėsti teminį pasakojimo lauką, suteikti naujų pokalbio krypčių.

Tai pirmasis originalių lietuviškos tematikos pasakojimų pluoštas, parengtas kaip terapiniai skaitiniai lietuvių kalba demencija sergantiems žmonėms. Juos sukūrėme su bendraautore Urte Šulskiene. Autorystė po tekstu nurodyta sutrumpinimais -*džm*- ir -*uš*-.

Prof. dr. Džiuljeta Maskuliūnienė

— Apie autore

Džiuljeta Maskuliūnienė yra Vilniaus universiteto Šiaulių akademijos profesorė, Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos vyriausioji tyrėja-ekspertė, humanitarinių mokslų daktarė, literatūrologė, knygų autorė ir sudarytoja. Daug metų ji yra Šiaulių Trečiojo amžiaus universiteto (TAU) Humanitarinio fakulteto dekanė, senjorams rengia studijų programas, skaito paskaitas, yra Šiaulių TAU tarybos narė.

Urtė Šulskienė yra Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešosios bibliotekos vyriausioji bibliotekininkė, literatūrologijos magistrė. Ji yra vaikų rašytoja, pasirašanti Urtės Uliūnės slapyvardžiu, keleto knygų autorė. Urtė Šulskienė daug prisidėjo rengiant projektą „Prisiminimų beišskant: demencijos prevencijos priemonių rinkinys ir edukacinė paslauga“, generuojant šio leidinio idėją.

Mano artimoji aplinka, kasdienybė

Mano dienotvarkė*

Mano vardas Povilas. Man yra 69 metai. Gyvenu vienas. Džiaugiuosi, kad dar turiu sveikatos ir viską galiu pats padaryti.

Mano dienotvarkė yra gana griežta. Mėgstu tvarką ir vienodą gyvenimo ritmą. Ne veltui sakoma, kad įpratimas yra tarsi prigimimas.

Visada keliuosi 8 valandą ryto, nesvarbu, ar vasara, ar žiema. Žadintuvas sučirškia, ir aš skubu daryti mankštą. Mankšta nesudėtinga, neilga, trunka tik 10 minučių, bet gydytoja man sako, kad ji labai naudinga. Tada einu į vonią. Nusiprausiu, susišukuojau, apsirengiu. Ir štai aš jau pasiruošęs naujai dienai.

Tada ateina laikas pirmajam ritualui – einu gerti kavos. Kai šilta, ją geriu balkone, o žiemą – prie lango. Gerdamas stebiu gamtą, paukštelius ant šakų, vejoje žydinčias saulutes.

Pusryčiauju devintą ryto. Dažniausiai valgau avižų arba grikių košę, paskanintą sviestu. Išgeriu puodelį arbatos arba kakavos.

Tada einu pasivaikščioti su savo šuneliu Grikiu. Kartu apeiname visą mūsų kvartalėlį. Sutinku savo pažįstamų, pasikalbame prisėdę ant suolelio, pasidalijame naujienomis. Grįžęs namo skambinu aš arba man paskambina duktė, anūkai, bičiuliai.

Pietauju apie 14 valandą. Būtinai suvalgau lėkštę sriubos, ypač mėgstu barščius. Po to – antras patiekalas. Tai gali būti maltinukai, mėsos kepsnelis, bulviniai blynai, kepta arba troškinta žuvis. Mėgstu gaminti, man tai tikras malonumas.

Po pietų valandėlę nusenūstu, pailsiu. Sako, kad toks popietinis miegas yra labai sveika. Kartu nusenūsta ir mano ištikimas draugas šuo Grikis. Vėliau žiūriu mėgstamą serialą. Kartais serialo drauge su manim ateina žiūrėti kaimynė Danutė. Su ja išgeriame puodelį pavakarių arbatos su gabalėliu pyrago. Danutė kepa labai skanų obuolių pyragą.

Vėliau triūsiu balkone arba kieme – mylimų gėlių priežiūrai skiriu kasdien apie valandą. Vis ką nors reikia padaryti – nuravėti, patręšti, apkarpyti nugeltusius lapus, nurinkti peržydėjusius žiedus.

Vakarienįauju apie 19 valandą. Vakarienė – lengva: salotos, žuvis, avinžirnių patiekalai, varškė, stiklinė kefyro.

Prieš miegą mėgstu paskaityti. Dažniausiai skaitau žinomų žmonių biografijas ir detektyvus.

Guluosi apie 22 valandą. Svarbu gerai išsimiegoti, kad kita diena prasidėtų žvaliai.

-džm-

Klausimai:

1. Kokia jūsų dienotvarkė?
2. Ką Povilas veikia po pusryčių?
3. Ką Povilas veikia vakare?

Mano pusryčiai, pietūs ir vakarienė*

Mano vardas Emilija. Vertinu sveiką maistą, ramų gyvenimo būdą. Nemažai metų dirbau virėja vienoje iš mūsų miesto valgyklų. Žmonės mėgo čia ateiti pavalgyti. Kai kada net prašydavo, kad įdėtume porciją kitą parsinešti į namus.

Papasakosiu apie tai, koks įprastai yra mano dienos valgymo režimas ir racionas. Beveik visada valgau tuo pačiu metu: pusryčius – 9 val., pietus – 14 val., vakarienę – 18 val.

Dieną visada pradedu valgydama košę. Labiausiai mėgstu avių košę, pagardintą mažu gabalėliu sviesto. Rytą išgeriu kavos, suvalgau vaisių – obuolį, apelsiną, o vasarą pasimėgauju sauja uogų – braškių, šilauogių, gervuogių ar mėlynių.

Pagrindinis valgymas – pietų metu. Jis susideda iš trijų patiekalų. Pirmiausia valgau sriubą. Labai mėgstu šviežių daržovių sriubą. Į ją dedama kopūstų, morkų, bulvių, salierų, petražolių, krapų, svogūno galvutė. Visa tai išverdama mėsos sultinyje. Valgoma su šaukšteliu grietinės. Skanumėlis! Antrasis patiekalas – mėsa, žuvis arba specialiai paruoštos daržovės. Labai mėgstu maltos mėsos kukulius su bulvėmis ir burokėlių salotomis, grybais įdarytą baklažaną. O šventiškesnę dieną pasilepinu keptu karpiumi arba Kijevo kotletu. Kijevo kotletus išmokau gaminti dirbdama valgykloje. Pavalgiusi išgeriu stiklinę razinų arba obuolių kompoto. Paprasta ir sveika.

Vakarienė turi būti lengva. Todėl neretai suvalgau švelnių salotų. Ypač pamėgau salotas su mocarelos arba kitokiu sūriu ir pomidoru. Kartais valgau vištienos salotas. Tačiau visų skaniausia vakare suvalgyti gabalėlį varškės apkepo su razinomis. Malonu vakare ir puodelis žolelių arbatos.

Žinoma, kartais valgau ir priešpiečius ar pavakarius. Ypač jei tą dieną ką nors sunkesnio dirbu. Todėl pirmoje dienos pusėje suvalgau riešutų ar džiovintų vaisių, o pavakary – išgeriu stiklinę kefyro, indelį jogurto.

Jei vykstu į gamtą (prie ežero ar į mišką), tai įsidedu kietai virtų kiaušinių ar skanių sumuštinių su dešra ir agurku, pomidoru. Ypač mėgstu mažai įrūgusius agurkus.

Kai kada griežta valgymų tvarka sugriūva. Tai atsitinka tada, kai į svečius atvyksta mano mylima pusseserė Joana iš Kelmės ar kokia miela buvusi bendradarbė. Tada pasilepiname nepaisydamos nei laiko, nei numatyto dienos meniu. Visada vaišinamės mano mėgstamiausiu „Napoleono“ tortu su juoda kava. Ir suvalgome tikrai ne po vieną gabalėlį! Juk malonu tai, kas nedažnai pasitaiko. Visi žinome, kad vienam valgyti ne taip skanu, kaip su draugais ar su šeima. Todėl ir branginu tuos mūsų nedažnus susitikimus prie vaišių stalo.

-džm-

Klausimai:

1. Kuriomis valandomis jūs pusryčiaujate, pietaujate ir vakarieniaujate?
2. Ką valgote per pusryčius? O ką valgėte per pusryčius šiandien?
3. Kokius patiekalus labiausiai mėgstate valgyti?

Mano drabužiai*

Drabužius dėvime kiekvieną dieną. Ryte atsikeliamo, nusiprausiamo ir apsirengiame švariais drabužiais. Žiemą vilkime šiltesnius rūbus, kad nesusaltume. Vasarą – vėsesnius, plonesnius, kad nebūtų karšta.

Savo drabužius žmonės laiko drabužių spintose. Kai kurie drabužiai yra kabinami ant pakabų, kad nesusiglamžytų. Suglamžytus drabužius prieš rengdamiesi galime išlyginti lygintuvu. Paprastus rūbus, tokius, kurie nesiglamžo, galima laikyti sulankstytus lentynose.

Kai drabužius išpurviname, sutepame, turime išskalbti, kad jie vėl būtų švarūs. Išskalbtus rūbus galime išdžiovinti balkone arba lauke. Išskalbti ir išdžiūvę drabužiai kvepia gaiviai ir maloniai. Rūbus skalbti galime rankomis arba skalbimo mašina.

Žmonės drabužius perka drabužių parduotuvėse arba turguje. Pasimatuoti rūbus galima matavimosi kabinoje. Jei reikia rasti sau tinkamą drabužį, pagalbos paprašyti galima pardavėjos. Pardavėja padeda rasti tinkamo dydžio drabužį.

Mano drabužių spintoje sudėti visi mano drabužiai. Vasarą mėgstu dėvėti lino sukneles ir sijonus, nes lauke būna karšta. Vasarą, kai einu maudytis į ežerą, apsivelku maudymosi kostiumėlių. Saulėtomis dienomis ant galvos užsidėdu skrybėlę ir akinius nuo saulės. Rudenį rengiuosi šilčiau. Tada dėviu megztinius ir kelnes, maunuosi šiltesnes kojines. Rudenį daug lyja, todėl reikalingas lietpaltis ir neperšlampami batai. Žiemą užsimaunu vilnones kojines, batus su kailiu. Šalčiausiomis dienomis, kai daug sniego, pasipuošiu kailiniais ir kailine kepure. Nepamirštu ir šaliko, kad nesusalčiau kaklo. Pavasarį mėgstu nešioti odinę striukę, o ant kaklo užsirišu ploną šilko skarelę.

Kai einu į svečius, mėgstu pasipuošti gražiais drabužiais. Velkuosi šilkinę palaidinę, nertą megztinį. Kai būnu namie, nesipuošiu ir vilkiu frotinį chalata, avių minkštas šlepetes. O kai su šeima vykstame į mišką grybauti, apsimaunu sportines medvilnines kelnes ir languotus marškinus.

Naktį žmonės miega su miegojimo rūbais. Galima vilktis pižamą arba naktinius. Aš labai mėgstu miegoti su ilgais plonais naktiniais, o mano vyras miega su pižama.

Mano ir mano vyro drabužių spintos lentynose sudėtos kelnės, naktiniai, pižamos, megztiniai ir apatiniai, kojinės. O ant pakabų yra sukabintos suknelės, sijonai, vyro kostiumai ir marškiniai. Siauroje lentynoje virš pakabų sudėti šalikai ir skaros, skarelės, vyro kaklaraiščiai. Ant vieno pakabo kabo ir mano balta vestuvinė suknelė. Saugau ją, nes kada nors tą suknelę tekėdama apsiliks mano dukra.

-uš-

Klausimai:

1. Kokius drabužius vilkite šiandien?
2. Kokius drabužius labiausiai mėgstate nešioti?
3. Papasakokite apie gražiausią, puošniausią turėtą (ar dabar turimą) rūbą.

Mano kambarys*

Mano vardas Romualdas. Štai jau penkeri metai gyvenu senelių globos namuose. Susirgau, vaikų neturiu, tad čia ir gyvenu. Papasakosiu apie savo kambarį. Jame praleidžiu daugiausia laiko.

Išsyk turiu pasakyti, kad kambaryje gyvename dviese – aš ir mano kaimynas Stanislovas. Jis labai malonus žmogus, su Stanislovu puikiai sutariame. Tikrai turime apie ką pasikalbėti, pasipasakoti.

Kambarys nėra didelis, bet jaukus. Jame stovi dvi patogios lovos. Prie lovų – spintelės svarbiausiems daiktams susidėti. Čia laikome ir higienos priemones, ir akiniai po ranka, stalčiuje – dokumentai, viena kita knyga. Atsiranda kampelis ir kokiam skanumynui – šokoladui, saldainiams. Žinoma, vienoje iš lentynėlių laikomi ir reikalingi vaistai.

Turime ir drabužių spintą. Ji yra šviesaus medžio, talpi. Viskas, ko reikia, čia yra sudėta. Maloni centro darbuotoja Levutė mums padeda ją susitvarkyti. Šalia spintos stovi daili komoda. Ten irgi laikome drabužius, yra ir kitokių daiktų.

Prie lovos turiu specialų neįgaliesiems pritaiktą staliuką su ratukais. Jis gali patogiai privažiuoti prie lovos. Valgyti pusryčius, pietus, vakarienę yra patogiu.

Vis dėlto svarbiausias daiktas kambaryje yra televizorius. Jis puikuoja ant komodos, geras, naujas, ekranas didelis ir rodo ryškiai. Aš negaliu vaikščioti, tai televizorius yra mano langas į pasaulį. Kartu su Stanislovu (laimei, jis gali vaikščioti) žiūrime žinias, kino filmus, įvairias laidas, sporto rungtynes, sveikinimų koncertus. Ypač mėgstame žiūrėti detektyvus, kartu su sekliais narplioti nusikaltimo istoriją.

Mėgstame ir televizijos serialus. Man pats įdomiausias lietuviškas serialas – „Giminės“. Atrodo, kad visi veikėjai yra mano giminės. Aktoriai vaidina gerai, įtikinamai, atpažįstu lietuviško gyvenimo aplinką, kai kuriuos įvykius. Iš užsieninių serialų mėgstame žiūrėti „Kalnų daktarą“. Veiksmas vyksta Austrijoje, mažame kalnų miestelyje. Nesu buvęs toje šalyje, bet atrodo, kad ten viską ir visus pažįstu. Juk filme taip detaliai viskas parodoma – ir pats miestelis Elmau, ir kalnų gamta, įdomūs žmonės ir jų likimai. Tas filmas patinka ir slaugytojai Levutei. Juk ten vaizduojamas ir medikų gyvenimas, ligoninė.

Kambarį puošia rankdarbiai: megztos servetėlės, džiovintų gėlių paveikslas, skulptūrėlės. Ant palangės stovi mielas stirniukas. Ant vienos sienos kabo sieninis laikrodis, po juo – kalendorius, o ant kitos – mums su Stanislovu brangus paveikslas „Kristus Alyvų kalne“. Dažnai į jį žiūriu, mąstau...

Kambario langai atsisukę į pietų pusę, tad kambaryje saulės netrūksta. Mūsų namų aplinka labai gražiai sutvarkyta. Pro langus ar iš antro aukšto balkono galima ja grožėtis: vešliais medžiais, gėlių darželiais, prižiūrimais takeliais.

Visur gerai, o namie – geriausia. Ar ir jūs taip manote?

-džm-

Klausimai:

1. Papasakokite apie savo kambarį.
2. Kas matyti pro jūsų kambario langą?
3. O kaip atrodė jūsų namai, kambarys, kai dar buvote vaikas?

Tvarkomės namus*

Aš esu Angelė. Man 60 metų. Gyvenu nedideliame Šiaurės Lietuvos miestelyje Pakruojyje. Man smagu, kad gyvenu ne viena, o su vyresniąja seserimi Adele. Kai ji pasiligojo, pasikviečiau ją gyventi kartu. Juk dviese yra daug lengviau ir smagiau.

Mūsų namelis yra labai mažas. Jis sumūrytas iš raudonų plytų, dengtas rudomis čerpėmis. Jame yra trys nedideli kambarėliai ir virtuvė. Į gatvę žiūri du langai. Tačiau ir tokį nedidelį būstą prižiūrėti nelengva.

Abi su seserimi labai mėgstame kambarines gėles. Todėl jų priežiūrai skiriame daug laiko. Visos palangės nustatytos gėlių vazonais. Linksmi žydi pelargonijos ir kitokios senovinės gėlės. Bet turime ir naujoviškų gėlių. Labiausiai iš jų mėgstame orchidėjas. Jos puošia mūsų svetainės langą. Kartais praeiviai sustoja pasigrožėti mūsų orchidėjų žiedais. Gėles reikia ne tik laistyti, bet ir tręšti, persodinti, nurinkti nudžiūvusius žiedus ir lapus.

Grindis plaunu aš, o dulkes nuo baldų ir kitų daiktų valo mano sesuo. Sunkesnius darbus atlieku aš pati, o lengvesnius, bet ne mažiau svarbius nuderba sesuo Adelė. Ypač gražiai ir tvarkingai Adelė sudėlioja, surūšiuoja daiktus: drabužius, knygas, batus.

Skalbimo darbus labai palengvina skalbimo mašina. Man belieka skalbinius surūšiuoti, sukrauti į mašiną, išimti ir padžiauti. Džioviname skalbinius kieme, tarp dviejų obelių yra įtempta tvirta virvė. Adelė skalbinius išlygina.

Visada daug darbo yra virtuvėje. Tą žino visos šeimnininkės. Iššveisti puodus, keptuves, arbatinukus nėra lengva. Todėl niekad nešveičiu iš karto daugiau nei dviejų daiktų. Kur nuskubėsi? Skubėk lėtai, sako senolių išmintis.

Sunkus darbas yra valyti langus. Kasmet prieš Velykas nublizginame visus namelio langus. Išskalbiame užuolaidas. Tada langai taip gražiai šviečia, o gėlės dar labiau kviečia jomis grožėtis.

Kai sutvarkai namus, taip gera atsipūsti. Visi žinome tą pojūtį. Tada su Adele pasimerkiame į gražiausią raudono stiklo vazą iš darželio skintų gėlių, išsiverdame kavos arba arbatos, vaišinamės naminiu pyragu. O jei diena būna graži, arbatą geriame kieme. Ten yra stalelis su kėdėmis, įkurdintas po didžiąja slyva. Ta slyva stebisi visi, kas pas mus užėina. Įsivaizduokite, kaip gera čia sėdėti, kai slyva žydi. O rudenį pasitaiko, kad geltonos slyvaitės įkrinta tiesiai į arbatos puodelį.

-džm-

Klausimai:

1. Kokie namų apyvokos darbai yra sunkiausi?
2. Ar smagu po darbo pailsėti?
3. Kaip prižiūrite savo kambarį?

Mano giminės*

Mano giminė – gausi. Kai visi per šventes susirenkame, tai sunkiai telpame prie vieno ilgo stalo. Mano mamos šeima didelė. Mama turi dvi seseris ir tris brolius. Abi seserys ir visi trys broliai susilaukė vaikų, todėl turiu daug pusseserių ir pusbrolių. O mano tėtis turi tik vieną seserį. Ji vaikų nesulaukė.

Mano mama vardu Elena, ji yra jauniausia savo šeimoje. Mamos seserys – Vilma ir Paulina. Teta Vilma gyvena Klaipėdoje, turi dukterį ir sūnų. Dirba grožio salone kirpėja. Vilma jaunystėje lankė dailių čiuožimą ir svajojo dalyvauti žiemos olimpinėse žaidynėse. Tetos Vilmos vaikai dar tebelanko mokyklą, o vyras dirba gaisrininku.

Teta Paulina – vyriausia iš seserų. Jos suaugęs sūnus gyvena ir dirba užsienyje su savo žmona ir mažu vaikučiu. Teta Paulina yra veterinariė, gydo ir gelbėja gyvūnėlius. Teta pasakojo, kad vieną kartą jai teko apžiūrėti beždžionėlę zoologijos sode. Beždžionėlė turėjo rakštį nugaroje, o teta ją ištraukė. Teta Paulina gyrėsi, kad atsidėkodama už pagalbą, beždžionėlė ją apsikabino! O tetos vyras yra verslininkas, pardavinėja automobilius turguje.

Mano mamos brolių vardai – Povilas, Jonas ir Tomas.

Povilas – vyriausias iš visų. Dėdė Povilas dabar jau pensijoje, tačiau kai buvo jaunesnis, dirbo automobilių meistru. Nuo ryto iki vakaro jis taisydavo sugedusius automobilius. Dabar automobilius taiso du dėdės Povilo sūnūs.

Dėdė Jonas ir dėdė Tomas yra ūkininkai. Jiedu kartu ūkininkauja kaime, turi daug hektarų žemės, augina rapsus, kukurūzus, cukrinius runkelius, rugius. Kartais per Kalėdas mes visi važiuojame pas šituos dėdes į kaimą, kur jų sodyboje puošiame kalėdinę eglutę, kieme statome senius besmegenius, čia užome ant užšalusio tvenkinuko ledo. Vasarą jie susisodina mus, visus giminės vaikus, į traktoriaus priekabą ant šieno ir pavežioja vieškeliais. Dėdės Jono ir dėdės Tomo vaikai dabar yra paaugliai. Jie greitai baigs mokyklą ir keliaus studijuoti į universitetą.

Mano tėtės sesuo Vitalija dirba laikraščio redaktore. Ji taiso žurnalistų straipsnius, kad juose neliktų jokių klaidų. Vitalija savo šeimos neturi, tačiau augina šunį ir katiną ir dažnai keliauja po Lietuvą savo automobiliu. Visada prašau, kad ji pasiimtų mane kartu su savimi, nes teta Vitalija yra pati linksmiausia mano teta.

Vis dėlto smagiausia man atostogauti su savo šeima – mama Elena, tėčiu Kristupu ir broliu Herkumi. Brolis dar visai nedidelis, jam penkeri metai, aš penkeriais metais už jį vyresnė, tačiau sutariame gerai. Man patinka rūpintis savo broliuku. Mama dabar niekur nedirba, prižiūri brolių, mane ir rūpinasi tvarka namuose. O tėtis yra elektrikas. Visi kartu mes važiuojame prie jūros arba prie ežero, keliaujame išskylauti į mišką, lankomės kino teatre, einame apsipirkti. Kartu su savo šeima aš keliaučiau kad ir į pasaulio kraštą!

-uš-

Klausimai:

1. Papasakokite apie savo giminaičius. Kokie jų vardai, kuo jie dirba?
2. Papasakokite apie savo tėvus. Kokie jų vardai, kur jų gimtinė, kokios profesijos jie buvo?
3. Ar per šventes susitinkate su savo giminaičiais? Ar turite kokių nors tradicijų?

Mano kaimynai

Gyvenu daugiabučiame name. Namas yra penkių aukštų ir penkių laiptinių. Mano butas yra trečiame aukšte. Gyvenu čia jau daugiau nei penkiolika metų, todėl pažįstu visus savo laiptinės kaimynus. Geriausiai pažįstu kaimynus, kurie, kaip ir aš, gyvena trečiame aukšte. Viena aukšte yra trys butai, o mano butas – vidurinis.

Dešiniajame bute gyvena sutuoktiniai Liudas ir Natalija. Liudas yra santechnikas, o Natalija – namų šeimininkė. Liudo ir Natalijos vaikai jau dideli. Abu sūnūs studijuoja sostinėje ir gyvena atskirai. Liudas vairuoja mėlyną autobusiuką ir keliai anksti ryte, nes skuba į darbą. Natalija vakarais ilgai pluša virtuvėje, nes gamina maistą kitai dienai. Natalijos plaukai dažyti ryškiai vyšnine spalva, ji mėgsta puošti ryškiaspalviais drabužiais.

Kairiajame bute gyvena seserys Laima ir Jovita. Jos abi gieda bažnyčios chore. Seserys su choru dažnai vyksta į koncertines keliones, todėl paprašo, kad kaimynai palaistytų gėles. Laima ir Jovita labai mėgsta gėles, vazonais nukrautos visos jų buto palangės. Mėgstamiausios jų gėlės – orchidėjos. Laima ir Jovita vakarais klausosi įvairių muzikinių plokštelių ir balkone geria arbatą. Vaikų seserys neturi, tačiau į svečius kiekvieną vasarą atvyksta jų brolio dukra, dukterėčia Birutė.

Pirmame aukšte gyvena policininkas Vytautas su žmona Angele. Jie augina dvynukes dukteris Karoliną ir Juliją. Dvynukėms dabar 10 metų. Vytautas yra namo pirmininkas ir rūpinasi visų šio daugiabučio namo gyventojų reikalais. Jis organizuoja susirinkimus ir prižiūri, kad laiptinės, kiemas būtų sutvarkyti. Pavasarį Vytautas rengia talką, kurios metu kaimynai susirenka tvarkyti aplinkos. Renka šiukšles, pjauna, grėbia žolę, sodina augaliukus, tvarko suoliukus ir taip toliau. Vytauto žmona Angelė yra darželio auklėtoja. O Karolina ir Julija labai mėgsta važinėti dviračiais po kiemą.

Šalia Vytauto gyvena Romas. Namo kaimynai jį slapčia vadina senberniu, nes jam jau 50 metų, o žmonos taip ir nesusirado. Romas dirba televizorių gamykloje ir sako, kad vienam jam kur kas linksmiau ir lengviau. Svarbiausia, kad namie turėtų veikiantį televizorių. O trečiasis butas pirmame aukšte kol kas tuščias, nes čia gyvenę žmonės išsikraustė į kitą miestą.

Antrame aukšte gyvena trys šeimos. Viduriniame bute įsikūrę jaunavedžiai Marius ir Kotryna. Kotryna laukiasi pirmagimio. Dešiniajame bute gyvena Valdas ir Ramutė. Tai seniausi namo gyventojai. Kol dar dirbo, Valdas buvo pianino mokytojas, o Ramutė – miesto kalbininkė. Jiedu augina nedidelį rusvą šuniuką, vardu Kaštonas. Kiekvieną vakarą Valdas ir Ramutė eina kartu į parką pavadžioti Kaštono. Nė vienas kaimynas nėra matęs jų besipykstančių. O kairysis butas priklauso didelei šeimai. Čia gyvena Kęstutis, Nijolė ir keturi jų mažamečiai vaikai. Vaikų vardai – Linas, Kristina, Rugilė ir Barbora. Vaikai eina į darželį, o savaitgaliais labai mėgsta žaisti didelėje smėlio dėžėje.

Ketvirto aukšto viduriniame bute gyvena labai tyli gyventoja, vardu Joana. Joana yra tokia tyli, kad niekas nežino, kuo ji užsiima gyvenime. Joaną retai kas pastebi laiptinėje ar kieme. Šalia Joanos kairiajame bute gyvena Rimvydas ir jo sūnus Dalius. Jiedu dirba kartu – yra baldininkai, gamina baldus. Dešiniajame bute kaimyno beveik niekuomet nebūna, nes šio buto šeimininkas Kostas yra tolimųjų reisų vairuotojas. Jis visada kelyje.

Na, o penkto aukšto viduriniame bute gyvena Violeta. Anksčiau ji dirbo gydytoja ir išgelbėjo daug sunkiai sirgusių žmonių. Šalia jos butą nuomojasi studentės Inga ir Milda. Merginos studijuoja mediciną, todėl puikiai sutaria su Violeta, dažnai ateina kartu išgerti kavos. O paskutiniame penkto aukšto bute įsikūręs aktorius ir vestuvių muzikantas Jeronimas. Jeronimas yra labai linksmas žmogus, augina banguotąsias papūgėles ir vaikšto pasipuošęs peteliške.

Štai tokie įdomūs ir skirtingi yra mano namo gyventojai, mano kaimynai.

-už-

Klausimai:

1. Ar turite kaimynų? Papasakokite apie juos.
2. Kokių profesijų žmonės gyvena aprašytoje daugiabučio laiptinėje?
3. Ar svarbu turėti gerus kaimynus?

Veronika apsiperka parduotuvėje*

Kiekvieną šeštadienį Veronika eina apsipirkti į maisto prekių parduotuvę. Iki artimiausios parduotuvės eiti reikia visai nedaug, vos 5 minutes. Prieš eidama į parduotuvę Veronika popieriaus lapelyje užsirašo, ko reikia nusipirkti. Turėdama pirkinių sąrašą ji žino, kad nieko nepamirš. Iš namų Veronika pasiima didelį drobinį maišą, kuriame tilps visi jos pirkiniai.

Nuėjusi į parduotuvę, Veronika pirmiausia išsitraukia pirkinių sąrašą. Tuomet eina į duonos ir bandelių skyrių. Veronika visuomet perka kepalą juodos duonos ir keletą šviežių bandelių su cinamonu. Kartais perka džiovintų su razinomis, nes labai mėgsta valgyti juos su arbata. Veronika taip pat labai mėgsta kietus riestainėlius su aguonomis.

Išsirinkusi prekes duonos skyriuje, Veronika keliauja prie didelių šaldytuvų, kuriuose sudėti pieno produktai. Ji perka sviesto, kefyro, grietinės, jogurto, varškės. Sviestą Veronika labiausiai mėgsta pasūdytą, jogurtą renkasi vyšnių skonio. Vasarą Veronika išgeria daug šalto pieno, ypač mėgsta valgyti braškes su pienu. O kefyras būtinas gaminant šaltibarščius, tinka prie karštų bulvių.

Vėliau Veronika eina į mėsos gaminių skyrių. Čia ji išsirenka pienoškų dešrelių pakelį, rūkytos dešros pakuotę, vištienos kepenėlių pašteto, nedidelį skilandį, kumpio gabalėlį. Šviežios mėsos skyriuje Veronika visuomet perka puskilogramą kiaulienos faršo, kelis šimtus gramų sūdytų lašinių. Kartais ima kiaulienos šonkauliukų ar nugarinės mėsos karbonadui kepti. Veronika šioje parduotuvėje apsiperkinėja jau daugelį metų. Pardavėjos ją puikiai pažįsta ir visuomet pasisveikina. Mėsos skyriaus pardavėja mėgsta pagirti Veronikos sukleles ir pataria, kurią mėsą verta pirkti.

Vėliau Veronika keliauja į šviežių daržovių ir vaisių skyrių. Visuomet perka agurkų ir pomidorų, nes juos valgo kone kasdien. Taip pat pasiima nedidelę kopūsto galvą, cukiniją, pusę kilogramo svogūnų galvų, kilogramą bulvių, ropę arba ridiką, kelias raudonąsias paprikas. Vaisius Veronika mėgsta mažiau, tad jų perka retai. Bet jei perka, tai ima keletą bananų, keletą kivių ir, jei yra, ananasą. Vasarą Veronika kartais nusiperka arbūzo skiltelę, braškių, tamsių trešnių. Veronika dažnai apgailestauja, kad neturi jokio daržo ar sodo, kuriame galėtų auginti įvairių gėrybių. Todėl jas tenka pirkti parduotuvėje.

Ne kiekvieną kartą, tačiau kai prireikia, Veronika parduotuvėje perka miltų, grikių, makaronų, ryžių. Taip

pat pomidorų padažo, garstyčių, krienų, saulėgrąžų aliejaus, degtukų, arbatos, kavos. Žiemos vakarais moteris labai mėgsta žiūrėti televizorių ir valgyti saldumynus, tad perka juodojo šokolado arba sviestinių sausainių, vaflinių saldainių.

Namie Veronikos laukia rainas katinas Murkis, todėl Veronika būtinai paima Murkiui gero kačių ėdalo.

Priėjusi prie kasos, Veronika iškrauna prekes ant prekystalio ir laukia, kol pardavėja suskaičiuos, kiek reikia mokėti. Per tą laiką iš rankinės ji išsitraukia piniginę ir pasiruošia mokėti. Kartais Veronika išbando laimę ir nusiperka loterijos bilietą.

Susimokėjusi už prekes, Veronika susikrauna jas į drobinį maišelį ir skuba atgal į namus pas savo katiną Murkį.

-už-

Klausimai:

1. Ką pirkdavote (perkate) maisto prekių parduotuvėje?
2. Kokius produktus parduotuvėje perka Veronika?
3. Kokių parduotuvių pavadinimų žinote? Kuri arčiausiai jūsų namų?

Šuo, vardu Kudlius*

Kudlių į namus parnešė tėvukas. Tą dieną buvo graži šeštadienio popietė. Mama kepė mielinus blynus, o vaikai laukė prie stalo. Įėjęs pro duris, tėvukas iš didelės kišenės ištraukė mažutį, pilką šunelį. Jis buvo panašus į susivėlusį siūlų kamuoliuką. Vaikai džiūgaudami apžiūrėjo šuniuką, dėkojo tėvukui už pačią geriausią dovaną. Juk šuniuko jie norėjo ir prašė jau labai seniai...

Vėliau vakare visa šeima sugalvojo šuniukui vardą – bus Kudlius. Nes *kudlotas* ir susivėlęs. Užtat koks meilus! Kudlius sekiojo paskui visus iš paskos, nesitraukė nė per pusmetrį. O naktį gailiai inkštė tol, kol jaunėlė įsileido jį į lovą. Ir taip kiekvieną naktį. Tėvukas perspėjo jaunėlę dukterį, kad kai paaugs, Kudliui teks gyventi daržinėje kartu su karve, vištomis ir paršeliu. Bet laikas bėgo, šuniukas augo, jaunėlė stypo kartu, o į daržinę jis taip ir neišėjo. Pasiliko gyventi name, kartu su visa šeimyna.

Mėgstamiausias Kudliaus skanėstas – riebus kaulas. Tokių jis gaudavo nedažnai. Dar kartais mėgo pasivaišinti šlakeliu pieno ar sudoroti minkštą bandelę. Šuo žinojo, kad loti galima tik tada, kai į kiemą ateina koks nors nepažįstamas žmogus arba katinas. Katinų jis labai nemėgo. Jei būtų galėjęs, būtų vaikęs juos visą dieną.

Kudlius užaugo, nebebuvo mažas šuniukas, tad miegojo ant grindų, šalia jaunėlės lovos. Jaunėlė irgi nebemaža mergaitė – išstypo, užsiaugino kasas. Bet Kudlius vis dar buvo jos brangiausias bičiulis. Kartu jiedu keliaudavo į miestelio krautuvę, kai mama paprašydavo parnešti duonos, degtukų ar dar ko svarbaus. Kudlius buvo išmokytas gražiai palaukti, kol jaunėlė apsipirks ir sumokės pinigus pardavėjai.

Vasaromis Kudlius mėgo maudytis ežere. Plaukti jis mokėjo labai gerai, kaip visi šunys. O jeigu kas nors draugiškai numesdavo į vandenį pagaliuką – tikra laimė! Jis būtinai tą pagalį parnešdavo atgal ir dėkodamas skardžiai sulodavo.

Žiemą Kudlius mielai padėdavo tėvukui kasti sniegą kieme. Jis kapstydavo baltas sniego pusnis savo gauruotomis letenomis. Kartais kasdavo taip stipriai, kad net pradingdavo sniege. Tuomet tėvukas juokdavosi, o Kudlius išlįsdavo iš sniegynų kaip tikra baltoji meška.

Laikas bėgo ir Kudlius pražilo, pasidarė lėtesnis, tylesnis... Tačiau savo šeimynai jis taip ir išliko pačiu brangiausiu bičiuliu.

-uš-

Klausimai:

1. Ką labiau mėgstate – šunis ar katinus?
2. Ar vaikystėje turėjote šunį?
3. Kokius šuniukų vardus esate girdėję?

Katyte Murzė*

Kaime jau daug metų gyvena nedidelė juoda katė. Ji neturi savo šeimininkų, todėl prisiglaudžia tai pas vienus, tai pas kitus žmones jų sodybose. Kaimo gyventojai praminė katytę Murzė. Prie savo namų durų jie dažnai palieka Murzei pieno, varškės ar kitų skanumynų. Murzė yra tarsi viso kaimo katė, ji pažįsta kiekvienos sodybos katinus ir šunis, atpažįsta kiekvieną kaimo žmogų, žino, kada melžėjos grįžta iš laukų ir kada pienas prie durų būna pats šilčiausias, šviežiausias.

Murzės kailiukas – juodas ir blizgantis. Akys – žalios, paslaptingos. Snukutį puošia ilgi ūsai, su kuriais ji uostinėja augalėlius ir užuodžia peles. Katytė nebijo net ir didelių žiurkių, kurios gyvena tvartuose ir kenkia ūkininkams, vogdamos grūdus ar kitas vertingas gėrybes. Murzė pagavo ne vieną tokią galiūnę graužikę ir, atsidėkodama už vaišes, kaip dovaną nunešė kaimo žmonėms prie durų. Murzė turi ilgą uodegą ir lėtai ją judina, kai yra kuo nors nepatenkinta ar pikta. Ypač stipriai jos uodega kruta, kai netoliese sukiojasi koks nors amsintis, įkyrus šuo. Katytė lengvai įlipa ir į patį aukščiausią kaimo medį, o įlipusi grakščiai vaikštinėja šakomis ir klastingai nužiūrinėja paukštukus. Murzė ne kartą pietums yra sumedžiojusi mažą paukštuką. O saulėtomis dienomis katė mėgsta tingiai gulinėti ant smėlio prie kaimo tvenkinuko arba ilsėtis ant šiltų, įkaitusių palangių.

Kartais Murzei tenka sprukti nuo pasiutusių, šūkajuančių kaimo vaikų arba iš kitų kaimų atklydusių piktų šunų, iš miško atslinkusių alkanų lapių. Žiemą, pačiomis šalčiausiomis dienomis, Murzė įsikuria kurio nors ūkininko daržinėje. Ji jaukiai įsirausia į šieną ir snūduriuoja, laukdama, kol lauke vėl pasirodys saulutė. Rudenį, kai ant vieškelio telkšo balos ir ištisai lyja, Murzė vaikšto atsargiai kilnodama letenėles, stengiasi neįbristi į vandenį, nesusipurvinti. Maudytis Murzė nemėgsta, todėl sušlapsti savo juodo kailiuko visai nenori.

Kai daržuose sužaliuoja augalai, užauga daržovės ir uždera vaisiai, Murzė mielai pasivaišina vasaros gėrybėmis. Ji labai mėgsta prinokusius juoduosius serbentus, kartais krimsteli ir agurko. O kokia laimė, kai žmonės rūkyklose ruošia mėsą, rūko kumpius, lašinius, žuvį! Tada Murzė būtinai sukiojasi netoliese ir laukia, kol ir ją pavaišins skania šilta mėsyte. Laimė gauti kokią skanesnę kšnelį nusišypso ir per šventes – per jubiliejus, Jonines, krikštynas. Šiltuoju metu laiku žmonės išsineša šventinius stalus į kiemą ir nukloja juos įvairiausiomis gėrybėmis. Tada Murzė lūkuriuoja po stalu ir gauna paragauti visko bent po truputį.

Kaime Murzė – ne vienintelė katė. Sodybose gyvena ir daugiau katinų – vienas didelis nusipenėjęs rusvas katinas, kitas rainas, o trečias baltas su pūsta juoda uodega. Bet tai išdidūs naminiai katinai ir į Murzytę jie žiūri tik pro trobų langus – į lauką neina...

Murzė kartais svajingai pagalvoja, kad ir ji norėtų draugiškai gyventi žmonių namuose, turėti šiltą savo guoliuką kur nors prie krosnies. Jame ji galėtų snausti lietingomis dienomis... Tada ir vakarienė būtų garantuota, nereikėtų baimintis, kad liks alkana. Tačiau Murzė žino, kad jeigu gyventų tuose žmonių namuose, tai pasigestų pasivaikščiojimų po mišką, pievas, laukymes, pasiilgtų naktinio mėnulio ir ankstyvo saulėtekio, kurį kartais sutinka ant kokio nors aukšto stogo... Todėl Murzei patinka būti klajojančia kaimo kate. Kada nori ateina, kada nori išeina. Ji pati sau šeimininkė!

-uš-

Klausimai:

1. Ką labiau mėgstate – katinus ar šunis? Kodėl?
2. Ar esate laikę katę arba katiną? Ar priimtumėte į svečius katytę Murzę?
3. Kokius katinų vardus žinote?

Mano daiktai

Mano pižama ir šlepetės*

Mano vardas Kazimieras. Dabar man jau suėjo 71-eri metai. Papasakosiu jums apie savo pižamą ir šlepetes. Kodėl apie šiuos daiktus? Sutikite, kad nė vienas be jų neišsiverčiame. O juos man padovanojo dukra su žentu. Tad tai tikrai man labai mieli daiktai. Ir patogūs.

Pižamą parvežė žentas lauktuvių, grįždamas iš kelionės po Vokietiją. Jis yra labai dėmesingas žmogus, manęs niekada nepamiršta. Žinoma, kad gavęs lauktuvių labai apsidžiaugiau, padėkojau. Pižama pagaminta iš natūralios medvilnės, labai maloniai priglunda prie kūno. Ir spalva parinkta vykusiai – tamsiai mėlyna. Tai mano mėgstamiausia spalva. Pižamos švarkas su kišenėmis, o tai labai patogiu – gali įsidėti akinius ar nosinę, ar šiaip ką... Graži apykaklė, su atvartėliais, dekoruota gražiu languotu audiniu. Anūkės sakė, kad pižama labai man tinka. Man ji taip patinka, kad neretai ją tebevilkėdamas išgeriu rytinę kavą ir net su anūkėmis per televiziją pažiūrime „Komisarą Reksą“. Tik tada persivelku drabužius.

O šlepetes per Kalėdas padovanojo dukra. Irgi vykusi dovana. Aš praktiškas žmogus, tai ir vertinu praktiškas dovanas. Šlepetės zomšinės, gražios garstyčių spalvos. Viršus dar išsiuvinėtas baltais siūlais. Bet svarbiausia – vidus. Jis yra išklotas tikru baltu avikailiu. Tad kojoms niekada nešalta, jos kaip krosnyje. O kai šilta kojoms, tai ir žmogui nešalta. Nuo jaunystės esu linkęs peršalti, šaltmirys. Tad man šiltų šlepečių reikia ir dėl sveikatos.

Vakarais apsivelku savo mėlynąją pižamą ir einu miegoti. Vyresniam žmogui reikia gerai pailsėti, kad būtų sveikas ir žvalus. O mano šlepetės per naktį ilsisi prie lovos. Jos jau atidirbo per visą dieną – šlept šlept su manim po visus kambarius, po visą namą.

-džm-

Klausimai:

1. Kokia jūsų pižama ar naktiniai marškiniai?
2. Papasakokite apie savo šlepetes. Kaip jas įsigijote?
3. O kokia jūsų lovos patalynė?

Mano akiniai*

Namie turiu dvejus akinius. Pirmieji yra skirti skaityti. Juos užsidedu tada, kai skaitau laikraštį, knygą arba kai rašau. Be akinių sunkiai matau mažas raides. Vakaraais, prieš miegą, mielai skaitau knygą. Labiausiai mėgstu meilės romanus, kuriuose personažų istorijos baigiasi laimingai. 9 valandą vakaro užsidedu stalinį šviestuvą, kuris stovi ant spintelės prie lovos, pasiimu knygą, užsidedu akinius ir skaitau. Be akinių negalėčiau mėgautis tokiu malonumu.

O rytais, kai geriu stiprią juodą kavą, atsiverčiu kurį nors tos dienos laikraštį ir skaitau visus straipsnius. Mano mėgstamiausias laikraštis – „Lietuvos rytas“. Pirmiausia paprastai perskaitau kriminalines naujienas. Man įdomu, kas naujo ir svarbaus nutiko mūsų šalyje. Taip pat labai mėgstu skaityti laikraščius, kuriuose spausdina ir televizijos programą. Tuomet žinau, kokias laidas ir kokius filmus rodo televizijos kanalai. Galiu atsiversti programą ir išsirinkti tai, kas man prie širdies. Laikraščiuose straipsniai spausdinami labai mažomis raidėmis, todėl be akinių nieko neprimatyčiau. Akiniai labai pagelbėja ir kai rašau laiškus draugams į kitus miestus. Taip pat kai siunčiu kalėdinius, velykinius atvirukus giminėms ir bičiuliams. Atvirukuose stengiuosi užrašyti kuo gražesnius, šiltesnius palinkėjimus.

Savo skaitymo akinius laikau specialiame dėkliuke, rašomojo stalo stalčiuje. Dėkliukas yra iš kieto plastiko, tamsiai raudonos spalvos. Tame dėkliuke akiniai saugūs, nenusibraižo stikliukai, nesulinksta kojelės. Akinių rėmai – auksinio atspalvio, metaliniai. Draugai sako, kad su savo skaitymo akiniais atrodo labai išmintinga. Panaši į profesorę.

Kiti mano akiniai yra skirti apsaugoti nuo saulės. Jų stiklai tamsiai rudos spalvos. Užsidedu šiuos akinius labai saulėtomis dienomis. Jie padeda apsaugoti akis nuo ryškios, deginančios saulės šviesos. Jų man prireikia kur kas rečiau nei skaitymo akinių, tačiau vasaros be jų neįsivaizduoju. Kai važiuoju atostogauti į Palangą, į rankinę pirmiausia įsidedu akinius nuo saulės.

Dėl skaitymo akinių stiprumo kartą per metus einu pasikonsultuoti pas akių gydytoją. Jis patikrina mano regėjimą ir nustato, ar man reikia stipresnių akinių, ar užtenka tokių, kokius turiu. Labai džiaugiuosi, kad per paskutinį apsilankymą pas gydytoją man buvo pasakyta, jog regėjimas nėra trupučio nesuprastėjo. Tad kol kas naujų skaitymo akinių man nereikia.

O štai akinius nuo saulės šią vasarą pirksiu naujus. Ieškosiu kokių nors labai gražių, dar nematytų... Su skaitymo akiniais, atrodo kaip profesorė, o su saulės akiniais – kaip kino žvaigždė!

-už-

Klausimai:

1. Ar nešiojate akinius? Kaip jie atrodo?
2. Apsidairykite aplink. Kokius akinius nešioja žmonės, esantys šalia jūsų?
3. Kada šio pasakojimo veikėja užsideda akinius? Ką su jais veikia?

Mano rankinė*

Mano rankinė jau nebenauja. Ją prieš dešimt metų man padovanojo dukros Laima ir Vilija. Tai gimtadienio dovana. Šią rankinę labai branginu. Ji man labai graži ir miela.

Pagaminta ji iš tikros odos. Labai graži jos spalva – šviesiai ruda. Rankinė tinka prie mano rudeninio palto ir kitų drabužių.

Yra sakoma, kad tai, kas yra rankinės viduje, gerai apibūdina jos savininką. Papasakosiu, kokius daiktus savo rankinėje visada turiu.

Labai svarbu išeinant iš namų pasiimti piniginę. Juk be jos nenuėisi į parduotuvę, turgų ar kavinę. Piniginėje nešiojuosi ne tik pinigų, bet ir savo banko kortelę. Ja atsiskaityti parduotuvėje labai patogiu. Piniginėje laikau ir elektroninį autobuso bilietą.

Dar rankinėje visada turiu savo asmens dokumentą – pasą. Jo gali prisireikti įvairiose gyvenimo situacijose. Jį laikau savo užrašų knygutės atvarte. Na, o be savo užrašų knygutės negalėčiau gyventi. Čia užsirašau datas, laiką, kada vyks koks nors renginys (koncertas, spektaklis ir kita), kada reikės eiti į polikliniką pas gydytoją, kada į kirpyklą, kada kieno gimtadienis. Taip daug lengviau viską prisiminti ir visur nueiti laiku.

Dar vienas būtinas dalykas – telefonas. Telefoną man padovanojo duktė Vilija. Jo ekranas gana didelis, tad gerai įžiūriu raides, nuotraukas. Telefonas jau seniai tapo mano kasdienybės dalimi. Man abi dukros paskambina kasdien. Mėgstu paplepėti ir su anūkais.

Kas dar rankinėje? Žinoma, šukos, kvepalai, mažas veidrodėlis, nosinaitės. Anksčiau mėgdavau medvilnines nosinaites, kurias pati gražiai apmegzdavau. Visi jas girdavo. Bet patogesnės yra vienkartinės nosinaitės. Visada turiu jų visą pakelį.

O kas gi neturi savo rankinėje kokio nors skanumyno? Aš labai mėgstu mėtinius ledinukus. Jie ir gaivina, ir yra saldūs, suteikia reikiamos energijos, pakelia nuotaiką. Kartais gerai nuslopina kutenantį kosulį. Tad sučiulpiu vieną kitą. Žinoma, kartais turiu ir kokį šokoladinį saldainį, džiovintų vaisių. O rudenį, išeidama pasivaikščioti į miestą ar eidama į bažnyčią, sode pasirenku skanių obuolių. Jais pavaišinu ir savo drauges, kai susėdame ant suoliuko pasikalbėti. Juk taip malonu susitikti, bendrauti, pajuokauti. Tada ir diena atrodo gražesnė, ir senatvė nėra nuobodi.

Su dukromis žadame eiti į galanterijos parduotuvę ir ten išsirinkti man dar vieną rankinę. Pirksiu ją šviesios spalvos. Mano nuomone, vasarą šviesi rankinė labiau tinka.

-džm-

Klausimai:

1. Kaip atrodo dabartinė jūsų rankinė?
2. O kokia pati gražiausia jūsų turėta rankinė? Papasakokite apie ją.
3. Kokius daiktus nešiodavotės (nešiojatės) savo rankinėje?

Mano lova ir spintelė prie jos*

Mano vardas – Feliksas. Peršalau, susirgau ir patekau į ligoninę. Čia manimi rūpinasi geri gydytojai ir slaugytojos. Jie dažnai apsilanko palatoje, pasiteirauja, kaip jaučiuosi, ar ko netrūksta. Bet labiausiai džiaugiuosi, kai manęs ateina aplankyti namiškiai – sūnus Rimas su žmona Danute. Jie niekada neateina tuščiomis, visada atneša naminio maisto, kitokių skanėstų.

Aną kartą Danutė nusistebėjo:

– O, kokia puiki lova! Patogi, plati, minkšta. Geresnė nei namie.

Pridūrė ir sūnus:

– Tikrai gera. Ar patogiu miegoti, tėvuk?

– Žinoma, kad patogiu, – patvirtinau aš.

Tikrai nemelavau: lova gera, rūpestingai pritaikyta sergančiam žmogui. Labai gerai, kad galima pakelti viršugalvį. Taip ir pasėdėti galiu, kai gerai jaučiuosi – ir paskaityti. Ir patalynė jauki – su taškučiais.

Svarbus daiktas ir spintelė prie lovos. Juk čia ligonis laiko savo visą „turtą“. Spintelė nedidelė – tik vienas stalčius ir dvi lentynos, bet vietos užtenka svarbiausiems daiktams. Stalčiuje – vaistai, higienos priemonės, vienas kitas saldumynas, akiniai ir knyga, keli žurnalai. O lentynose pasidedu negendančius maisto produktus: riešutus, kelis vaisius ar kokį pyrago gabaliuką. Danutė labai maloni, ji visada sutvarko mano spintelę, perdėlioja maisto produktus, patikrina, ar jie dar nepaseno. Bet kur tau pasens! Juk aš ne gobšuo! Pavaišinu ir palatos kaimynus. Mano palatos kaimynas Vaciuukas – didelis šokolado mėgėjas, tai gardžiuojamės drauge.

O dar labai malonu, kai Rimas su Danute ar kiti lankytojai atneša gėlių. Aną dieną atėjo manęs aplankyti kaimynė Stefa. Atnešė iš savo sodo geltonų tulpių puokštę. Dabar ji žydi mūsų palatoje ir šviečia kaip saulė. Linki mums pasveikti.

-džm-

Klausimai:

1. Kokia jūsų lova ir spintelė?
2. Ar jums gražu, kai kambarį puošia pamerktos gėlės?
3. Ar esate lankęsi ligonį?

Mano skėtis*

Koridoriaus spintos stalčiuje laukau savo skėtį. Tai juodas skėtis su baltais taškeliais. Jis nedidelis, turi trumpą rankeną, todėl patogų jį įsidėti į rankinę. Prieš išeidama į lauką, visada pasižiūriu pro langą, ar nelyja. Jeigu dangus niaukiasi, jei debesuota, visada skėtį pasiimu su savimi atsargumo dėlei. Ypač dažnai skėčio prireikia rudenį, nes lyja beveik kas trečią dieną. O šaltą dieną juk būtų itin nemalonu sušlapsti ir sušalti.

Šitą skėtį nusipirkau centriniame miesto turguje prieš keletą metų. Atsimenu, kad man jį pardavė malonus aukštas vyras. Jis pardavinėjo skėčius, rankines ir diržus. Man buvo labai sunku išsirinkti, kurį pirkti – žalią su geltonais taškeliais ar juodą su baltais taškeliais. Galiausiai išsirinkau juodą, nes nusprendžiau, kad jis tiks prie bet kokios spalvos palto.

Anksčiau turėjau labai gražų raudoną skėtį. Buvo labai gaila, kai netikėtai pamečiau jį tarpmiestiniame autobuse, vykdamą į svečius pas seserį. Tuomet įsigijau šį, juodąjį su baltais taškučiais. Taip pat kažkada anksčiau turėjau ryškiai mėlyną skėtį, tačiau jis sulūžo nuo itin stipraus vėjo gūsio.

Dabartinis mano skėtis puikiai apsaugo nuo lietaus. Grįžusi namo, pastatau jį išskleistą koridoriuje. Per porą valandų nudžiūsta visi lietaus lašeliai ir galiu skėtį pasidėti atgal į stalčių. Namie mėgstu tvarką, todėl visi daiktai turi savo nuolatines vietas.

Skėtis man kartais praverčia ir tada, kai lauke nelyja. Jis puikiai apsaugo vasarą nuo kaitrios saulės. Mano taškuotą skėtį labai mėgsta ir kaimynė Zita iš trečio aukšto. Zita kartais ateina jo pasiskolinti, nes savo šiuo metu neturi. Už kelių mėnesių bus jos gimtadienis ir aš jau žinau, kad dovanosiu jai skėtį.

Man labai gražu skėčiai ilgomis rankenomis. Tokį turi kita mano kaimynė, vardu Kristina. Ji gyvena gretimose laiptinėje. Savo skėtį ilga rankena ji nusipirko Rygoje, kai važiavo į ekskursiją su savo kolegomis. Tiesa, tokio skėčio į rankinę neįsidėsi, tačiau labai patogų juo pasiremti, kai pavargsta nugara! Gal ir man teks įsigyti tokį su ilga rankena? Galėčiau laikyti jį koridoriaus spintoje pakabintą šalia skarelių ir šalikų.

Šiandien per vakarines žinias maloni orų pranešėja pasakė, kad ateinančias kelias savaites labai daug lis. Numato stiprų vėją, gal net škvalą. Tai reiškia, kad iš namų be skėčio tikrai niekur neisiu. Visą laiką nešiosiuos jį rankinėje, jei prireiktų.

-uš-

Klausimai:

1. Kokių skėčių esate turėję?
2. Kada paskutinį kartą buvo lietinga diena? Ar mėgstate lietų?
3. Kurioje vietoje laikote savo skėtį?

Mano televizorius

Mūsų su žmona bute, svetainėje, ant stalo stovi televizorius. Jis yra pilkos spalvos, o jo apatinėje dalyje matosi užrašas „Šilelis“. Prieš nusipirkdami šį televizorių, turėjome kitą „Šilelį“ – mažesnę, šiek tiek kitokios formos ir išvaizdos. Senesniojo „Šilelio“ valdymo rankenėlės buvo dešiniajame šone, šalia ekrano. Sukiojant tas rankenėles buvo galima valdyti televizoriaus garsą, dažnį, visus kanalus. Ekranas rodydavo tik nespaltotą vaizdą. Kadangi senasis „Šilelis“ buvo nedidelis, laikydavome jį miegamajame, šalia lovos, kad gerai viską matytume.

Prieš penkerius metus nusipirkome naująjį „Šilelį“. Ilgai taupėme, kad galėtume pasilepinti ir jį įsigyti. Šis televizorius – kur kas didesnis, naujesnis ir prabangesnis. Jis nebeturi valdymo rankenėlių šalia ekrano. Naujasis televizorius valdomas nuotoliniu pulteliu. Tai pats patogiausias dalykas! Kai norime perjungti kanalą, nereikia atsistoti nuo sofos ir eiti prie televizoriaus. Užtenka nukreipti pultelį į ekraną ir paspausti mygtuką. Kanalas, programa pasikeičia akimirkiniu. Lygiai taip pat televizorių pagarsiname ir patyliname.

Naujojo „Šilelio“ ekranas rodo jau spalvotą vaizdą. Kai nusipirkome šį televizorių, kaimynai atėjo pasižiūrėti, kaip atrodo spalvotas ekrano vaizdas. Mes žiūrėjome „Panoramą“ ir grožėjomės raudonu diktoriaus kostiumėliu, baltais masyviais jos karoliais. Atsimenu, rodė reportažą apie šių metų gražiausios miesto sodybos konkursą laimėjusią sodybą ir mes aiškiai matėme, kokių spalvų gėlės auga tos sodybos kieme... Gražiausi man pasirodė tamsaus raudono vyno spalvos kardeliai.

Šis „Šilelis“ daug didesnis už mūsų senąjį, todėl laikome jį kiek toliau nuo sofos, kad neįskaustų akys. Senąjį savo televizoriuką pasidėjome virtuvėje. Labai patogu jį įsijungti, kai gaminame valgyti. Nors senasis „Šilelis“ rodo tik nespaltotą ir kiek trūkinėjantį vaizdą, nors perjunginėti jį reikia ranka, be pultelio, jis mums labai mielas ir brangus. Juk tai pirmasis mūsų televizorius, kurį nusipirkome iškart po vestuvių.

Naująjį „Šilelį“ žiūrime kiekvieną vakarą. Dažniausiai įsijungiame tada, kai prasideda „Panorama“. Žmona mėgsta pažiūrėti ir vieną kitą serialą, o aš palaikau jai kompaniją. Sėdžiu šalia ant sofos, skaitinėju laikraštį ir viena akimi stebiu serialų veikėjus. Jie visą laiką pykstasi ir taikosi. Kartu mėgstame pasižiūrėti ir pokalbių laidas. Per jas sužinome, kokių talentingų ir įdomių žmonių gyvena Lietuvoje. Žiūrėdami televizorių visuomet geriamė arbatą ir užkandžiaujame. Kartais skanaujame sausainių, kartais pyrago. Kai kada nusiperkame šokolado. O jaukiausia televizorių žiūrėti šaltais žiemos vakarais. Tuomet nieko daugiau mums ir nereikia, tik karštos arbatos, gabalėlio pyrago ir įdomaus filmo televizoriaus ekrane.

-uš-

Klausimai:

1. Ar dažnai žiūrite televizorių? Kokias laidas mėgstate labiausiai?
2. Ką per televizorių mėgsta žiūrėti šio pasakojimo veikėjai?
3. Kokioje televizijos laidoje norėtumėte dalyvauti?

Stalo įrankiai*

Be ko negali gyventi šiuolaikinis kultūringas žmogus? Be stalo įrankių! Taip, taip, nenustebkite. Ar įsivaizduojate, kaip būtų, jei neturėtume šaukšto, peilio, šakutės, arbatinio šaukštelio?

Kažkada, žiloje senovėje, taip ir buvo. Pirmykščiai žmonės maistą dorojo rankomis, rinko šakneles, uogas, medžiojo žvėris. Ilgainiui atsirado peilis, moliniai, mediniai indai... Dar viduramžiais net didikai prie turtingo stalo iš dubens maistą imdavo ranka. Dabar žmogų, kuris nemoka naudotis peiliu ar šakute, palaikytume netašytu, nemandagiu.

Papasakosiu apie mūsų šeimos stalo įrankius. Turime kasdienes ir šventinius stalo įrankių komplektus. Ir vieni, ir kiti nėra nauji. Kasdien naudojame paprasto metalo įrankius su baltomis, pieno spalvos kriaunomis. Juos laikome virtuvėje, spintelės viršutiniame stalčiuje. Tai paprasti įrankiai, gana pigūs.

Kitas stalo įrankių komplektas yra šventinis. Jis paveldėtas dar iš mano močiutės Julijos. Šie įrankiai yra brangūs, nes pagaminti iš sidabro. Peilių, šaukštų, šakučių ir arbatinių šaukštelių koteliai yra papuošti augaliniais raštais. Šiuos įrankius reikia labai prižiūrėti: stalo sidabras pajuosta, tad kartais įrankius reikia nušveisti. Sidabro įrankius naudojame per šventes, jie labai papuošia stalą, kuria šventinę nuotaiką. Be to, jie mūsų šeimai primena protėvius, kokia gera buvo močiutė Julija.

O dar turime ir medinių įrankių: šaukštelį skystam medui kabinti, peiliuką sviestui tepti. Dar pasigirsiu, kad turime ir didelį medinį samtį uogienei maišyti. Samtis labai patogus, nes jo kotas niekada neįkaista. Tačiau iš visų gražiausi yra dideli mediniai dekoratyviniai šaukštai. Juos kartą pirkome liaudies amatų mugėje Plungėje. Laikome juos virtuvėje ant specialios lentynėlės. Daug kas juos išvydęs nustemba, žavisi menišku liaudies drožėjo darbu.

-džm-

Klausimai:

1. Kaip žmonės valgė, kai dar stalo įrankiai nebuvo išrasti?
2. Kokiais stalo įrankiais naudojates dabar? Kokia jų išvaizda, iš ko jie padaryti?
3. Ar esate turėję medinių įrankių?

Gėlių puokštė vazoje*

Gražiausia kambario puošmena – gėlių puokštė, pamerкта dailioje vazoje. Mano teta Birutė buvo gėlininkė. Ji augino jas savo darželiuose, šiltnamyje ir pardavinėjo turguje. Tetos namuose visada žydėjo gėlės, o svetainėje ant salo dažnai puikavosi nuostabi vaza, primerкта rinktinių žiedų.

Turbūt nė nereikia sakyti, kad teta Birutė labai mėgo dirbtinių gėlių. Ji sakydavo, kad tai netikras, suvaidintas grožis. O be to, tokios gėlės teršia gamtą, juk joms pagaminti naudojamos sintetinės medžiagos, plastmasė...

Kai vasarą tetos darželyje sužysdavo rožės, ateidavo nuostabių rožių puokščių metas. Teta turėjo didelę baltą skaidraus stiklo vazą ir ją primerkdavo įvairių atspalvių kvepiančių rožių. Pastatydavo svetainėje ant didelio, siuvinėta staltiese apdengto stalo. Vaizdas ir kvapas pakerėdavo visus. Visada rožių žydėjimo metu ateidavome pas tetą. Gerdavome kavą su pyragu, grožėdavomės rožių puokšte.

O mano aistra – lauko gėlių puokštės. Ar jums jos patinka? Vasarą, kai žydi pievos, laukymės, pamiškės ir patvoriai, lauko gėlių pasirinkimas yra ypač gausus. Tada su savo vyru Jonu vykstame į gamtą, o namo parsivežame nedidelę lauko gėlių puokštelę. Man ypač gražu baltų ramunių ir mėlynų rugiagėlių derinys. O dar gražiau, kai į tokią puokštę įdedu smilgų, kviečių varpų, motiejukų. Žinoma, tokiai puokštei reikia ir specialios vazos. Juk nemerksi smilgų į krištolo vazą. Labai tinka lauko gėlių puokštės pamerkti į senoviškas molines vazelas. Tokias turiu net keturias. Jos visos yra skirtingų spalvų ir formų. Pagal savo nuotaiką ir puokštės dydį pasirenku vieną iš jų.

O kartą atsitiko toks dalykas. Mūsų kačiukas Persis labai susidomėjo vazele ir ten pamerktomis smilgomis. Užšoko ant stalo ir pradėjo letenėlėmis krapštyti smilgeles. Tik staiga ėmė ir apvirto vazelė... Laimei, ji nesudužo, tik pats Persis gerokai išsigando ir šast pasislėpė po spinta.

Mano vyrui Jonui labiausiai patinka mano gėlių kompozicijos su uogomis, vaisiais. Jam gražu, kai panaudoju šermukšnius, rožaus obuoliukus. O rudenį dailiai atrodo vaza, pripilta kaštonų, giliukų, kankorėžių, margaspalvių lapų. Tada atrodo, kad miškas atėjo į namus. Namai padvelkia rudeniui...

-džm-

Klausimai:

1. Kokias gėles mėgstate?
2. Kokių gėlių ir kokiomis progomis esate gavę dovanų?
3. Papasakokite, iš kokių gėlių jūs kurtumėte puokštę?

Mūsų nuotraukų albumai*

Kai į svečius atvažiuoja vaikai, mėgstame kartu susėsti ir pavartyti nuotraukų albumus. Turime jų visokiausių – storų, plonų, senų ir naujų, minkštais ir kietais viršeliais. Kiekvieną svarbią šeimos šventę jau daugelį metų įamžiname fotografijose. Juk vėliau taip gera atsiversti albumą ir pasižiūrėti į nuotraukas, kurioje šypsosi seniai matyti veidai.

Pačiame seniausiam mūsų nuotraukų albume – giminės prosenelių nuotraukos. Jos jau labai senos, išblukusios, pageltonavusios ir net suskilinėjusios. Nuotraukose daugiausia matyti vaizdai iš vestuvių. Anų laikų nuotakų vestuvinės suknelės kuklios, tačiau dailios. Plaukuose – gyvos gėlės. Nuotraukos darytos fotoateljė, nes kitur fotografuotis nebūdavo galimybių. Fotoaparatus turėjo tik tuo besiverčiantys fotografai. Seniausiuose fotoalbumuose – ir karo laikotarpio fotografijos. Jauni, nedrąsiai besišypsantys vyrukai su kariškių uniformomis. Blizgantys karininkų ženkleliai, blizgantys ginklai. Vienodos kepuraitės ir šukuosenos. Tais laikais madingi vyrų ūsiukai. Viskas įamžinta tose senose fotografijose.

Naujesnių, artimesnių laikų nuotraukos – jau spalvotos. Giminėje bent keli žmonės turi įsigiję fotoaparatus. Anksčiau, susitikę vieni kitų prašydavome – nufotografuokite mus kartu. O dabar ir mes jau turime savo nuosavą fotoaparata. Fotojuostelėje telpa 36 kadrai, todėl reikia gerai apsvarstyti, ką fotografuoti, o ko ne. Smagiausia nešti juostelę į fotoateljė ir laukti, kol tas nuotraukas išryškins. Ateini, atsiimi vokelį su atspausdintomis nuotraukomis, parsineši jas namo ir skubi žiūrėti, ar gražios nuotraukos išėjo. Kartais pasitaiko, kad nuotrauka nepavyksta, tai pirštas užstojo vaizdą, tai kas nors susiliejo. Tačiau tokių kadrų nedaug. Visas pavykusias nuotraukas dedame į albumus.

Daugiausia albumuose kadrai iš vaikų gimtadienių, vyresniųjų giminaičių jubiliejų, giminės susitikimų, Kalėdų, Velykų ir Rugsėjo 1-osios švenčių. Gimtadienių nuotraukose – namie kepti tortai, nuo vaišių lūžtantys stalai, šaltosios ugnelės, jubiliatams kilnoti papuoštos kėdės, dovanų maišai. Kalėdinėse ir Naujųjų metų nuotraukose – blizgančiomis girliandomis nukabinėtos eglutės, fejerverkai, šampano taurės, prisnigtuose kiemuose kailinėmis kepurėmis ir šiltais paltais pasipuošę švenčiantys bičiuliai. Velykų nuotraukose įamžinti pavasariniai Velykų medeliai, nufotografuoti dailūs margučiai – puošti vašku ar drožinėti, dažyti svogūnų lukštais. O nuotraukose, kurios darytos per Rugsėjo 1-osios šventes, šypsosi mokyklinėmis uniformomis pasipuošę vaikai, pozuoja mokytojos su kardelių puokštėmis ir mergaitės su dideliais baltais kaspinais plaukuose.

Nuotraukų albumų mūsų namuose daugėja kiekvienais metais... Jau dabar jie nebetelpa į vieną stalčių. Kuo daugiau gerų atsiminimų, tuo daugiau pripildytų nuotraukų albumų!

-už-

Klausimai:

1. Kada ir kur paskutinį kartą fotografavotės?
2. Ar turite nuotraukų? Kas jose įamžinta?
3. Kokių švenčių nuotraukų savo albumuose turi šio pasakojimo veikėjai?

Namas, kuriame gyvenu*

Mūsų šeima gyvena pagrindinėje miesto gatvėje. Mūsų nuosavas namas yra dviejų aukštų. Jis pastatytas iš rąstų ir apkaltas medinėmis geltonomis lentomis. Stogas dengtas pilku šiferiu. Į namą veda platūs dvejų pakopų betoniniai laiptai. Laiptų viršuje – baltos medinės durys. Pro jas patenki į nedidelį mažą koridoriuką. Žiemą jis būna labai šaltas. Koridoriuke nusiauname batus, pasikabiname lauko drabužius.

Iš koridoriuko gali patekti į virtuvę arba laiptais gali lipti į antrąjį aukštą. Virtuvė – turbūt svarbiausias mūsų namo kambarys. Joje rudenį, žiemą ir ankstyvą pavasarį kūrenama krosnis. Ji šildo visą namą. Malkos jaukiai spragsi. Ant krosnies mėgsta pasišildyti mūsų du katinai. Virtuvėje stovi didelis medinis stalas, šaldytuvas ir kelios spintelės, kuriose laikome maisto produktus ir indus. Virtuvės kampe – šluota ir semtuvėlis šiukšlėms. Kitame kampe – keli kibirai su vandeniu. Viename geriamas vanduo, kitame vanduo indams plauti, rankoms nusiprausti. Virtuvėje valgome pusryčius, pietus ir vakarienę. Ant sienos kabo kalendorius. Jame raudonai sužymėtos visos metų šventės.

Iš virtuvės veda durys į svetainę ir miegamąjį. Svetainė ir miegamasis atskirti tik pusiau. Svetainėje stovi didelė medinė sekcija, kurioje sudėti mūsų šventiniai indų servizai, staltiesės. Naudojame šiuos daiktus ypatingomis progomis, kai sulaukiame svečių. Svetainėje stovi dailus stalas ir šešios kėdės. Per šventes stalą uždengiame balta staltiese, į vazą pamerkiame šviežių gėlių. Svetainę puošia margas minkštas kilimas ir išsikerojęs dailus žalias papartis. Tai žmonos išpuoselėtas augalas.

Miegamajame stovi dvigulė mano ir žmonos lova. Šalia – drabužių spinta. Ant taburetės šalia lovos sudėta krūvelė knygų. Tai mano mėgstami skaitiniai, detektyvai.

Antrame aukšte – vienas didelis vaikų kambarys. Jame sustatytos mūsų trijų vaikų lovos, rašomasis stalas pamokoms ruošti, drabužių spinta ir kelios nedidelės spintelės su įvairiausiais žaislais. Turime dvi dukras ir sūnų. Tad ir žaisliukų kambaryje pilna visokių – lėlės, mašinėlės, kaladėlės, medinis supamasis arkliukas, guminiai cypsintys žaisliukai, alaviniai kareivėliai. Taip pat mažyčiai metaliniai žaisliniai indeliai – arbatinukas, puodeliai, lėkštutės, puodas ir keptuvė. Visi vaikai panašaus amžiaus, tad yra laimingi – jiems smagu žaisti visiems kartu. Kai vaikai žaidžia, dunda visas namas.

Mūsų mielojo namo langai papuošti baltomis nėrinuotomis užuolaidomis. Ant palangių daug gėlių. Žiemą iš kamino virsta tamsūs juodi dūmai. Namų kiemą juosia žalia medinė tvora ir gyvatvorė. Kai kas nors ateina į svečius, varteliai šaižiai sugirgžda, kaimynystėje pradeda loti šunys. Todėl visada akimirksniu sužinome, kad sulaukėme svečių. O svečius visuomet mielai priimame. Pakviečiame juos prisėsti svetainėje ir išgerti šiltos arbatos iš mūsų dailių šventinių servizų puodelių.

-uš-

Klausimai:

1. Papasakokite, kaip atrodo jūsų namai.
2. Kaip atrodo šio pasakojimo veikėjų namas?
3. Į ką pirmiausia atkreipte dėmesį, kai užeinatė į svetimus namus?

Mano šventės

Velykų margučiai*

Gražiausia ir didžiausia pavasario šventė – Velykos. Viso pasaulio tikintieji pirmąjį pavasario sekmadienį švenčia Jėzaus Kristaus prisikėlimą. Atrodo, kad Jėzaus prisikėlimą švenčia ir gamta – skleidžiasi pavasariniai pumpurai, atsigauja žaluma, vis dažniau išnyra skaidri saulė. Miškuose, soduose, laukuose pradeda krutėti visi po žiemos užsimiegoję gyvūnėliai.

Velykų proga žmonės namie pasipuošia Velykų medeliais – mažais žaliais lapeliais besiskleidžiančias beržų ar gluosnių šakeles. Vienas smagiausių velykinių užsiėmimų vaikams – velykinių kiaušinių marginimas, todėl tėvai iš anksto stengiasi pasirūpinti baltais kiaušiniiais. Ant baltų kiaušinių geriau matosi dažai.

Velykiniai margučiai – labai sena Velykų tradicija ne tik Lietuvoje, bet ir daugelyje slavų tautų. Kiaušinius margina lenkai, ukrainiečiai, čekai ir kiti slaviai. Įdomu, kad latviai margučių nedažo, tad spėjama, kad lietuviai šią tradiciją perėmė iš slavų tautų. Mokslininkai mano, kad kiaušinių dažymo paprotys yra itin senas, lenkiantis net krikščionybę. Visais laikais kiaušiniai simbolizavo gamtos atgimimą, prisikėlimą ir gyvybės pradžią. Todėl kiaušinių marginimas yra būtent pavasario tradicija – laiko, kai visa, kas gyva, pabunda iš sąstingio ir grįžta gyventi, klestėti.

Velykiniai kiaušiniai dažniausiai vadinami margučiais. Žmonės juos margina, dailina, puošia pačiais įvairiausiais būdais. Senoliai kiaušinius skutinėja – šio meno gudrybių moka toli gražu ne visi. Margučių skutinėjimas reikalauja daug kruopštumo, kantrybės ir atsargumo, tačiau išdrožinėtais margučiais vėliau grožisi visi. Dažnai kiaušinius žmonės mėgsta puošti vašku. Tai taip pat žinių reikalaujanti puošimo technika – reikia pasiruošti karštą vašką ir dažus, su kuriais bus dirbama. Vašku dailinti margučiai stebina pačiais įvairiausiais raštais ir ornamentais, kiaušiniai skirtingi ir vienas už kitą įdomesni. Kai kurie žmonės margina kiaušinius tradiciniais, liaudies kultūroje paplitusiais raštais. Pagrindinės margučių raštų spalvos būna juoda arba tamsiai ruda, o skutinėty – mėlyna arba raudona. Vis dėlto Velykų margučiai ypatingi tuo, kad sunku rasti du vienodus, vienas nuo kito niekuo nesiskiriančius kiaušinius. Visi jie savitai išdailinti, visi išskirtiniai.

Dažna šeimininkė margučius puošia virdama juos svogūnų lukštų nuovire. Tai irgi labai įdomus būdas. Tereikia iš anksto prisirinkti nemažą krūvą svogūnų lukštų ir gerai išvirinti juos karštame vandenyje. Tada kiaušiniai aprašiojami įvairiausiomis žolelėmis, kitais augalėliais, kuriuos tuo metu galima rasti lauke, ir dedami į nuovirą. Virdami kiaušiniai įgauna sodriai rudą spalvą, o ant jų lukštų išryškėja augalėlių kontūrai. Kiekvienas kiaušinis iš puodo ištraukiamas vis kitoks.

Šiais laikais kiaušiniai dažomi ir įvairiais dirbtiniais ryškiaspalviais dažais. Juos ypač mėgsta vaikai, nes tuo užsiimti lengva ir visai nereikia specialaus pasiruošimo.

Velykų rytą žmonės pasigroži margintais kiaušiniiais, apžiūri savo šeimos narių margučius, o galiausiai pusryčiams išsirenka po pirmąjį kiaušinį, kurį raga. Prieš valgant kiaušiniai tradiciškai daužiami su kitais velykinių pusryčių dalyviais – pirmąjį Velykų rytą smailaisiais galais, antrąjį – bukaisiais. Prie stalo visuomet atsiranda pats stipriausias galiūnas margutis, kurio niekas taip ir nenukauna.

Vis dėlto nėra smagesnio Velykų užsiėmimo už margučių ridenimą. Tai tradicinis Velykų žaidimas-varžytuvės, kurių metu vaikai ir suaugusieji kartu ridena kiaušinius ir lenktyniauja, kieno margutis nurungs kuo daugiau kitų margučių. Visi kiaušiniai truputį skiriasi savo forma, svoriu, todėl ir rieda skirtingai. Užtat niekada neaišku, kaip lenktynės pasibaigs ir kas gi laimės. Tokios kiaušinių žaidynės išties smagios ir atneša daug juoko, tačiau jautresniam pralaimėtojų gali išspausti ašarą.

O kai kurie margučiai, sėkmingai išgyvenę Velykų pusryčius ir ridenimo varžytuves, išlieka kaip suvenyras, kaip velykinės puošmenos ir kartais pakabinami ant ateinančių metų Velykų medelio.

-uš-

Klausimai:

1. Kokių margučių puošimo būdų žinote?
2. Kaip dailinote kiaušinius vaikystėje?
3. Kaip galima papuošti Velykų medelį?

Užgavėnių šventimas

Žiemą minime daug gražių švenčių – Kūčias, šventas Kalėdas, Naujuosius metus, Tris Karalius. O pati paskutinė žiemos laikotarpio šventė yra Užgavėnės. Užgavėnės švenčiamos likus lygiai 7 savaitėms, arba 46 dienoms, iki Velykų. Kita diena po Užgavėnių vadinama Pelenų diena. Užgavėnių šventimas gali vykti laikotarpiu nuo vasario 3 iki pat kovo 9 dienos, kiekvienais metais skirtingai. Užgavėnės dar vadinamos žiemos išlydėtuvių ir pavasario sutiktuvių švente. Tai ne tik krikščioniška, bet ir labai senoviška, iš pagoniškojo laikotarpio kilusi lietuvių šventė, kuri turi savitas tradicijas, apeigas.

Viena iš svarbiausių Užgavėnių šventės šventimo tradicijų – Morės gaminimas ir jos deginimas. Morę lengviausia apibūdinti kaip „dirbtinę moterį“, dar liaudiškai vadinamą „čiūčialą“, kurios vidus tradiciškai prikremšamas šiaudų. Morė Užgavėnių šventės metu sudeginama, taip tikintis, kad žiema greičiau išeis ir užleis vietą pavasariui.

Užgavėnių metu labai populiarios ir įvairiausių persirengėlių eitynės. Žmonės, o ypač vaikai, mielai persirengia velniais, raganomis, gyvūnais, elgetomis, kitokiais šiurpiais padarais, užsideda kaukes, išsidažo veidus ir keliauja linksmindamiesi ir vydami „žiemą iš kiemo“. Su persirengėlių eitynėmis susijęs ir garsiųjų Užgavėnių blynų kepimas. Užgavėnių blynai ne bet kokie – dažniausiai jie mieliniai, purūs, riebus, valgomi su uogiene ir grietine. Per Užgavėnės tokių blynų privalo būti kiekvienuose namuose, kad į svečius užklydus linksmiesiems persirengėliams – velniams, raganoms ir kitiems baubams – būtų kuo juos pavaišinti. Maistas Užgavėnių šventėje ypač svarbus – juk tikima, kad būtent tą dieną pats metas paskutinį kartą itin sočiai, gausiai prisivalgyti prieš ateinančią gavėnios laikotarpį, kuris truks iki pat šventų Velykų. Todėl vaišinamasi blynais, šiupinine sriuba, žirnių koše su spirgučiais, lašiniuočiais, „pampuškomis“ ir kitais sočiais, riebiais gardėsis.

Per Užgavėnės žmonės gausiai vaišinasi, linksminasi, vaidina, šoka, vežioja vežimais Morę, buriasi, lenktyniauja, degina laužus. Nė vienoje žiemos išlydėjimo šventėje neapsieinama ir be tradicinių Užgavėnių personažų – Lašininio ir Kanapinio. Lašininis – tai žiemos būtybė, paprastai riebus, apvalinas, taukuotu veidu, plačia kepure. Kanapinis – jo priešingybė. Tai pavasario būtybė. Liesas, su kanapine barzda ir kanapiniais plaukais, pailgo veido, su raudonu šaliku ant kaklo ir aukšta kepure. Lašininis ir Kanapinis per Užgavėnės būtinai susiginčija dėl kasdienės buities ir pasninko, susipyksta, kol galiausiai kimba vienas kitam į atlapus. Tačiau šią kovą visuomet turi laimėti Kanapinis, kurį palaiko ir visi aplink susirinkusieji. Kanapinio pergalė reiškia žiemos pralaimėjimą ir pavasario sugrįžimą.

Šiais laikais Užgavėnės didžiausią džiaugsmą teikia vaikams. Jie persirengia ir keliauja prašydamiesi saldinių, pinigų ar kitų gėrybių iš savo kaimynų. O senesniais laikais tai buvo labai reikšminga, svarbi šventė, kurios metu buvo laikomasi griežtų draudimų. Pavyzdžiui, buvo tikima, kad per Užgavėnės joku būdu negalima

verpti, vyti virvių, dirbti su siūlais. Nebuvo galima malti girnomis, o merginoms – visą dieną nevalia šukuotis. Tiems, kurie nesilaikydavo šių taisyklių, galėjo nutikti įvairių nelaimių, negandų. O tiems, kurie laikydavosi apeigų, sočiai prisivalgydavo, klausydavo vyresniųjų išminties, nieko baimintis nereikėjo. Telikdavo ramiai sulaukti žaliao pavasario sugrįžimo, gamtos atgimimo.

Po Užgavėnių prasideda gavėnia, trunkanti iki Velykų, šiuo laikotarpiu žmonės būdavo kviečiami pasninkauti. Šios tradicijos tikintieji neretai laikosi ir dabar.

-už-

Klausimai:

1. Kaip jaunystėje švęsdavote Užgavėnes?
2. Ar esate valgę Užgavėnių blynų? Ar juos kepdavo jūsų šeimyna?
3. Kokias Užgavėnių tradicijas žinote?

Joninių šventė

Jau nuo senų senovės naktį į birželio 24-ąją yra švenčiamos Joninės. Žmonės šią šventę mini daugelyje Europos šalių. Joninių papročiai visur saviti, tačiau ši šventė visuomet susijusi su gamta, šventumu. Seniau lietuviai ją vadindavo Rasos švente.

Joninių naktis yra ypatinga. Tai trumpiausia metų naktis. Saulė tą dieną leidžiasi vėlai, o ryte kyla anksčiau nei visada. Trumpiausią metų naktį žmonės į miškus leidžiasi ieškoti paparčio žiedo – tai paslaptingas, senas paprotys. Tą pačią naktį vyksta daug kitų smagių dalykų. Ant kalvų ar pievose, kitose gamtos vietose sukraunami aukšti Joninių laužai. Naktį jie uždegami ir suliepsnoja skaisčia, kaitria ugnimi, o drąsuoliai per tuos laužus šokinėja. Laužų tradicija puoselėjama Kernavėje, prie Platelių ežero, ant Rambyno kalno ir kitur. Mūsų kaimyninėje šalyje Estijoje sakoma, kad Joninių laužai atbaido piktąsias dvasias ir padeda šviesai nugalėti tamsą.

Iš senų laikų išlikęs paprotys pinti Joninių vainikus. Suomiai vainikus pina ir jais puošia net savo karvutes. Sakoma, kad į vainikus pravartu įpinti visokių galių turinčių žolelių ir gėlių – čiobrelių, baltųjų ar raudonųjų dobilų, pelyno žiedų, jonažolių, raudonėlių, ramunių, rugiagėlių, katpėdėlių ir kitų. Nupintus vainikus vėliau galima paleisti plaukti ežere ar upėje. Antai norvegai, švęsdami Jonines, naktį papuošia laivus ir išplaukia į fiordus – vandens nuo seno užpildytus slėnius. Rašytojas Pranas Mašiotas pasakoja, kad anksčiau su šviečiančiais laiveliais per Jonines plaukyta ir po Kuršių marios. Visi nuo kranto grožėdavosi, negalėdami atitraukti akių.

Joninių naktį galima užsiimti burtais ir sužinoti savo ateitį. Ryte reikia eiti per devynis kaimyninius sodus ir kiekviename nusiskinti vis kitą augalėlį. Grįžus namo, reikia pasidėti tuos augalus po pagalve. O rytą ištraukti vieną žolelę, kuri ir atskleis, koks likimas laukia ateityje...

Seniau per Jonines žmonės kaimuose stengdavosi būtinai apsilankyti įkaitintoje pirtyje, nusimaudyti, nusiprausti nešvarumus... Estijoje žmonės tikėdavo, kad vantą pirčiai geriausia susirišti iki birželio 24 dienos, nes jei vanta bus surišta vėliau, ji neteks gydomųjų galių.

O labiausiai Jonines švenčia mūsų šiauriniai kaimynai latviai. Jie tą šventę vadina Lyguo švente, nes dainuoja dainas, kurios turi priedainį „lyguo“. Latvės moterys gamina skanų šventinį Janių sūrį. Latviai irgi kūrena laužus, per juos šokinėja, moterys pina vainikus. Seniau latviai per šią šventę po stogu prikaišiodavo kvapiojo ajero lapų, barstydavo lauke prieš duris. Taip darydavo todėl, kad tikėjo ajero galiomis atbaidyti piktąsias dvasias.

Joninių šventė – tai ir švento Jono Krikštytojo šventė. Birželio 24 diena yra jo gimtadienis. Krikščionių tradicijose Jonas Krikštytojas yra paskutinis Senojo Testamento pranašas ir sykiu pirmasis Naujojo Testamento šventasis. Krikštytoju Jonas vadinamas dėl to, kad Jordano upėje krikštijo žmones, padėjo jiems ruošti Jėzaus atėjimui. Jordano upėje Jonas pakrikštijo ir patį Jėzų Kristų.

Šiais laikais irgi kūrenami Joninių laužai. Šią šventę gražiai švenčia etnografiniai ansambliai, kaimų, o kartais ir miestų bendruomenės. Giminės, draugai susirenka pasveikinti savo giminaičio Jono ar Janinos, kai kada nupina ažuolo vainiką ir juo padabina varduvininką. Bet dažniausiai dovanojamos puošnios gėlių puokštės. Ypač mėgstamos lauko gėlių ar retesnių žolynų puokštės. Vyresnės kartos žmonės dar dainuoja liaudies dainas, vaišinasi skaniais patiekalais ir gėrimais.

Per Jonines nepamirškite pasveikinti visų Jonų ir Janinų, kuriuos pažįstate. Ir pasidžiaukite, pasigrožėkite pačia ilgiausia metų diena. Juk tokia būna tik kartą metuose!

-už-

Klausimai:

1. Kada švenčiamos Joninės?
2. Kaip jaunystėje švėsdavote Jonines?
3. Ar pažįstate Jonų ir Janinų? Ar esate jiems pynę Joninių vainiką?

Kūčių vakaras

Daugelis lietuvių pasakytų, kad vienas pačių gražiausių vakarų metuose – šventų Kūčių vakaras. Nuo seno priimta, kad tą vakarą pas senelius ir tėvus susirenka vaikai ir vaikaičiai. Jeigu giminėje yra ar kaimynystėje gyvena vienišas žmogus, gražu tokį žmogų pasikviesti Kūčių vakarienės.

Mano šeimos Kūčios prasidėdavo nuo namų puošimo šventam vakarui. Tėvas į didįjį kambarį įnešdavo žaliaskarę eglutę, o mama su vaikais ją papuošdavo. Visas kambarys pakvėpdavo mišku. Ant stalo dengdavo gražiausią baltą staltiesę, dėdavo geriausius indus, paveldėtus dar iš prosenelės. Ypač graži buvo Venecijos stiklo taurė, kurią mama pilną priberdavo kūčiukų. Juos iškepėdavo iš anksto, prieš kelias dienas.

Virtuvė tądien kvėpdavo ruošiamais valgiais. Jų ant Kūčių stalo turėjo būti mažiausiai dvylika. Pagal tradiciją tą pasninko dieną negalima valgyti mėsos, pieno produktų. Valgiui gaminti naudojamas aliejus, o ne taukai. Ant Kūčių stalo karaliauja žuvis, grybai, daržovės, vaisiai, medus, riešutai.

Mama lupdavo silkę, supjaustydavo nedideliais gabalėliais, ją maišydavo su pakepintais svogūnais, smulkiai supjaustytais obuoliais, morkomis, puošdavo petražolėmis. Iš anksto būdavo nuperkamas karpis. Jį, išvoliotą miltuose, kepėdavo aliejuje ir patiekdavo su karštomis bulvėmis. Ypač mėgdavome miltinius virtinukus su džiovintų baravykų įdaru, o padažą mama ruošdavo iš aliejaus ir smulkiai supjaustyto svogūno. Būtinai išvirdavo ir spanguolių kisielių. Pamenu, kad kisielius atvėstų, jį išnešdavo į lauką ir padėdavo ant laiptelių.

Tačiau pats įdomiausias Kūčių valgis – kūčiukai su aguonų pienu. Mano tėvas aguonas ilgai maldavo, kol iš juodų grūdelių imdavo bėgti baltas aguonų pienas. Tada mama tas sumaltas aguonas sumaišydavo su virintu atšaldytu vandeniu ir cukrumi. Pagamintą aguonpienį pildavo į molinį dubenį. Visi pasisemdavo aguonų pieno į lėkštes, ten įsidėdavo saują kūčiukų. Valgydavome, kai jie šiek tiek pabrinkdavo, – būdavo tikras skanumėlis. Aguonų pieno su kūčiukais skonis yra ypatingas, su niekuo nesulyginamas. To skonio laukdavome ištisus metus. Žinau, kad aguonų pieną ypač mėgo mano senelis Juozas. Jis ir pastatė namą, kuriame dabar gyvename.

Prie stalo sėsdavome visi nusiprausę, pasipuošę. Viduryje stalo būdavo uždegama žvakė, šalia pastatomas kryžius su nukryžiuotu Kristumi. Persižegnoję ir sukalbėję maldas, dalydavomės kalėdaičiu. Jį mama parnešdavo iš bažnyčios. Kalėdaičio atsilaužti kitiems šeimos nariams visada duodavo seniausias šeimos žmogus.

Pavalgę Kūčių vakarienę imdavomės burtų. Ypač mėgdavome traukti šiaudą iš po staltiesės arba leisti vašką į šaltą vandenį. Vėliau iš gautos vaškinės figūros bandydavome suprasti, ką ji reiškia, kas laukia kitais metais... Mama vaikams pasakodavo, kad Kūčių vakarą gyvuliai kalbasi žmonių kalba, bet specialiai jų klausyti negalima, nebent nugirstum netyčia... Tada esą gali išgirsti didelių paslapčių, sužinoti savo likimą.

Man labai gražus ir prasmingas lietuvių paprotys – padėti vieną papildomą lėkštę visiems giminės mirusiesiems, o nakčiai nenukraustyti Kūčių stalo. Tikima, kad vėlės ateis į šeimos namus, pasivaišins paliktu maistu... Juk giminę, šeimą, kaip ir tautą, sudaro ne tik gyvieji, bet ir mirusieji...

Šventos Kūčios – tai Kristaus gimimo laukimas, jaukumas, ramybė, pasibuvimas su šeima, su pačiais brangiausiais žmonėmis. Kūčios – labai lietuviška šventė. Tą ypač pajunta tie, kas yra toli nuo Tėvynės, toli nuo Lietuvos. Kūčių vakarą jie mintimis grįžta į savo kaimą, miestelį ar miestą, pas savuosius, kur yra artimų žmonių, mylima žemė, širdžiai brangių tradicijų.

Gera ir svarbu žinoti, kad yra nekintančių vertybių, saugomų papročių. Šventos Kūčios jungia mus visus.

-džm-

Klausimai:

1. Kaip Kūčias švenčia jūsų šeima?
2. Papasakokite jums labiausiai patinkantį Kūčių stalui ruošiamos silkės patiekalo receptą.
3. Kokius Kūčių burtus žinote? Kokius mėgdavote daryti?

Kalėdų eglutės puošimas*

Gražiausia metų šventė – šventos Kalėdos. Eglutę puošdavome iš anksto, Kūčių dieną. To momento visi labai laukdavome. Tai vienas maloniausių dalykų per Kalėdų šventes.

Eglutę pastatydavome didžiajame kambaryje, kad iš visų pusių ji būtų gerai matoma. Įsijungdavome svajingą muziką, kad būtų šventiščiau. Iš palėpės atsinešdavome kalėdinių žaisliukų dėžutes. Pirmiausia tėvelis eglutę įstatydavo į specialų, žalia spalva nudažytą stovą, ten įpildavo vandens. Kambaryje pakviptavo mišku.

Ir tada prasidėdavo pats maloniausias dalykas – gražuolių žaisliukų kabinimas ant eglutės. Visų pirma tėvelis ant eglutės pakabindavo spalvotų lempučių girliandą. Vakare, kai sutemdavo, būdavo labai gražu jas įžiebt. Spindinti eglutė matydavosi per langą ir kieme.

Tada imdavome kabinti žaisliukus. O jų būta visokių – spindinčių stiklinių, padarytų iš kankorėžių, popierinių, medinių ir dar visokių kitokių. Mano mama labai mėgdavo burbulus – mažus ir didelius, įvairiausių spalvų. O man gražiausios būdavo visokios figūrėlės – Kalėdų Senelio, Snieguolės, kukurūzo, varpo. Linksmi ant Kalėdų eglutės šakelių supdavosi paukšteliai, uogos, žvaigždės, citrinos ir obuoliai... Turėjome labai gražų šunelį su paštininko kepure ir dryžuotu švarkeliu ir angelą su gulbių pūkų sparnais. Juos kabindavome matomiausioje vietoje.

O vaikystėje, gerai atsimenu, eglutę puošdavome ir tikrais obuoliukais, saldainiais, mamos padarytais žaisliukais iš kartono ir saldinių auksinių popierių. Gražiausias mamos rankų darbo žaisliukas buvo vyšnių kekė. Baigiantis šventėms obuoliukus ir saldinius vaikams buvo galima suvalgyti.

Pakabinę žaisliukus, imdavomės kitų puošimo darbų. Ant šakelių uždėdavome spindinčio „lietučio“, pakabindavome ir kitokių girliandų. Seniau, vaikystėje, šakeles apmėtydavome ir vatos gniūžtelėmis. Jos primindavo sniegą.

O tada tėvelis ant eglutės uždėdavo spindinčią viršūnę. Ji buvo tarsi eglutės karūna. Būdavo taip gražu! Po egle padėdavome Kalėdų Senelį, septynis nykštukus ir medinį arkliuką. Kalėdų Senelis buvo nepaprastas, jis grojo smuiku. Reikėjo tik paspausti tokį mygtuką.

Ant didžiojo kambario palangės išrikiuodavome daug namelių formos žvakidžių. Kelios žvakidės vaizdavo bažnytelę. Kai įžiebdavome žvakeles, ant palangės atgydavo tikras Kalėdų miestelis.

Kūčių vakarą negalėjai atitraukti akių nuo pasakiškos eglutės, šviečiančio kalėdinio miestelio. Širdis imdavo laukti šventų Kalėdų ryto.

O Kalėdų rytą po eglute visi rasdavome dovanų! Kiek smagumo išvynioti dovanų maišelį ir pažiūrėti, kas ten yra. Dar ir šiandien prisimenu vieną sykį man padovanotą oranžinį arkliuką su rateliais. Kokie buvo geri mano tėvai, juos visada su meile prisimenu per Kalėdas.

-džm-

Klausimai:

1. Kaip jūs švėsdavote šv. Kalėdas vaikystėje?
2. Prisiminkite eglutės žaisliukus. Koks jums buvo pats gražiausias?
3. Ką gaudavote dovanų Kalėdų, Naujųjų metų proga?

Vestuvių nuotraukos šeimos albume

Kiekvienas turime albumų, kuriuose saugome užfiksuotas svarbias gyvenimo akimirkas. Seni albumai atspindi gyventą laiką, šeimos ir giminės tradicijas, šventes ir kasdienybę, net drabužių madas. Tokį albumą turi ir mūsų šeima.

Man labai brangios mano senelių nuotraukos. Štai mano močiutė Marijona ir senelis Juozas vestuvių dieną. 1932 metai, velykinis laikotarpis. Ji juodais plaukais, pasipuošusi ilgu baltu veliumu, segi perlo karolius, vilki šviesiai oranžinę suknelę. Senelis – juoda eilute, su ūsais, šiltas akių žvilgsnis. Abu žiūri tiesiai į fotoobjektyvą, santūriai šypsosi. Tą nuotrauką turi ir abi mano tetos.

1962-ieji, liepos mėnuo. Tada įvyko mano mamos Juzefos ir tėvo Kazimiero vestuvės. Albume – jų vestuvinė nuotrauka. Tėvas jaunas, gražus devyniolikmetis, šalia – jauna ir graži mano mama. Irgi juodaplaukė. Vilki ilgą balto atlaso suknelę. Ant galvos – ilgas nėrinių veliumas. Įdomu, kad tai tas pats veliumas, su kuriuo tekėjo ir močiutė prieš trisdešimt metų. Tiek metų jis išgulėjo skrynioje, kol juo vėl buvo pasipuošta. Jaunoji rankose laiko didelę baltų rožių puokštę, sukomponuotą su papurusiomis smidro šakelėmis. Kitoje šių vestuvių nuotraukoje užfiksuoti jaunieji, piršliai, pamergės su pabroliais. Merginos, pamergės, vilki lietuvių tautinius kostiumus. Graži buvo tada mada.

Šeimos albume yra ir mano tetų, mamos seserų, vestuvių nuotraukų. Jos vyko vėliau, tad ir nuotakų suknelės kitokios – trumpos, batukai su sagtelėmis, nuometai trumpi, vos dengia pečius. Kitokio kirpimo, modernesni ir jaunių kostiumai. Pamergės – visos trumpomis šviesiomis vienspalvėmis sukniomis. Nuotraukos darytos fotoateljė.

Šeimos albume yra ir kitų įdomių vestuvinų nuotraukų. Antai tėvo pusseserė Elena tekėjo penktajame dešimtmetyje. Jaunikis ir jaunoji, gyvenę kolūkyje, pozuoja prie krovinio automobilio su priekaba. Fone – ano meto kaimo peizažas. Tėvo krikšto dukters Janinos vestuvės irgi buvo švenčiamos kaime, Žemaitijoje. Nuotraukos darytos žydinčiame sode: jaunieji, piršliai stovi tarp žydinčių gėlių, vėjas kedena jų plaukus. Visi šypsosi.

Paskutiniame XX a. dešimtmetyje tapo madinga samdyti fotografą, kad šis užfiksuotų vestuvių eigą. Buvo daromos spalvotos nuotraukos. Tačiau jų kokybė nėra aukšto lygio, nuotraukų spalvos jau pablukusios. Štai mano pusbrolio Mindaugo vestuvės. Vestuvininkai Stačiūnų bažnytelėje, Kryžių kalne, pasitinkami namie, stalo „išpirkimas“... Nebepakakdavo kelių pagrindinių vestuvinų kadrų, vestuvių nuotraukoms jau reikėdavo atskiro albumo.

Keičiasi laikai, keičiasi ir nuotraukos. Šiandien jaunuosius fotografuoja profesionalai, rengiamos ilgai trunkančios fotosesijos. Daromi specialūs albumai, kurie primena meno knygas. Norima sustabdyti gražios šventės akimirkas, įamžinti svarbias gyvenimo akimirkas.

-džm-

Klausimai:

1. Papasakokite apie savo tėvų vestuvinę nuotrauką.
2. Ar mėgstate švęsti šeimos, giminės ir draugų šventę – vestuves? Kodėl?
3. Prisiminkite savo šeimos albumą. Papasakokite, kaip jis atrodo, kokių nuotraukų ten yra.

Vardas ir vardo diena

Kiekvienas žmogus turi vardą. Jį parinkdami tėvai stengiasi, kad vardas būtų ne tik skambus, bet ir kad jo reikšmė būtų sūnui ar dukrai lemianti sėkmingą ir laimingą gyvenimą. Neretai vaikai pavadinami tėvų ir senelių, kartais žymių žmonių vardais. Vieni vardai yra labai dažni, kiti reti. Yra ir toks reiškinys – vardų mados. Skirtingu laiku yra populiarūs vis kiti vardai. Tačiau apsisuka dešimtmečių ratas, ir senieji vardai vėl sugrįžta. Pavyzdžiui, šiandien vėl neretai pasirenkamas senas krikščioniškas vardas Jonas.

Lietuviai turi gražią tradiciją švęsti varduves. Bene žinomiausia vardo dienos šventė – Joninės. Birželio 24-oji yra švento Jono diena, jos išvakarėse, birželio 23 dieną, sveikinami Jonai ir Janinos. Anksčiau, ypač kaimuose, pavadintajam Jono vardu buvo nupinamas ažuolo vainikas ir juo padabinamas varduvininkas. Joninės švenčiamos ne tik šeimos ar bendradarbių būryje, bet ir gyvenvietėse, miesteliuose... Kartais tai būna ir masinės šventės, į kurias suvažiuoja žmonės iš įvairių Lietuvos vietų. Antai daug žmonių vyksta į Kernavę arba ant Rambyno kalno, arba prie Platelių ežero, kur deginami laužai, pinami vainikai, linksminamasi. Joninės turi ir savo simbolį – papartį. Trumpiausią metų naktį reikia eiti į mišką ieškoti stebuklingo paparčio žiedo. O vienas Lietuvos miestas – Jonava – yra vadinamas Lietuvos Jonų ir Janinų sostine. Ypač didelė šventė Joninės yra Latvijoje. Ko gero, nėra kito tokio visuotinai švenčiamo vardadienio kaip Joninės. Mat jos mena senąją pagonišką Rasos šventę, yra ypatingu saulėgrįžos laiku.

Kiti vardadieniai yra minimi įvairiu kitu laiku. Pavyzdžiui, Juozo vardadienis yra kovo 19 dieną, Antano vardadienis yra birželio 13 dieną, o Broniaus – rugsėjo 3-iąją. Tačiau varduvininkai sveikinami viena diena anksčiau, išvakarėse. Senųjų vardų vardinės turi ir nusistovėjusius savo pavadinimus. Sakoma Antaninės, Juozinės, Oninės ir pan. Moterų kaip ir vyrų vardadieniai dažniausiai yra švenčiami tuo pačiu laiku (pavyzdžiui, Jonai ir Janinos), bet būna ir kitaip.

Mūsų giminėje, pamenu, visada labai gražiai būdavo švenčiamos Kazimierinės. Mano tėvo vardas – Kazimieras, jis savo vardą „atsinešė“ gimdamas. Mat jis pasaulį išvydo kovo 4 dieną, tėvams nė nebereikėjo galvoti, kaip pavadinti sūnų. Tada buvo įprasta kūdikį pavadinti tokiu vardu, kurio šventojo dieną vaikas gimsta. Patiko tėvams ir tai, kad vardą galima gražiai sutrumpinti – Kazelis, Kaziukas. Kiekvienais metais ankstyvą pavasarį gausus artimųjų ratas sveikindavo Kazimierą, kambaryje netilpdavo tulpės... O jo brolių, mano dėdę Antaną, visada vykdavome sveikinti birželio mėnesį. Birželio 13-oji – šv. Antano diena. Antaninių gėlė – pinavijos, jazminai. Vaišių stalą puošdavo didelės ir kvapnios rožinių pinavijų galvos.

Mano tėvas pasakojo, kad gerai prisimena, kaip seniau švęsavo savo mamos Onos vardadienius. Šv. Onos diena – liepos 26-oji, jau brandžios vasaros laikas. Jų šeima turėjo labai didelį vyšnyną. Kaip tik mamos vardadieniui prisirpdavo vyšnios, jų negalėdavai atsivalgyti. Ypač tai buvo didelis skanėstas tolimalais pokario laikais, kai kitokių gardumynų būdavo maža...

Anksčiau gimtadienių žmonės beveik nešvėsdavo, tik varduves. Dabar laikai pasikeitė, žmonės labiau švenčia gimtadienius, jubiliejus. O juk būtų labai gražu neužmiršti vardo dienos šventimo tradicijos. Juk kalendoriuose, darbo knygose vardadieniai ir šiandien yra surašomi, šios datos skelbiamos laikraščiuose, radijo laidose. Žmonės paprastai žino, kada yra jų vardo diena. Vardas – tai visa istorija, tai didžiulis ir konkretaus žmogaus, ir tautos turtas. Švenčiant vardadienį pagerbiamas ne tik varduvininkas, bet ir visa, kas su tuo vardu susiję – žymūs žmonės, kalboje įamžinta istorija.

-džm-

Klausimai:

1. Koks jūsų vardas? Ką jis reiškia? Ar žinote, kodėl jums tokį vardą tėvai parinko?
2. Kokie jūsų šeimos narių vardai? Ar sveikinate vieni kitus vardo dienos proga?
3. Ar švenčiate savo vardadienį? Papasakokite, kaip? Ar švenčiate Jonines?

Vaiko krikštynos

Religingi žmonės savo vaikus krikštija. Katalikybėje ir stačiatikybėje Krikšto sakramentas yra svarbiausias iš septynių sakramentų, jis nuplauna nuodėmes ir įtraukia pakrikštytą žmogų į Bažnyčią.

„Ko gero, visi esame girdėję pasakojimą apie pirmuosius žmones – Ievą ir Adomą, kaip juos sugundė velnias nepaklusti Dievui ir kaip jie padarė pirmąją arba gimtąją nuodėmę, už kurią buvo išvaryti iš Rojaus. Šia nuodėme bei noru patiekti spręsti, kas yra gėris ir blogis, pirmieji žmonės nutraukė draugystės ir pasitikėjimo saitus su Dievu. Pagal krikščionių tikėjimą, šį neklusnumą ir polinkį į blogį visi paveldime kartu su žmogiškumu. Jėzus Kristus, mirdamas už mūsų nuodėmes ant kryžiaus, atpirko gimtąją nuodėmę bei suteikė krikšto malonę. Krikšto sakramentu atkuriamą tai, kas buvo sugriauta pirmųjų žmonių.“¹

Bažnyčia moko, kad „Krikštas – tai viso krikščioniškojo gyvenimo pagrindas, gyvenimo su Jėzumi Kristumi pradžia, blogio ir nuodėmės išsižadėjimas, vartai į Bažnyčios bendruomenę, durys į Dievo karalystę, kurioje visi susitiksime kaip vienos mylinčios šeimos nariai. <...> Krikštatėviai, tėvai, visa šeima ir bendruomenė savo krikščionišku pavyzdžiu, malda, dėmesiu turi pagelbėti, kad per Krikštą gautos dovanos išsiskleistų, duotų vaisių ir žmogus iš tiesų taptų laimingas.

Gyvenimas kaip ir krikštas yra neatšaukiama dovana iš Dievo rankų. Krikštas palieka neišdildomą žymę žmogaus gyvenime ir niekas iš jo jau nebeatims Dievo vaiko vardo.“²

Katalikiškoje šeimoje krikštynos – svarbus įvykis. Tėvams tai visų pirma rūpestis parinkti gerus, tinkamus krikštatėvius. Įprasta, kad būti krikšto tėvais kviečiami artimi giminės: broliai, seserys su savo antrosiomis pusėmis ar kiti kiek tolimesni giminaičiai. Dažnai į krikšto tėvus kviečiami ir šeimos draugai. Svarbu, kad krikšto tėveliai būtų dori katalikai. Juk jie įsipareigoja savo krikštasūnį ar krikštadukrą globoti, vesti tikėjimo keliu. Krikšto metu vaikui suteikiamas šventas vardas, kad šventasis vaiką globotų gyvenimo kelyje.

Prisiminkime, kokie yra krikšto simboliai.

¹ Krikštynos – ką reikia žinoti joms ruošiantis. Prieiga internete: <https://www.planuokpati.lt/straipsniai/perziura/krikstynos-ka-reikia-zinoti-joms-ruosiantis> [Žiūrėta 2020-01-23].

² Krikštas. Prieiga internete: <https://www.katedra.lt/krikstas/> [Žiūrėta 2020-01-23].

Kunigas peržegnoja vaiko kaktą. Tai vadinama kryžiaus ženkle. Tada ant vaiko galvos užpilama šventinto vandens, kad nuplautų nuodėmę ir suteiktų naują pradžią krikščioniškam gyvenimui. Po to vaiko krūtinė ir kakta patepami šventaisiais aliejais. Vienas iš krikštynų simbolių – balta spalva. Ši spalva reiškia nekaltumą, tyrumą. „Gražu, kai kūdikis apsiaučiamas baltu apsiaustėliu, kuris primena Dievo globą.“³ Tad laikantis tradicijų vaikelis aprengeiamas baltai. Krikšto metu uždegama balta žvakė, kuri simbolizuoja Kristaus skleidžiamą šviesą. Tokia žvakė yra saugoma visą gyvenimą.

Visai nebūtina kelti didelio krikštynų pokylio. Tai rami šeimos šventė. Daug svarbiau yra jauki nuotaika ir dvasios šiluma. „Galima švęsti pagal šeimos galimybes, su pyragu ir arbata, svarbu, kad būtų gražus bendrumas, buvimas kartu.“⁴

Labai svarbu, kad krikštatėviai su jų pakrikštytu vaiku palaikytų dvasinį ryšį visą gyvenimą. Krikštatėviai turi palaikyti krikšto sūnų ar krikšto dukrą jo džiaugsmuose ir varguose. „Vaiko gyvenime labai svarbūs ritualai – pavyzdžiui, sekmadienio šventimas, ėjimas su šeima į bažnyčią, paskui susėdimas prie bendro stalo. Gražu didžiųjų švenčių proga aplankyti krikšto tėvus. Pagal seną paprotį, krikšto vaikai aplankydavo savo krikštatėvius bent per Velykas ir per Žolinę. Nedaug šiuolaikinių vaikų galėtų pasakyti, kad jų šeimoje šie ritualai gyvi. Nors gyvenime jie nepaprastai svarbūs.“⁵

-džm-

Klausimai:

1. Koks jūsų krikšto vardas?
2. Kas yra jūsų krikšto tėvai? Papasakokite apie juos.
2. Papasakokite apie savo vaikų ir anūkų krikštynas.

³ Saulius Bužauskas, Krikštynos – žemiškas pokalbis su kunigu. *Mamos žurnalas*. Prieiga internete: <https://mamoszurnalas.lt/krikstynos-pokabis-su-kunigu/> [Žiūrėta 2020-01-25].

⁴ Ten pat.

⁵ Ten pat.

Mokytojo diena

Mano vardas Nijolė. Aš esu lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja. Mokytoja norėjau būti nuo mažens, todėl baigusi mokyklą įstojau į Šiaulių pedagoginį institutą. Niekada nesigailėjau pasukusi šiuo keliu.

Man pati gražiausia profesinė šventė – Tarptautinė mokytojo diena. Ji paskelbta minėtina diena tarptautinės organizacijos UNESCO iniciatyva. Mokytojo diena švenčiama spalio penktą dieną.

Rugsėjo mėnesį jau būna viskas sustatyta į savo vietas – susipažinta su mokiniais ir vadovėliais, pradėtas naujų mokslo metų kursas. Vaikai jau palinko prie Kristijono Donelaičio ar Žemaitės tekstų, mokosi lietuvių kalbos, matematikos taisyklių...

Ir ateina spalio – rudens vidurio mėnuo. Mes, mokytojai, iš anksto žinome, kokia diena artėja, ir labai jos laukiame. Mano mokykloje, kurioje dirbu, ši šventė visada būna išradinga. Mėgstu tradiciją, kai vyresnieji mokiniai pavaduoja mokytojus ir už juos veda pamokas. Vaikai būna tikri šaunuoliai, tai daro su humoru. Kita vertus, ši užduotis rimta – juk pamokai reikia pasiręgti. Tai nėra taip paprasta.

Bet užvis labiausiai džiugina tą dieną mokinių padovanotos gėlės. Kaip ir Rugsėjo pirmąją, taip ir per Mokytojo dieną mokykla pražysta rudeniškais žiedais. Astrai, jurginai, net vėlyvos rožės, visokios kitos darželių gėlės papuošia klasę. Kaip smagu eiti namo ir praverti duris su didžiule puokšte gėlių. Ypač džiugu, kai mokiniai gėles dovanoja tardami gražiausius žodžius: „Ačiū, Mokytoja“, „Su Mokytojo diena!“.

Kai kam galbūt atrodo, kad mokytojo darbas – lengvas, pavydėtinas. Mokytojas ilgai atostogauja, jo darbas nėra nuobodus, vienodas. Tačiau iš tikrųjų kasdieninis mokytojo darbas nėra paprastas ir lengvas, nes mokytojas turi priimti atsakomybę už vaiko išsilavinimą ir jo ugdymą.

Garsus pedagogas Jonas Laužikas yra kalbėjęs, koks turi būti Mokytojas, kokius specialistus turi parengti aukštoji mokykla: „Kas nori kitus veikti, turi būti už kitus stipresnis. <...> O kad jis toks būtų, turi tokiu išaugti dar prieš tapdamas mokytoju. Čia ir parodomas didysis mokytojų parinkimo ir parengimo uždavinys: išleisti mokytoją ne žinovą, ne puikų medžiagos teikėją, bet asmenybę, kuri sudvasintų teikiamą medžiagą, žinias, formuotų aplinką...“⁶ Tai tiesa. Juk mes visi prisimename tik tuos mokytojus, kurie buvo Asmenybės, kurie mums buvo pavyzdys ir kiekvieną iš mūsų ne tik mokė, bet ir suprato, užjautė, mylėjo.

O vieną sykį per Mokytojo dieną su mokiniais buvome išvykę į ekskursiją, į Veliuoną. Tai labai gražus panemunės miestelis. Štai ten, ant vaizdingo Gedimino Kapo piliakalnio, stovinčio Nemuno ir Veliuonėlės santakoje, auklėtiniai dešimtokai mane pasveikino su Mokytojo diena. Tai jie padarė netikėtai ir žaismingai.

Auklėtiniai siurprizą buvo paruošę iš anksto – nupirkę didžiulį apvalų, su didele skylė viduryje keksą. Jis buvo visas gausiai apibarstytas cukraus pudra. Vaikai padėjo kepinį ant gražaus padėklo ir papuošė dideliais raudonais ir geltonais jurginų žiedais. Vienas jų pūpsėjo toje skylėje, kiti ratu – aplinkui. Išpuošto kekso vaizdas buvo nuostabus, nepamiršamas! Ir kaip skanu buvo suvalgyti pyragą visiems drauge, žarstant nukritusius medžių lapus, juokaujant ir dainuojant, žiūrint nuo kalno į bėgantį Nemuną... Tokiomis kaip ši akimirkomis esi laimingas būdamas Mokytojas.

-džm-

Klausimai:

1. Ar prisimenate savo pirmąją mokytoją? O gal labiau prisimenate lietuvių kalbos ir literatūros ar kito dalyko mokytoją? Nupieškite (žodžiu ar piešiniu) šio mokytojo (ar mokytojos) portretą.
2. Koks dalykas mokykloje patiko labiausiai? Kodėl?
3. Kaip sveikindavote mokytojus Rugsėjo pirmąją, per Mokytojo dieną ar kitomis progomis?

⁶ Cit. iš Liuda Ruseckienė, „Lietuvių kalbos mokytojas“, *Literatūros pedagogikos praktikumas*. Vilnius: Žodynas, p. 17.

Švenčiame Vasario 16-ąją

Vasario 16-oji – Lietuvos valstybės atkūrimo diena. Mūsų šeimoje tai labai didelė šventė. Juk labai svarbu mylėti savo valstybę, Tėvynę Lietuvą, ir branginti jos laisvę ir nepriklausomybę. Prisimenu, kad muzikos profesorius Saulius Sondeckis sakė, kad jų šeimoje dar prieškario laikais Vasario 16-oji visada buvo didelė šventė.

Mes su vyru Algimantu ir vaikais turime savų gražių tradicijų. Tą dieną būtinai vykstame į kokį nors renginį ar tiesiog važiuojame į pasirinktą gamtos kampelį dar kartą pasigrožėti Lietuva.

Diena visada prasideda mūsų trispalvės pakėlimu. Algimantas vėliavą iškelia ant mūsų namo. Tada šventiškai pusryčiaujame. Kartais aš šeimyną nustebinu trispalviais blynais. Tokius labai paprasta iškepti – tereikia į blynų tešlą įdėti geltonų, žalių ir raudonų valgomųjų dažų. Lėkštėje tokie blynai atrodo labai smagiai, žaismingai. Po to pasižiūrime Lietuvos televiziją, mums su vyru įdomiausia žiūrėti reportažą iš Vilniaus Pilies gatvės, Signatarų namų. Tai jaudinanti laida.

O tada pasipuošiame ir vykstame į miestą ar toliau. Aš visada į paltą įsisegu trispalvį ženklelį, kurį įsigijau seniai, dar Sąjūdžio laikais. Šiemet, pavyzdžiui, vykome į miesto centrą, kur žmonių eisena nuo savivaldybės pastato per visą miestą nešė didžiulę mūsų valstybės vėliavą. Skambėjo lietuvių liaudies dainos, žmonės džiūgavo, mojavo vėliavėlėmis. Visur tvyrojo džiaugsminga nuotaika, pakili tautinė dvasia.

O vakare vėl būtinai susėdame prie televizoriaus ekrano. Juk tiesiogiai transliuojamas šventinis koncertas iš Vilniaus Katedros aikštės arba iš aikštės prie Lietuvos Respublikos Seimo rūmų. Maironio „Lietuva brangi“ ir kitas patriotines dainas dainuojame kartu su visais. Nesvarbu, kad mes būname šia pusę ekrano.

Tik vėlai vakare nukabiname vėliavą. Ją iškelsime vėl, jau per kitą valstybinę šventę, Kovo 11-ąją.

-džm-

Klausimai:

1. Ar jūs švenčiate Vasario 16-ąją?
2. Kaip atrodo Lietuvos vėliava?
3. Kaip kepami trispalviai blynai?

Įdomi veikla

Mano gėlių darželis*

Labai mėgstu gėles. Kas gali būti gražiau už prasiskleidusią rožę, pražydusį pinavių krūmą, iš tolo šviečiančias tulpes? Gėles mylime už jų spalvas, formas, kvapus. Jos mums teikia džiaugsmą. Todėl savo kiemuose, sodybose, balkonuose, miesto erdvėse žmonės sodina didelius gėlynus ir mažesnius gėlių darželius. Jie mus džiugina nuo ankstyvo pavasario iki vėlaus rudens.

Papasakosiu apie savo gėlynus. Mūsų kiemas didelis, todėl čia yra įveisti net keli gėlių darželiai.

Vienas iš jų yra prieš pat virtuvės langus, prie terasos, kur praleidžiame daug laiko. Anksti pavasarį čia žydi daug senovinių geltonų tulpių. Ypač jos gražiai atrodo saulėtą dieną. Vasarą, liepos mėnesį, čia karaliauja karkleliai. Kiti žmonės šias gėles vadina flioksaais. Jų stiebai aukšti, o žiedynai – ryškiai rausvi, balti, šviesiai violetiniai. Kai papučia vėjas, aukštai iškelti žiedynai siūbuoja, skleidžia malonų saldų kvapą. Sėdėdama terasoje ir gerdama arbatą, užuodžiu malonų šių gėlių kvapą. Dar šiame gėlyne auga vijoklinė rožė. Ji yra šio darželio karalienė. Kai krūmas sužysta tūkstančiu tamsiai raudonų žiedų, negali atitraukti akių.

Kitas darželis yra prie gatvės. Jį mato visi praeiviai. Pasodintas ant supiltos kalvelės, apdėtos akmenimis. Vadinasi jis alpinariumu, nes primena kalnus. Čia yra tikras gražių samanėlių rojus. Pražydusios samanėlės kalnelį tarsi kilimas padengia tai baltai, tai geltonai, tai violetine spalva. Šalia samanėlių auga kelių rūšių spygliuočiai. Bet užvis labiausiai praeivių akį traukia šalia šio gėlyno augantis jazminas. Tai senas ir didelis krūmas. Jis pražysta birželio mėnesį ir kviečia žmones stabtelėti, įkvėpti nuostabaus ir paslaptingo aromato. Šį jazminą pasodino dar mano tėvai, parsivežę mažutį daigėlį iš dėdės, kuris gyveno Sidabravo miestelyje.

Didžiausias gėlynas yra pačiame kiemo centre, kur tyvuliuoja mažas tvenkinėlis. Jame visą vasarą žydi baltos ir violetinės vandens lelijos. Labai gražu, kai jos supasi ant bangelių. Apie tvenkinėlį auga meldai ir švendrai. Gali pasijusti tarsi būtum kaime. Prie tvenkinio stovi iš medžio išdrožtas nykštukas. Rankose jis laiko žibintą. Gražu, kai ta žibinto šviesa apšviečia vandens lelijų luotelius. Apie tvenkinėlį auga vilkdalgiai, įvairūs nematyti žolynėliai.

Turime ir rožyną. Jis reikalauja daugiausia priežiūros. Dvylika rožių krūmų auga pietinėje kiemo pusėje. Balti, rožiniai, raudoni, margi jų žiedai stebina savo dydžiu. Gražiausi jie būna po lietaus, kai ant žiedų spindi dideli rasos lašai.

Bet pati gražiausia rožė auga prie mano kambario lango. Tai blyškiai rožinės spalvos vijoklinė rožė. Jos kvapas labai švelnus. Gražuolė rožė vis kopina aukštyn namo sieną... Ypač gražu, kai nužydint rožei, tais rožiniais žiedlapiais ima snigti. Pasijunti tarsi pasakoje.

Mėgstu fotografuoti savo gėles, turiu galybę jų nuotraukų. Jas siunčiu giminėms ir draugams. Dažnai svečiams padovanoju savo užaugintų žiedų. Juk grožiu reikia dalytis.

-džm-

Klausimai:

1. Kokia jūsų mėgstamiausia gėlė?
2. Kokių gėlių ir žydinčių krūmų kvapus labiausiai mėgstate?
3. Koks jūsų gėlių darželis? Papasakokite.

Uogavimas

Žvarbiais, tamsiais rudens vakarais arba saulėtais sekmadienio rytais nieko nėra skaniau už blynus su uogiene. Iš rūsio mama atitepia net kelių rūšių uogienės stiklainėlių. Tamsiai mėlyna spalva slepia mėlynės, švelniai raudona – avietės. Belieka išsirinkti.

Valgyti uogienes labai skanu, tačiau kiek darbo jas pagaminti! Juk pirmiausia reikia gerai paplušėti miške, praleisti ten ne vieną valandą, kol pripildai savo krepšelį ar kibirėlį uogų...

Kai kurie žmonės labai mėgsta grybauti, tai daugelio gamtos mylėtojų hobis. Grybų mėgėjai varžosi, kas ras dailesnį baravyką, raudonviršį, kurio krepšelyje nuguls daugiau geltonų voveraičių. Tačiau yra ir tokių, kurie kur kas mieliau uogauja.

Uogautojų rytas prasideda panašiai kaip ir grybautojų. Tinginiauti ir ryte ilgai miegoti nėra kada – reikia keltis anksti, mat pavėlavusiems miško gėrybių gali ir nebelikti. Uogautojai turi apsirengti patogiai, nepalikti plikų odos lopinėlių ir taip apsaugoti nuo kraujasiurblių erkių. Ant galvos – būtina kepurė, kad saulė galvos neperkaitintų. Kiekvienam miško lankytojui, grybautojui ar uogautojui, būtinas ir lauknešėlis su užkandžiais – juk vaikščiodami gryname ore išalkstame kur kas labiau, nei sėdėdami namie! Dažno pietų lauknešėlyje paprastai, bet sotūs pietūs – virti kiaušiniai, duona su sviestu, sumuštiniai su dešra, sausainiai, termosas šiltos, gardžios kavos.

Uogautojams sezonas prasideda pirmąją vasaros mėnesį – birželį. Tuomet miškuose jau galima rasti kvapniųjų žemuogių. Žemuogės laikomos vienomis naudingiausių, sveikiausių uogų. Naudingos ne tik pačios žemuogių uogos, bet ir jų lapeliai, iš kurių galima išsivirti sveikuoliškos arbatos. Šiose uogose gausu geležies, cinko, jodo ir kitų mineralų. Mažytes, pažeme augančias raudonas žemuoges renkantiems uogautojams nebūtina brautis į miško gilumą ir tankmę kaip tiems, kurie ieško mėlynių ar bruknių. Žemuogės mėgsta saulėtas, šviesias, atviras laukymes, kirtimus, dažnai auga ir visai šalia miško keliukų.

Baigiantis žemuogių sezonui, uogautojai patraukia rinkti mėlynių. Mėlyniavimui žmonės turi nemažai laiko – paprastai jų rasti galima nuo liepos iki pat rugsėjo. Mėlynės auga spygliuočių miškuose, labai mėgsta drėgmę, dažnai auga netoli pelkių. Mėlynės, kaip ir žemuogės, auga pažeme, ant mažyčių krūmelių. Mėlynių rinkėjų rankos dienos pabaigoje nusidažo sodria mėlyna spalva, kurią sunku nuplauti. Šios nedidelės, apvalios mėlynos uogelės taip pat labai sveikos žmogaus organizmui. Nuo seno žinoma, kad mėlynės stiprina regėjimą, gerina smegenų veiklą, stiprina imunitetą, mažina kraujospūdį. Šios uogos turi labai daug vitamino A ir B.

Gana neilgai – nuo liepos vidurio iki rugpjūčio vidurio – uogautojai miškuose renka ir avietes. Šias uogas kiek lengviau skinti tiems, kuriems jau sunku susilenkti, ir pažeme rinkti mėlynės, žemuogės, bruknės. Avietės auga ant gana aukštų stiebų, tad labai patogu jas skinti tiesiai į savo krepšelius stovint. Tiesa, aviečių krūmai truputį badosi, tad reikia būti atsargiems. Saugotis renkantiems avietes tenka ir nuo vienintelių nuodingų

gyvačių Lietuvoje – angių. Renkant avietes nereikia tiek kantrybės, kiek renkant mažąsias uogas (mėlynės, bruknės), nes prisirpusios avietės gali būti didelės, putlios, o tokios visai greitai pripildo uogautojo krepšelį. Iš aviečių lapų žmonės verda arbatą, kuri padeda, kai kamuoja peršalimas, kosulys ar dusulys. O aviečių uogose gausu medžiagų, kurios gelbsti nuo mažakraujystės, padeda sutrikus širdies ritmui.

Paskutinės vasaros miškų uogos – bruknės. Šios mažutėlės renkamos nuo rugpjūčio pradžios. Bruknės, kaip ir žemuogės, labai mėgsta saulėtas vietas. Auga ten, kur sausa, kur daug samanų, daug pušų. Bruknių krūmelių lapeliai kieti, juos nesunku atskirti nuo kitų augaliukų. Rinkdamas bruknes nepasmaližiausi, nes jų uogos nėra saldžios, labiau kartokos, rūgščios. Tačiau bruknės taip pat labai sveikos ir vertingos – jos turi antibakterinių savybių, tad yra labai naudingos odai, padeda sergant reumatinėmis ligomis, stabdo karščiavimą, mažina skrandžio rūgštingumą. Be to, bruknių uogienė nepakeičiama, kai reikia gaminti pikantišką padažą vištienos ar jautienos patiekalams.

Pačios vėlyviausios uogos – spanguolės. Jos auga drėgnose vietose – pelkėse, kemsynuose. Uogautojai jas pradeda rinkti rudenį, rugsėjo mėnesį. Spanguolės, kaip ir bruknės, nėra saldžios, desertinės uogos, tačiau praverčia kiekvienai šeimininkei, raugiančiai kopūstus, gaminančiai kopūstienę ar kisielių. Spanguolių uogose mokslininkai randa net 25 įvairias mineralines medžiagas, jos turi daug fosforo, kalio ir geležies.

Lietuvos miškai ir pelkės uogautojus apdovanoja įvairiomis gėrybėmis. Tereikia netingėti išsirangyti iš namų, pasiimti krepšelį ir keliauti miško ar pelkės link.

-už-

Klausimai:

1. Kokia yra mėgstamiausia jūsų uogienė? Su kuo ją valgote?
2. Ką labiau mėgdavote daryti – uogauti ar grybauti?
3. Kurių uogų galima rasti Lietuvos miškuose?

Tetos šiltnamis*

Lietuvoje dažnas daržininkas turi nuosavą šiltnamį. Kai važiuoji per Lietuvą autobusu ar traukiniu ir visą kelią dairaisi pro langus, nesunkiai gali pastebėti privačiose valdose daugybę šiltnamių. Jie įsikūrę didesniuose ir mažesniuose sklypuose. Iš tolo saulėje šviečia jų stiklinės sienos ir stogai.

Šiltnamį turi ir mano teta Joana. Tetos namas stovi priemiestyje, čia prie namo yra gana daug žemės, tad ir daržas, ir šiltnamis nemažas. Joana sako:

– Kiek man vienai tereikia daržovių? Nedaug... Bet mielai jų užauginu vaikams ir anūkams. Juk man taip patinka nuo pavasario iki rudens darbuotis sode, darže, šiltnamyje. Tai puiki mankšta senjorams.

Anksti pavasarį ar net vasario mėnesį teta pasėja agurkų, pomidorų, paprikų sėklyčių į lovelius. Tuos lovelius laiko šviesoje, ant palangių. Vėliau daigelius perkelia į mažus vazonėlius. Galiausiai balandžio pabaigoje ar gegužės pradžioje juos visus pasodina į šiltnamį. Kartais pomidorų ir kitų daigų ji įsigyja turguje arba sodininkų mugėje. Tada teta Joana paieško retesnių veislių daržovių daigų.

Labai svarbu šiltnamio augalus tinkamai patręšti, laiku palaistyti, nugnaibyti nereikalingus lapus. Agurkus ir pomidorus reikia tinkamai pririšti, kad nenulūžtų jų stiebai. Iš pradžių augaliukai būna nedideli, tarsi apsidairo, kokia naujoji vieta, ar jiems čia bus gera. Jei patinka sąlygos, žiūrėk, jau ir didžiausi daigai žaliuoja, klesti! Man ypač gražu, kai agurkai žydi skaisčiai geltonais žiedeliais. Pomidorų, paprikų žiedeliai balti, mažesni, kuklesni.

Kitas etapas ateina tada, kai iš žiedo ima vystytis maži agurkėliai, pomidoriukai. Iš pradžių pomidorai būna žalios spalvos, vėliau ta spalva ima ryškėti. Ir štai pagaliau galima skinti pirmąjį derlių. Teta visada surengia nedidelę šventę – pagamina ką nors skanaus. Suvažiuoja vaikai ir anūkai, sode kepa šašlykus ar kitokius kepsnius. Ant stalo visada didžiausias skanėstas – šviežiosios daržovės. Dar teta Joana mėgsta pavaišinti svečius šviežiais agurkais su skystu medumi. Pasakiškas skonis!

Žinoma, jaunimas mielai talkina Joanai: palaisto šiltnamį, padeda išravėti piktžoles, nuskinti derlių. Juk toks darbas irgi malonumas. Tai netgi įdomiau, nei pjauti veją.

Rugpjūčio mėnesį prasideda konservavimo sezonas. Joana pasikviečia savo dukrą Laimą, ir moterys imasi konservavimo. Teta turi kelis laiko patikrintus receptus, o jos dukra Laima kasmet receptų knygose ar internete suranda įdomių, labai netikėtų derinių. Pavyzdžiui, labai skanūs pomidorai, užkonservuoti sykiu su slyvomis. Vėly rudenį ir žiemą ragaujame šias neįprastai užkonservuotas daržoves. Dažniausiai viskas būna gerai pavykę.

Rudenį darbai nesibaigia. Juk reikia šiltnamį paruošti kitam sezonui. Visų pirma reikia išrauti senus augalus, sutvarkyti žemę, dezinfekuoti sienas, kad žūtų kenkėjai.

Net ir ziemą šiltnamis reikalauja priežiūros. Jeigu gausiai sninga, būtina nuo šiltnamio stogo nuvalyti sniegą. Juk sunkaus sniego sluoksnio stiklinis stogas gali ir neatlaikyti...
O pavasarį – vėl viskas iš pradžių. Kai tik saulė sušildo žemę, vėl malonu dirbti šiltnamyje.

-džm-

Klausimai:

1. Ar turėjote jūs ar jūsų giminaičiai šiltnamį? Kokios daržovės ten būdavo auginamos?
2. Ar ruošdavote daržovių žiemai? Kaip?
3. Ar mėgstate valgyti agurką su šviežiu medumi?

Puoselėju sodą*

Jadvygos šeima sodą puoselėja jau trisdešimt metų. Seniau jie buvo vadinami kolektyviniais sodais. Žmonės turėdavo nedidelius sklypelius žemės, kad galėtų užsiauginti daržovių, vaisių, gėlių.

Jadvygos ir Stanislovo Petraičių sodas yra Linartuose, netoli Kurtuvėnų miestelio. Sutuoktiniai savo sodą pradėjo kurti, kai dar buvo jauni. Tada jiems abiem nebuvo nė trisdešimt metų. Dabar Petraičių sodas yra vienas gražiausių Linartų sodo bendrijoje.

Anksčiausiai Jadvyga ir Stanislovas pasodino vaismedžius. Sode auga keliolika obelių ir kriaušių, slyvų. Kaip gražu pavasarį, kai baltai pražysta medžiai! Bet pačios pirmos prasiskleidžia vyšnios. O jau kvepia! Kai žydi sodas, Jadvyga su vyru kuo daugiau būna lauke. Grožisi balta pasaka.

Vėliau Jadvyga su vyru įveisė įvairių vaiskrūmių. Šeima turi labai geros veislės juodųjų ir raudonųjų serbentų, agrastų. Aš labai mėgstu agrastus. Vieno agrasto krūmų vaisiai dideli, geltoni, saldūs. Valgome juos su Jadvyga tiesiai nuo krūmo. Sodo naujokai – šilauogių krūmai. Didelėmis mėlynomis uogomis Jadvyga puošia tortus, pagardina ledus, pyragus.

Sode auga ir vijoklinių augalų. Apie sodo namelį vyniojasi aktinidija. Jas dar vadina lietuviškomis citrinomis, nes jos turi labai daug vitamino C. Apie galinę sodo tvorą rangosi gražuolė vynuogė. Rudenį didelės mėlynos kekės svyra nuo šakų. Nuostabus vaizdas! O jau saldžios, skanios. Nėra prastesnės už atvežtines iš šiltųjų kraštų, kurias perkame parduotuvėse.

Labai gražiai sode dera ir gėlynai. Nuo pavasario iki rudens čia auga gražuoliai augalai: pavasarį – mirguliuoja tulpės, našlaitės, vasarą skleidžiasi pinavijų žiedai, ima žydėti arbatinės rožės, rudenį žydi įvairiaspalviai astrai.

Kaip manote, kuo Jadvygos ir Stanislovo sodas garsėja labiausiai? Ogi viendienėmis. Jų čia auga daugiau kaip šimtas rūšių. Liepos mėnesį į svečius pas Petraičius skuba ir giminės, ir draugai. Viendienių žiedai linguoja vėlyje ir spindi rasos lašais po lietaus. Jų spalvos ir atspalviai – oranžiniai, rudi, geltoni – traukia akį, vilioja širdį. Ypač gražu todėl, kad šių gėlių auga tiek daug vienoje vietoje. Šeimininkai negaili viendienių sodinukų ir kitiems. Ir aš puoselėju savo sodą. Jame auginu apie 10 rūšių viendienių ir geru žodžiu miniu savo bičiulius Jadvygą ir Stanislovą.

-džm-

Klausimai:

1. Ar mėgstate (mėgote) darbą sode, auginti, prižiūrėti sodo augalus? Kodėl?
2. Kokie vaismedžiai auga Jadvygos ir Stanislovo sode?
3. Kuo garsėja Jadvygos ir Stanislovo sodas?

Grybavimo džiaugsmas*

Mūsų šeima labai mėgsta grybauti. Didžiausias grybavimo aštuolis yra mano tėvas. Vos tik vasara pasisuka į antrą pusę, vos tik nukrinta pageltęs vienas kitas lapelis, jis jau dairosi į mišką – reikia vykti grybauti.

Keldavomės labai anksti – vos prašvitus. Juk vėlai nuvykęs, tik vaikščiosi kitų grybautojų išbraidytais takais, o gražiausi grybai jau bus išrinkti.

Mama iš vakaro paruošdavo lauknešėlį. Įdėdavo duonos, kietai virtų kiaušinių, druskos, sviesto, rūkytų lašinių, svogūnų, dešros, pomidorų, agurkų. Juk grybaudavome ilgai, tad miške ir pusryčiaudavome, ir pietaudavome. Į termosą mama įpildavo kavos, maisto maišelyje atsirasdavo saldainis ar sausainis, obuolys ar kriaušė. Žinoma, būtinai įsidėdavome ir vandens. Juk ne visada atrasi šaltinį...

Apsirengdavome sportiškai, į rankas kiekvienas čiupdavome pintinę, peilį grybams pjauti. Ant galvos – kepurė ar skarelė, kad dieną galva neperkaistų, kad į plaukus neįsiveltų vabaliukų, neprikristų spyglių.

Sušokdavom visi į savo mažą raudoną automobiliuką ir pirmyn į Šaukėnų miškus. Jie tokie gražūs – iškloti samanų patalais, rymo išlakios pušys ir eglės, vietomis įsikūrę baltaliemeniai beržynai. Rudenį čia pražysta violetiniai viržiai. O jau koks miško kvapas – tik įkvepi ir atsiduri tarsi rojuje.

Mano tėvai Šaukėnų miškus labai gerai pažinojo. Galima sakyti, kad jie galvoje turėjo smulkų tų vietų žemėlapią. Gerai orientavosi, kur ir kokioms oro sąlygoms esant kurie grybai dygsta. Juokaudavo: „Sustokim savo darželyje“. Ir tikrai – nuėję į tam tikrą vietą, jie rasdavo visą baravykų ar voveraičių pulką. Žinojo visas daubas ir kalnelius, skynimus, kirtimus, miško ežerėlius, jaunuolynus. Jie buvo tikri miško mylėtojai. Niekada nepalikis šiukšlių, nedraskys miško paklotės. Tėvai mokėjo grožėtis mišku, mokėjo jame būti ir to išmokė savo vaikus ir anūkus.

Vieną rugpjūtį vėl išsiruošėme grybauti. Iš pat ryto buvo apsiniaukę, tačiau atrodė, kad debesis išsisklaidys. Iš pradžių taip ir buvo. Miške buvo tamsoka, žemai kybojo lietaus debesis. Vis dar tikėjomės, kad išsilaikys, nelis. Su tėvu atsiskyrėme nuo mamos. Netikėtai abu užėjome labai labai didelį voveraičių tiltą. Vešlioje samanose oranžinių gražuolių buvo pridygę gal koks šimtas, net akys raibo. Su tėvu skubėjome voveraites rinkti. Ir staiga pasipylė lietus! Lijo kaip iš kibiro, o mes buvome toli nuo mašinos... Permirkome iki paskutinio siūlo. Tačiau grįžome laimingi, nešini pilnais krepšiais. Oi kaip tada tiko karštos kavos puodelis, ir gerai, kad vasaros lietus buvo šiltas. Visokių nuotykių pasitaikydavo...

O sykį saulėtą rudens dieną tėvas grybaudamas rado gražuolio briedžio ragus. Bet nuostabiausia tai, kad tą pačią dieną maždaug toje pačioje vietoje ir aš radau briedžio ragus! Tai buvo įsimintina grybavimo išvyka. Dar ir dabar turime tuos dvejus briedžio ragus, kurie primena mūsų šeimos grybavimo džiaugsmus, patirtą miško pasaką.

-džm-

Klausimai:

1. Ar jūs mėgstate grybauti?
2. Kokius grybų pavadinimus žinote?
3. Papasakokite, kaip iš miško parsineštus grybus paruošdavote valgiui. O gal ruošdavote grybų ir žiemai?

Bulviakasis kaime*

Maloniai prisimenu bulviakasių Meškučių kaime. Tai vienas maloniausių rudens darbų. Maloniausių todėl, kad į bulviakasį reikia pasikviesti daug talkininkų. O juk dirbti ką nors būryje yra daug smagiau.

Šį rudenį padėti nukasti bulves pas mus atvyko trys šeimos: pusbrolis Alvydas su žmona Aušrine, teta Stasė, dėdė Juozas ir pusseserė Janina su šeima. Buvo labai graži saulėta ir šilta rugsėjo diena. Draikėsi voratinkliai. Džiaugėmės, kad pasitaikė toks tinkamas oras bulvėms kasti. Juk lietui lyjant jų nekasi...

Bulvių laukas buvo gana didelis, tęsėsi iki pat miško. Iš vienos pusės tyvuliavo tvenkinys, kuriame vasarą mėgstame maudytis. Iš kitos pusės – vieškelis. Bulvių lauko vagos tiesios, ilgos. Virkščios jau buvo nurudusios, vadinasi, bulvės užaugusios. Šie metai neblogi, tad tikėjome gero derliaus.

Šeimininkas visiems talkininkams parūpino darbinės pirštines, iš sandėliuko atnešė krepšių ir didelių maišų. Iš vakaro susitarė su kaimynu Vaclovu, kad jis atvažiuotų su savo traktoriumi atarti bulvių, o paskui ir suvežtų pilnus maišus į kiemą prie rūšio. Mat nuo bulvių lauko iki mūsų kiemo yra geras kelio galas.

Iš ankstauro ryto Vaclovas pirmasis išskubėjo į lauką ir atarė bulves. Tada visi talkininkai čiupome krepšius ir ėmėme rinkti į dirvos paviršių iškeltas bulves. O jos šiomet užaugo tikrai gražios: didelės kaip kamuoliai, žemė lengvai nuo jų bėga, jos buvo sausos ir sveikos. Pririnkę krepšį turėdavai jį išpilti į maišą. Po pietų bulvių lauke jau stovėjo dešimtys pilnų maišų. Tada vyrai tuos maišus kėlė į traktoriaus priekabą ir vežė į sodybą. Ten maišus iškėlė iš traktoriaus ir bulves supylė į rūšį. Pamenu, anksčiau bulvių maišus gabendavo su arkliuku ir vežimu. Gaila, kad dabar nebelaikome arklio...

Mūsų šeima turi gražią tradiciją: talkininkų pietums iš šviežių bulvių iškepti plokštainį arba išvirti cepelinų. Padažas ruošiamas būtinai iš spirgučių, svogūnų ir grietinės. Niekas nepadarė tokio skanaus padažo, kaip mano teta Stasė. Ji yra tikra žemaitė, tad bulves vertina ir moka jas skaniai pagaminti. Visi pavargę talkininkai skaniai pietauja. Kalbų ir juoko prie pietų stalo netrūksta. Visada talkininkams parsivežti namo įdedame šviežių bulvių.

Dar būtina pasakyti, kad nukastos bulvės yra surūšiuojamos. Didelės atrenkamos į vieną krūvą, o mažos – į kitą. Dalis pačių mažųjų bulvių atitenka gyvuliams. Iš jų verdamas skanus viršas, kurį kiaulės gardžiai ėda.

Mažos bulvės dar vadinamos sėklinėmis bulvėmis. Jos laikomos iki kito pavasario, kad vėl būtų ką sodinti. Į bulviasodį, kaip visada, ir vėl pasikviesime talkininkų. Juk ne veltui sakoma: daug rankų didžių naštą paneša.

-džm-

Klausimai:

1. Ar jums yra tekę kasti bulves? Papasakokite, kaip tai vyko.
2. Ar mėgstate bulvinius patiekalus? Papasakokite, kaip gaminamas mėgstamiausias jūsų bulvinis patiekalas.
3. Kodėl dalis bulvių atidedama pavasariui?

Žiemos pramogos*

Gražiausios žiemos būdavo vaikystėje. Balti sniego patalai nuklodavo žemę, užšaldavo upės ir ežerai, stogus papuošdavo varvekliai. Smagiausia laiką leisti buvo lauke.

Aš su broliu Alvydu ir sesute Vitalija pasiimdavome rogutes ir dumdavome ant netoli buvusio kalnelio. O ten jau siausdavo visas būrys kitų vaikų. Nieko nėra malonesnio, kaip su vėjeliu leisti nuo kalno! O jei ir pasitaikydavo išvirsti iš rogių, tai neužsigaudavome, nes griūdavome į purią sniego pusnį. Iki pat tamsos ant kalno ir pakalnėje netildavo šūkavimai ir juokas.

Gyvenome prie ežero, tad žiemą šalia turėjome puikią čiuožyklą. Pamenu, kaip vieną žiemą mama man nupirko gražias baltas pačiūžas. Tai buvo seniai lauktas, ypatingas pirkinys. Labai mėgau per televiziją žiūrėti dailiojo čiuožimo varžybas. Žavėjo dailūs čiuožėjų kostiumai, graži muzika, sudėtingos figūros. Tad čiuoždavau ant mūsų ežero ledo ir įsivaizduodavau, kad esu dailiojo čiuožimo čempionė.

Berniukai mėgo žaisti ledo ritulį, o mergaitės tada žiūrėdavo, palaikydavo vieną kurią komandą.

Žiemą man patikdavo ir kūno kultūros pamokos. Mat mes per pamoką su slidėmis čiuoždavome aplink parkelį. Man sekėsi slidžių sportas, dažnai būdavau tarp pirmųjų, pasiekusių finišą.

O dar puiki žiemos pramoga – senio besmegenio lipdymas. Kai sniegas būdavo lipnus, aš, brolis ir sesutė būtinai stengdavomės nulipdyti sniego senį, o dažniausiai ne vieną, o visą jų šeimyną. Iš morkų padarydavome nosis, iš anglių – akis ir sagas. Atradę seną aprūdijusį kibirą ar prairusį krepšį, uždėdavome jį besmegeniui ant galvos. Ir štai – graži sniego senio kepurė! Dar ir šiandien turiu kelias nuotraukas, kur stovime prie savo pastatytų senių besmegenių. Ypač buvo smagu, kai kartu senių besmegenių lipdyti, metę namų ruošos darbus, ateidavo mama ir tėtis.

Tėvai pritardavo mūsų žiemos linksmybėms, tik dėl vieno dalyko mus bardavo. Jie neleisdavo mums laižyti varveklių. Juk galima peršalti ir susirgti. Bet mums tos pastabos buvo nė motais! Kai tėvai nematydavo, sučiulpdavome vieną kitą nedidelį varvekliuką.

Dar vaikystės žiemas prisimenu kaip smagių karnavalų laiką. Mokykloje visada būdavo rengiamas naujametinis karnavalas. Kiekviena klasė turėjo parengti kuo įdomesnį karnavalinį pasirodymą. Visokių vaidinimų sugalvodavome. Bet vienas man įsiminė labiausiai. Mūsų klasė vaidino laiko mašiną, kuria nusikėlėme į pirmąją bendruomenę, tada į antikos laikus, vėliau į vidurinius amžius, dabartį, o galiausiai – į ateitį. Mūsų klasė laimėjo pagrindinį prizą už kostiumus. Aš buvau, pamenu, viduramžių dama, kurią įsimyli riteris.

Gražios vaikystės žiemos... O mano mama pasakojo, kad jos vaikystėje pripustydavo iki langų. Sniego priversdavo tiek, kad reikėdavo atsikasti tunelius iki šulinio ar tvarto. Lietuva primindavo šiaurę. Tai bent būdavo žiemos!

-džm-

Klausimai:

1. Kokias vaikystės žiemos pramogas prisimenate? Ar esate lipdęs sniego senį?
2. Ar esate buvęs naujametiniame karnavale? Pasidalykite įspūdžiais.
3. Kokia žiemos sporto šaka jums labiausiai patinka?

Siuvinėjimas – malonus užsiėmimas*

Mano draugė Regina – pagarsėjusi siuvinėtoja. Tai jos laisvalaikio užsiėmimas. Ji yra prancūzų kalbos dėstytoja, o siuvinėdama moteris atsipalaiduoja po dienos darbų. Labiausiai jai patinka siuvinėti kryželiu, o mėgstamiausia tema – gėlės, medžiai, miškas, augaliniai raštai. Štai jau keleri metai ji dalyvauja tautodailininkų parodose, o pernai Kultūros centre surengė asmeninę siuvinėjimo parodą.

Man labiausiai patinka jos darbai, kuriuose vaizduojamos gėlės. Vieną tokį labai gražų jos darbą turiu. Įkurtuvių proga Regina mūsų šeimai padovanojo geltonų rožių kompoziciją. Visas išsiuvinėto paveikslas grožis atsiveria tada, kai jis yra įrėminamas. Dar ir šiandien šis paveikslas puošia mūsų svetainę, maloniai nuteikia svečius. Žaviausia tai, kad gėlių spalvos išsiuvinės tos meistrėškai – išgauti patys įvairiausi atspalviai. Štai kad ir tos geltonos rožės... Kai įsižiūri, tai pamatai, kad tos rožės turi mažiausiai dešimt geltonos spalvos atspalvių.

O mano mama siuvinėjo kitaip – dygsneliais. Dažniausiai ji siuvinėjo ant natūralios spalvos lino. Tebeturiu jos siuvinėty staltiesėlių, takelių. Dažniausias irgi gėlių motyvas, ypač gražiai išsiuvinės raudonos rožės.

Teta Stasė siuvinėjo kitokius dalykus – tokius „kilimėlius“ ant sienos. Pavyzdžiui, virtuvei papuošti išsiuvinėdavo ant balto kartūno įvairių daržovių, vaisių, virtuvės rakandų ir užrašydavo „Gero apetito!“. Arba pasiūdavo tokią paprastai koridoriuje pakabinamą kišenę šukoms susidėti ir išsiuvinėdavo žodį „Šukos“.

Keičiasi laikai ir mados, bet siuvinėjimo amatas ir menas tebetraukia daugybę moterų. Atsiranda ir siuvinėjančių vyrų. Jie irgi gali būti atidūs, kantrūs ir įvaldyti siuvinėjimo techniką.

-džm-

Klausimai:

1. Ar mėgstate siuvinėti?
2. Ar mėgo siuvinėti jūsų mama, močiutė?
3. Ar turite išsiuvinėty daiktų?

Mamos meziniai

Mano mama – puiki mezgėja. Šis darbas jos rankose tirpte tirpsta. Kai atsidarau savo drabužių spintą, matau, kiek daug joje mamos megztų liemenių, megztinių, kepurų, šalikų, net suknelių. O kokia raštų ir spalvų įvairovė!

Kai kurios mezgėjos mėgsta megzti prie televizoriaus ekrano. Mano mama taip niekada nedaro. Jai mezigimas – atskiras įdomus ir kūrybiškas užsiėmimas. Pirmiausia ji sugalvoja, kokį drabužį ir kam megs. O tada prasideda tikroji kūryba – parinkti drabužio modelį, tinkamus siūlus, spalvų gamą, raštą, o dar dažniau – raštų derinį.

Mamai netrūksta išradingumo ir taupumo, kai kada ji mezga ir iš išardyto mezinio siūlų. Taip dar visai geri siūlai gali gyventi antrą gyvenimą.

Papasakosiu apie kelis man labai patinkančius mamos mezinus. Sykį mama tėveliui numezgė skaisčiai mėlynos spalvos megztinį. Šiltą, ilgomis rankovėmis. Įdomu tai, kad mama priderino rudos zomšinės odos atraižas, kurias turėjome nuo seno. Ji įkomponavo zomžos detales megztinio priekyje ir rankovėse. Mezinys atrodė originaliai, įdomiai, parduotuvėje tokio daikto neįsigysi. Tėtis labai mėgo šį megztinį.

Man mama numezgė ypatingo grožio vyšnių spalvos suknelę. Tam ji panaudojo prabangius moherinius siūlus. Mohera – tai tokia vilna, gaunama iš Angoros ožkų. O šie siūlai dar buvo su šilkinio rišamuoju siūlu, todėl suknelė buvo švelni ir net žvilgėjo kaip šilkas. Galite įsivaizduoti, kaip gražiai aš su šia suknele atrodžiau. Suknelės kaklo iškirptė buvo apvali, visa ji – tiesaus silueto, neilga – aukščiau kelių. Labai tikdavo įsisegti kokią sagę ar ant kaklo pasirišti skarelę. Visi šią suknelę gyrė šimtus kartų, vis klausdavo, iš kur ją gavau. Bet draugės ir giminės žinojo, kad tai mano mamos rankų darbas. Dar ir dabar tebeturiu šią suknelę, padėtą pačių vertingiausių drabužių lentynoje.

O kiek puikių drabužėlių mama numezgė savo anūkėms! Vartydama šeimos albumą, pastebiu, kaip dažnai mergaitės aprenktos mano mamos megztais rūbais. Štai kokia graži Urtės liemenė: pagrindas iš baltos naminės vilnos, o visas priekis išrašytas rombų raštais. Tie raštai žali, raudoni, rudi. Nuotrauka daryta vaikų darželyje, Urtė stovi su didele baltaplauke lėle prie milžiniško paparčio.

Mano mama mokėjo pasiūti net ir žaisliukus. Kitoje nuotraukoje Urtė stovi su mamos pagamintu kiškeliu. Jis visas pasiūtas iš seno mamos palto storos vilnos atraižų, o aprenktas mamos nunertais drabužėliais. Nuo kiškelių liemenės ir kelnų negali atplėšti akių! Į šį rankdarbį mama sudėjo savo meilę, ilgas darbo valandas. Jis niekada nenukeliaus į šiukšlių dėžę, visada ras vietos mūsų namuose, nes yra darytas mamos rankų.

Štai ir dabar einu pasivaikščioti į lauką. Už lango šalta žiema, medžiai pasidabinę šerkšnu. O aš apsimaunu mamos megztas šiltas kumštines pirštines ir jos megztą kepurę. Žinau, kad tikrai nesusalsiu, nes mane saugos mamos šiluma.

-džm-

Klausimai:

1. Ar mėgstate megzti?
2. Ar mielai rengiatės megztais drabužiais? Papasakokite apie labiausiai patinkantį megztą drabužį.
3. Kokios spalvos drabužius labiausiai mėgstate? Kodėl?

Žiūrime sveikinimų koncertą*

Sutuoktiniai Albina ir Petras iš Aukštelkės kaimo mėgsta kartu žiūrėti televizorių. Labiausiai jiems patinka sveikinimų (arba pageidavimų) koncertas. Jis rodomas kiekvieną sekmadienį. Todėl Albina ir Petras sekmadienio visada labai laukia. Šią laidą senukai ištikimai žiūri jau penkiolika metų.

Dukra Nijolė tėvų pasiteiravo, kodėl jiems patinka žiūrėti sveikinimų koncertą. Petras atsakė, kad jam smagu, kai laidoje yra pasveikinami jubilatai, jiems sakomi gražūs žodžiai. Dažnai per televizorių parodo sveikinamo žmogaus nuotrauką. Pasakoma, kuriame mieste ar kaime jis gyvena. Albinai labiausiai patinka, kad laidoje skamba jos mėgstama muzika. Be to, abiem sutuoktiniams malonu, kad laidą veda visada ta pati diktorė. Mieloji televizijos diktorė Regina yra tarsi jų šeimos narys... Ji visada gražiai pasipuošusi, žiūrovams meiliai šypsosi.

Kokia muzika grojama per sveikinimų koncertus? Dažniausiai čia skamba lietuvių estradinės dainos. Labai populiarių atlikėjų Nelė Paltinienė, Ovidijus Vyšniauskas, Edmundas Kučinskas, Kastytis Kerbedis, Birutė Dambrauskaitė ir kiti. Albinai labiausiai patinka Adolfo Jarulio atliekama daina „Prie apleisto seno namo“, o Petrui – Nijolės Ščiukaitės atliekamos dainos „Senelis“ ir „Raudona rožė“.

Mėgsta žmonės ir operos dainininkus. Ypač populiarių Virgilijus Noreika, Merūnas Vitulskis. Kaip smagu Petrui drauge su operos solistu užtraukti kokią žinomą ariją!

Žavisi sveikinimų koncerto klausytojai ir kaimo kapelų muzika. Vestuvių sukaktuvių proga dažnai siunčiamos būtent šių kapelų dainos. Itin klausytojų mėgstama Jungėnų kaimo kapela ir jos atliekama daina „Vėl gegužio žiedai“. Gal todėl, kad čia dainuojama apie tai, kad žmonės pasiilgsta gimtojo sodžiaus, prisimena savo vaikystės dienas, pirmąją meilę „kaip nuostabų rožės žiedelį“.

O vieną dieną sutuoktiniai Albina ir Petras buvo labai maloniai nustebinti. Juos per sveikinimų koncertą auksinių vestuvių proga pasveikino dukra Nijolė su šeima. Albina, Petras ir visi susirinkę giminaičiai klausėsi Gyčio Paškevičiaus atliekamos dainos „Dalužė“. Kambaryje kvepėjo rožių puokštės, puikavosi didžiulis tortas, šypsojosi anūkai...

Pasibaigus sveikinimo koncertui, visa šeima nusifotografavo. Dabar ši nuotrauka kabo ant sienos Albinos ir Petro svetainėje. Gera prisiminti gražias akimirkas ir dainuoti pamiltas dainas.

-džm-

Klausimai:

1. Ar mėgstate žiūrėti sveikinimų koncertus?
2. Kurie dainininkai, kokios dainos jums patinka?
3. Padainuokite mėgstamą dainą.

Išvykos

Pasivaikščiojimas po Šiaulius

Šiauliai – ketvirtas pagal dydį Lietuvos miestas. Jame gyvena per šimtas tūkstančių gyventojų. Čia veikia daug svarbių įmonių, kultūros ir švietimo įstaigų, yra nemažai prekybos vietų, vaizdingų gatvių ir aikščių. Tai didžiausias Šiaurės Lietuvos miestas, todėl kartais pavadinamas Šiaurės Lietuvos sostine.

Pasivaikščiokime po šį gražų miestą. Miesto centre stovi didingiausias ir vertingiausias pastatas – balta kaip gulbė Šv. apaštalo Petro ir Pauliaus katedra. Tai XVII amžiaus pastatas, iškilęs 1626 metais. Katedra yra viena aukščiausių visoje Lietuvoje! Šventorių supa balta tvora su mažais bokšteliais. Viduje erdvi, žavi aukšti skliautai, langų vitražai. Ant katedros pietinės pusės sienos įrengtas įdomus saulės laikrodis. O kur yra žinomiausias miesto laikrodis?

Jis yra pačioje Šiaulių širdyje – Šiaulių pėsčiųjų bulvaru ir Tilžės gatvių sankryžoje. Ant miesto laikrodžio bokšto įtaisyta giedantis gaidys. Jis kasdien 12 valandą dienos pasisveikina su šiauliečiais ir miesto svečiais keliomis kalbomis. Žinoma, visų pirma lietuviškai. Tai mėgstama šiauliečių pasimatymų ir susitikimų vieta. Todėl dažnai gali išgirsti: „Kur pasimatom?“ – „Prie gaidžio, kaip visada.“ Susitikę žmonės eina pasivaikščioti.

Jeigu jie pasuka į rytų pusę, netrukus prieina žymiojo Povilo Višinskio paminklą, o prieš jį – seniausią Šiauliuose „Valerijono“ vaistinę. Pakėlę akis ant vaistinės stogo žmonės išvysta net kelis juodus katus. Jie ne tikri, o skardiniai, dizainerio Viliaus Purono sukurti. Galima pajuokauti, kad katinai tupi ant „Valerijono“ vaistinės stogo todėl, kad mėgsta valerijono kvapą.

Eidami žemyn bulvaru prieisime didžiausią Šiaulių viešbutį „Šiauliai“, o nuo jo į pietus suka kaštonais apšodintas Draugystės prospektas. Jo gale – Šiaulių geležinkelio stotis. Stoties pastatas senas, statytas XIX amžiuje, istoriškai vertingas. Greta įsikūręs Geležinkelio istorijos muziejus. „Sakoma, kad miestas prasideda nuo stoties – tai miesto vartai“⁷. Labai įspūdinga pastovėti ant tilto, kertančio bėgius, ypač vakare. Atsiveria puikus vaizdas – į tolį skrieja bėgiai ir jie visi žiba raudonais ir mėlynais žiburėliais.

O jei jau užsiminėme apie kaštonus, tai verta pasukti į vakarus ir nueiti į Kaštonų alėją. Aišku, visų pirma praeisime raudonų plytų Šv. Jurgio bažnyčią, kuri itin vaizdingai atrodo naktį, apšviesta žibintų.

Kaštonų alėja – viena gražiausių Šiaulių vietų. Jai jau daugiau kaip šimtas metų. Yra išlikusių vaizdingų senų atvirukų su ja. Kaštonų alėja graži visais metų laikais. Pavasarį skleidžiasi šviesiai žalsva kaštonų lapija, o gegužės mėnesį šie medžiai pasidabina dideliais baltais žiedais. Kiek bitučių dūzgia jų žiedynuose! Vasarą sodri lapų laja teikia praeiviams pavėšį. Rudenį žemę nukloja blizgantys rudi kaštonai. Visi stengiasi jų prisirinkti į

⁷ Povilo Višinskio bibliotekos virtuali paroda „Geležinkelio kelias į Šiaulius“, parengė D. Kazlauskienė. Prieiga internete: <http://savb.lt/lt/krastieciai/virtualios-parodos/virtualios-parodos/virtuali-paroda-gelezinkelio-kelias-i-siaulius/siauliu-gelezinkelio-stotis/> [Žiūrėta 2020-11-13].

kišenes, rankines. Juk sakoma, kad du kaštonai kišenėje žmogui teikia apsaugą. Be to, jie tokie malonūs liesti, glotnūs. Žiemą galingos kaštonų šakos apšerkšnija, pasidengia sidabru. Vaikai čiuožinėja įšalusiais Kaštonų alėjos ledo takeliais. Ne veltui sakoma, kad Šiauliai yra kaštonų miestas, nes čia jų yra daug kur: Gubernijos parke, Aušros alėjoje ir kitur.

O iš Kaštonų alėjos patenkama į senąjį miesto parką. Seni medžiai, žolynai, romantiški suoliukai kviečia atsisėsti, atsipūsti, pasidžiaugti parko ramybe. Po ilgo pasivaikščiojimo gera pailsėti, paganyti debesis ir paukščius.

-džm-

Klausimai:

1. Koks didžiausias Lietuvos miestas?
2. Kokia jūsų mėgstamiausia Šiaulių vieta?
3. Ar esate buvęs Kaštonų alėjoje ar kitoje čia paminėtoje vietoje? Pasidalykite įspūdžiais.

Botanikos sode

Labai mėgstu augalus – medžius, gėles, įvairiausių žolynėlius. Gamta mums dovanoja tiek grožio, formų ir spalvų! Todėl bandoma augalijos įvairovę sukaupti vienoje vietoje ir ją parodyti žmonėms. Visame pasaulyje steigiami botanikos sodai, kur auginami ir tyrinėjami patys įvairiausi augalai. Botanikos soduose lankytojų netrūksta, nes čia jie gali gerai praleisti laiką – susipažinti su neįprastais medžiais, krūmais, patinkančius augalus nufotografuoti, išgirsti įdomių pasakojimų apie augalijos pasaulį.

Aš ne kartą lankiausi Šiaulių universiteto botanikos sode. Jis įsikūręs vakariniame miesto pakraštyje, vaizdingoje vietoje. Čia galima išvysti įvairių augalų kolekcijų, akį traukia vandens augalų prižėlę tvenkiniai. Stebina didžiulis alpinariumas, gėlių lysvės, įdomūs ir šiltnamiuose auginami augalai... Botanikos sodas bendradarbiauja su 400 pasaulio botanikos sodų, mainosi sėklomis, sykiu kaupia auginamų augalų sėklų fondą.

Labai mėgstu gėles, tad stengiuosi nepraleisti jų žydėjimo laiko. Vasaros pradžioje gausiai žydi vilkdalgiai, vėliau pražysta viendienės, lelijos. Rudeniop galvas kelia margaspalviai jurginai. Visą vasarą skaisčiai žydi pelargonijos. Čia gražu net ir žiemą, kai visus lapuočius medžius, vešlius spygliuočius uždengia balto sniego marška. Mėgstu čia ateiti su savo draugėmis ar su vaikais ir anūkais visais metų laikais.

Man labai patinka kalniniai augalai, kurie klestėto klesti alpinariume. Tai ant kalvelės šlaito įrengiamas gėlynas. Kartais kalnelis jam supilamas specialiai. Čia derinami dideli ir maži akmenys, smulkus žvirgždas su kalnuose augančiais augalais – samanėlėmis, dekoratyviais spygliuočiais. Šiaulių botanikos sodo alpinariumas yra gana didelis ir aukštas, nuo jo viršūnės gali apžiūrėti botanikos sodo erdves. Vienoje pusėje pamatysi simetriškai išdėliotas lysves, kitoje – senų obelių sodą. Jis buvo pasodintas prieš 60 metų, o dabar tų obelių pavėsyje auga rododendry krūmeliai.

Rytinėje sodo pusėje matyti tvenkiniai, kuriuose puikuoja baltos, rausvos, violetinės vandens lelijos. Tvenkinėlius puošia grakštūs mediniai tilteliai. Taip gražu kaip prancūzų dailininko Klodo Monė paveiksluose! Aš irgi mėgstu piešti vandens lelijas. Turiu pilną segtuvą vandens lelijų piešinių ir svajoju ateityje surengti savo piešinių parodą.

Pavasarij botanikos sode vyksta studentų ir miestiečių pamėgtas renginys „Odė pavasario džiaugsmui“. Jo metu rengiamas piknikas ant pavasario žolės, o botanikos sodo svečiai vaišinami skania žolelių arbata. Ji verdama tik iš žolelių, išaugintų šiame sode.

Šiauliečiai botanikos sodą gausiai lanko per Žolinės šventę, rugpjūčio mėnesį. Šimtai lankytojų klajoja vaizdingais sodo takeliais, uosto augalus, sėdi po išlakiomis liepomis, tvirtais ąžuolais.

Labai mėgstu ir botanikos sodo organizuojamas paskaitas. Lektoriai pasakoja apie levandų auginimą ir priežiūrą, prieskoninių augalų įvairovę, vaistažolių naudą... Temą gali pasirinkti pati sodo lankytojų grupė.

Prie sodo jau nemažai metų veikia Botanikos sodo draugų klubas. Džiaugiuosi, kad esu šio klubo aktyvi narė.

-džm-

Klausimai:

1. Kokia jūsų pati mėgstamiausia gėlė? Kuo ji jums graži?
2. Ar esate buvęs botanikos sode? Papasakokite apie šią išvyką.
3. Ar turite (turėjote) savo sodą? Kokius medžius, krūmus, gėles ten auginote? Gal norėtumėte nupiešti savo sodą?

Bibliotekoje

Kiekvienas, kuris mėgsta skaityti knygas, žino, kad knygų visuomet galima gauti dviejose vietose: knygyne ir bibliotekoje. Knygynuose žmonės knygas perka, o į bibliotekas ateina jų skolintis. Gerai tai, kad bibliotekoje už knygas nereikia mokėti pinigų, užtenka tik įsigyti skaitytojo bilietą – ir tuomet galima skaityti kiek tik nori.

Bibliotekose galima pasiskolinti įvairiausių knygų. Čia veikia atskiri skyriai – vieni jų skirti suaugusiems, kiti – vaikams, paaugliams, o treči sukurti tam, kad skaityti būtų galima vietoje, nesinešant knygų namo. Tokie bibliotekų skyriai, kuriuose žmonės skaito vietoje, vadinami periodikos skyriais. Juose galima rasti laikraščių, žurnalų, kitokių leidinių. Periodikos skyriuose galima pasinaudoti kompiuteriu ar atspausdinti reikiamą dokumentą. Čia mėgsta rinktis moksleiviai, studentai, kurie mokosi ir ruošia namų darbus.

Abonemento skyriuje skaitytojai randa patį didžiausią knygų pasirinkimą. Iš abonemento į namus galima pasiimti visokiausių leidinių – meilės romanų, detektyvų, receptų knygų, vadovėlių, poezijos (eilėraščių), biografinių, istorinių ir kokių tik norite knygų. Taip pat galima rasti knygų ne tik lietuviškai, bet ir kitomis kalbomis. Tarp daugybės lentynų ir tūkstančių knygų lengva pasiklysti, tad jums visada maloniai padės bibliotekininkai. Nereikia drovėtis prašyti pagalbos – tik pasakykite, kurios knygos ieškote ir jums tuojau pat padės. O galbūt tiksliai nežinote, kokią knygą šiandien norėtumėte skaityti? Tada galima prašyti rekomendacijos, draugiško patarimo. Bibliotekininkas jūsų turbūt pasiteiraus, kokias knygas skaitėte iki šiol, kokios labiausiai patiko, ir tikrai pasiūlys, ką vertėtų paskaityti dabar. Tuomet belieka pasiimti knygą į namus – o kai perskaitysite, galėsite ją grąžinti.

Dažnai į biblioteką ateina visa šeima – tėvai ir vaikai arba seneliai su anūkais. Vaikai skuba į Vaikų literatūros skyrių, kuriame galima rasti ne tik jiems skirtų spalvingų, smagių knygų, bet ir visokių žaidimų, žaisliukų, kitų smagių dalykėlių. Šiame skyriuje knygos dažniausiai suskirstytos pagal amžių, kad skaitytojams būtų lengviau ieškoti norimos knygos. Patiems mažiausiems skirtose knygose labai daug paveikslėlių, raidės didelės, teksto nedaug. Tarp lentynose sudėliotų knygų slepiasi ir mieli žaisliukai, apie kuriuos bibliotekininkai gali papasakoti įdomių istorijų. Didelė laimė, kai tėveliai arba seneliai leidžia vaikams išsirinkti knygeles patiems, o vakare, grįžus namo, padeda jiems tas knygeles perskaityti. Joks skaitymas vaikui nebus malonesnis, smagesnis už tą, kuriame dalyvauja artimiausi šeimos nariai...

Bibliotekose galima rasti ne tik knygų, laikraščių ar žurnalų, bet ir labai senų, istoriškai svarbių knygų. Tačiau jos paprastai įdomios ir reikalingos tik studentams, mokslininkams ir laikomos specialiose salėse – saugyklose, kad būtų apsaugotos nuo įvairiausių nelaimių, nereikalingo čiupinėjimo, drėgmės ir kitų negandų.

Į bibliotekas taip pat užsuka ir tie, kas mėgsta įvairius kultūros renginius. Čia savo kūrybos vakarus rengia rašytojai, poetai, o žmonės ateina jų pasiklausyti. Tokiuose renginiuose dažnai groja muzikantai, diskutuoja literatūros žinovai.

Galima sakyti, kad bibliotekos yra svetingi, atviri namai, kurie visuomet laukia knygų mylėtojų, skaitytojų, kultūrą vertinančių žmonių.

-už-

Klausimai:

1. Ar mėgstate skaityti? Kokias knygas esate skaitę?
2. Kas jums gali bibliotekoje padėti, jei sunku išsirinkti knygą?
3. Kam reikalingas skaitytojo bilietas?

Kelias į bažnyčią*

Sekmadieniais mėgstu pėsčiomis eiti į rytines mišias bažnyčioje. Mišios prasideda devintą valandą, todėl iš namų turiu išeiti aštuntą. Bažnyčią nuo savo namų pasiekiu per vieną valandą.

Pirmą kelio atkarpą einu tvarkingu, naujai nutiestu šaligatviu. Šaligatvis eina palei judrią miesto gatvę, todėl po lietaus reikia saugotis, kad važiuojantys automobiliai neaptaškytų. Priėjusi gatvių sankryžą, suku į dešinę ir keliauju pro turgų. Sekmadienio rytais turgaus aikštė tuščia. Kartais pasitaiko, kad ant žemės mėtosi turgaus prekyvių pamestos bulvės, obuoliai, kopūstų lapai. Vaikštinėja ir skanių trupinių ieško balandžiai.

Už turgaus leidžiuosi į pakalnę. Einu miesto bulvaru link. Praeinu gražią, ramią kaštonų alėją. Ant suoliukų čia sėdi keli žmonės. Bulvare miestiečių dar nedaug, visi sekmadienio rytą ilsisi. Pravažiuoja vienas kitas dviratininkas. Bulvaro parduotuvės uždarytos, tylios. Kavinės nedirba. Prieinu kino teatro pastatą. Jis toks pats tylus, kasos dar neatsidariusios. Ant pastato sienų kabo seni ir nauji kino filmų plakatai. Kiek toliau matau vaistinę. Iš tolo šviečia vaistinės simbolis – taurę apšivijusi gyvatė.

Perėjusi visą bulvarą turiu pereiti pagrindinį miesto viaduką. Automobilių sekmadienį ryte nedaug. Nuo viaduko atsiveria labai gražus vaizdas į geležinkelio stotį. Matau, kad stotyje savo traukinių laukia grupelė žmonių. Visi stovi su lagaminais, krepšiais. Iš kažkur atsklinda kavos ir šviežių kepinų kvapas. Tolumoje išgirstu atidundantį traukinį.

Perėjusi viaduką, einu pro mokyklą. Sekmadienį čia tylu kaip ir kitur. Darbo dieną tokiu metu čia lakstyti ir šūkauja vaikai su kuprinėmis. Už mokyklos plyti stadionas, kuriame jaunimas žaidžia futbolą, bėgioja, dalyvauja estafetėse.

Praėjusi mokyklą, pasuku į kairę. Čia prasideda nuošalesnė gatvelė, kuri veda link didžiausio miesto parko. Parke pučia gaivus vėjas, iš kažkurios pusės girdisi švelni melodija. Parko viduryje stovi aukšta karuselė „Velnio ratas“. „Velnio ratu“ besisukant gali pamatyti visą miesto panoramą. Šia karusele mėgsta suptis įsimylėjęliai per pirmuosius pasimatymus.

Parke veši aukšti, ilgamečiai brandūs medžiai – ąžuolai, beržai, liepos, klevai, kaštonai. Pasodinta ir dailių jaunų medžių sodinukų. Platūs betoniniai vazonai prisodinti įvairiaspalvių mažų gėlyčių.

Taip anksti ryte parke jau važinėjasi mamos su vežimėliais. Žmonės vedžioja savo šunis. Už „Velnio rato“ stovi didelė estrada. Joje šiltuoju metų laiku vyksta įvairūs koncertai. Estradoje telpa daug žmonių.

Praėjusi parką tolumoje pamatau bažnyčią. Paspartinu žingsnį. Bažnyčios bokštelis šviečia iš tolo. Žmonės į mišias atvažiuoja automobiliais, autobusais arba, kaip aš, ateina pėsčiomis. Girdžiu suskambant bažnyčios varpus. Kelios moterėlės prie bažnyčios šventoriaus pardavinėja pailgus, į blizgantį popierių įvyniotus saldinius.

Pro didelius metalinius vartus įeinu į bažnyčios šventorių. Užlipu masyviais laiptais, atveriu sunkias medines raižytas duris. Į veidą padvelkia vėsoma ir ypatingas bažnyčios kvapas, kurį sunku apibūdinti.

Įeinu į vidų. Džiaugiuosi, kad į rytines mišias nepavėlavau.

-už-

Klausimai:

1. Ar einate į mišias bažnyčioje? Jei taip, kurioje bažnyčioje lankotės?
2. Ar mėgstate vaikščioti pėsčiomis? Kur einate?
3. Kuri bažnyčia jums yra pati gražiausia, mieliausia?

Sigutės kelionė traukiniu

Atėjo ilgai lauktos rudens atostogos. Sigutei jau greit aštuoniolika metų, tad tėvai leidžia jai vykti pasisvečiuoti pas tetą Violetą į Klaipėdą. Pas savo tetą Sigutė visuomet vyksta traukiniu. Kadangi mergina gyvena Vilniuje, jos laukia ilga kelionė – dundėti teks ilgiau nei penkias valandas. Tačiau Sigutei tai ne bėda – važiuoti traukiniu jai net labai patinka.

Sigutė susikrauna nemažą odinį lagaminą, į kurį įsideda drabužių, knygą, šukas, užrašų knygelę, rašiklį, puošnesnius batus, jei sugalvotų su teta eiti pasižiūrėti spektaklio Muzikiniame teatre. Mama taip pat įdeda lauktuvių tetai – nupirko gerą kilogramą skanių šokoladinių saldainių.

Tėvai palydi Sigutę į Vilniaus geležinkelio stotį. Visiems moksleiviams prasidėjo rudens atostogos, tad stotyje tikras sujudimas ir šurmuly – daugelis išvyksta aplankyti savo senelių, dėdžių, tetų ar bičiulių. Žmonės skuba tempdami sunkius lagaminus ir visokius gėrybių prikrautus nešulius. Per garsikalbį moteris pranešinėja, kur koks traukinys išvyksta arba atvyksta. Sigutė stovi su tėvais eilėje prie bilietų kasos, kol pagaliau nusiperka bilietą į Klaipėdą.

Kai nueina į pirmąjį peroną, traukinys jau stovi vietoje. Keleiviai būriuojasi ir laukia, kol konduktorės atidarys traukinio duris. Sigutės biliete nurodytas antras vagonas, tad tėvai palydi dukrą iki to vagono ir atsisveikina. Klaipėdoje dukra praleis visą savaitę, tad mama šiek tiek jaudinasi, tačiau garsiai nieko nesako.

Konduktorės atidaro traukinio vagonų duris ir pradeda laipinti keleivius. Lipa įvairiausio amžiaus žmonės – moksleiviai, senyvi žmonės ir šeimos su vaikais. Konduktorės tikrina jų bilietus, nurodo, kurioje traukinio pusėje jų vietos. Traukinio laipteliai statūs, aukšti, tad vienas draugiškas vaikinys padeda Sigutei įsikelti lagaminą. Vagone žmonės truputį stumdosi, grumdosi, kol visi susiranda savo vietas, užsikelia lagaminus ant lentynų ir patogiai įsitaiso.

Sigutė labai džiaugiasi – jos vieta šalia lango. Vadinasi, visą kelią ji galės stebėti prabėgančius vaizdus pro langą. Dabar gražus ruduo, tad miškai pasidabinę auksiniais, raudonais atspalviais. Miesteliuose, pro kuriuos pravažiuoja traukinys, iš namų kaminų rūksta sodrūs dūmai – žmonės kūrena krosnis, šildosi. Tą suodžių, degančių malkų kvapą užuosti galima net traukinyje. Gerai, kad nepaspaudė šaltukas, tad traukinio langas skaidrus, pro jį viskas puikiai matyti. Sigutė įdėmiai stebi žmones, kurie įlipa pakeliui esančiose geležinkelio stotyse. Kai kurie miesteliai labai maži, tad ir jų traukinių stotys visai nedidukės. Tačiau beveik visose įlipa bent po kelis žmones – jie kažkur skuba, kažkur keliauja. Sigutė mato, kaip tėvai, seneliai, vyrai ar žmonos išlydi savo artimuosius. Visi skuba ištartį kelis paskutinius žodžius, prašo perduoti linkėjimų tiems, pas kuriuos vykstama. Lentvario geležinkelio stotyje viena moteris į traukinį nešasi didelį šakotį. Sigutė pagalvoja, kad turbūt ji važiuoja į kieno nors gimtadienį.

Traukinys visą kelią tyliai, ritmingai dunda. Sigutės kupė sėdi šeši žmonės. Keli iš jų jau seniai įmigę, nesulaukę net pusiaukelės. Vienas vyriškis baigia perskaityti laikraštį, o moterėlė žilstelėjusiais plaukais

išsitraukė įpusėtą mežginį. Sigutė atkreipia dėmesį į jos žalią mežtą skarą ir pagalvoja, kad turbūt pati ją ir nusimezgė.

Kai traukinys pasiekia Šiaulius, lauke pradeda lyti, tad vaizdas už lango pasidaro susiliejęs, išplaukęs. Sigutė išsitraukia knygą ir nusprendžia, kad likusį kelią iki Klaipėdos skaitys. Taip greičiau prabėgs laikas. Tačiau nė pati nepajunta, kaip traukiniui dar neprivažiavus Telšių, ji taip pat prisnūsta. Nepavyko atsispirti tam lygiam, raminančiam traukinio dundesiui ir lietui už lango...

Sigutė prabunda jau Klaipėdoje – prižadina konduktorės balsas, pranešantis, kuriame mieste sustojo traukinys. Pro traukinio langą ji netrukus išvysta savo tetą, stovinčią perone ir draugiškai mojuojančią. Tos penkios valandos kelyje prabėgo labai greitai. O dabar merginos laukia turininga ir įdomi savaitė Klaipėdoje!

-uš-

Klausimai:

1. Ar esate keliavę traukiniu? Jei taip – kur vykote?
2. Kuo keliauti mėgstate labiau – automobiliu, traukiniu ar autobusu?
3. Kokių lauktuvių Sigutė veža savo tetai į Klaipėdą?

Malonūs savaitgaliai sodyboje*

Povilas ir Elena jau daug metų gyvena Šiauliuose, daugiabučiame name, dviejų kambarių bute. Taip nutiko, kad vaikų jiedu neturi, tad džiaugiasi tik vienas kito draugija. Povilas dirba dviračių gamykloje, o Elena – maisto prekių parduotuvėje. Namie jie susitinka vakarais, kai abu grįžta iš savo darbų. Susitikę jiedu visuomet pasakoja vienas kitam dienos įspūdžius. Elena gamina vakarienę, o Povilas, gerdamas kavą, pasakoja, kad ir vėl reikės tvarkyti mašiną.

Beveik kiekvieną penktadienį Povilas ir Elena susikrauna daiktus, sėda į automobilį ir išvyksta Kelmės rajono link. Ten jiedu turi nedidelę kaimo sodybą. Ta sodyba yra didžiausias jų turtas ir džiaugsmas – pavargę nuo miesto šurmulio, šviesų ir žmonių, jiedu gali ramiai mėgautis gamtos grožiu ir pilnatve.

Jų sodybą juosia nedidelė medinė tvorelė, o prie įvažiavimo auga keli aukšti seni beržai. Medinis namukas jau šiek tiek pakrypęs, tačiau langai švarūs, papuošti geltonomis užuolaidėlėmis. Virš sodybos durų kabo didelis žibintas. Šalia medinio namuko stovi dar vienas visai mažytis mūrinis namukas – tai lauko virtuvėlė. Joje Elena verda uogienes, marinuoja daržoves, kepa minkštutėlį kugelį. Virtuvėlėje stovi didžiulė senovinė krosnis, stalas, apdengtas languota staltiese, kelios kėdės, trys spintelės. Ant sienos kabo šventųjų gyvenimą vaizduojantis paveikslėlis. Šalia krosnies pastatyta metalinė dėžė, į kurią Povilas visuomet prikrauna malkų. Žiemą, kai lauke smarkiai pusto, sutuoktiniai jaukiai sėdi prie besikūrenančios krosnies ir gurkšnoja čiobrelių arbatą arba kakavą su šviežiu kaimynės Stasės karvutės Žibutės pienu. Toje mažoje virtuvėlėje būna taip jauku, kad net sunku ir apsaityti.

Šalia virtuvėlės Elena augina išpuoselėtą prieskonių darželį. Jis apdėliotas raudonomis plytomis, kad koks neišmanėlis neišmindytų bazilikų, mėtų, raudonėlių, melisų ar čiobrelių. Kiek toliau stovi šiltnamiai, kuriame vasarą auga pomidorai, agurkai. Jeigu pasitaiko labai karšta vasara, Povilui iš miesto tenka atvažiuoti laistyti daržovių net kelis kartus per savaitę, mat palaistyti vien savaitgaliais neužtenka. Darbo daug, važinėti tenka nemažai, bet užtat kokie skanūs užauga putliažandžiai naminiai pomidorai ir sultingi agurkai!

Už pagrindinio, medinio sodybos pastato slepiasi nedidelė daržinė – sandėliukas. Ten Povilo valdos. Tame sandėliuke vyras laiko įvairiausias savo įrankius – kirvius, dalgius, plaktukus, vinis, pjūklelius, varžtus ir taip toliau. Su dalgiu tenka pasidaruoti kiekvieną savaitgalį, kai vėlesnį pavasarį ar vasarą smarkaus lietaus laistoma žolė ima vešėti ir želti it pašėlusį. Sandėliuke Povilas ne tik laiko darbo įrankius, bet taip pat eksperimentuoja ir meistruoja – tai kokį suoliuką, tai kėdutę kaimynų vaikui sukala.

Kai į sodybą sutuoktiniai atvyksta vėlyvą rudenį ar žiemą, Povilas pirmiausia užkuria krosnį sodybos mediniame namelyje. Krosnis turi pasikūrenti bent dvi valandas, kad miegoti būtų nešalta. Tačiau mediniame namelyje Povilas ir Elena praleidžia nedaug laiko – ateina čia pernaktoti, pavakaroti. Būdami sodyboje, kaime, jie taip džiaugiasi gamta, beržų ošimu, sniego girgždėjimu, kad nuolatos sukasi lauke.

Netoli sodybos telkšo apleistas vandens tvenkinys, kuriame šeimininkauja bebrai. Kartais Povilas ten žvejoja – tada vakarienei Elena kepa žuvį arba verdą žuvienę. Rudenį jiedu traukia į šalia sodybos esančius tankius miškelius, kuriuose sėkmingais metais apstu voveraičių, baravykų, raudonikių ir lepšių.

Sodyboje Povilas ir Elena neturi televizoriaus. Jiedu turi radiją, bet retai kada ją įsijungia. Kartais su savimi pasiima paskaityti laikraščių ar atsiveža kortas, tačiau čia, kaime, sodyboje, tiek visokiausių malonių užsiėmimų, kad laikraščiai dažnai taip ir lieka neskaityti. Pamatę iš miesto atriedėjusį automobilį, į sodybą kartais užsuka draugiški kaimynai – jie visuomet nori pasidalyti vietinėmis naujienomis. Elena pavaišina juos kava, miestietiškais sausainiais ar pyragu, o jiems išėjus, lengviau atsidūsta.

Ryte Povilas į namelį iš šulinio parneša kelis kibirus vandens – jo užtenka visai dienai. Nusiprausę, atsigėrę rytinės kavos ir pavalgę sočius pusryčius, Elena ir Povilas laimingi tyliai žvelgia vienas į kitą tik jiems suprantamais žvilgsniais. O tie žvilgsniai sako, kad kada nors jiedu persikels čia gyventi, o į miestą nebegrįš.

-už-

Klausimai:

1. Kur labiau mėgstate leisti laiką – mieste ar kaime? Kodėl?
2. Kuo miestas skiriasi nuo kaimo?
3. Kodėl Povilui ir Elenai gera kaime, sodyboje?

Smagu pasiplaukioti valtimi*

Visa mūsų didelė šeima laukia išvykos į sodybą, kuri yra prie gražaus miško ir didelio tvenkinio Kelmės rajone.

Vos pasuki iš asfaltuoto plento, patenki į vingiuotą žvyrkelį. Abu mūsų šunys tuoju pastato ausis, ima uostinėti orą – ir jie atpažįsta mielas vietas. Vingiuoji, vingiuoji ir atvingiuoji į mūsų sodybą. Ji mus pasitinka svyruokliais beržais, senomis obelimis ir didele žalia erdve iki pat tvenkinio. Mūsų namas – medinis, nudažytas žaliai. Išsikrauname mantą ir pasileidžiame link tvenkinio. Labai mėgstame leisti laiką prie vandens ir vandenyje: plaukioti, braidyti, taškytis. Patinka ir paplaukioti valtimi. Ji yra laikoma prirakinta prie lieptelio.

Aš, mano vyras ir abi dukros sulipame į valtį. O šunys lieka krante su seneliais. Keturkojams patinka laigyti po pievą, siusti, dūkti į valias. Močiutė su seneliu įsitaisto ant pledo ir skaito žurnalus, laikraščius, kalbasi, grožisi gamtos reginiu.

Klemensas ima irkluoti, plaukiame pro vandens lelijų sąvašyną į kitą tvenkinio kraštą. Pasižiūrėsime, ar dar tebegyvena ten bebrai. Jie pagadino tvenkinio šlaitus, nugriaužė du gražius berželius. Bet dabar aprimo, gal nebeskriaus mūsų medelių?

Sesytės Violeta ir Ramunė dar mažos, todėl laikau stipriai jas apkabinusi, kad netyčia nepersisvertų per valtį šoną. Mergaitės krykštauja, joms smagu, kai valtis lengvai slysta vandens paviršiumi, kad gali priplaukti prie norimos vietos ir į ją pasižiūrėti iš arti. Štai ir dabar sustojome ir grožimės lūgnių ir vandens lelijų karališku grožiu. Staiga kažkas plumpst. Tai iš vandens iššoko kažkokia žuvelė ir vėl paniro gelmėn...

Pagaliau priplaukiame kitą krantą. Čia ramu. Matyti tik senos bebrų šliūžės. Daugiau žalos nepadaryta. Matyt, jie iškeliavo į kitą tvenkinį. Klemensas nusprendžia rudenį šią vietą apsodinti mažomis pušelėmis. Bus gražu, ir oras bus kvapus, švarus.

– Milda, Klemensai, grįžkite! Jūsų laukia sumuštiniai ir arbata! Ateina teta Ona pasišnekučiuoti!

Plaukiame atgal. Vanduo šiltas, Klemensas greitai mus parplukdo. O šit jau ir teta Onutė, nešina raudonu ąsotėliu pieno. Smagu pasimatyti su saviškiais.

-džm-

Klausimai:

1. Ar esate plaukiojęs valtimi?
2. Ar mielai laiką leidžiate prie vandens? Ką veikiate?
3. Kokiais vandens augalais žavisi Klemenso šeima?

Poilsis prie jūros

Baigiasi pavasaris, ateina vasara. Naktys dabar trumpos, o dienos ilgos. Temsta vėlai. Žmonės lepina saulę ir šiltas vėjas, kartais gaivus lietus. Daugeliui prasideda vasaros atostogos. Visi skuba pamatyti jūrą. Žmonės sėda į autobusus, automobilius, traukinius ir važiuoja pajūrio link. Palanga, Šventoji, Nida, Klaipėda ir kiti pajūrio miestai prisipildo poilsiautojų.

Lauko kavinėse sėdi ir šnekučiuojasi šeimos, draugai, įsimylėjęliai. Jie valgo ledus arba geria šaltą limonadą. Jono Basanavičiaus gatvė Palangoje nenurimsta nei dieną, nei naktį – čia daugybė atostogautojų. Netoli tilto būriuojasi grupelė žmonių, kurie nori nusifotografuoti su draugiška spalvota papūga arba beždžionėle. Iš tolo girdisi malonus, ramus Baltijos jūros ošimas. Bangos lėtai ridenasi ant šilto, šviesaus smėlio.

Paplūdimyje gulinėja ir deginasi daugybė žmonių. Moterys pasipuošusios spalvingais maudymosi kostiumėliais ir pintomis skrybėlėmis. Vyrų nugaros įdegusios, raudonos. Smėlio pilis prie pat vandens stato vaikai. Būrys jaunų vaikų žaidžia kamuoliu ir linksmai šūkauja. Per bangas šokinėja už rankų susikibusių draugių kompanija.

Ant Palangos tilto vaikštinėja nemažai šeimų su vaikų vežimėliais. Čiauškantys mažyliai stebi klykaujančias žuvėdras ir kirus. Kartais pravažiuoja sukaitęs dviratininkas. Gintarinius paveikslėlius ir gintarinius karoliukus pardavinėja taškuota suknele pasipuošusi moteris. Tiltu pabaigoje būriuojasi žvejai. Kiekvienas turi meškerę ir kibirėlį žuvims. Ne kasdien pasiseka pagauti tiek žuvų, kiek jie norėtų. Tačiau žvejai mėgsta leisti laiką ant tilto ir tyloje stebėti ošiančią jūrą.

Visą dieną kepina saulė, tad jūros vanduo šiltas. Įlipus į vandenį, kojų padus kutena akmenėliai. Paėjus toliau, maloniai džiugina minkštas, švarus smėlis. Reikia eiti toli, kad galėtum patogiai paplaukioti. Krantas sekus, todėl čia saugu maudyti vaikus. Bangos nedidelės, tačiau gelbėtojai visą laiką stebi jūrą ir poilsiautojus. Toli vandenyje matosi plūdurai, už kurių plaukti nebegalima.

Vakarop ima vėsti, saulė pasislepia už debesų. Žmonės pradeda rinktis savo daiktus ir traukia į persirengimo kabinas. Po to neskubėdami palieka pajūrį. Stovėdami ant medinių sukaltų takelių jie valosi nuo savo pėdų smėlį, aunasi basutes ir sandalus. Daugelis išalkę grįžta į savo kambarius arba medinius namelius, kuriuos nuomojasi savaitei. Bendrose virtuvėse jie kaičia arbatinius ir verdasi kavą. Gaminasi vakarienę. Pavalgę, sotūs ir pavargę sėdasi ant suoliukų kieme, kalbasi su kaimynais poilsiautojais. Kai kurie atsiverčia knygą ir skaito, kol užsnūsta. Naktį miega kietai, ramiai.

O kitą dieną jie vėl traukia mėgautis pajūrio atgaiva.

-uš-

Klausimai:

1. Kokius Lietuvos pajūrio miestus žinote?
2. Ar teko maudyti Baltijos jūroje?
3. Ar esate vaikščioję Palangos tiltu?

Pasivaikščiojimas miško takeliais*

Kai Kornelija nori pailsėti ir atgauti jėgas, važiuoja pasivaikščioti į mišką. Su savo automobiliu ji užtrunka tik dvidešimt minučių, nes artimiausias miškas visai netoli jos miestelio. Kornelija apsiauna patogius sportinius batus, apsivelka sportinį kostiumą, pasiima kuprinę ir išvažiuoja.

Pasistačiusi mašiną vienoje iš miško aikštelių, Kornelija patraukia į tą pusę, kur patogesni miško takeliai. Jei ruduo arba vasaros pabaiga, ji sutinka daug grybautojų, uogautojų. Juos lengva atpažinti iš krepšių, kibirų, kuriuose kartais pilna gėrybių. O kartais jie dar visai tušti.

Eidama miško taku, Kornelija pamiršta miestą ir įprastas kasdienes problemas. Čia visada grynas oras, čiuulba paukščiai, ošia medžiai, krebžda vabalėliai. Eidama ji girdi, kaip po kojomis šiugžda lapai, samanos, kaip kažkur zvimbiamusės, bitės, kaip sutraška užminta medžio šaka. Miške dingsta rūpesčiai, nes visur, kur akys užmato – raminanti žaluma, žydras dangus, pro medžių lapiją skverbiasi saulės spinduliai.

Kornelija nebijo, kad bevaikštant užklups lietus – su savimi ji visuomet pasiima lietpaltį. Jei pradeda krapnoti – kaipmat jį užsimeta. Lietus miške irgi nuostabu! Tuomet sustiprėja visi tyri gamtos kvapai, atrodo, jog gali užuosti grybus, žemę, medžių kamienus. Lietus jaukiai krenta ir takšnoja ant medžių lapų, ant krūmų, ant akmenų...

Kartais miške gali sutikti kokį nors didesnį gyvūną – šerną, briedį, lapę ar zuikį. Bet taip nutinka labai retai. Kornelija randa tik šernų išknistus žemės lopinėlius, zuikių spireles. Vieną sykį ji rado net briedžio ragus! Tai ženklai, rodantys, kad miške karaliauja visai ne žmonės. Žmonės čia tik svečiai.

Užtat voverių, ežiukų, driežiukų, rupūžikių ar kirstukų miške Kornelija matė ne vieną ir ne du. Jų čia visai nemažai, tad draugiškai prisilenkti tenka dažnai.

Kornelija žengia mišku, žvelgia į gruoblėtus, storus medžių kamienus ir galvoja, kad šitam miškui jau labai daug metų. Medžiai daug vyresni už ją. Visi šie medeliai kažkada buvo mažyčiai, silpni, liauni. Reikėjo daugybės vasarų, daugybės žiemų ir daugybės lietaus ir saulės, kad jie užaugtų tokie aukšti ir galingi, kokie yra dabar. Dabar medžių viršūnės sunkiai pasiekiamos, jose glaudžiasi paukščių šeimynos, lizdus suka geniai, zylės ir dar daug kitų skraidančių giesmininkų.

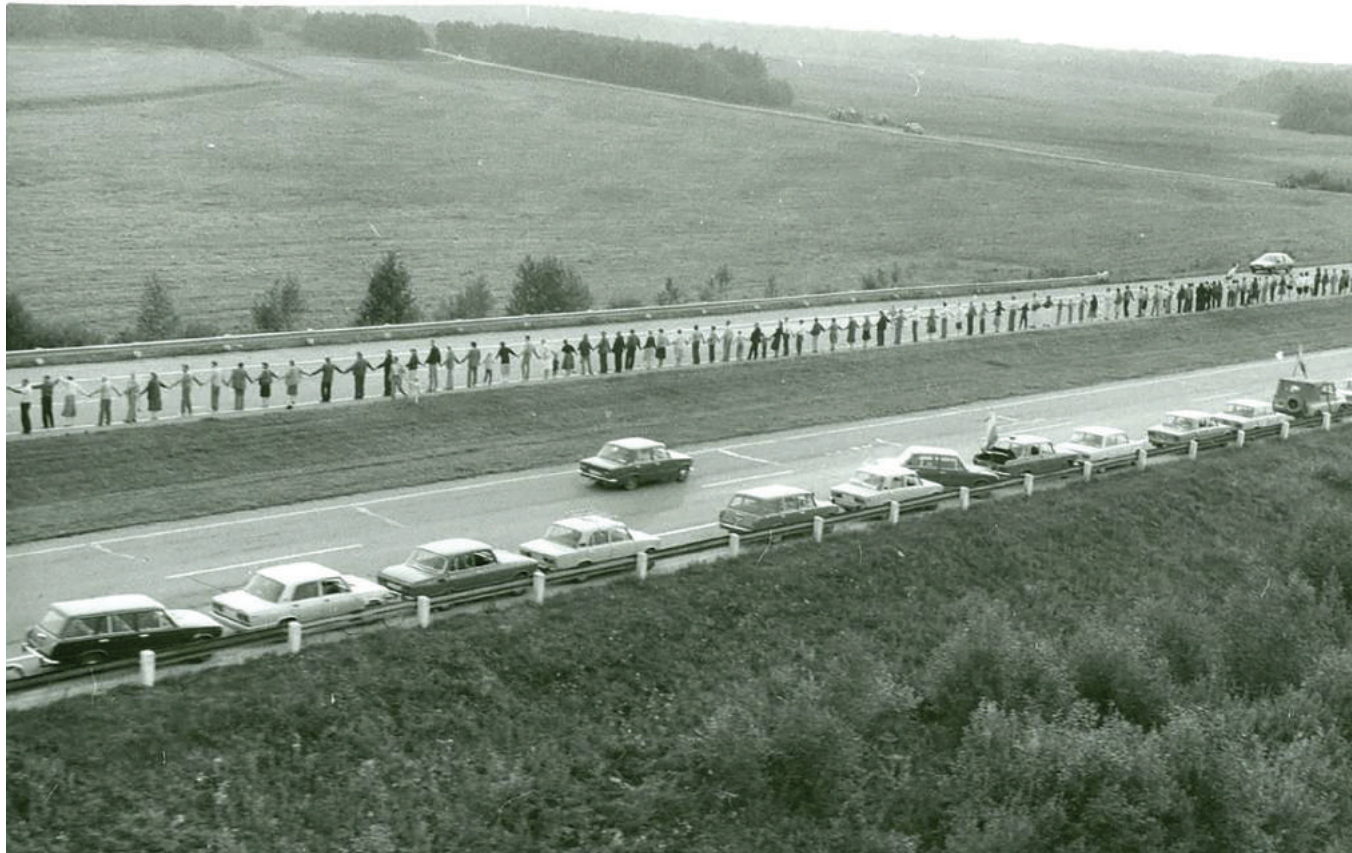
Miškas gali būti draugiškas ir pamaloninti besisvečiuojantį žmogų savo garsais, ramybe ir darna, savo gaiviu vėju. Tačiau neapdairiam, neatsakingam priklydėliui jis gali būti klaidus, šaltas ir tamsus, todėl svarbu čia ateiti deramai pasiruošus. Kornelija vaikšto rami – šį mišką ji jau pažįsta. Jiedu seni bičiuliai.

Todėl, grįžusi iš pasivaikščiojimo ir sėsdama į automobilį, ji žino – greitai vėl čia sugrįš pailsėti.

-už-

Klausimai:

1. Ar mėgstate lankytis miške?
2. Ką miške labiausiai mėgstate veikti – grybauti, uogauti ar tik ilsėtis?
3. Kaip miške jaučiasi Kornelija? O kaip miške jaučiatės jūs?

Baltijos kelias

Vienas didžiausių mano gyvenimo įspūdžių – Baltijos kelias. Tai nepamiršamas įvykis žmogaus ir tautos gyvenime. Baltijos kelią surengė Lietuvos persitvarkymo sąjūdis drauge su Estijos ir Latvijos liaudies frontais. Baltijos kelias vyko 1989 m. rugpjūčio 23 d.

Tuo metu man buvo 35-eri metai. Mano žmona kartu su manimi Baltijos kelyje dalyvauti negalėjo, nes ji buvo ką tik pagimdžiusi mūsų dukrytę Vaivą. Tad ji su mažyle liko namie ir sūpuodama kūdikį per Lietuvos radiją klausėsi tiesioginės transliacijos iš Baltijos kelio. O aš su kolegomis iš darbo vykau į Baltijos kelio žmonių grandinę. Kelias ėjo ruožu Vilnius – Ukmergė – Panevėžys – Pasvalys – Bauskė – Ryga – Cėsis – Valmiera – Rūjiena – Viljandis – Tiūris – Rapla – Talinas. Iš viso susidarė 670 kilometrų susikibusių už rankų žmonių grandinė. Aš ir mano kolegos iš Televizorių gamyklos stovėjome plente netoli Pasvalio.

Kas labiausiai įstrigo atmintin? Žmonių draugiškumas, bendrystė. Visi kaip vienas pagelbėjome vienas kitam, tiesėme rankas, kad grandinė nenutrūktų. Toks stiprus vienumo jausmas buvo apėmęs, kad ir šiandien jis ašarą spaudžia. Žmonės rankose laikė gėlių, plazdėjo trispalvės, žmonės mojavo vieni kitiems ir pravažiuojantiems, juokėsi, džiaugėsi. Tai buvo tikra lietuvių, latvių ir estų draugystės, solidarumo šventė, pasisakanti už laisvę ir nepriklausomybę.

Virš žmonių grandinės skraidė mažas lėktuvėlis ir barstė gėles. Visur skambėjo lietuvių liaudies dainos, juokas, džiugios kalbos. Vieni kitiems žmonės buvo paslaugūs ir geri.

Vakare grįžome mano kupini įspūdžių. Dar ir šiandien tebeturiu mažą tautinę vėliavėlę, kuri buvo pasiūta iš 3 spalvų atlasinių kaspinių, o kotas padarytas iš plastmasinio virbalo. Šią vėliavėlę buvome pritvirtinę prie savo rudo „Žiguliuko“. Žmonės patys kūrė tautinę atributiką, juk dar nebuvo ji gaminama fabrikuose.

Apie Baltijos kelią Audrius Stonys ir Arūnas Matelis sukūrė dokumentinį filmą „Baltijos kelias“. Filmas gerai atspindi tų dienų nuotaikas, kiekviena detalė filme labai iškalbinga. 2009 m. pasaulinė UNESCO organizacija Baltijos kelią įtraukė į „Pasaulio atminties“ sąrašą.

Kai mūsų Vaiva paaugo, mudu su žmona jai papasakojome, ką ji veikė Baltijos kelio metu. Ogi ramiai miegojo ant mamos rankų, o tėvelis stovėjo kelyje už visą savo šeimą ir Lietuvą. Jis sakė pasauliui: „Mes norime būti laisvi!“ Tokios akcijos ir kitos demonstracijos vyko taikiai, kultūringai, todėl Baltijos valstybių išsivadavimo kova iš Sovietų Sąjungos gniaužtų neretai vadinama „dainuojančia revoliucija“.

-džm-

Klausimai:

1. Ar prisimenate Baltijos kelio akciją?
2. O gal pats dalyvavote Baltijos kelyje? Papasakokite, ką prisimenate.
3. Ką reiškia žodžiai „dainuojanti revoliucija“?

Maistas

Pusryčiams – kiaušiniai*

Prieš išeidamas į darbą, Antanas visada papusryčiauja. Pusryčius vyras laiko svarbiausiu dienos valgiu. Dažniausiai jis kepa kiaušiniene, tai pats mėgstamiausias jo pusryčių patiekalas. Antanas kiaušiniene kepa iš mažiausiai keturių kiaušinių – juk reikia pavalgyti kuo sočiau.

Į keptuvę Antanas visuomet deda didelį šaukštą sviesto, nes svieste kepti kiaušiniai jam skaniausi, gardžiausiai kvepia. Jeigu už lango vasara – į kiaušiniene jis būtinai įberia kelias saujas pjaustytų svogūnų laiškų. Pila pusę stiklinės pieno, įberia druskos ir juodųjų maltų pipirų. Jeigu ruduo – kiaušiniene kepa su šviežiais grybais. Ypač gardi kiaušiniene su ką tik iš miško parneštais jaunais lepšiukais. Žiemą šviežių daržovių gauti sunkiau, todėl tuo metu Antanas kiaušiniene kepa su sūdytais ar rūkytais lašininiais. Ją labai skanu valgyti su juoda duona. Kartais Antanas kiaušinius paprasčiausiai išplaka su pienu, įberia truputį miltų, deda įvairių prieskonių ir kepa ant silpnos ugnies, nuolat pavartydamas. Po to deda į lėkštę ir valgo kiaušiniene, užsikąsdamas rauginiais agurkais arba pomidorais.

Pati skaniausia, ryškiai geltonos spalvos kiaušiniene – iš rudų, didelių kaimiškų kiaušinių. Jų Antanas nusiperka netoli namų esančiame ūkininkų turgelyje.

Antano žmona Virginija kiaušiniene taip pat valgo, bet tai nėra jos mėgstamiausias patiekalas. Pusryčiams ji mieliau renkasi virtus kiaušinius. Labiausiai moteriai patinka, kai kiaušinio baltymas būna išviręs, o trynys dar skystas, nesukietėjęs. Tokį virtą kiaušinį labai skanu valgyti su sviestu ir druska. Kad kiaušinis būtų pusiau skystas, puode pradėjus kunkuliuoti vandeniui, kiaušinį reikia virti dar apie 4 minutes. Kietai virti kiaušiniai verdami ilgiau, apie 10 minučių. O jei norite, kad kiaušinis būtų skystas, jį virti užtenka vos 2–3 minutes. Įdomu tai, kad šviežius naminius kiaušinius virti reikia keliomis minutėmis ilgiau nei tuos, kuriuos perkame parduotuvėje.

Antano ir Virginijos namų šaldytuve visada yra kiaušinių. Tai vienas svarbiausių maisto produktų. Iš jų galima gaminti ne tik kiaušiniene ar valgyti juos virtus. Išplaktuose kiaušiniuose Virginija visuomet apvolioja kiaušienos karbonadus, žuvies kepsnelius. Bent tris kiaušinius Antanas deda į blynų tešlą. Kiaušinių būtinai reikia ir kepant pyragus. Labai skanus šviežių obuolių pyragas, į kurį Virginija įmuša net keturis kiaušinius. Per šventes Virginija gamina mėsa ir daržovėmis farširuotus kiaušinius, kurių ant stalo nelieta greičiausiai. Kartais Antanas palepina savo katiną ir duoda jam paskanauti žalio, šviežio plakto kiaušinio. Sakoma, kad nuo kiaušinio katinų kailis ima blizgėti ir mažiau šeriasi.

Vieną kartą, vaikštinėdami po turgų, Antanas su Virginija pamatė pardavinėjamus žąsies kiaušinius. Jie buvo kur kas didesni už vištos, pailgesni. Abu nusprendė nusipirkti jų ir paragauti. Iš trijų žąsies kiaušinių Antanas iškepė visą keptuvę gardžios kiaušininės! Tiesa, skonis menkai kuo skyrėsi nuo įprastų vištų kiaušinių.

– Žinai, Antanai, laikraštyje skaičiau, kad iškepus kiaušininę iš vieno stručio kiaušinio, sočiai pavalgyti gali net 15 vyrų, – pasakė Virginija, gerdama kavą.

– Tuomet kitą sykį turguje pasidairykime stručio kiaušinių, – linksmi atsakė Antanas ir įsidėjo į savo lėkštę dar vieną porciją kiaušininės.

-už-

Klausimai:

1. Ar mėgstate kiaušininę? Kokių kiaušininės receptų žinote?
2. Kokių rūšių kiaušininę kepa Antanas?
3. Kiek vyrų gali pavalgyti, išsikepę vieną stručio kiaušinį?

Šaltibarščiai*

Daugelis žmonių vasarą mielai renkasi turbūt pačią populiariausią lietuvišką sriubą – šaltibarščius. Tačiau yra tokių prisiekusių šaltibarščių gerbėjų, kurie juos valgo ištisus metus, nesvarbu, ar lauke žiema, ar vasara... Šaltibarščiai – tradicinis lietuvių patiekalas ir yra tokia pat skani, burnoje tirpstanti nacionalinė vertybė, kaip cepelinai, žemaitiška cibulynė, šakotis.

Gaminti šaltibarščius moka turbūt kiekviena šeimininkė ar šeimininkas. Ingredientų nereikia labai daug, tačiau visi vienodai svarbūs – turėkite šviežių agurkų, šviežių svogūnų laiškų, ryšulėlį krapų, 3 ar 4 virtus kiaušinius, marinuotų burokėlių stiklainėlį, riebesnio kefyro, grietinės, bulvių ir aliejaus arba sviesto. Galbūt šaltibarščiai laikomi vasaros sriuba dėl to, kad daugelį ingredientų vasarą gali nusiskinti savo darže, o štai žiemą jau sunkiau...

Skaniems šaltibarščiams labai svarbu riebus kefyras ir keli šaukštai grietinės – taip jie bus tiršti, sotūs, be galo maloniai nuteikiantys gomurį. Tačiau nebūtinai. Kai kuriems daug skanesni skystesni šaltibarščiai – tuomet kefyra šeimininkės skiedžia pienu arba virintu atšaldytu vandeniu. Šaltibarščių tirštumas – tik skonio reikalas.

Šviežius agurkus, svogūnų laiškus ir krapus reikia supjaustyti smulkiai ir suberti į puodą. Dalį krapų būtinai pasilikite bulvėms, kurias gaminsite kaip neatsiejamą šaltibarščių priedą. Burokėlius suberkite ant agurkų ir kitų žalumynų, tuomet supilkite kefyra. Kiaušiniai turi būti išvirti kietai ir jau spėję atšalti – šiltų į šaltibarščius nedėkite. Kiaušinius reikėtų supjaustyti skiltelėmis, per daug jų nesmulkinant ir netrupinant. Į puodą su agurkais, burokėliais, kefyru ir žalumynais įberkite druskos. Paragaukite. Turėtumėte jausti lengvą sūrumą ir gaivumą.

O dabar laikas imtis bulvių. Patiekti bulves prie šaltibarščių yra būtina! Visi žino, kad netinka šios ryškiai rožinės sriubos valgyti su duona. Smagu tai, kad bulves patiekti galima pačiais įvairiausiais būdais – čia gali pasireikšti kiekvienos šeimininkės fantazija. Bulvės gali būti tiesiog virtos ir apibarstytos krapais, gali būti keptos, gali būti išvirtos ir apkeptos kartu su faršo gabaliukais ir svogūnais. Labai skanu ir bulvių košė, pagardinta krapais, sviestu ir pienu. Visi bulvių paruošimo būdai geri. Patarimas – būtinai bulves paskaninkite sviestu ir krapais, jie labai praturtins skonį.

Kai paruošite bulves, į dubenėlius galite pilti šaltibarščius. Į kiekvieną sriubos porciją rekomenduojama įdėti šaukštą riebios grietinės – čia tuo atveju, jeigu mėgstate tirštus, sočius šaltibarščius. Bulves dėkite į kitą dubenėlį. Pavyzdinių, pavykusių šaltibarščių spalva turėtų būti aiškiai rožinė, traukianti akį ir skatinanti apetitą. Tie, kas ragavo, neleis sumeluoti – nieko nėra skaniau už pirmą šaukštą šaltibarščių, užkąstą dar garuojančiomis karštomis bulvėmis...

Šaltibarščių greičiausiai suvalgysite ne vieną dubenėlį, būtinai norėsite pakartoti. Yra drąsuolių, kurie iš pradžių valgo šią sriubą, o po to pietus užbaigia didele porcija cepelinų. Žinoma, galima ir taip. Tačiau šaltibarščiai paprastai būna tokie skanūs, kad cepelinams vietos skrandyje tiesiog nebeliks... Būtinai pasimėgaukite šia šalta rožine vasaros sriuba!

-už-

Klausimai:

1. Kaip gaminote šaltibarščius?
2. Ar šaltibarščius valgote tik vasarą ar ir žiemą?
3. Kokia mėgstamiausia jūsų sriuba?

Šaltiena*

Vienas labai senų lietuvių virtuvės patiekalų – šaltiena. Kulinarinio paveldo tyrinėtojai sako, kad šiuo patiekalu mėgaujamasi nuo viduramžių. Šaltiena būdavo tiekama per šventes – Kalėdas ir Velykas. Jos būdavo išverdama ir paskerdus kiaulę. Mėsa buvo ir yra brangus produktas, todėl būdavo stengiamasi sunaudoti visą paskersto gyvulio mėsą, kad nieko nereikėtų išmesti. Šaltienai galima sunaudoti galvas ir kojas, kanopas ir kremzles. Pagrindinis šaltienos virimo principas – virti mėsą ilgai, kad susidarytų drebučiai. Išvirta mėsa ir skystis, kuriame virė mėsa, yra atšaldoma. Skystis pavirsta į drebučius ir juose sustingsta mėsa. Tai šaltasis užkandis. Juk ir pats pavadinimas „šaltiena“ pasako svarbią šio patiekalo ypatybę – jis valgomas šaltas.

Savo šaltienos receptą, ko gero, turi kiekviena šeimininkė. Kaip išvirti naminę šaltieną? Papasakosiu, kaip ją ruošdavo mano močiutė Marijona.

Tam reikia kiaulienos (kiaulių kojų, gabalėlio galvos, tinka uodega ir kitos dalys). Labai skani šaltiena išverda, kai yra įdedama ir kitokios mėsos, pavyzdžiui, jautienos, vištienos. Mėsą reikia sudėti į didelį puodą. Užpilti vandeniu. Jį užvirti ir pavirti kelias minutes. Tada reikia vandenį nupilti ir vėl iš naujo mėsą užkaisti švariame puode, užpilti nauju vandeniu. Kad šaltiena būtų skaidri ir skani, būtina verdant nugraibyti susidarančias putas.

Nepamirškime ir prieskonių. Į puodą įmeskite nuluptą, nepjaustytą svogūno galvą, lauro lapelių, kelias česnako skilteles, pipirų. Jei patinka salierų skonis, galima į puodą įmesti kelis saliero stiebus. Įberkite druskos. Įdėkite dvi ar tris morkas. Ilgiau pavirus ima kvėpėti visa virtuvė! Tada galima išgriebti morkas, kurios vėliau bus panaudotos šaltienai papuošti.

Išvirusią mėsą reikia išgriebti į atskirą indą, atvėsinti. Tada laukia kruopštus darbas: mėsą reikia nuimti nuo kaulų, juk net ir mažytis kauliukas negali patekti į šaltieną.

Tada pasirenkami indeliai, kuriuose šaltiena bus sustingdoma. Verta namie turėti įvairių formų ir dydžių dubenėlių. Ypač gražios formos indo reikia, jei šaltiena ruošinama šventiniam stalui. Mano močiutė, pamenu, turėdavo tam skirtus stiklo dubenėlius banguotais šonais. Ant dubenėlio dugno reikia dailiai sudėlioti gražiai supjaustytas morkas, šalia galima pakloti mažą petražolės lapelį ar krapo šakelę. Tada sudėti suplėšytą ar smulkiai supjaustytą mėsą ir užpilti mėsos nuoviru. Padėti, kad atvėstų. Kai šaltiena atvėsta, reikia indelius perkelti į šaldytuvą. Po valandos kitos šaltiena bus jau visiškai sustingusi. Prieš tiekiant į stalą, šaltienos dubenėlis atsargiai pakratomas ir mėsos gaminyje išverčiamas į lėkštelę. Skaidri, blizgi šaltiena, papuošta morkomis ir žalumynais, atrodo lyg meno kūrinys! Labai skanu šaltieną valgyti su krienais, raugintais agurkais ir juoda duona.

Kai kuriose Lietuvos vietose, pavyzdžiui, Pasvalio krašte, šaltiena verdama ir kitaip. Pagrindinis skirtumas tas, kad mėsa yra sumalama. Tokia šaltiena kitaip atrodo, jos ir skonis yra truputį kitoks.

Medikai sako, kad šaltieną valgyti yra sveika, nes joje yra kolageno, kuris labai naudingas žmogaus kaulams, nagams, odai. Be to, sustingusi želatina neleidžia į šaltieną įsiskverbti orui ir bakterijoms, todėl produktas ilgiau negenda.

Šiandien šaltienos galima paragauti ir viešojo maitinimo įstaigose, nusipirkti prekybos centruose. Bet niekas negali prilygti mano močiutės šaltienai!

-džm-

Klausimai:

1. Ar mėgstate šaltieną?
2. Papasakokite savo šaltienos receptą.
3. Kodėl šaltieną yra sveika valgyti?

Cepelinai*

Nė su žiburiu nerasite lietuvio, kuriam nebūtų tekę ragauti cepelinų. Cepelinai – vienas svarbiausių ir mėgstamiausių tradicinių lietuvių patiekalų. Cepelinus Lietuvoje žmonės valgo tiek per šventes, tiek šokiadieniais. Tereikia turėti bulvių, mėsos, kiaušinių, spirgučių, grietinės padažui pasidaryti bei... laiko ir gardų sotų patiekalą po dviejų trijų valandų jau galima dėti ant stalo.

Tikrieji cepelinai gaminami iš virtų ir žalių bulvių. Bet dar yra cepelinai apgavikai, arba virtų bulvių didžkukuliai, jie gaminami tik iš virtų bulvių. Į tikrųjų cepelinų tešlą šeiminkės būtinai deda pipirų ir druskos. Cepelinų įdaras gali būti įvairus – malta mėsa, varškė, lašinukai, grybai. Patys populiariausi – su mėsa. Į maltą mėsą įkulamas kiaušinis, įmaišoma svogūnų, pipirų, kitų prieskonių. Jei cepelinų įdaras iš varškės, tai į ją dedama smulkiai supjaustytų lašinukų, mėsos ar peletrūno dėl kvapo, taip pat kitokių prieskonių pagal skonį. Formuodamos cepelinus, šeiminkės naudoja krakmolą – pasibarsto juo medines lenteles, ant kurių deda cepelinus, rankas, kad tešla prie jų neliptų. Krakmolo būtina įdėti ir į vandenį, kad virdami cepelinai neiširtų, neištežtų. Taip pat labai svarbu cepelinus į verdantį vandenį dėti atsargiai po vieną, kad vanduo neatšaltų ir kad dedami į vandenį jie neišskystų, neišsileistų. Cepelinus išvirti užtrunka apie 25 minutes arba kiek ilgiau.

Labai svarbus cepelinų palydovas – padažas. Dažniausiai jis gaminamas iš spirgučių, svogūnų ir grietinės. Kai kurie žmonės grietinę keptuvėje sumaišo su spirgučiais, kai kurie atskirai kepinga spirgučius, o grietinės įsipila tiesiai į lėkštę. Kiti žmonės mėgsta ant cepelinų užsibarstyti pjaustytų svogūnų laiškų arba puošia ir gardina cepelinus žirnių daigais. Kiek žmonių, tiek skirtingų skonių. Dar sakoma, kad kiekviena šeiminkė puodą maišo savaip.

Cepelinus būtina valgyti karštus, ką tik ištrauktus iš puodo. Tada jie gardžiausi. Nors kai kuriems daug skanesni vadinamieji vakarykščiai cepelinai – tai kitą dieną keptuvėje pakepinti cepelinai.

Kad pamaitintų visą šeimą, šeiminkės išverda cepelinų pilnus puodus. Alkanesnis žmogus be vargo gali sudoroti tris ar keturis cepelinus. O kitam užteks ir dviejų. Tiesa, kiekvienų rankų gaminti cepelinai skirtingi – vieni nedidukai, siauri, kiti apvalūs, pūsti kaip paršeliai.

Cepelinų paragauti galima kone kas antrame lietuviškame restorane, beveik visose valgyklose. Tačiau ne paslaptis, kad patys skaniausi – artimų, mylimų rankų su meile pagaminti cepelinai.

-už-

Klausimai:

1. Ar mėgstate cepelinus? Su koku įdaru labiausiai?
2. Ar dažnai gamindavote cepelinus savo šeimoje? Kaip darydavote padažą?
3. Papasakokite, kaip reikia gaminti cepelinų tešlą.

Rauginti kopūstai*

Daržoves valgyti sveika. Tai žino kiekvienas žmogus. Lietuvoje viena pačių populiariausių daržovių – kopūstai. Rudenį gražiai atrodo ūkininkų laukai, nusėti didelių kopūstų gūžių. Turguose ir parduotuvėse visada rasime pirkti įvairių kopūstų rūšių.

Iš kopūstų verdama kopūstienė, kopūstai troškinami su dešrelėmis, daromi balandėliai. O kiek yra salotų rūšių, kurių sudėtinė dalis yra kopūstai...

Bet ypač skanūs yra rauginti kopūstai. Lietuviai, išvykę gyventi į kitus kraštus, dažnai ten pasigenda būtent raugintų kopūstų. Pažįstu vieną vaikną, kuris, grįžęs iš Amerikos, pirmiausia Lietuvoje lekia į parduotuvę ir ten nusiperka kilogramą raugintų kopūstų.

Rauginti kopūstai skanūs, nes jie maloniai rūgštūs, traškūs. O kaip raugiami kopūstai?

Geriausia juos raugti mediniame kubile, moliniame ar emaliuotame inde. Imamos didelės baltagūžių kopūstų galvos, nulupami viršutiniai lapai. Jais išklojamas indo dugnas. Išpjauinama kopūsto galvoje esanti koto dalis. Tada specialia kopūstų pjaustykle smulkinamos kopūstų galvos. Beriama į indą, sumušama mediniu sunkiu įrankiu. Tai nelengvas ir gana ilgas darbas, dažniausiai atliekamas vyrų. Tarp susmulkintų kopūstų sluoksnių vis pabarstoma spanguolių, sutarkuotų morkų, negailima kmynų. Žinoma, reikia dėti ir druskos, cukraus, bet nepadauginti. Mušami kopūstai tol, kol atsiranda skysčio. Tada kopūstai paslegiami sunkiu daiktu ir paliekami šiltame kambaryje, kad įrūgtų. Po kelių dienų šeimininkė turi apžiūrėti, ar viskas gerai, ir ilgu strypu keliose vietose pradurti kopūstų masę, kad išeitų oras ir kopūstai neapkarstų. Vėliau kopūstai išnešami į šaltesnę vietą, kur jie bus tol, kol bus suvalgyti. Svarbu, kad kopūstai visada būtų apsemti skysčio, nes kitaip jie pradės gesti.

Medikai teigia, kad labai sveika gerti kopūstų raugą. Tai vitaminų šaltinis.

Kai nueisite į turgavietę, atkreipkite dėmesį, kaip gražiai dideliuose induose atrodo rauginti kopūstai: jie yra šviesiai gelsvos spalvos. Tą spalvą praturtina spanguolių raudonis, ryškios tarkuotų morkų skiedrelės ir maži rusvi kmynų taškučiai. O jau malonus rūgštelės kvapas! Kai kurie žmonės su raugintais kopūstais kartu įraugia ir antaninių obuolių. Tokie obuoliai labai tinka prie paukštienos ar kitokio kepsnio.

Mūsų senosios virtuvės paveldas – rauginti kopūstai pakepinti su lašiniukais. Juos tinka valgyti su virtomis karštomis bulvėmis. Ypač gražu, kai toks senovinis valgis patiekiamas moliniuose induose. Atrodo, kad laiko mašina nusikeli į praeitį, kai žmonės gyveno medinėse pirkiose, maitinosi sveikai, savo pačių užaugintais produktais. Ir šiandien yra tokių restoranų, kavinių, užėigų, kurios vertina senolių patiekalų receptus ir tokio maisto pasiūlo lankytojams. Raugintų kopūstų patiekalų turėtų būti kiekvienoje lietuviškoje maitinimo įstaigoje, o pačių kopūstų – kiekvienoje parduotuvėje, turgavietėje. Svarbu, kad ir patys žmonės, lietuviški ūkiai augintų kopūstus, nes juos valgyti skanu ir sveika.

-džm-

Klausimai:

1. Ar mėgstate raugintus kopūstus? Kodėl?
2. Kokį patiekalą iš kopūstų dažniausiai gaminatė?
3. Papasakokite patinkamo kopūstų patiekalo receptą.

Rauginti agurkai – tikras skanumėlis*

Rauginti agurkai – lietuvių nacionalinės virtuvės dalis. Jų nusipirksi turguje, parduotuvėje, paragausi pas gimines ir draugus, kavinėse ir restoranuose.

Labai skanius agurkus įraugia mano pusbrolis Vidmantas ir jo žmona Vilma. Jie turi didelį šiltnamį. Ten ir augina namines daržoves: pomidorus, baklažanus, paprikas. Žinoma, ir agurkus. Įeini į šiltnamį ir pasijunti tarsi džiuگلėse: šilta, žalia, specialiai pririšti vyniojasi agurkų stiebai, o ant jų kybo gražuoliai agurkėliai.

Kai ateina raugimo laikas, Vidmantas su Vilma ir jų sūnūs nuskina agurkus. Tada eina į daržą ir prirenka raugimui reikalingų lapų: plačialapių krieny, vyšnios, juodųjų serbentų. Nepamiršta prirauti ir krapų su visais žiedynais. Tada išrauna kelias česnako galvutes. Viską susineša į virtuvę. Agurkus jie raugia dideliuose emaliuotuose induose. Jei agurkų labai gausiai uždera, jų įraugia ir bidone. Šie man patys skaniausi. Bet apie viską iš eilės.

Agurkus nuplauna. Tada į bidoną ar kitą indą ant dugno kloja visokių lapų, krapų. Ant jų suguldo agurkų sluoksnį. Tada vėl deda lapus, krapus, barsto susmulkintas česnako galvutes ir vėl deda agurkus. Tokia tvarka prisluoksniuoja pilną indą. Tada visa tai užpila sūriu vandeniu. Svarbu vandenį gerai pasūdyti, bet druskos jokių būdu nepadauginti. Indą su agurkais paslegia ir palieka virtuvėje, kad agurkai kurį laiką pastovėtų šiltai ir įrūgtų. O tada – įdomiausia dalis. Tą agurkų bidoną Vidmantas su savo broliu pririša virve ir įleidžia į šulinį. Ten agurkai stovi šaltai, bet žiemą neperšąla. Koks skanumėlis, kai tuos agurkus žiemą iškelia iš šulinio ir patiekia, pavyzdžiui, su virtomis bulvėmis ir namine dešra. Pasakiškas skonis! Dar niekas nėra nusivylęs. Tai patys skaniausi mano ragauti rauginti agurkai.

Vidmantas ir Vilma kartais agurkus ir konservuoja. Dedą juos į įvairaus dydžio įkaitintus stiklainėlius. Jų skonis kitoks, juk marinatą verda naudodami actą, dedą į jį cukraus. Žinoma, dedama ir žalumynų, pipirų... Sakoma, kad kiekviena šeimininkė kitaip puodą maišo. Tikra tiesa. Gal ir jūs kitaip agurkus raugiate ar konservuojate?

Vis dėlto rauginti agurkai man labiau patinka nei konservuoti. O be to, ir gydytojai sako, kad jie yra ir sveikesni.

-džm-

Klausimai:

1. Ar esate raugę agurkus ar kitas daržoves?
2. Kokius agurkus renkatės turguje, parduotuvėje – raugintus ar konservuotus? Kodėl?
3. Papasakokite, su kokiais patiekalais valgotė raugintus agurkus. Gal galite pateikti receptą?

Virtinukai su mėlynėmis*

Man labai patinka virtinukai su mėlynėmis. Juos prisimenu dar iš vaikystės, nes tokius virtinukus virdavo mano mama. Sykį, kai aš dar buvau paauglė, per vasaros atostogas į svečius atvyko mano draugė Živilė iš Suvalkijos, Kybartų miestelio. Mudvi su mama nusprendėme Živilę pavaišinti būtent virtinukais su mėlynėmis, nes ji tokių nebuvo ragavusi.

Tada buvo rugpjūčio mėnuo. Visų pirma išsiruošėme į mišką prisirinkti mėlynių. Živilė, aš ir mano tėvai nuvažiavome į gražiuosius Šaukėnų miškus. Tai labai turtingi miškai: čia rasi ir grybų, ir uogų. Kartą tuose miškuose aš radau net briedžio ragus! Prisirinkę nemažą pintinę uogų, grįžome namo.

Tada ėmėmės darbo. Su Živile apsijuosėme prijuostes, kad padėtume mamai. Pirmas darbas – perrinkti miško uogas, kad jose neliktų šapelių, lapelių. Tada ant mėlynių pabarstėme cukraus. Jo barstėme labai nedaug, nes ištirpus cukrui įdaras gali per daug suskystėti.

Mama minkė virtinukų tešlą. Dėjo miltų, įpylė vandens ir įbėrė žiupsnelį druskos. Gerai išminkė, kad tešla būtų minkšta, gražiai suminkyta į vieną gniužulą.

O tada prasidėjo ilgiausias darbas – virtinukų darymas. Visos trys – aš, mama ir Živilė ėmėme po gabalėlį tešlos, iš jo darėme tokį apvalų, maždaug delno dydžio paplotėlį. Tada ant jo dėjome šaukštą mėlynių įdaro. Kruopščiausias darbas – užlankstyti virtinuko šonus. Iš pirmo karto ne visiems pavyksta, bet ilgainiui visi, kas stengiasi, išmoka.

Ant medinės lentelės išrikiavome net dvidešimt virtinukų! Tada ant viryklės užkaitėme puodą su vandeniu. Į vandenį įbėriau druskos. Kai vanduo užvirė, atsargiai sudėjome virtinukus. Virėme vis pamaišydamos, kad virtinukai neprikibtų prie dugno.

Į paviršių iškilusius ir išvirusius virtinukus išgriebėme ir sudėjome į gražų molio dubenį. Patiekėme su grietine. Živilei virtinukai labai patiko, ji sakė, kad grįžusi namo, būtinai virtinukų su mėlynėmis išvirs ir savo sesei Lijanai, mamai ir tėčiui.

O kitą dieną Živilė mus nustebino dar vienu dalyku. Pasirodo, jos šeima nėra ragavusi mėlynių ar braškių su pienu. Todėl nutarėme išbandyti ir šį receptą. Tai pats paprasčiausias receptas pasaulyje. Į lėkštę reikia įdėti uogų, cukraus (jei norisi), užpilti šaltu pienu ir valgyti su pyragu ar batonu. Skanu, greita ir paprasta.

Živilė mane pakvietė per kitas vasaros atostogas atvykti į svečius į jos gimtąjį Kybartų miestelį. Pažadėjo, kad ji irgi pavaišins mane įdomiais patiekalais, parodys Kybartų apylinkes. Labai apsidžiaugiau gavusi tokį kvietimą. Ačiū, Živile! Iki kitos vasaros!

-džm-

Klausimai:

1. Ar esate valgę virtinukų su mėlynėmis?
2. Kokius kitokius virtinukus mėgstate? Ar mokate juos gaminti?
3. Ar valgate mėlynės, braškes, avietes su pienu?

Obuolių pyragas

Kiekviena šeimininkė obuolių pyragą kepa savaip. Receptų knygos yra aprašyta daugybė būdų, kaip galima jį iškepti.

Aš obuolių pyragą dažniausiai kepu pagal savo geros draugės Irenos receptą. Irena yra ypatinga moteris. Jos rankose viskas tirpsta, kitaip tariant, jai viskas sekasi. Ji puikiai kepa, verda, siuva, konservuoja. Jai sekasi auginti gėles ir daržoves. Irena labai miela, todėl ji ne tik dažnai pavaišina skanėstais, bet ir noriai dalijasi receptais.

Irena obuolių pyragą dažniausiai kepa rugpjūčio mėnesį ir rudenį, kai sodai pilni obuolių. Ji prisirenka obuolių, tada juos švariai nuplauna. Paima nemažą, gilią skardą. Jos dugną ir šonus ištepa sviestu arba aliejumi. Tada tą skardą pripjausto obuolių. Obuolių nereikia per daug smulkinti, nes įdaras gali pavirsti į tyrę. Taigi ji pripjausto artipilnę skardą obuolių, ant jų pabarsto šiek tiek cukraus ir cinamono. Pamašo šaukštu, kad obuoliai, cukrus, cinamonas gerai susimaišytų.

Tada ji ruošia tešlą. Paima tris kiaušinius, vieną stiklinę cukraus ir gerai išplaka. Tada ima kvietinių miltų. Šis etapas labai svarbus: miltų jokių būdų negalima padauginti. Jų reikia pilti tik tiek, kad masė būtų gana skysta, ji turi priminti blynų tešlą. Galiausiai į tą masę įberiamas arbatinis šaukštelis nugesintos sodos arba kepimo miltelių ir geras žiupsnis vanilinio cukraus.

Kitas etapas irgi svarbus. Paruoštą masę reikia užpilti ant obuolių skardoje. Pilti neskubant, kad miltų ir kiaušinių masė vienodai pasiskirstytų ant visų obuolių. Kai plakinys susigeria, viršutiniai obuoliai lieka neapsemti. Bet taip ir turi būti. Vėliau kepdamas pyragas iškils ir obuoliai pasislėps pyrage. Pyrago viršų galite apibarstyti cukraus pudra, bet tai nėra būtina.

Skaniausia tokį pyragą valgyti dar šiltą su ledais arba plakta grietinėle. Jis šiek tiek panašus į garsųjį Vienos obuolių pyragą, o skoniu nė kiek nenusileidžia. Ypač skanu jį valgyti su balta kava arba kakava.

Šio pyrago privalumas – paprasti ir visiems prieinami produktai. Be to, sugaišite tik apie valandą ir jau galėsite maloniai leisti laiką su šeima ir draugais prie vaišių stalo.

Tą pyragą dažnai valgome lauke. Mano draugė Irena papuošia stalą dailiomis savo siūtomis servetėlėmis, į vazą pamerkia sezoninių sodo gėlių. Ragaujame pyragą, geriame kavą, šnekučiuojamės apie anūkus, vaikus, pasipasakojame, kaip jiems sekasi. Kartu pasvajojame apie keliones ir kitas pramogas. Dar pridursiu, kad Irena tikra šaunuolė. Ji šeimininkauti virtuvėje ir kepti skanųjį obuolių pyragą išmokė ir savo dukrą Nastutę. Ji irgi kepa tokį pyragą, išlaiko mamos pyrago tradiciją.

-džm-

Klausimai:

1. Ar mėgstate obuolių pyragą?
2. Koks jūsų obuolių pyrago receptas? O gal kepate kitokį pyragą?
3. Apie ką kalbatės prie vaišių stalo su šeima, draugais?

Skanosios močiutės bandelės*

Atėjus savaitgaliui, anūkai vyksta pas močiutę į svečius. Tai tikrų tikriausia šventė, nes močiutė puikiai žino, kaip vaikus palepinti. Ji iš anksto ruošiasi jų viešnagei – pagamina saldaus vyšnių kisieliaus, krautuvėje nuperka šokoladinių saldainių arba ledinukų, iškepa minkštų virtinukų su bulvių koše ir burokėlių salotomis... Tačiau pats didžiausias skanumynas, kurį gamina močiutė, yra minkštutėlės, purios, šiltos mielinės bandelės. Kai močiutė kepa bandeles, malonūs, nosį kutenantys kvapai pasklinda po visus namus. Bandelių kvapas pro atvirus langus sklinda ir į kiemą, todėl atvilioja net kaimynų katinus. Dažniausiai bandelės kvepia obuoliais, cinamonu, kardamonu, vanile arba uogiene. O kartais su anūkais atvyksta ir jų tėveliai, tada močiutė palepina ir suaugusiuosius – iškepa kelias skardas bandelių su lašinukais arba varške ir peletrūnu.

Kai močiutė kepa bandeles, būna labai susikaupusi ir verčiau jos netrukdyti. Virtuvėje vietos nelieka niekam kitam – tik jai ir bandelėms. Pirmiausia ji pasiima didelę medinę pjaustymo lentelę ir gausiai apibarsto ją kvietiniais miltais. Tik tuomet ima gaminti tešlą. Deda miltus, pila šilto pieno, kildina mieles, muša kiaušinius, beria druską, cukrų, deda kitus prieskonius ir produktus. Pagamintą tešlą ji sudeda į milžinišką metalinį dubenį. Tas dubuo taip seniai naudojamas, kad visas suskilinėjęs, beveik praradęs savo tikrą geltoną spalvą... Bet močiutei jis nepakeičiamas. Apdengta medvilniniu rankšluostėliu tešla dubenyje stovi gerą valandą. Kai močiutė atidengia iškilusios tešlos dubenį, visuomet pakviečia ir anūkus pasižiūrėti. „Ar matot, kaip užaugo tešlos gniužulas? Štai kokių fokusus krečia mielės, vaikai!“ – sako tuomet močiutė. Ir tikrai – anūkai, išpūtę akis, žvelgia į didžiuliu putliu burbulu virtusią bandelių tešlą... Ji lipa per metalinio dubens kraštus kaip milžiniškas baltas debesys.

Kol tešla kyla, močiutė paruošia trijų skirtingų rūšių bandelių įdaro dubenėlius. Anūkų mėgstamiausi yra saldūs įdaro: obuolių su cinamonu, varškės su razinomis ir vanile, uogienės. Kad būtų lengviau atskirti, kurioje bandelėje koks įdaras slepiasi, močiutė išraito skirtingas bandelių formas. Vienos panašios į mažyčius krepšelius, kitos pailgos ir užraitytais kraštais, trečios – kvadratinės. Visos vienos už kitas gražesnės. Ir skanesnės! Būtina paragauti visų.

Anūkai labiausiai nekantrauja, kol sulaukia pirmosios skardos. Kai tik iškepa bandelės, jie jau sėdi prie stalo ir lūkuriuoja. Močiutė įpila po stiklinę pieno arba karštos kakavos, padeda kiekvienam po lėkštutę, kad nepribarstytų trupinių... O tuomet dar šiltutes, garuojančias bandeles sukrauna į vaisiais margintą molinį dubenį. „Na, o dabar kirskit, kad ausys lapsėtų“, – nusišypsojusi pasako ir nuskuba kepti antros, trečios, ketvirtos skardos.

Ak, kaip lengva persivalgyti šių močiutės bandelių! Jos tokios minkštos, tokios kvapnios ir tirpstančios burnoje, kad sunku sustoti. Jau vien dėl šių bandelių visada verta atvažiuoti pas močiutę į svečius.

-uš-

Klausimai:

1. Kokių skanumynų anūkai ragauja nuvykę pas savo močiutę į svečius?
2. Kaip pagaminti mielinį bandelių tešlą?
3. Kada paskutinį kartą valgėte bandelių ir gėrėte kakavos?

Lietuviškų žolelių arbata

Šią vasarą mūsų šeima tradiciškai keliavo po Panevėžio apskritį. Čia gyvena mano draugė Virginija. Mes turime šaunią tradiciją – kiekvieną vasarą vykstame į Panevėžio kraštą ir jį vis kitaip žvalgome. Dažnai tos mūsų kelionės būna skirtos kuriai nors temai. Šiemetinė tema – lietuviškų žolelių arbatos.

Pirmiausia žolelių arbata pasivažišime Virginijos namuose. Sode išgėrėme švelnaus skonio ramunėlių arbatos su citriniu pyragu. Virginijos prieskonių darželyje auga ne tik ramunėlės, bet ir raudonėliai, melisos, mėtos, krapai ir kitos kvapnios žolelės.

Pasukome iš miesto. Nusprendėme nuvykti į vieną garsų aromatinių žolynų ūkį. Šis ūkis garsėja ne tik Panevėžio krašte, bet ir toli už jo ribų. Čia augalai auginami ekologiškai, nenaudojant cheminių preparatų. Visų pirma buvo pradėtos auginti medetkos, o dabar čia auga įvairiausių prieskoninių ir arbatinių žalumynų.

Mus pasitiko šio ūkio šeimininkė. Ji papasakojo: „Auginame daugiau kaip 30 rūšių ir dar daugiau veislių aromatinių augalų, kurie skiriasi savo išvaizda ir dydžiu, žiedų ir lapų forma bei spalva, dauginimosi būdais ir auginimo sąlygomis. Tai vienmečiai aromatiniai žolynai – kvapusis bazilikas, kvapusis mairūnas, vaistinė medetka, vaistinė ramunė, citrininė monarda ir kt., daugiamečiai – paprastasis raudonėlis, vaistinis šalavijas, peletrūnas (vaistinis kietis), kartusis kietis, vaistinis čiobrelis, kalninis dašis, vaistinė melisa, paprastoji katžolė, vaistinė juozažolė, pankolinė kinmėtė, tikroji levanda, mėtos ir kt.“⁸

Visi ilgokai vaikščiojome po ūkį ir grožėjomės nuostabiais vaizdais, uostėme žydinčius augalus. Daug fotografavomės vaizdingame peizaže. Šio ūkio vizitinė kortelė – mėtos. Mes aplankėme nemažą garbanotųjų ir obuolinių mėtų plotą. Pasirodo, kad būna ir šokoladinių mėtų, kurių skonis primena šokoladą. Visiems patiko ir citrininės monardos kvapas.

Vėliau patraukėme į mažą, bet jaukią arbatinę, kur gėrėme čiobrelių arbatą su medumi. Mums kilo įvairių klausimų apie žolelių arbatos poveikį. Pasirodo, pelynas gerina virškinimą, stevijų arbata suteikia žvalumo, o gudobelės, melisa, ramunėlės, aviečių lapai, jonažolės ir akacijos gali žmogui padėti ramiai užmigti. Mėtos irgi gali veikti kaip raminamieji ir padėti įveikti peršalimo ligas, jos slopina karščiavimą ir galvos skausmus.

Sužinojome ir arbatos ruošimo paslapčius. Pasirodo, arbatas geriausia ruošti stikliniuose, emaliuotuose ir porcelaniniuose induose. Žoleles užplikius, dar reikia palaikyti 10–15 minučių uždengtas, kad vanduo ištrauktų iš augalų naudingas medžiagas. Sužinojome, kad aromatinių augalų auginimas (sėja, daigų auginimas, sodinimas, ravėjimas) ir paruošimas realizacijai (nuėmimas, džiovinimas, smulkinimas) reikalauja daug rankų darbo. Gavome gerą patarimą negerti vienos rūšies arbatos ilgą laiką, o verčiau naudoti žolelių mišinius. Tada ir arbata neatsibos.

Atsisveikinome su maloniais žolynų ūkio šeimininkais. Namų vežėmės įvairių arbatžolių mišinių.

Mūsų šeimai labiausiai patinka dvilykos žolelių arbata. Ją sudaro šivamedžio žiedai, krūminė perilė, beržų lapai ir pumpurai, didžioji dilgėlė, medetkų žiedai, vaistinė melisa, žemuogių lapai su žiedais, baltažiedė

⁸ Parengta pagal Milnoros ir Lino aromatinių žolynų ūkis, *Mano ūkis.lt*. 2013-12-31. Prieiga internete: <https://www.manoukis.lt/naujienos/ukis/milnoros-ir-lino-aromatiniu-zolynu-ukis> [Žiūrėta 2021-01-27].

notrelė, gauromečio lapai ir žiedai, gysločių žiedai ir sėklos, miškinių erškėtuogių vaisiai, rugiagėlių žiedai.⁹ Šia arbata būtinai pavaišinsime Virginiją, kai ji atvažiuos pas mus į svečius vėlų rudenį. Į langą barbens šalti rudens lietaus lašai, o mes šiltai sėdėsime prie židinio ir gersime lietuviškų žolynų arbatą.

-džm-

Klausimai:

1. Kokią žolelių arbatą labiausiai mėgstate? O kokią arbatą gėrėte vaikystėje?
2. Kurių žolelių arbatą tinka gerti, kai žmogus peršąla?
3. Ką jums primena mėtų kvapas? O ramunėlių?

⁹ Lygumų žiedai. Prieiga internete: <https://lygumuziedai.lt/dvylikos-zoleliu-arbata-mini-pakuote.html> [Žiūrėta 2021-01-27].

Vaikystė, jaunystė

Močiutės vaikystės žaislai

Vieną gegužės pavakarę, kai jau baltai žydėjo sodai, Antanina savo dvylikametei anūkei Ramunei pasakojo apie savo vaikystę:

– Patys gražiausi mano vaikystės prisiminimai susiję su žaislais. Kokie jie man buvo brangūs! Labai gerai prisimenu krikšto mamos Marytės man padovanotą ryškiai geltoną, beveik citrinų spalvos, meškiną. Jis buvo gana didelis, gražių juodų akių. Dovaną jį gavau penktojo gimtadienio proga. Buvo laikas, kai su juo kartu miegojau, kalbėjausi, nešiojau kieme. Tebeturiu jį dar ir šiandien.

– Ar gali jį man parodyti, močiute? – paprašė Ramunė.

Močiutė nuėjo ir iš kito kambario atnešė meškiną. Kažkada ryški geltona spalva dabar buvo nublukusi, bet iš tolo tebešvietė gražios ryškios akys. Meškutis buvo padabintas languota liemene, o kaklas apjuostas žydrų šalikėliu.

– Štai mano mylimiausias meškutis. Lig šiol jį branginu. Meškiui jau daugiau nei 50 metų. Galima sakyti, kad jis dabar jau yra antikvarinė vertybė. Norėsi su juo pažaisti?

– Labai norėsiu, – su džiaugsmu atsakė Ramunė. – O kokių žaisliukų dar turėjai, močiute?

– Dar turėjau labai puikią lėlę. Ją man padovanojo mano tėveliai. Jos vardas buvo Bigutė. Aš ją taip pavadinau.

– Koks įdomus vardas! – žavėjosi anūkėlė. – O kaip ji atrodė?

– Jos plaukai buvo ilgi, šviesūs, tankūs. Ypač graži buvo jos suknelė: balta, papuošta žydrais mežginėliais ir baltu ramunės žiedeliu. Ta lėlė buvo parvežta iš toli, net iš Vokietijos.

Močiutė atsinešė seną vaikystės albumą ir parodė nuotrauką, kurioje ji stovėjo dar maža, o ant rankų laikė savo gražuolę lėlę, susuptą į antklodėlę.

– Tada buvo žiema, labai šalta, o kad lėlė nesusaltų, ją buvau įsupusi į šiltą antklodę, – pasakojo Ramunei močiutė. – Matai, kokie nuotraukoje medžiai apšerkšniję, kiek daug sniego aplinkui? Va tada tai bent žiemos būdavo... Aš čia stoviu su savo vaikystės draugu Vytautu. Dabar jau ir jis turi anūką. Tomui dabar irgi dvylika metų, kaip ir tau.

– O dar kokį savo žaisliuką prisimeni? – nesiliovė klausinėti Ramunė.

– Dar prisimenu nedidelį oranžinį arkliuką. Aš net pravirkau žaislų parduotuvėje, taip norėjau, kad man mama jį nupirktų. Jis buvo labai įdomus: įtaisytas ant keturių ratelių, tad galėdavau arkliuką vežiotis kur panorėjusi.

– O kur tas arkliukas dabar?

– Liko jis ten toli, vaikystės prisiminimuose. Man regis, kad jį padovanojome mažesniems mano tetos vaikams. Pas juos į svečius dažnai nuvykdavome. Bet tą oranžinį savo vaikystės arkliuką dar ir dabar dažnai susapnuoju...

– Juk ir aš turiu arkliuką, tik baltą, – staiga prisiminė Ramunė. – Žinai, močiute, paprašysiu tėvelio, kad jį man parneštų iš palėpės. Jo vardas yra Žvaigždutė. Įkurdinsiu arkliuką savo kambaryje ant knygų lentynos. Tegu gyvena su manimi. Norėsiu jį turėti ir po penkiasdešimties metų. Juk tu išsaugojai savo citrininį meškutį!

-džm-

Klausimai:

1. Kokius savo vaikystės žaislus jūs prisimenate?
2. Kokių žaislų turėjo ir turi jūsų vaikai, anūkai?
3. Papasakokite, kokius žaidimus su savo žaisliukais žaisdavote vaikystėje. O kokius žaidimus žaidžia jūsų anūkai?

Senelis seka pasaką*

Vaikystėje vienas man brangiausių žmonių buvo mano senelis. Tai buvo labai geros širdies ir linksmos sielos žmogus. Senelis man dažnai slapčia sakydavo, kad esu brangiausia jo anūkė. Mudu sutardavome puikiai, beveik niekada nesipykdavome.

Senelis dažnai mane lepindavo, vaišindavo bandelėmis, kitais skanumynais. Jis kepdavo nuostabius vaflius iš dvilikos kiaušinių ir gamindavo skaniausius pyragėlius su mėsa. Kartais jis grodavo mums su armonika ir pasakodavo savo pašėlusius jaunystės nuotykius kaime. Grįžęs iš turgaus, visuomet parnešdavo ko nors skanaus lauktuvių. Senelis turguje pardavinėdavo bulves, morkas, agurkus, kitas daržoves. Grįžęs namo ir skaičiuodamas savo uždarbį, visada atiduodavo man smulkius pinigus, kad galėčiau už juos nusipirkti sau kokių malonių niekelių.

Kartu su seneliu važiuodavau į mišką grybauti, uogauti. Jis pakeldavo mane anksti anksti, kokią penktą valandą ryte, ir mes iškeliavome. Pirmas kelias valandas vaikštinėdavau miške labai mieguista, sušalusi ir nerasdavau nė vieno grybo. Bet po to mudu su seneliu prisėsdavome ant žalių, minkštų samanėlių, išgerdavome iš termosio juodos kavos, suvalgydavome virtų kiaušinių su sviestu ir duona, sumuštinių su dešra ir mano nuotaika kaipmat pasitaisydavo. Pusryčiai miške būdavo šimtą kartų skanesni nei namie. O senelis buvo šaunus bendražygis.

Niekada nepamiršiu, kad kol buvau nedidelė, senelis man prieš miegą sekdamas ilgą pasaką apie Varlę karalienę. Praėjo daug metų, ir aš gerai nebepamenu, apie ką buvo toji pasaka. Tačiau atsimenu, jog senelis ją sekdamas labai išradingai, išraiškingai ir kiekvieną kartą truputį kitaip. Aš gulėdavau lovoje ir įdėmiai klausydavausi, kol nepastebimai imdavo merktis akys ir nugrimzdavau į gilų, saldų miegą. O atėjus kitam vakarui senelio vėl prašydavau, kad papasakotų man apie Varlę karalienę. Niekada neliūdėjau ir nesigailėjau, kad senelis sekdamas vis tą pačią pasaką. Nežinau, kodėl toji pasaka man niekuomet neatsibosdavo. Greičiausiai dėl to, kad būdavo tiesiog gera ir jauku klausytis savo senelio. O gal dėl to, kad senelis turėjo tikrą pasakotojo talentą. Kartais pagalvoju, kad labai norėčiau dar kartą pasiklausyti jo pasakos... Pačios brangiausios ir gražiausios pasakos, kokią tik esu girdėjusi.

-už-

Klausimai:

1. Ką galite papasakoti apie savo senelius?
2. Ką kartu su savo seneliu veisdavo šio pasakojimo veikėja?
3. Kokių pasakų savo gyvenime esate girdėję?

Gražiausias senis besmegenis*

Šią žiemą Birutei suėjo dešimt metų. Birutė gimusi pačiame sausio viduryje. Dažniausiai sausį būna daug sniego, todėl vaikams laimė – visi keliauja į lauką lipdyti senių besmegenių. Birutė žino, kad jeigu diena labai šalta – sniegas nelips. Todėl vos atsikėlusi ryte ji bėga prie lango ir žiūri, kokia diena išaušo. Jeigu saulėta, nelabai šalta ir jei sniegas bent truputį patįžęs – galima tuojau pat lėkti į lauką ir imtis darbo.

– Mama, ar galiu eiti į lauką lipdyti senio besmegenio? – klausia mergaitė.

– Žinoma, keliauk, tik pasiimk su savimi ir broliuką. Aš turiu darbų, – atsako mama.

Birutė turi mažesnį brolių Kazimierą. Kazimierui dar tik šešeri metai, bet jis labai mėgsta, kai sesė jį su savimi vedasi į lauką. Birutė žino, kaip aprenkti brolių. Pirmiausia užmauna jam storą vilnonę kepurę, šiltas pirštines, tada užriša močiutės megztą šaliką, galiausiai apvelka riešuto rudumo kailinukus ir apauna pilkus aulinius batelius.

– Na va, Kaziuk, dabar lauke nesusalsi, – sako broliukui Birutė.

O Kazimieras stovi išsišiepęs iki ausų ir laukia sesers.

Birutė apsirengia ir jiedu susikabinę už rankų keliauja į kiemą. Kieme žaidžia nemažai vaikų. Tai kaimynų berniukai ir mergaitės. Visi šiltai apsirengę, raudonais žandukais ir spindinčiomis akimis. Jiems taip smagu žaisti su sniegu! Tai geriausia žiemos pramoga.

Birutė ir Kaziukas pasisveikina su vaikais ir imasi lipdyti senį besmegenį. Birutė moko Kazimierą, kaip ridenti sniego kamuolius.

– Mums reikia sulipdyti bent keturis sniego kamuolius, Kaziuk. Tada mūsų besmegenis bus didelis ir pats gražiausias kieme.

Ir jiedu abu pluša. Birutė ridena didesnius, Kazimieras mažesnius sniego kamuolius. Jeigu Kaziukui koks kamuoliukas išyra, berniukas pradeda iš naujo. Po kiek laiko mažajam atsibosta ir jis ima darbuotis kartu su seserimi – padeda jai ridenti sniego kamuolius. Birutė mano, kad Kazimieras labiau trukdo nei padeda, bet nutyli. Juk smagu, kad broliukas nori padėti.

Sulipdę keturis sniego kamuolius, jiedu imasi ieškoti akmenukų ir angliukų, kad galėtų įdėti besmegeniui akis, sudėlioti šypseną, įsegti sagas. Kazimieras greitai suranda akmenukų. Birutė pagiria brolių.

– O dabar gaminsim nosį. Morkos neturime... Tai paieškokim kokios nors šakelės!

Greitai jiedu randa šermukšnio šakelę su keliomis užsilikusiomis oranžinėmis uogomis.

– Bus puiki nosis! – džiaugiasi Birutė.

Galiausiai abu stovi priešais savo besmegenį ir svarsto, iš kur gauti kibirą ar kokį kitą daiktą, kad galėtų sniego senio galvą papuošti.

– Pasiimkim kibirą iš sandėliuko, – pasiūlo Kazimieras.

Birutė susimąsto. Tikrai, tėvų sandėliuke labai daug visokių senų kibirų. Sandėliukas stovi kiek atokiau nuo jų namo, tai greičiausiai tėvai greit ir nepastebės... O kibiras juk taip tiktų jų seniui besmegeniui!

Po penkių minučių darbas baigtas. Birutė su Kazimieru patenkinti stovi priešais savo besmegenį ir negali atsigrožėti. Aplinkui kieme matyti mažiausiai dar keturi sniego seniai, tačiau Birutė sako:

– Kaziuk, mūsų sniego senis iš visų pats gražiausias!

Kazimieras sesei pritaria ir jiedu susikabinę eina namo valgyti mamos pyrago. Juk nusipelnė!

-už-

Klausimai:

1. Ar vaikystėje lipdydavote besmegenius? Kaip jie atrodydavo?
2. Kaip Birutė aprengia savo brolių?
3. Kokius žiemos žaidimus žaisdavote vaikystėje?

Nykštukai

Nykštukai – žinomi pasakų personažai. Vokiečių pasakininkai broliai Grimai yra parašę įspūdingą pasaką „Snieguolė“, kur veikia ir nykštukai. 1937 m. Volto Disnėjaus kino kompanija pristatė pasaulyje išgarsėjusį animacinį filmą „Snieguolė ir septyni nykštukai“. Labai žinoma ir švedų rašytojos Selmos Lagerlöf knyga „Stebuklingosios Nilso kelionės“. Čia vaizduojamas mažas žmogutis Nilsas, kuris skraido po visą šalį ant žąsino Martyno. Yra sukurta ir daug kitų meno kūrinių apie nykštukus – kino filmų, išleista daugybė iliustruotų knygų vaikams. Įsimintini senosios animacijos filmai „Svečiuose pas nykštukus“, kur pasakojama apie nykštukus, ieškančius mineralų, ir serialas „Pats mažiausias nykštukas“.

Lietuviai taip pat turi savo žymių kūrinių apie nykštukus. Vienas ryškiausių kūrinių yra Kazio Sajos apysaka-pasaka „Ei, slėpkitės!“. Ji pasakoja apie vaikų gyvenimą ir apie nykštukus peldus. Tie nykštukai atsirado iš teatre vaikų pribarstytais trupinėliais mitusių mažų pelyčių. Dažniausiai nykštukai atsiranda iš gamtinės medžiagos, jie yra labai artimi gamtos pasauliui.

Iš pasakų sužinome, kad įvairios nykštukų bendrijos gyvena kalnuose ir miškuose, saugo žemės gelmių turtus. Šie nykštukai atrodo kaip maži žilabarzdžiai seneliukai su smailomis kepurėmis, kurios dažniausiai būna raudonos.¹⁰ Tokių nykštukų vaizdą ypač išpopuliarino minėtas Volto Disnėjaus filmas. Įdomu tai, kad lietuviškieji nykštukai prarado senuosius, kitų tautų nykštukams priskiriamus kalnakasių bruožus. Lietuviški nykštukai visų pirma yra girios gyventojai.

Apie nykštukus yra sukurta ir dainų. Gerai žinoma Laimučio Vilkončiaus dainelė „Dideli nykštukai“, kuri labai populiari Lietuvoje. Ją vaikai mielai dainuoja „Dainų dainelės“ konkurse. Nykštukais puošiami miestai. Antai Kauno Vienybės aikštėje stovi iš grafų Tiškevičių rūmų Kretingoje atvežtas „Nykštukas“. Jis jau daug metų puošia Kauno fontaną. Didelio Lenkijos miesto Vroclavo gatvės puošia dešimtys žaismingų nykštukų figūrėlių.

Dažnai nykštukų galime pamatyti europiečių ir mūsų soduose bei darželiuose. Vienas tokių nykštukų žaismingai vaizduojamas prancūzų filme „Amelija iš Monmartro“. Tas nykštukas drauge su Amelija keliauja po pasaulį ir fotografuojasi žymiose vietose. Prisiminkime, kad ir Selmos Lagerlöf nykštukas Nilsas yra keliauninkas, ir Kazio Sajos peldai iš miesto iškeliauja gyventi į girią...

Nykštukai – tai ir mieli žaislai, taip pavadintos darželių grupės, įvairūs pieno produktai, pavyzdžiui, ledai. Kažkada Vilniuje buvo garsi vaikų kavinė „Nykštukas“. Joje net padavėjai dirbdavo persirengę nykštukų kostiumais.

Nykštukai – žmonių fantazijos vaisius. Pasakų pasaulyje gyvena ir milžinai, bet tai jau kita istorija...

-džm-

Klausimai:

1. Ar žinote pasakų apie nykštukus?
2. Ar mėgstate žiūrėti animacinius filmus? O jūsų vaikai ir anūkai?
3. Ar matėte filmą „Snieguolė ir septyni nykštukai“?

¹⁰ Pagal: Ingrida Korsakaitė, Image of the dwarf in the Lithuanian children's book illustrations. *Knygotyra*, 2004, t. 42, p. 168–181; Domininkas Burba, Žvilgsnis į žmones ir nykštukus. Prieiga internete: <https://www.ibbylietuva.lt/rubinitis/2017-nr-4-84/zvilgsnis-i-zmones-ir-nykstukus/> [žiūrėta 2020-12-20].

Mano vaikystės žaisliukas*

Savo vaikystėje daug žaislų neturėjau. Tėveliai vertėsi sunkiai, todėl naujų žaisliukų gaudavau tik per didesnes šventes, ypatingomis progomis. Tačiau mano vaikystė buvo šviesi ir laiminga, o tai laimei užteko tiek žaislų, kiek jų turėjau.

Pats mylimiausias, įsimintiniausias mano vaikystės žaislas buvo medinis supamasis arkliukas. Prisimenu jį lyg vakar – nedidelis, šviesiai rusvos spalvos, iš natūralaus medžio, išraižytas dailiais ornamentais. Su patogiomis rankenėlėmis, kad galėčiau įsikibti besisupdamas ir kad nenukrisčiau. Su labai patogią sėdynę ir tvirtą atramėlę nugarai. Arkliuko lingės buvo didelės, plačios, tad sūpuodavausi greitai kaip vėjas! Įsivaizduodavau, kad esu indėnas arba koks narsus karys ir lekiu per nematytus laukus...

Medinį arkliuką iš beržo, kurį nukirto miške, pagamino mano tėtis. Jis buvo stalius, mokėjo gaminti ne tik suolus, stalus, medinius įrankius, dėžutes, bet ir supamuosius arkliukus. Medinius dirbinius tėtis pardavinėdavo mugėse, įvairiose šventėse. Savo arkliuką gavau, kai buvau ketverių metų. Iš pradžių jis buvo naujutėlis, glotnus, spindintis, be menkiausio trūkumo. O laikui bėgant aš tiek supausi, tiek lingavau, kad arkliukas stipriai pasikeitė – susibraižė, nusitrynė, suvargo... Mama juokavo, kad mano medinis arkliukas sensta kaip tikras darbinis kaimo arklys. Tačiau man buvo nė motais, kad mano arkliukas sensta. Supausi tol, kol jis visai sulūžo. Supdavausi ryte, dieną ir vakare. Supdavausi savo kambaryje, verandoje ir net tempdavausi arkliuką į kiemą. Tiek vasarą, tiek vėlyvą rudenį. Buvau draugiškas vaikas, tad pasisupti leisdavau ir savo draugams iš kaimyninių sodybų. Kartais supdavomės sulipę ir po du. Nelengva našta tai buvo mano žaisliukui. Du raiteliai ant vieno žirgo...

Savo arkliuką labai branginau, buvau netgi sugalvojęs jam vardą – Žaibas. Todėl kai žaisliukas nepataisomai sulūžo, nuoširdžiai liūdėjau, prašiau tėtės, kad pagamintų man naują, tokį patį kaip Žaibas. Bet buvau jau nemažas berniukas, tad tėtis atsakė, kad laikas jau man mokytis jodinėti ant tikrų arklių. Taip ir padariau. Ir visgi nė su vienu arkliu neturiu tiek mielų gyvenimo prisiminimų kaip su mažuoju supamuoju mediniu arkliuku.

-uš-

Klausimai:

1. Su kokiais žaislais žaisdavote vaikystėje?
2. Koks buvo brangiausias šio pasakojimo veikėjo vaikystės žaislas?
3. Kokių žaislų esate dovanoję savo vaikams, giminaičiams?

Mano vaikystės gimtadieniai

Kai buvau vaikas, vėliau ir paauglys, mano gimtadienius švęsavo visa giminė. Iš kaimų ir miestelių atvykdavo seneliai, mano tėvų broliai, seserys, o su jais kartu mano pusbroliai ir pusseserės. Susirinkdavo pilni namai žmonių.

Mama turėdavo pavaišinti mažiausiai penkiolika žmonių, tad imdavo ruoštis iš anksto. Ji buvo puiki šeimininkė ir virėja – ant gimtadienio stalo puikuodavosi daugybė skirtingų rūšių patiekalų. Mama pagamindavo burokėlių mišrainės, silkės pataluose, išvirdavo grybų sriubos, iškepavo kiaulienos suktinukų su bulvėmis ir baltu česnakiniu padažu, pagamindavo šaltienos, mėsos vyniotinio, iškepavo varškės pyragą ir sviestinių sausainių. Atsigerti visuomet paruošdavo slyvų kompoto, braškių kisieliaus. Stalas lūžte lūždavo, tad nė vienas svečias nelikdavo alkanas.

Iš visų gimtadienių sulaukdavau dosnių dovanų. Vieni dovanodavo knygas, kiti drabužius ar žaislus, treči įteikdavo pinigėlių, kad pats sau ką nors nusipirkčiau.

– Žinok, kad pinigus gali ne tik išleisti, bet ir įsidėti į taupyklę, Kostai, – sakydavo man vienas dėdė, tėčio brolis, įteikdamas popierinę kupiūrą.

Močiutė Veronika man per kiekvieną gimtadienį įteikdavo naują megztinį, kurį numegzdavo savo darbščiomis rankomis. Šalia būtinai pridėdavo maišelį gardžių šokoladinių saldainių.

Tėvai mane apdovanodavo gimtadienio švente ir bilietu į teatrą. Kartu su bilietu jie visuomet dovanodavo atviruką, kuriame užrašydavo vis kitą nuoširdų, ilgą palinkėjimą. Tie atvirukai – vienas brangiausių mano atsiminimų apie tėvus. Saugau juos iki šiol, laikau visus dėžutėje savo namuose.

Gimtadienio rytą atsikėlę su tėvais gerdavome kakavą, valgėdavome šventinius pusryčius ir nelaukdami imdavome ruoštis vakarui. Svečiai būdavo kviečiami atvykti ne anksčiau nei šeštą valandą vakare. Tėtis mūsų namelyje turėdavo jiems visiems paruošti miegojimo vietas. Tam reikalui ant grindų kambariuose jis patiesdavo daug čiužinių, apklotų, paklodžių, kad visi tilptų ir kad miegotų minkštai. Aš padėdavau mamai pjaustyti maisto produktus, serviruodavau stalą, išplaudavau namų grindis, kad visur būtų tvarkinga ir gražu.

– Tavo gimtadienio šventė, Kostai, pasistenk, kad svečiams viešnagė būtų maloni ir jauki, – sakydavo man mama, jeigu aptingdavau ir imdavau burbėti.

Vakare, susirinkus svečiams, sėsdavome prie ilgo stalo. Tėvai sustumdavo į krūvą visus turimus stalus, kad didelė svečių kompanija tilptų viename kambaryje prie bendro stalo. Atėjus vėlesniam vakarui, pasigirdavo dainos. Šurmuly s darydavosi vis smagesnis, garsesnis. Dvyliktą valandą nakties būdavau kilnojamas tiek kartų, kiek metų man tą kartą sueidavo. O po pakilnojimo turėdavau visus pabučiuoti, apkabinti, kol sveteliai dainuodavo „Ilgiausių metų“.

Prisimenu, kad gimtadienio šventė prabėgdavo labai greitai. Ruoštis reikdavo daug, o linksmybės, atrodo, pasibaigdavo akimirksniu. Kitą rytą visi kartu papusryčiaudavo, dar truputį paplepėdavo ir iškeliaudavo namo. O mes su mama ir tėčiu pasilikdavome truputį liūdni. Tačiau ilgai liūdėti nebūdavo kada – mūsų laukdavo didelė nešvarių indų stirta. Ir daug puikių atsiminimų!

-uš-

Klausimai:

1. Kaip jūs švėsdavote vaikystės gimtadienius?
2. Ką gaudavo dovanų šio pasakojimo veikėjas iš savo artimųjų?
3. Ką norėtumėte gauti dovanų per ateinantį gimtadienį?

Skaitome Salomėjos Nėries „Senelės pasaką“

Vienas pačių gražiausių eilėraščių, kurį ponina Adelė moka nuo vaikystės, yra poetės Salomėjos Nėries eilėraštis „Senelės pasaka“. Jau pats pirmasis posmas užburia skaitytoją:

Apšerkšniję mūsų žiemos –
Balta, balta – kur dairais –
Ilgas pasakas mažiems
Seka pirkioj vakarais.

Adelė gerai prisimena savo močiutę, kuri jai irgi vaikystėje sekė pasakas. Močiutė prisėsdavo ant lovos krašto ir švelniu balsu prabildavo... Ir iš tiesų, Adelės vaikystės žiemos būdavo šaltos, apšerkšnijusios. O vasario mėnesį kildavo didelės pūgos. Panašiai eilėraštyje rašo Salomėja Nėris:

Apie klaidžią sniego pūgą,
Saulės nukirptas kasas –
Apie žąsiną moliūgą,
Kur išskrido į dausas.

Adelė prisimena, kad pasakos jai patikdavo todėl, kad jos būdavo labai paslaptingos, kad čia ji išgirdavo įdomių istorijų apie vilkus ir kitus miško gyventojus, kad čia atsitikdavo daug stebuklingų dalykų. Adelei labai gražus trečias eilėraščio posmas:

Apie vilką, baltą mešką,
Burtus, išdaigas velnių,
Apie vandenį, kur teška
Iš sidabro šulinių.

Maža būdama Adelė susimąstydavo, kaip atrodo tie sidabro šuliniai, kokie vandenys ten teška? Kitas posmelis nukeldavo į lietuvių liaudies pasakų pasaulį. Jis primindavo mergaitei pasaką „Eglė žalčių karalienė“ ir kitas. O trečias brolis juk veikia daugybėje lietuviškų pasakų:

Apie trečią brolių Joną –
Koks jis raitelis puikus.
Apie Eglę – žalčio žmoną,
Medžiais paverstus vaikus.

Toliau eilėraštyje pasakojama apie liūdną našlaitės dalį, kuri lyginama su neišbrendančiomis per sniegą pušimis:

Kaip našlaitė nusiminus
Grįžo tuščiomis atgal...
Brenda pušys per pusnynus
Ir išbrist niekaip negal! –

Labai gražus posmelis Adelei yra ir apie pusnynuose miegančius nykštukus, aukso žuvis ir bėgančią per sniegą raganą – viskas čia tarsi iš pasakų lobyno:

Pusnynuos nykštukai miega,
Aukso žuvis po ledu –
Bėga ragana per sniegą,
Nepalikdama pėdų.

O vieną sykį Adelei jos močiutė vakare prieš miegą ne pasaką pasekė, o perskaitė šį Salomėjos Nėries eilėraštį. Perskaičiusi paskutinį posmą ji anūkę pabučiavo ir palinkėjo saldžių sapnų:

Našlaitėlė gero būdo –
O jos pamotė pikta...
Bet... senelė užusnūdo.
Ir jos pasaka baigta.

Dabar Adelė jau pati yra močiutė. Ji savo anūkei Letai dažnai padeklamuoja šį puikų Salomėjos Nėries eilėraštį. Anūkei jis irgi labai patinka. Mergaitė močiutei pažadėjo šį eilėraštį išmokti atmintinai.

-džm-

Klausimai:

1. Koks jūsų mėgstamiausias vaikystės eilėraštis?
2. Apie kokias lietuvių liaudies pasakas eilėraštyje „Senelės pasaka“ kalba poetė?
3. Ar sekate pasakas savo anūkams?

Pastaba. Šį Salomėjos Nėries eilėraštį galima perskaityti ir visą ištisai be komentarų, o po to apie jį pasikalbėti.

Salomėja Nėris Senelės pasaka

*Apšerkšniję mūsų žiemos –
Balta, balta – kur dairais –
Ilgas pasakas mažiems
Seka pirkioj vakarais.*

*Apie klaidžią sniego pūgą,
Saulės nukirptas kasas –
Apie žąsinių moliūgų,
Kur išskrido į dausas.*

*Apie vilką, baltą mešką,
Burtus, išdaigas velnių,
Apie vandenį, kur teška
Iš sidabro šulinių.*

*Apie trečią brolių Joną –
Koks jis raitelis puikus.
Apie Eglę – žalčio žmoną,
Medžiais paverstus vaikus.*

*Kaip našlaitė nusiminus
Grįžo tuščiomis atgal...
Brenda pušys per pusnynus
Ir išbrist niekaip negal! –*

*Pusnynuos nykštukai miega,
Aukso žuvis po ledu –
Bėga ragana per sniegą,
Nepalikdama pėdų.*

*Našlaitėlė gero būdo –
O jos pamotė pikta...
Bet... senelė užusnūdo.
Ir jos pasaka baigta.*

Smagi išvyka su dviračiais*

Vieną vasaros dieną aš ir mano pusseserė Ingrida sėdome ant dviračių ir patraukėme užmiesčio link. Įsidėjome šiek tiek maisto, kad praalkusios galėtume pavalgyti. Man tada buvo penkiolika metų, o jai – vienuolika.

Pasukome Bubių link. Pirmiausia mums reikėjo įveikti gana stačią įkalnę. Bet rytą dar turėjome daug jėgų, taigi į kalną lengvai pakilome. Buvo labai gražus oras. Įdienojo. Pasidarė karšta. Gerai, kad turėjome ir vandens. Tad gaivinomės juo.

Buvo smagu lėkti puikiu dviračių taku, įrengtu palei plentą. Taip saugiau važiuoti. Pakelėje – suoliukai pailsėti, pasigrožėti vaizdais. Nusprendėme pasiekti Geluvos ežerą ir ten išsimaudyti.

Vis dėlto tai nebuvo lengva užduotis. Pavargome, turėjome dažniau ilsėtis. Bet prisimenu, kaip maloniai pietavome jau pasiekusios pusiaukelę. Susėdome žydinčioje pievoje. Ir kokie buvo skanūs sumuštiniai, obuoliai! Kaip kvėpėjo pievų gėlės!

Ingrida buvo jaunesnė ir mažesnė už mane, tad turėjau ją pagloboti. Bepietaujant pusseserei papasakojau istoriją apie tai, kaip mano tėvas vaikystėje svajojo turėti dviratį. Tada tai buvo brangus daiktas, ne kiekvieno vaiko turimas. Tėvas pasakojo, kad svajodavo, kaip vieną dieną rasiąs dviratį, užkastą žemėje. Štai kokios svajonės... O tikrą dviratį jis įsigijo tik sulaukęs aštuoniolikos metų.

Ežere išsimaudėme, pagulėjome saulutėje. Po geros valandos vaizdingu miško takeliu pasukome namų kryptimi. Bet pasirinkome grįžti kitu keliu. Juk kitu keliu grįžti įdomiau.

Pagaliau vėl pasiekėme plentą. O nuo jo – dar dvylika kilometrų iki Šiaulių. Reikėjo pravažiuoti Bubių televizijos bokštą, Aukštelkės stotelę, parduotuvę ir bažnyčią. Gerai, kad dabar nuo didžiojo kalno reikėjo nusileisti. Tai lengvesnė užduotis, nei įminti į kalną. Paskutinis objektas prieš Šiaulius – didelis, vešlus obelų sodas.

Grįžome vakarop. Saulė jau leidosi, raudoni jos spinduliai nudažė žemę.

Ačiū mūsų dviračiams, kurie puikiai atlaikė kelionę. Ingrida turėjo gražią oranžinę „Kregždutę“, pagamintą Šiaulių dviračių gamykloje, o mano dviratis buvo žalias, jau nebepamenu, kaip jis vadinosi.

Sudie, vaikystės vasara! Sudie, mūsų brangieji vaikystės dviračiai!

-džm-

Klausimai:

1. Ar mėgstate važinėti dviračiu?
2. Ar esate dalyvavę dviračių žygyje?
3. Ar jūsų vaikai ir anūkai turi dviračius? Ar jais mėgsta keliauti?

Žirgų lenktynės ant Sartų ežero

Vaikystėje, paauglystėje labai mėgau keliauti kur nors su tėveliais. Tėtis ir mama tą žiemą su savo bendradarbiais išsiruošė į Sartų ežero lenktynes.

– Ar norėsi vykti kartu su mumis, Jūrate?

Kurgi nenorėsi?! Prisimenu, kad išvykome labai anksti, buvo dar visai tamsu. Juk reikėjo toli nuvažiuoti. Nuo Šiaulių iki Zarasų rajono – ilgas kelias.

Kai nuvykome, buvo jau visai šviesu. Ežeras buvo gerai užšalęs, nuvalytas – įrengta žirgų bėgimo trasa. Būtina pasakyti, kad tai žirgų su kinkiniais lenktynės. Turi būti viskas gerai paruošta: ir kinkinys, ir žirgas, ir pats vadeliotojas turi būti sportiškai nusiteikęs. Tai labai sena Lietuvos žirgų sporto tradicija, joms jau daugiau kaip 100 metų. Lenktynių 100-mečiui paminėti yra išleistas net Lietuvos pašto ženklas.

Kai nuvykome, pamatėme galybę žmonių, matyt, buvo susirinkę net keliasdešimt tūkstančių. Visi šiltai apsilukę, nes juk spaudžia šaltukas, daug sniego...

Ir prasidėjo varžybos! Gražuoliai žirgeliai lėkė kiek įkabindami. Vėjas tik švilpia, žmonės ploja, ragina lenktynių dalyvius paskubėti. Kai pasidaro šalta, žiūrovai ima trypčioti, šokinėti.

Man labiausiai patiko toks juodas žirgas. Jo vardas buvo Žaibas. Jis tikrai lėkė greitai kaip žaibas. Tik švyst ir jau dingio iš akių...

Po varžybų stebėjome apdovanojimų ceremoniją. Trys laimėtojai fotografavosi, gavo prizus ir gėlių.

O dar labai smagu buvo, kad šurmuliavo didelė mugė. Čia pat buvo kepami šašlykai, pardavinėjamos spurgos, karšta kava ir arbata. Mes su tėveliais irgi valgėme šašlykų, gėrėme kavos.

Skambėjo lietuviškos dainos, griežė armonika. Buvo labai šventiška ir smagu. Galiausiai mums pavyko nusifotografuoti prie vieno žirgo. Dar ir dabar turiu tą nuotrauką, kuri man primena puikią mano vaikystės dieną.

Grįžome autobusu drauge su tėvelio bendradarbiais. Žmonės klegėjo, dalijosi įspūdžiais, žadėjo kitąmet čia vėl sugrįžti.

Šiandien galiu patvirtinti, kad vienas didžiausių mano paauglystės įspūdžių – kelionė į Rytų Lietuvą, į žirgų lenktynes ant Sartų ežero.

-džm-

Klausimai:

1. Ar mėgstate žirgų sportą. Kodėl?
2. Kodėl Jūratei patiko žiemos išvyka į Sartų žirgų lenktynes?
3. Papasakokite apie įdomią savo vaikystės kelionę.

Pirmasis pasimatymas*

Valerija ir Pranas susipažino turguje. Vieną saulėtą ankstyvo rudens dieną judviejų žvilgsniai susitiko tarp daugybės klegančių turgaus prekeivių, pomidorų, baravykų ir medaus stiklainių. Pranas išdrįso užkalbinti Valeriją – negalėjo atsisipirti įraudusiems putliems jos skruostams ir dailiai iš po kepuraitės krintantiems šviesiems banguotiems plaukams. O Valerijai labai patiko Prano šypsena ir draugiškos mėlynos akys. Tą kartą jiedu trumpai šnektelėjo ir išsiaiškino, kad dirba visai netoliese. Valerija – bibliotekoje, o Pranas – autobusų stotyje.

Nuo to syktio jie retkarčiais susitikdavo turguje – žinojo, kad per pietus abu ten apsilanko, eina pavalgyti į turguje įsikūrusią valgyklą.

Pranas labai ilgai ruošėsi, kol išdrįso pakviesti Valeriją į tikrą pasimatymą. Labai norėjo įteikti jai gėlių ir nusivesti pavalgyti į kokį jaukesnį restoraną ar kavinę. Vyriui labai pasisekė, kad jo simpatija iškart sutiko. Taigi jiedu nusprendė, kad susitiks penktadienį viename miesto centre esančiame restorane, netoli Dramos teatro.

Ketvirtadienio vakarą Valerija namie sėdėjo ant lovos ir suko galvą, kokia suknele galėtų pasipuošti. Apžvelgė visą spintą, apžiūrėjo batelius, sukneles ir švarkelius, kuriuos turėjo. Rinktis nelabai buvo iš ko, tačiau galiausiai nusprendė, kad pasipuoš naujaisiu savo pirkinium – violetine vilnė suknele, pirktą Rygoje. O batelius apsiaus rudus, su kailiuku, odinius, nes žvarbus ruduo, ir dabar pats metas juos avėti. Pasipuoš ir savo mamos gintariniais karoliais, nes jie būtinai atneš sėkmę – mama juos dukteriai padovanojo jos 23-iojo gimtadienio proga.

Pranas taip pat suko galvą, kaip reikėtų apsirengti, kad paliktų savo pasimatymo damai kuo geresnį įspūdį. Į darbą vyrukas eidavo su rusvu kostiumu, vilkdavosi baltus arba geltonus marškinius, pasirišdavo kaklaraištį. Šiai progai jis išsivalė savo kostiumą ir nusprendė pasipuošti pačiais balčiausiais, kokius tik turėjo, marškiniais. O kaklaraištį išsirinko tamsiai rudą – jis atrodė labai šventiška.

Penktadienį po darbo Pranas skubėjo į gėlių parduotuvėlę. Ten išrinko Valerijai didelę puokštę raudonų gvazdikų, kuriuos pardavėja surišo baltu kaspinu.

„Tikiuosi, jai patiks“, – viltingai pagalvojo Pranas ir dėkingas nusišypsojo gėlių pardavėjai.

O Valerija jau laukė Prano sutartoje vietoje. Ji džiaugėsi, kad pasiėmė skėtį, nes laukė vis smarkiau lynojo. Gatvė važiuojantys automobiliai ir autobusai lėkė per balas, teko saugotis, kad neaptaškytų. Miesto žmonės skubėjo į namus po paskutinės darbo savaitės dienos. Vienų namie laukė mylimieji ir vaikai, kitų – katės ar šunys, o dar kiti džiaugėsi, kad galės grįžti į tylą ir ramybę pailsėti ir paskaityti knygos. Buvo ir tokių, kurie po darbo traukė į miestą susitikti su draugais, pasėdėti kavinėje, jaukiai paplepėti. O kai kurie ruošėsi į teatrą, nes tą penktadienį rodė spektaklio premjerą.

– Labas, Valerija, atsiprašau, kad priverčiau laukti. Ar nesusalai? – pasiteiravo Pranas, netikėtai

pasirodęs Valerijai prieš akis. Mergina atkreipė dėmesį į tas draugiškas mėlynas jo akis, ir jos krūtinėje smarkiai suspurdėjo širdis.

– Ne, visai nešalta, grožiuosi vakariniu miestu, – draugiškai atsakė ji.

– Džiaugiuosi, kad susitikome. Atnešiau tau gėlių. Tikiuosi, išrinkau gražias, – šypsodamasis įteikė gvazdikų puokštę Pranas.

O Valerijos širdis niekaip nenustojo spurdėti.

– Oi, labai tau ačiū, gėlytės nuostabios. Gal eime, kad nesulytume?

Ir jiedu iš lėto smagūs nužingsniavo per lietu, vienas šalia kito, nujausdami, kad šis pirmasis pasimatymas bus tikrai ne paskutinis.

-už-

Klausimai:

1. Kurioje vietoje susitiko Valerija ir Pranas?
2. Kur jūs sutikote savo vyrą (žmoną)? O gal žinote, kaip susipažino jūsų tėvai?
3. Ar esate buvę pasimatyme? Ar pamenate, kur jis įvyko?

Gamtos pasaulyje

Pavasaris

Po ilgos žiemos visada ateina pavasaris. Jau vasario pabaigoje sniege pasirodo pirmieji pavasario pranašai – snieguolių žiedeliai. Upėmis išplaukia ledai. Nutirpsta ir ledas, kaustės ežerus ir tvenkinius. Dienos ilgėja, giedrėja, pradžiūsta žemė. Kovo mėnesį vis skaisčiau šviečia saulė, laukus ir žmones ima gaivinti pavasario vėjelis. Iš šiltųjų kraštų grįžta paukščiai. Kovo 25 dieną Lietuvoje minimos Gandrinės, arba gandrų parskridimo diena. Lietuvoje visi labai džiaugiasi pamatę šiuos paukščius sugrįžusius. Nauja gyvybė keliai po žiemos miego. Visi medžiai, krūmai, žolynai atsigauna, ilgainiui išbrinksta jų pumpurai. Pirmieji pražysta karklai, gluosniai ir blindės. Akį glosto šakeles apkibę pilki pūkuoti „kačiukai“. Ne vienas jais padabina pavasarinę verbą. Jei „kačiukas“ pūkuotas ir švelnus, vadinasi, jis dar nežydi. O kai visai prasiskleidžia, jis pasidaro geltonas ir pradeda dulkėti, štai tada augalas žydi. Kovo pradžioje švenčiamas šv. Kazimieras, rengiamos Kaziuko mugės. Visi nori išeiti pasižmonėti, nusipirkti verbą ar molio puodynę.

Dar labiau pavasaris įsibėgėja balandžio mėnesį. Oras vis labiau sušyla, kviečia pasivaikščioti po parkus ir miškus. Žmogaus akis būna pasiilgusi žalumos, todėl malonu žiūrėti į sužaliavusius žiemkenčių laukus, į atsigaujančias pievas, kur jau iš tolo šviečia geltoni šalpusnių žiedeliai. Įsižiūrėjęs pamatysi ropojančius vabalėlius – ir jie ruošiasi švęsti pavasario šventę. Žiedus krauna klevai, darželiuose pražysta skaisčiai mėlynos kaip dangaus akys scylės.

Dažniausiai būtent balandžio mėnesį švenčiamos šv. Velykos. Poetas Marcelijus Martinaitis yra pasakęs, kad jam nėra nieko gražesnio už pradžiūvusį Velykų takelį. Jis labai mėgo skutinėti velykinius margučius. O tai bedarant, poetui kildavo įdomių minčių: „Dar vaikas galvodavau apie gyvybės radimąsi. Man iki šiol ji tebėra didžiausia mįslė. Žmogus pridarė visokių mašinų, prietaisų, kuriais skraido, net susikalba, o negali padaryti nė mažiausio vabalėlio, kiaušinio, kurį vaikas laikydavau sugniaužęs rankoje. Tada pagalvodavau, kas tame kiaušinyje įtaisyta ar kažkieno padaryta, kad iš jo atsiranda gyvybė? O juk ir šiaip tarsi iš nieko atsiranda menkiausi gyviai, net šlykštūs šliužai, uodai, musės, mes, turėdami tokias mašinas, prirašę tiek knygų,

nepadarome net gyvos skruzdės. Ir dabar, kai laikai rankoje kiaušini, mūsų visas išmanymas atrodo visai kitaip. Manau, ir kiaušinių marginimo paprotys kilo iš nuostabos, kad yra dalykų, kurių mes negalime patys sukurti. O ir vienas seniausių mitų sako, kad pasaulis amžių pradžioje gimė iš kiaušinio.“¹¹

Tikrąjį pavasarį žymi gegužės mėnesį pamiškėse, paupiuose, pakelėse, prie sodybų pražydusios ievos. Gegužę Lietuvoje pražysta ir sodai. Kai kam tai yra pats gražiausias metų laikas. Pirmosios baltais žiedeliais apsipila slyvos. Vėliau pražysta gražuolės vyšnios. O įkandin – obelys ir kriaušės. Baltą žydinčių sodų spalvą papildo geltonas pienučių ir purienų auksas. Tūkstančiai bičių lanko sodus ir pievas. Vėjas nešioja malonų kvapą ir žiedlapius... Pavasario grožio įkvėptas lietuvių dainius Maironis sukūrė skambų eilėraštį, kurį norisi garsiai deklamuoti:

Pavasaris

*Pavasario saulė prašvito meiliai
Ir juokiasi, širdį vilioja;
Iškilo į dangų aukštai vėversiai,
Čyrena, sparneliais plasnoja.*

*Išaušo! išaušo!
Vėjelis laukų
Bučiuoja, gaivina krūtinę;
Pabiro, pasklido žiedai ant lankų –
Vainikų eilė pirmutinė.*

*Taip giedra ir linksma! Tiek šviečia vilties!
Vien meilę norėtum dainuoti,
Apimti pasaulį, priglaust prie širdies,
Su meile saldžiai pabučiuoti!*

-džm-

Klausimai:

1. Ar mėgstate stebėti žydinčius pavasario augalus? Kuris jums pats gražiausias, mieliausias?
2. Kaip jūs marginate Velykų kiaušinius?
3. Ar esate buvę Kaziuko mugėje?

¹¹ Ir dabar, kai laikai rankoje kiaušini, mūsų visas išmanymas atrodo visai kitaip. Prieiga internete: <https://www.bernardinai.lt/2018-04-01-ir-dabar-kai-laikai-rankoje-kiausini-musu-visas-ismanymas-atrodo-visai-kitaip/> [Žiūrėta 2021-03-10].

Vasaros malonumai

Baigiasi gegužės mėnuo ir ateina vasara. Tai – pats šilčiausias metų laikas. Vasarą galime pasilepinti saule, maudynėmis ežeruose ir jūroje, išskylomis žaliuojančiuose parkuose, pamiškėse. Kaip ir kiti metų laikai, vasara trunka tris mėnesius. Pirmasis vasaros mėnuo – birželis, antrasis – liepa, o paskutinis – rugpjūtis.

Birželio mėnesį žmonės džiaugiasi vis dar ilgėjančiomis dienomis. Saulė leidžiasi vėlai, o kyla anksti, todėl naktys būna visai trumpos. Kartais sutemsta vos kelioms valandoms. Birželį minime pačią trumpiausią metų naktį ir švenčiame Jonines.

Liepa – vidurvasario mėnuo. Kaimuose vyksta šienapjūtė, ūkininkai pluša nuo ankstauro ryto iki vėlaus vakaro. Liepos mėnesį suklesti visa gamta, suveši augalai, bręsta vaisiai, pradeda derėti uogos. Daržuose jau galime išsikasti ankstyvesnių veislių bulvių, džugina įvairios kitos daržovės.

Rugpjūčio mėnesio pavadinimas išduoda, kad tuo metu prasideda vienas svarbiausių vasaros žemės darbų – rugiapjūtė. Rugpjūtį paprastai dažniau lyja, griaudžia perkūnas, žaibuoja. Baltijos jūroje vanduo šį mėnesį pats šilčiausias, nes per birželį ir liepą jau būna spėjęs įšilti. Rugpjūtį sodai žmonėms dovanoja subrendusį derlių, nuo medžių galima skinti vaisius. Šiltnamiuose ir daržuose pilna užaugusių, prinokusių daržovių. Šeimnininkės su džiaugsmu verda šviežias bulves, pradeda gaminti uogienes, konservuoja daržoves rudenii ir žiemai. Miškuose žmonės ima rinkti grybus, miško uogas. Rugpjūtį su Lietuva atsisveikina paukščiai, kurie žiemoja šiltuosiuose kraštuose. Danguje galima išvysti išskrendančius gandrų, kregždės ir kitus paukščius.

Vasarą daugelis žmonių vyksta atostogauti į pajūrį ar prie ežerų, tvenkinių. Stovyklautojai statosi palapines, kuria laužus, kepa šašlykus, dešreles, ant ugnies verda troškinius. Klaipėdoje vyksta Jūros šventė, žvejai pardavinėja šviežiai sužvejotą žuvį. Daugelis iš sandėliukų, rūsių išsitraukia dviračius ir važiuoja pasivažinėti saulėtais šaligatviais ar vieškeliais. Lietingomis dienomis ant šlapių gatvelių pasirodo daugybė didelių, dailių sraigių, kurios paprastai slepiasi žolėje. Saulė kartais kepina taip negailestingai, kad prireikia užsidėti skrybėlę ir akinius nuo saulės. Ežeruose žmonės irstosi valtelėmis, suka ratus vandens dviračiais. Parkuose gali išvysti voverių, savo nuotaikingas giesmeles gieda įvairiausi paukščiai. Karščiausiomis dienomis pavėsio dailosi katinai ir šunys. Centrinėse miestų aikštėse po fontanus baido vaikai. Dailiausias suknelės iš spintų išsitraukia moterys ir merginos.

Vasarą aplankyti senelių atvyksta anūakai iš miestų, į mažesnius miestelius grįžta didmiesčiuose studijuojantys vaikai. Labai dažnai vasarą poros švenčia vestuves, krikštija vaikus.

Begalė žmonių susirenka į liepos mėnesį vykstančius Žemaičių Kalvarijos atlaidus. Į šiuos atlaidus atvyksta tikinčiųjų ne tik iš Lietuvos, bet ir piligrimų iš viso pasaulio. Prie bažnyčios pilna prekeivių,

pardavinėjančių ryškiaspalvius saldinius. Vaikams tai tikrų tikriausia laimė! Liepos 6 dieną žmonės neina į darbą, švenčia vienintelio Lietuvos karaliaus Mindaugo karūnavimo dieną. Nedarbo diena yra ir rugpjūčio 15-oji – Žolinė, arba Švenčiausiosios Mergelės Marijos Ėmimo į Dangų šventė. Tą dieną žmonės eina į iškilmingas mišias, kurių metu šventinami žolynai. Kai kurie renkasi šventinių pietų, susitinka su artimaisiais.

Rugpjūčio mėnesį su džiugiu jauduliu pradinukai pradeda laukti rugsėjo pirmosios. Tėvai vaikams perka mokyklinius daiktus, naujus rūbelius, batukus. Baigiantis vasaros atostogoms, iš pajūrio, iš kaimų į miestus parvyksta tie, kuriems reikia grįžti į darbus, mokyklas, studijas.

O kiekvienos gražios vasaros prisiminimai lieka įamžinti nuotraukose, mintyse, saulės nubučiuotų skruostų strazdanose, uogienės stiklainiuose ir iš pajūrio parsivežtuose akmenėliuose.

-už-

Klausimai:

1. Kaip leisdavote vasaras vaikystėje, jaunystėje?
2. Kuris vasaros mėnuo jums labiausiai patinka? Kodėl?
3. Kurios šventės švenčiamos vasarą?

Ruduo*

Pirmieji rudens pranašai pasirodo jau vasaros pabaigoje. Rugpjūčio mėnesį galima pamatyti vieną kitą pageltusį lapą. Pražysta kai kurie rudens žiedai. Dienos vis trumpėja, o naktys ilgėja. Sudie, vasara!

Ateina rugsėjis. Vaikai skuba į mokyklas, studentai į universitetus. Prasideda nauji mokslo metai. Dienos dar šiltos, bet naktys vėsesnės. Miškuose ant medžių draikosi voratinkliai. Dygsta grybai – voveraitės, lepšiai, ūmėdės. Bet visi labiausiai trokšta rasti baravyką. Dosni rudens gamta pasiūlo ir uogų. Pelkėse žmonės renka spanguoles, miškuose dar galima rasti bruknių. Miško paklotę dabina plačiai pasklidę violetiniai viržiai.

Ypač gražu, kai kaimuose ir miestuose sužydi gražuoliai jurginai. Jų didelės galvos svyra nuo sunkumo, akį traukia ryškios spalvos: geltona, violetinė, raudona. Poetas Maironis rašė: „raudonmargę kreipia kepurę / jurginų pulkai“. Gražios ir kitos rudens gėlės – astrai. Žmonės mėgsta iš jų daryti puokštes ir pasimerkti į vazas.

Vis dėlto didžiausias rudens grožis – spalvą pakeitę medžiai. Mažais geltonais lapeliais mirga beržynai. Ruduoja ąžuolai, liepos. Gražiausias iš visų – klevas. Jo lapai tampa ryškiai geltoni, o vėliau ir paraudonuoja. Dailininkai tapo rudens vaizdus, fotografai daro nuotraukas, poetai rimuoja eiles. Saulė dar gali gerokai pakaitinti – žmonės rugsėjo gale, spalio pradžioje gali pasidžiaugti bobų vasara. Bobų vasara – tai rudens atšilimas. Rugsėjo mėnesį nukasamos bulvės.

Spalis – rudens vidurys. Miškai, sodai ir parkai tebekviečia stebėtis medžių lapų spalvomis. Tačiau naktį ateina ir šalnos. Ry tą atsikėlę žmonės pamato pabalusias pievas, vejas. Ypač gražiai atrodo šerkšnu pasipuošę dar tebežydintys rožių ar kitų gėlių žiedai, lapeliai. Miškuose dar randama vėlyvesnių grybų – grūzdų ir kitų. Spalio mėnesį baigiamas doroti rudens derlius. Skinami ir gabenami į tinkamą vietą žieminiai obuoliai, nuimami burokėliai, ridikai... Nupjaunamos kopūstų galvos ir vežamos saugoti rūsiuose. Dalis jų paraugiamą.

Spalio mėnesį prasideda šildymo sezonas. Žmonės užkuria krosnis, židinius, sušyla radiatoriai. Vis daugiau laiko praleidžiama po stogu, kur jauku ir šilta. Geriama kava arba žolelių arbata su medumi. Malonu skaityti knygą ar žiūrėti gerą filmą, apsisiautus šiltu apklotu.

Lapkritis – paskutinis rudens mėnuo. Nukrinta visų medžių lapai, išgrėbstomi sodai, nuvalomi daržai. Neretai paspaudžia šaltukas. Gruodas sukausto žemę. Žmonės keičia drabužius, susiranda šiltus megztinius, jau reikia ir pirštinių. Dažnai būna vėjuota. Žemai slenka pilki debesys. Būna ir tokių dienų, kai žmonės sako: „Šiandien neišaušo“ arba „Tamsu kaip maiše“. Gamta ruošiasi pailsėti, pamiegoti, kad atgautų jėgas, kad pavasarį ir vėl galėtų viskas sužaliuoti, suvešėti.

Lapkričio tamsumą praskaidrina Advento žvakelės, šv. Kalėdų laukimas. Visada yra ko laukti ir džiaugtis.

-džm-

Klausimai:

1. Ar mėgstate rudenį? Papasakokite, kodėl?
2. Kokius rudens derliaus nuėmimo darbus prisimenate? Ar esate skynęs obuolius, kasęs bulves?
3. Koks medis jums yra pats gražiausias rudenį? Gal norėtumėte jį nupiešti?

Žiema – gruodis, sausis ir vasaris

Gruodžio pirmą dieną džiaugiasi visi, kurie pasiilgo žiemos. Nuo gruodžio mėnesio galima pradėti laukti balto blizgančio sniego, pirmojo šerkšno, mažyčių snaigių, užšalusių vandens telkinių. Taip pat galima pradėti laukti apšerkšnijusių medžių, vaikų suridentų senių besmegenių, šventinių kalėdinių stebuklų. Per gruodžio mėnesį žmonės turi spėti pasiruošti didžiausioms žiemos šventėms – Kūčioms, Kalėdoms ir Naujiesiems metams. Pasiruošti šioms šventėms reiškia susirasti dailiausią eglutę, suruošti Kūčių patiekalus, suieškoti kalėdines dovanėles savo artimiesiems ir draugams. Todėl gruodis prabėga greitai, nesustodamas, linksmai skambėdamas kalėdiniais varpeliais ir bažnytinėmis giesmėmis.

Po gruodžio atskuba sausis. Tai antrasis, vidurinis žiemos mėnuo. Dažnai jis būna pats šalčiausias ir pasidengęs ledu. Šį mėnesį mėgsta siausti pūgos, gausiai sninga, pučia atšiaurus vėjas. Kelius padengia plikledis, dažnai kyla rūkas. Vis dėlto dienos sausį jau truputį ilgesnės nei gruodį. Sausio mėnesį ant tvirtai užšalusių tvenkinių, upių ir ežerų išskuba visi tie, kurie nespėjo arba nedrįso to padaryti gruodį. Nuo apsnigusių kalvelių rogutėmis lenktyniauja vaikai ir suaugusieji. Vieni turi roges, o kai kas pats susimeistrauja koją nors įdomų rogučių pakaitalą... Svarbu mokėti savo rogutes suvaldyti, kad nereikėtų bumbtelėti į koją nors medį ar krūmą. Tačiau vaikai bebačiai, jiems svarbu gerai pašėlti.

Sausio 6 dieną švenčiami Trys Karaliai. Būtent sausio 6 dieną baigiasi šventinis kalėdinis laikotarpis, žmonės nusipuošia savo gražuoles eglutes, o kalėdiniai žaisliukai saugiai nugula į kartonines dėžutes tarp minkšto popieriaus. Jiems teks laukti kitų metų Kalėdų. Trys Karaliai dar žinomi kaip trys išminčiai – tai Kasparas, Merkelis ir Baltazaras. Seniai seniai jie jaukiame Betliejaus tvartelyje aplankė ir ypatingomis dovanomis apdovanojo kūdikėlį Jėzų. Šiais laikais dalis žmonių dar laikosi sakralių tradicijų ir Trijų Karalių dieną su bažnyčioje pašventinta kreida ant savo namų durų įbrėžia tris kryželius ir užrašo tris raides – KMB. Tikima, kad šios raidės reiškia palaiminimą ir neša laimę visus ateinančius metus.

Pasibaigus sausiumi pasitinkame vasarį – paskutinį žiemos mėnesį. Tai paskutinis žiemos pasispardymas. Oras antroje mėnesio pusėje po truputį švelnėja, šiltėja, dienos ilgėja. Vasario mėnesį labai lengva statyti senius besmegenius – sniegas darosi lipnus, tirpstantis, tad labai lengvai limpa. Kartais nutinka taip, kad vasaris visai nežada pasiduoti pavasariui, todėl šaltukas kaip tik stipriai paspirgina. Antai 1956 metais Utenos mieste vasario 1 dieną buvo užfiksuotas neįsivaizduojamas šaltis – 42,9 °C! Toks šaltis Lietuvoje labai retas dalykas.

Vasario mėnesį švenčiamos Užgavėnės. Kartais jos švenčiamos jau kovą – priklauso nuo to, kiek laiko liko iki Velykų. Užgavėnių metu žmonės varo žiemą iš kiemo, degina Morę ir stebi Lašininio ir Kanapinio simbolinę kovą. Be galo skanūs ir burnoje tirpstantys yra mieliniai Užgavėnių blynai – kaip skanu juos valgyti su grietine ir kokia nors namine uogiene! Per Užgavėnes vaikai ir suaugusieji persirengia velniais, raganomis, kitais šurpiais padarais ir eina kaulyti iš kaimynų saldinių ir pinigų. Kai kuriems pasiseka gėrybių prisirinkti pilnas kišenes.

Užgavėnės nėra vienintelė vasario mėnesio šventė. Jaunimas vasario 14 dieną mėgsta švęsti Valentino dieną. Ši šventė dar vadinama Meilės švente ir yra skirta įsimylėjėliams ir romantikams, visoms laimingoms porėlėms. Žinoma legenda, kad šios šventės pradininkas buvo prieš daugelį metų Romoje gyvenęs vienuolis Valentinas, kuris slapčia sutuokdavo įsimylėjėlius. Po mirties Valentinas buvo paskelbtas šventuoju, o jo mirties diena tapo visame pasaulyje švenčiama Valentino diena.

Pasibaigus vasariui, pasibaigia ir žiema. Balčiausias ir daugiausia stebuklų žmonėms atnešantis metų laikas užleidžia vietą gyvybingam, žaliajam pavasariui. Žiema dabar ilsėsis pavasarį, vasarą ir rudenį, kol išskrendantys paukščiai ir pirmos nakties šalnos mums pakuždės, kad tuoj vėl atskubės žiema.

-uš-

Klausimai:

1. Kada minima Trijų Karalių šventė?
2. Kurį žiemos mėnesį paprastai būna šalčiausia? Kokios žiemos būdavo jūsų vaikystėje?
3. Ar esate leidęsi nuo kalno su rogutėmis?

Gandrai Lietuvoje

Lietuvoje žmonės labai myli gandrų. Taip susiklostė per ilgus šimtmečius. Sodybos šeimininkai visad džiaugiasi, jei jų kieme lizdą susisuka gandrų pora. Tai netgi laikoma laimės, šeimos santarvės ženklu.

Iš šiltųjų kraštų į Lietuvą gandrai sugrįžta anksti pavasarį, apie kovo 25 dieną. Ši diena senovės lietuvių buvo vadinama Blovieščiais, arba Gandro sugrįžtuvių, Gandrinių diena. Parskridę gandrai sulopo, sutaiso savo lizdus, kad vėl galėtų dėti kiaušinius, išperėti gandrūkus. Pavasarį gimtinėn grįžusį gandrą yra aprašęs garsus lietuvių poetas Kristijonas Donelaitis poemoje „Metai“:

*Gandras su kitais kaimynais parlėkė linksmas
Ir gaspadoriškai ant kraiko tarškino snapą.*

Darbštūs gandrai – doro ir tvarkingo šeimyninio gyvenimo pavyzdys. Per metus jie išveda vieną gandrūkų vadą. Kiaušinius sudeda balandžio mėnesį.

Visą vasarą gandrai džiugina žmones: skraido padangėje, rūpestingai maitina savo vaikus, moko juos skristi. Pažvelgęs į pievas, paupius, prie tvenkinių neretai gali išvysti varliaujančią gandrą. Tai tikra lietuviško peizažo puošmena. Rugpjūčio mėnesį gandrai mėgsta būriuotis, braidyti po pievas didelėmis grupėmis. Gandrų gausybė Lietuvoje negali atsistebėti turistai, ypač vokiečiai. Kartais gandrai gyvena kolonijomis. Tokių yra Bitėnų kaime ir pušyne netoli Nemuno senvagės ežero, esančio už Kucų kaimo, Pagėgių savivaldybėje. Verta ten nuvykti ir pasigrožėti gamtos stebuklu.

Vasaros pabaigoje, rugpjūčio 24-ąją, yra minima šventojo Baltramiejaus diena. Lietuvoje ši diena laikoma Gandrų palydų diena. Iki rugpjūčio pabaigos visi gandrai jau būna išskridę žiemosi į šiltuosius kraštus. Gamtininkai sako, kad lietuviški baltieji gandrai nuskrenda 8–10 tūkstančių kilometrų, pasiekia net Pietų Afrikos Respubliką. O ši šalis yra pačiame Afrikos gale! Ne veltui toks ištvermingas ir Tėvynei ištikimas paukštis žavi žmones.

Lietuviai gandrų mėgsta ir dėl jų grožio, didingos išvaizdos. Gandras gana didelis paukštis, jis turi ilgą išraiškingą snapą, ilgas kojas ir ilgą kaklą. Ar patikėsite, kad gandro kūno ilgis yra apie metrą, panašus ir aukštis! Visas paukščio kūnas yra padengtas baltomis plunksnomis, tik jo sparnai juodi. Snapas ir kojos yra raudonos. Spalvų kontrastas šį paukštį daro labai gražų, gerai pastebimą. Jaunikliai, žinoma, atrodo kitaip. Jų sparnai juodi kaip ir tėvų, bet tik po dviejų savaičių pasirodo antrasis pūkinis apdaras. Tokį išvaizdų paukštį mėgsta vaizduoti dailininkai, medžio drožėjai. O kiek daug sukurta meninių fotografijų, kuriose yra vaizduojami šie sparnuočiai.

Lietuvoje ir Baltarusijoje baltasis gandas yra laikomas nacionaliniu paukščiu. Jis mėgstamas tautosakos kūrinių veikėjas. Netgi pasakojama, kad gandas atnešęs vaikus. „Tikėta, kad pirmą kartą pamatytas gandas gali nulemti, koks bus visus ateinančius metus. Jeigu pamatysi skrendantį – gerai – visus metus spėiai nudirbsi darbus, busi sveikas ir turtingas. Jeigu tupintį – lėtapėdis, vangiai nudirbsi visus darbus, tad ir praturtėjimas negresia. Netekėjusioms merginoms skrendantis gandas reiškė, kad jos šiemet ištekės, tupintis – kad dar teks tupėti tėvų namuose. Dažniausiai pirmieji parskridusį paukštį pasveikina vaikai, o pamatę iškart verčiasi per galvą – kad būtų miklūs, sveiki.“¹²

Visi kiekvieną pavasarį laukiame grįžtančių mūsų gandrų. Todėl reikia stengtis, kad Lietuvoje būtų išsaugotos drėgnos pievos, kuo natūralesnė aplinka.

-džm-

Klausimai:

1. Ar mėgstate stebėti paukščius? Išvardykite jums žinomus paukščių pavadinimus.
2. Kas yra Lietuvos nacionalinis paukštis? Kodėl?
3. Papasakokite, kaip atrodo gandas?

¹² Gandrai ant uodegų parneša kiele, kurios išdaužo paskutinius ledus, *Delfi.lt*. Prieiga internete: <https://www.delfi.lt/grynas/gamta/gandrai-ant-uodegu-parnesa-kiele-kurios-isdauzo-paskutinius-ledus.d?id=57016571> [Žiūrėta 2021-01-12].

Ežero karalienės – gulbės

Jau trečius metus iš eilės pusbroliai Mykolas ir Jonas stebi savo miesto ežero gulbes. Jono tėvų namas stovi visai netoli ežero, nueiti iki pakrantės užtrunka vos dešimt minučių. Pakrantėje įrengtas patogus, dailus lieptelis, o vandenyje dunkso dideli akmenys, ant kurių viršūnėlių be vargo gali įsitaisyti stebėtojai.

Eidami stebėti gulbių, berniukai pasiima Mykolo žiūronus, ilgus neperšlampamus žvejybinius batus, kokių nors skanėstų gulbėms ir užkandžių sau. Kadangi ateina čia jau trečius metus, vaikinai žino, kad gulbės atplauks arčiau, kai tik užuos duonos trupinius. Jie žino ir konkrečią ežero nendrynų vietą, kurioje gulbės glaudžiasi. Tai jų namai, prieglobstis.

– Įdomu, ar šiandien sulauksim visos šeimos, – garsiai pagalvoja Jonas. – Turbūt, kad taip.

Gulbių šeima – tai gulbė, gulbinas ir trys jų jaunikliai. Dabar birželio pabaiga, tad gulbiukai dar nedideli, neseniai atkeliavę į šį pasaulį. Jie panašūs į „bjauriuosius ančiukus“ – rusvi, susišiaušę, dar neturi savo tėvų grakštaus sniegiško baltumo ir išdidumo. Gulbės yra be galo ištikimi, šeimyniški, prieraišūs paukščiai, tad mama ir tėtis – gulbė ir gulbinas – savo jauniklių nepaliks dar visus metus. Jie visur plaukios ir skraidys kartu. Jaunikliai mokysis pačių svarbiausių dalykų – kaip susirasti ėdesio, kaip apsaugoti nuo galimų pavojų, kaip skraidyti. Jaunikliai skraidyti pradės ne anksčiau kaip rugpjūčio mėnesį.

Mykolas ir Jonas apie gulbes nori sužinoti kuo daugiau, ateityje jiedu svajoja būti ornitologais – mokslininkais, kurie domisi ir studijuoja paukščius. Berniukai jau dabar nemažai išmano. Jų stebima gulbių šeima yra gulbės nebylės. Jos kur kas didesnės už gulbes giesmininkes. Lietuvoje jauniklius peri dviejų rūšių gulbės – giesmininkės ir nebylės. Nebyles nesunku atskirti – jos kur kas draugiškesnės už giesmininkes, laisviau prisileidžia žmones, mielai pasivaišina jų atneštomis gėrybėmis. Tiesa, balandžio ir gegužės mėnesiais reikėtų būti atsargesniems – tuo metu dedami kiaušiniai ir perimi jaunikliai, tad gulbės gali būti piktos, ginti savo lizdus. Jos moka grėsmingai šnypšti, o besigindamos savo galingais sparnais ir snapais gali ne juokais užgauti bet kurį žmogų. Gulbės nebylės, radusios savo antras puses, jei nenutinka jokia neganda, praleidžia su jomis visą savo gyvenimą – visai kaip žmonės. Net jauniklius gulbių patelės peri pasikeisdamos su patiniais.

Kita gulbių rūšis – gulbės giesmininkės – yra mažesnės už gulbes nebyles ir Lietuvoje aptinkamos kur kas rečiau. Jos net įrašytos į raudonąją knygą. Raudonojoje knygoje registruojamos visos gyvūnų, augalų rūšys, kurių Lietuvoje lieka vis mažiau ir kurioms gresia išnykimas. Gulbės giesmininkės kur kas atsargesnės už nebyles ir neprisileidžia žmonių taip paprastai. Gulbės giesmininkės moka klykti, o jų snapai – geltonos spalvos ir neturi tokio juodo gumbo ant snapo, kokį turi gulbės nebylės. Taip nesunkiai galima jas atskirti.

– Svarstau, ar šiais metais jos spės laiku išskristi, – taria Mykolas Jonui.

Pusbroliai per trejus metus jau pastebėjo, kad jų stebimos gulbės nebeskuba išskristi į šiltuosius kraštus. Jos užsibūna Lietuvoje ilgiau nei reikėtų, todėl kartais nukenčia, nes atšalus orams nebepajėgia išskristi svetur. Ypač, jei randa užtektinai maisto.

Netrukus vaikinai išgirsta, kaip netoliese pradeda šiugždėti nendrynai. Per spinduliuojantį, ramų vandenį vienas po kito atplaukia šeimos nariai – gulbinas, gulbė ir trys vaikiukai gulbiukai. Jie smalsiai žvelgia į ant lieptelio pritūpusius Mykolą ir Joną. Atrodo, kad juos atpažįsta.

– Na, atplaukėte pasivaišinti? – smagiai pasiteirauja Jonas ir išsitraukia maišelį su smulkiais duonos trupinėliais. Jis žino, kad per daug šerti paukščių nevalia, tačiau truputis nieko tokio.

Kalbinti ežero gražuolių ilgai neprireikia. Jos apsupa lieptelį ir kantriai laukia savo trupinio. O mažieji bjaurieji ančiukai žaismingai vienas kitą knebinėja. Tai dar viena nauja, įdomi ir soti jų gyvenimo diena.

-už-

Klausimai:

1. Kokių rūšių gulbės peri jaunikius Lietuvoje?
2. Ar esate iš arti matę gulbę? Ar pamenate, kur?
3. Kokių dar žinote laukinių paukščių?

Varnėnai ir trešnės*

Kaip smagu sulaukti pavasario! Ne veltui sakoma, kad pirmieji pavasario pranašai yra parskrendantys paukščiai. Mums, vaikams, tikrasis pavasaris ateidavo tada, kai į sode iškeltus inkilėlius sugrįždavo mieli varnėnai. Dažnai juos pavadindavome ir *špokais*. Inkilėlius dar žiemą sukaldavo dėdė Adolis, mano pusbrolių Rolando ir Mindaugo tėtis. Jis visada sandėliuke turėjo reikiamos medžiagos – lentelių ir vinučių. O dažų nė nereikėdavo – juk paukščiai nemėgsta dažytų inkilėlių, cheminiai dažai juos atbaido.

Vieną inkilėlį įkeldavome į didžiausią obelį, o kitą – aukštai į sodo kampe augusį šermukšnį. Nekantriai imdavome laukti iš šiltųjų kraštų grįžtančių sparnuočių.

Ir štai vieną dieną žiūrim – jau kažkas kiša galvelę iš inkilėlio. Grįžo šeimininkai ir taiso minkštą guolį sau ir savo vaikeliams. Didžiausias malonumas mums, vaikams, būdavo stebėti, kaip varnėnai tėvai savo mažiems paukšteliams snape neša visokias gėrybes – vabalėlius, kirminėlius... Sėdėdavom su pusbroliais ant medinio mūsų namo slenksčio ir ilgas valandas stebėdavome šį šventą darbą. Nė kiek nepabosdavom.

Tačiau su varnėnais tekdavo ir pakovoti. Tik ne su saviškiais, o su svetimųjų būriais. Mūsų sodo viduryje augo gražuolė trešnė. Ji buvo ne paprasta, o iš užsienio, iš Vokietijos, pargabenta. Mažą medelį pasodino pusbrolių tėvai, būdami dar labai jauni. O dabar tai buvo dvikamienis galingas medis. Plati lapų laja vasarą teikdavo malonų pavėsį – mėgdavo po trešne prigulti ir jaunas, ir senas. Pavasarį trešnė pražysdavo baltais žiedais, o kai žiedai krisdavo, atrodydavo, kad sninga. Sykį visa žieduose paskendusį trešnė apsnigo! Vaizdas neišpasakytas, keistas, bet ir gražus. Tą dieną prifotografavome dešimtis nuotraukų.

Vidurvasarį, liepos mėnesį, trešnė apkibdavo meliono geltonumo vaisiais. Kai gerokai pakepindavo saulė, tik tada uogos prisirpdavo, pasidarydavo skaisčiai raudonos. O jau saldžios! O jau didelės! Viliojo jos ne vien tik mus, žmones, bet ir drąsių varnėnų būrius. Ryškiaspalvės kaliausės ar paukščių iškamšos, iškeltos medyje, varnėnams buvo nė motais. Pirmiausia į medį atskrenda žvalgai, sučirškia kažką savo kalba ir į puotą pakviečia visą savo gentį. O atakas varnėnai pradeda anksti rytą, kai mes, tikrieji trešnės savininkai, dar saldžiai miegame. Tik staiga iš miego mus pakelia čir čir čirrrrrrrr didžiojoje trešnėje. Pasižiūrim – ogi visas medis apkibęs plėšikais, net juoduoja. Čirrr čirrrr!

Visą dieną bėgame ir vaikai, ir suaugę vaikyti varnėnų. Dalis jų pabaidyti nuskrenda, kiti, drąsesni, lieka medyje. Tik kelis kartus su triukšmais išgąsdinti nuskrenda. Bet neilgam. Po keliolikos minučių trešnė ir vėl pilnutėlė. Budėk nebudėjęs, visų trešnių neišsaugosi. Tad belieka susitaikyti su tuo, kad uogų užteks visiems. Medžio viršūnė priklauso varnėnams, o apatinių šakų derlius – mums, žmonėms.

-džm-

Klausimai:

1. Ar keliate inkilėlius varnėnams ir kitiems paukšteliams?
2. Ką labiau mėgstate – vyšnias ar trešnes? Kodėl?
3. Ar jums yra tekę į medį kelti kaliausę, kad apsaugotumėte vyšnių ar trešnių derlių? Papasakokite, kaip atrodė jūsų kaliausė?

Žvaigždėtas dangus

Koks nuostabus dalykas yra žvaigždėtas nakties dangus! Ypač gražus jis būna rugpjūčio mėnesį. Tada visa dangaus platybė mirga nusėta žibančiais taškeliais.

Geriausiai žvaigždžių šviesa matyti už miesto, tolimame kaime. Taip yra todėl, kad kaime, sodyboje, miške ar laukuose nėra jokių šviečiančių pastatų, fabrikų, pramogų parkų. Niekas netrukdo įsižiūrėti į dangaus grožį.

Mūsų šeima kiekvieną rugpjūtį rengia žvaigždžių stebėjimo išvykas pas bičiulius. Jų sodyba yra Rytų Lietuvoje, Ignalinos rajone, prie Merkmenų ežero. Sodybą supa miškai, ežerai, o namas stovi ant nemažos kalvos. Pačioje aukščiausioje vietoje, prieš namą yra išdėlioti nemaži akmenys. Atsisėdus ant tų akmenų galima žiūrėti į nakties dangų.

Išeiname visi į lauką jau po dvyliktos valandos nakties. Kvepia žemė. Greta sode krisdami nuo šakų bumpsiu obuoliai. Daugiau jokio garso. Tylu tylu. Jei naktis šilta, galima net atsigulti ant žemės ir išsitiesus žiūrėti į vasaros dangų.

Man gražiausias Didžiųjų Grįžulo Ratų žvaigždynas. Jis man primena vežimėlį, o kitiems – samtelį. Pasukus galvą į kitą pusę, galima įžiūrėti ir Mažuosius Grįžulo Ratus. Vienos žvaigždės – labai ryškios, kitos – blankesnės. Jos toli, už milijonų kilometrų. Juk ir mūsų Saulė yra žvaigždė. Tik ji arčiau mūsų, nei tie milijonai tolimų žvaigždžių. Saulės šviesa pasiekia Žemę ir ją šildo. Žemė sukasi aplink Saulę, todėl keičiasi metų laikai. Vasarą Žemė gauna daugiau saulės spindulių, o žiemą jų tenka mažiau. Man patinka Lietuvos gamta, nes čia yra keturi metų laikai.

Galima žvaigždes pamatyti ir iš arčiau. Tai leidžia padaryti sudėtingi įrenginiai – teleskopai. Su bičiulių šeima sykį nuvykome į Molėtų observatoriją. Mums pasisekė, nes naktis buvo be debesų ir mes galėjome netrukdomi stebėti žvaigždes pro teleskopą. Astronomas mums papasakojo apie žvaigždynus, kuriuos stebėjome. Koks gražus ir didingas Paukščių Takas! Matėme ir planetų. Mane labiausiai nustebino Saturnas, ypač tai, kad savo akimis išvydau garsiuosius Saturno žiedus. Čia tai bent įvykis! Juk tokį vaizdą anksčiau esu matęs tik vadovėliuose, astronomijos knygose.

Vis dėlto labiausiai sužavėjo Mėnulis. Šiaip mes jį matome kiekvieną vakarą. Šviečia pilnatis, jaunatis, delčia... Tąkart mums švietė pilnatis. Teleskopas Mėnulį taip priartino, jis taip ryškiai švietė, kad turėjau net prisimerkti.

Mėnulis – labai mėgstamas poetų. Kiek eilėraščių ir dainų sukurta apie mėnesieną... Bet daug dainų, pasakų, eilių sukurta ir apie saulę, apie žvaigždes. Kas gi nemoka šių lietuvių liaudies dainiaus Maironio eilučių:

Užmigo žemė

*Užmigo žemė. Tik dangaus
Negęsta akys sidabrinės,
Ir sparnas miego malonaus
Nemigdo tik jaunos krūtinės.*

*Neužmigdys naktis žvaigždės,
Nenuramins širdis troškimų;
Dvasia ko ieško, kas atspės,
Kai skęsta ji tarp atminimų!*

*Aušra saulėtekio nušvis,
Ir užsimerks nakties šviesybės;
Neras tik atilsio širdis:
Viltis nežvelgs į jos gilybes!*

Žvaigždėtas nakties dangus kviečia prisiminti gyvenimo patirtis. Ką jums primena ryškios nakties žvaigždės?

-džm-

Klausimai:

1. Ar mėgstate stebėti žvaigždėtą dangų?
2. Kuriuos dangaus kūnų pavadinimus (žvaigždžių, planetų) galite išvardyti?
3. Ar esate stebėję nakties dangų pro teleskopą?

Gintarė ir Lietuvos gintarai

Gintarė su savo šeima vasarą visuomet keliauja prie Baltijos jūros. Kiekvienais metais jie apsigyvena vis kitame pajūrio miestelyje – kartais Palangoje, kartais Šventojoje, kartais Nidoje ar dar kur nors. Gintarės šeimos tradicija yra vaikščioti pajūriu ir ieškoti išmesto gintaro gabaliukų. Ypač smagu ieškoti gintariukų po didesnės audros, kai pajūris nusėtas iš jūros išneštais dumblais, žolėmis, nugludintomis medžių šakomis ir akmenėliais.

– Šiandien palenktyniaukime ir pasižiūrėkime, kas ras daugiausia gintarų! – pasiūlo mama, kai visa šeima ateina į pajūrį.

Gintarė labai mėgsta savo vardą ir žino, kad tėvai ją taip pavadino todėl, kad susipažino pajūryje, rinkdami gintarus. Namie ji turi ne vieną knygą apie gintaro atsiradimo istoriją, o radusi laikraštyje kokį nors straipsnį apie gintarą, išsikerpa jį ir įsiklijuoja į savo gintaro iškarpų albumą.

Pernai Gintarė su savo klase lankėsi ekskursijoje Gintaro muziejuje Palangoje. Šis muziejus įsikūręs nepaprastai gražiuose grafų Tiškevičių rūmuose, o jo aplinką supa išpuoselėtas sodas su daug rožių ir kitų augalų. Gintarė įdėmiai klausėsi visko, ką pasakojo muziejaus gidė. Labai daug apie gintarą ji jau žinojo. Pavyzdžiui, žinojo, kad gintaras prieš daug daug metų, kada po žemę dar vaikštinėjo tikri, gyvi dinosaurai, buvo paprasčiausi pušų sakai. Sustingę sakai per daugelį metų virto kietais gintaro gabalėliais. Mergaitė žinojo ir tai, kad kai kuriuose gintaro gabaliukuose galima pamatyti sustingusį kokį nors vabalėlį ar augaliuką – tokie sustingę objektai vadinami inkluzais. Nors pasaulyje gintaro esama ne tik Lietuvoje, bet Baltijos jūra yra vienintelė gintarą išmetanti jūra pasaulyje. Per metus žmonės Lietuvoje surankioja maždaug 200 kilogramų gintaro. Gintaro gabaliukai dažniausiai būna auksinės, šiltos, geltonos ar raudonos spalvos. Jie gali būti skaidrūs arba nepermatomi, matiniai. Kartais nusišypso laimė rasti ne tik mažų gintaro gabaliukų, bet ir tikrų, didelių gintaro grynuolių... Vienu tokiu nepaprastu gintaro grynuoliu gali puikuotis ir Palangos gintaro muziejus. Tai 3,5 kilogramo sveriantis Saulės akmuo – didžiausias žinomas gintaro grynuolis Lietuvoje. Jis trečias pagal dydį visoje Europoje. Gintarė prie šio eksponato praleido nemažai laiko, niekaip negalėjo atsigrožėti...

Gidė papasakojo ir garsią lietuvių legendą apie Jūratę ir Kastytį. Turbūt girdėjote, kad legendoje pasakojama apie įsimylėlius, kurių meilė užitraukė dievo Perkūno rūstybę ir jie buvo skaudžiai nubausti? Jūratė buvo jūrų deivė, undinė, o Kastytis – žemės gyventojas, žmogus, žvejys. Bausdamas juos abu už neteisėtą meilę, Perkūnas suskaldė Jūratės jūrų pilį, kuri buvo iš gryno baltojo gintaro ir aukso, o Kastyčio laivą ir jį patį nuskandino jūroje. Legenda byloja, kad Baltijos jūra į krantą išmeta gintaro gabaliukus – Jūratės pilies likučius...

Gintarė taip pat žino ir tai, kad įvairiausiais gintaro papuošalais puošėsi didikai jau senovės Egipte, o gydytojai ir žiniuniai naudojo gintarą kaip stebuklingą vaistą nuo įvairiausių ligų.

Įdėmiai apžiūrėjusi visą didelę Gintaro muziejaus eksponatų kolekciją, suvenyrų krautuvėlėje Gintarė prisiminimui nusipirko atviruką ir mažą gintarinį raktų pakabuką.

O vasarą, atvykusi su tėvais prie jūros, Gintarė su dideliu malonumu leidžiasi į lietuviško aukso – gintaro – paieškas. Ji slapčia viliasi, kad vieną dieną tarp žalsvų, po audros išmestų dumblių, ras tikrą gintaro grynuolį.

-už-

Klausimai:

1. Ar esate pajūryje rinkę gintarą? Ar pasisekė ką nors rasti?
2. Kokių spalvų gali būti gintaras?
3. Apie ką pasakoja Jūratės ir Kastyčio legenda?

Lietuvos galiūnai – ąžuolai

Pačiu svarbiausiu, tvirčiausiu lietuvių tautos medžiu nuo seno laikomas ąžuolas. Šie medžiai galiūnai reiškia jėgą, vyriškumą, gyvybę. Seni ąžuolai mena didžią Lietuvos praeitį, praėjusius mūšius, karius, svarbius istorinius įvykius.

Prieš daugelį metų ąžuolai buvo laikomi šventais medžiais ir juos griežtai draudė kirsti, žmonės juos saugojo ir gerbė. Buvo tikima, kad prisidėjus ąžuolo lapą prie žaizdos, ši gali išgyti. Būtent prie ąžuolų vykdavo senoviškos pagonių apeigos, šalia ąžuolų būdavo įkuriamos ramovės – pagoniškos gamtos šventyklos. Šiose šventyklose, ąžuolų paunksmėse, kriviai (arba vyriausieji pagonių žyniai) aukodavo aukas, degindavo šventąją ugnį, atlikdavo magiškus ritualus. Sklando mitai, kad per ąžuolo drevę žmonės gali nusileisti į požeminį pasaulį. Dar sakoma, kad po ąžuolų šaknimis slepiasi stebuklingas lobis. ąžuolai visada buvo apipinti mįslingomis legendomis.

Lietuvoje auga dvi pagrindinės ąžuolų rūšys – paprastasis ir bekotis ąžuolas. Jie labai panašūs, o atskirti galima pažvelgus į ąžuolų vaisių – gilę. Bekotio ąžuolo gilės neturi kotelių. ąžuolai yra tvirti, galingi medžiai, tad auga lėtai, neskubėdami. ąžuolo augimas gali trukti iki 200 metų. Užaugę jie kartais pasiekia net 30 metrų aukštį, o kamienas gali būti labai storas – siekti 5 metrus ir daugiau!

Pačiu seniausiu Lietuvos ąžuolu yra laikomas Stelmužės ąžuolas. Jį galima aplankyti Zarasų rajone, Stelmužės kaime. Mokslininkai mano, kad šiam ąžuolui jau beveik 2000 metų. Spėjama, kad jis gali būti ne tik seniausias ąžuolas Lietuvoje, bet ir visoje Europoje. ąžuolo stotas ištis įspūdingas – aukštis siekia 19 metrų, o kamieno plotis palei žemę – net 13 metrų! Norėdami apglėbti šio medžio kamieną rankomis, aplink jį turi susikabinti bent 8 ar 9 vyrai...

Stelmužės ąžuolą mokslininkai tyrinėja ir prižiūri jau daugelį metų. Kadaise šio medžio drevėje buvo aptikti prancūzų kariškieji griaučiai ir jo ginklas. Manoma, kad tai buvo dar Napoleono kariuomenės karys ir kad jis drevėje slėpėsi nuo priešų...

Lankydamiesi Stelmužės ąžuolą, žmonės gali apžiūrėti ir šalia esančią nedidelę medinę Šv. Kristaus bažnytelę. Bažnytelė labai daili ir buvo kruopščiai pastatyta latvių meistrų beveik nenaudojant vinių. Iki šių laikų bažnytelės varpinėje galima išgirsti senovinius varpus, kuriems daugiau nei 400 metų. Užėję į vidų visi gali pasigrožėti medžio raižiniais, liaudiškais ornamentais ir kitomis barokinėmis puošmenomis.

Kadangi vyriausias Lietuvos medis jau yra tikras senolis, jo būklė ir sveikata – gana silpna. Juk medžiai, kaip ir žmonės, gali sirgti, negaluoti, jiems reikalinga atsakinga priežiūra ir dėmesys. Mokslininkai iš Lietuvos ir kitų pasaulio šalių stengiasi išsaugoti šį istorinį medį, rūpinasi jo geroje. Aplink ąžuolą įrengta apsauginė apžvalgos aikštelė, kad žmonės žiūrėdami neliptų ant šaknų, nuolatos genimos ąžuolo šakų viršūnėlės, genimi šviesą užstoti galintys kiti medžiai. O didingasis Stelmužės ąžuolas nepasiduoda, vis dar žaliuoja ir džiugina paukščius, žmones ir gal net patį dangų.

-uš-

Klausimai:

1. Papasakokite, kaip atrodo ąžuolas, kokius jausmus jums kelia šis medis ar jų giraitė?
2. Kur auga seniausias Lietuvos ąžuolas?
3. Ar esate pasodinę kokį nors medį? Jei taip – kokį ir kur?

Žinomos vietos

Šiaulių šv. apaštalų Petro ir Pauliaus katedra

Šiaulių miesto centre visų akis traukia baltas, išlakus pastatas. Tai Šv. apaštalų Petro ir Pauliaus katedra. Jos bokštas matyti iš labai toli. Jei į miestą įvažiuoji iš šiaurinės pusės, nuo Joniškio, – katedros bokštas iškyla prieš akis tarsi bažnyčia stovėtų kelio viduryje. Panašus vaizdas atsiveria, jei įvažiuoji į miestą iš pietinės, Kelmės pusės. Bažnyčios statytojai, kaip sakoma, turėjo akį, parinko katedrai pačią garbingiausią vietą mieste. O katedra matyti iš labai toli dar ir dėl to, kad jos bokštas – vienas aukščiausių Lietuvoje, net 70 metrų!

Išliko graži legenda apie tai, kodėl būtent šioje vietoje iškilo katedra. Sykį į miestą atklydęs didžiulis jautis ir čia atsigulęs pailsėti amžinu miegu. Bėgo metai, vėjas miegantį jautį apnešė žemėmis ir ilgainiui susidarė aukštumėlė. Ant jo ir stovi gražuolė Šiaulių katedra.

Katedros istorija – ilga ir įdomi. Pirmoji medinė bažnyčia Šiauliuose buvo pastatyta 1445 metais. Jos statytojas – Žemaičių seniūnas Mykolas Kęsgaila. XVII amžiaus pradžioje buvo pastatyta mūrinė bažnyčia. Ją išlaikyti anuomet padėjo Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Zigmantas Vaza.

Šiaulių katedra yra įžymi tuo, kad yra ryškiausias renesanso epochos kūrinys Lietuvos architektūroje. Labai įdomi detalė – jau seniai ant pietinės bažnyčios sienos yra įrengtas saulės laikrodis. Jis ir šiandien vilioja akį ir rodo valandas. Bažnyčia tarsi pritaikyta gynybai. Ant pagrindinio fasado ir šventoriaus vartų yra įrengti bokšteliai, kurie daro tvirtovės įspūdį. Tokie šventoriaus vartai su gynybiniais bokšteliais yra vieninteliai Lietuvoje. Bažnyčių lobynai, deja, viliojo plėšikus...

Labai šią šventovę mėgo vyskupas, rašytojas Motiejus Valančius. Šiandien garsusis Žemaičių vyskupas katedroje yra įamžintas – į parapijiečius Motiejus Valančius žvelgia iš menininko Vitolio Trušio sukurto akmeninio mozaikinio portreto.

Jau beveik 400 metų istoriją skaičiuoja Šiaulių katedra. Per ilgus amžius ji patyrė niokojančių gaisrų, gamtos stichijų šėlsimą. Labai didelis gaisras bažnyčią nusiaubė XIX a. gale. Į bokštą trenkė žaibas, sudegė medinė bokšto viršūnė ir suniokojo jame buvusį mechaninį laikrodį. Nukentėjo bažnyčia ir per Antrąjį pasaulinį karą. Bet visada bažnyčia buvo atstatoma, restauruojama, prižiūrima.

Katedros titulas šiai Šiaulių bažnyčiai buvo suteiktas ne taip jau seniai, 1997 metais, kai popiežius Jonas Paulius II įsteigė Šiaulių vyskupiją. Jos vyskupas – Eugenijus Bartulis.

O jūs ar esate buvęs šioje katedroje? Tai mano parapijos šventovė, todėl aš čia lankausi visą gyvenimą. Čia susituokė mano tėvai ir mano vaikai, čia ėjau Pirmosios Komunijos, čia gavau Sutvirtinimo sakramentą. Čia kone kasmet, sutikdami Naujuosius metus, su šeima einame į šventas mišias ir pasiklausyti gražių giesmių, chorinės muzikos. Savo mažus vaikus visada nuvesdavau pasidžiaugti prakartėle ir papuošta kalėdine eglute.

Bet pats seniausias prisiminimas ateina dar iš mano ankstyvosios vaikystės. Buvau gal šešerių metų, o gal ir dar mažesnė... Pamenu, kad šv. Kalėdų mišiose buvau sykiu su savo močiute. Ryškiai prisimenu žmonių jūrą, bet labiausiai – liturginių rūbų švytėjimą, smilkalų kvapą, žvakių ir sietytų liepsneles, keistą giesmių skambesį. Didingas paslapties jausmas apima ir dabar, kai tyloje susikaupiu savo numylėtoje šventovėje.

-džm-

Klausimai:

1. Kuri Lietuvos bažnyčia jums pati mieliausia, brangiausia? Kodėl?
2. Kokias religines šventes švenčiate? Ar jų metu lankotės bažnyčioje?
3. Papasakokite legendą apie Šiaulių šv. apaštalo Petro ir Pauliaus katedrą.

Šiaulių bulvaras

Kiekvienas didesnis miestas turi garsiausią gatvę. Šiauliuose tokia yra Vilniaus gatvė. Tiksliau – mašinoms uždaryta Vilniaus gatvės dalis, skirta pėstiesiems. Dar kitaip ta gatvės dalis yra vadinama bulvaru. Netgi sakoma, kaip Paryžius didžiujasi savo Eliziejus Laukais, taip Šiauliai – savo gražiuoju bulvaru.

Bulvarą žino visi šiauliečiai. Jo pradžia – Vilniaus ir Žemaitės gatvių sankirta, pabaiga – Vilniaus gatvės ir Draugystės prospekto sankirta.

Bulvaras pagarsėjo seniai. Jis buvo suprojektuotas ir įrengtas dar 1975 metais. Bulvaro idėja kilo tuometiniam Šiaulių vadovui Viliui Kazanavičiui. Jis buvo keliavęs po pasaulį ir žavėjosi panašiomis gatvėmis Vokietijoje, Italijoje, Austrijoje. Vilius Kazanavičius yra pagerbtas, jam suteiktas Šiaulių miesto garbės piliečio vardas. Jau vėliau, kai Šiaulių bulvaras pagarsėjo Sovietų Sąjungoje, su šiauliečiais konsultavosi Kauno Laisvės alėjos ir net Maskvos Arbato kūrėjai. Šiaulių bulvarą kūrė gabūs architektai, daug pasitarnavo dizainerio Viliaus Purono meninė išmonė.

Nuo seno šioje Vilniaus gatvės dalyje buvo gyva ir judru. Čia steigėsi parduotuvės ir įstaigos, kavinės ir gyvenamieji namai. Pastatai skirtingų stilių, nes statyti įvairiais laikotarpiais. Čia yra prieškario ir pokarinio pastatų, visi jie pasakoja savo istorijas.

Šiaulių bulvaras yra svarbi miesto švenčių vieta. Čia vyksta festivaliai „Saulės žiedas“, „Ant rubežiaus“ ir kiti. Šiauliečiai labai pamėgę bulvaro muges. Nuo ankstyvo ryto čia būriuojasi ir šurmuliuoja prekeiviai ir pirkėjai. Gali išsirinkti molinių indų, pintų daiktų, drožinių. Vienoje iš mugių mano teta įsigijo iš medžio išdrožtą skulptūrėlę – Palangos Juzę, o dėdė – gražius ažuolinius sodo baldus. Kai svečiuojamės pas dėdę vasarą, visada esame pakviečiami atsigaiivinti gira prie ažuolinio stalo.

Labai gražiai bulvaras papuošiamas šventėms. Ant stulpų kabinamos ryškios šviesų dekoracijos, jos šviečia dieną ir naktį. Bulvaro gale ties Kaštonų alėja papuošiama Kalėdų eglė. Ten vyksta ir kalėdiniai koncertai.

Laikas bėga, ir kai kurios senojo bulvaro detalės keičiamos naujomis. Labiausiai man gaila nūnai nelikusių kai kurių freskų. Vienoje iš jų tarsi veidrodyje buvo vaizduojami bulvaru einantys žmonės. Dabar jau pasikeitęs žmonių rūbų stilius, iš karto buvo matyti, kad tai sena, bulvaro jaunystę menanti freska... Gaila, kad jos neliko. Ar jūs pamenate tą freską?

Kitas dalykas, kuris man buvo svarbus bulvare, – garsi kavinė „Malkinė“. Tai buvo kuklaus medinio interjero kavinė. O garsėjo ji skaniausiu plaktos varškės desertu. Jo valgyti ateidavo ir studentai, ir sportininkai, ir seni, ir jauni žmonės. Visada susidarydavo nemaža eilė.

Daug kas pasikeitė. Bet bulvaras tebežavi ir šiaulietį, ir miesto svečią. Malonu čia tiesiog sėdėti ant suoliuko ir žiūrėti į skubančius praeivius...

-džm-

Klausimai:

1. Ar mėgstate Šiaulių bulvarą? Kodėl?
2. Ar mėgstate pasivaikščioti vaizdingomis miestų gatvėmis? Ar mėgstate Vilniaus, Kauno, Klaipėdos senamiesčio gatves?
3. Papasakokite apie jums įspūdį palikusių Lietuvos ar kitos šalies miesto gatvę.

Laiko skaičiuotojai – Šiaulių laikrodžiai

Žmonėms skaičiuoti laiką padeda laikrodžiai. Laikrodžių esama visokių – rankinius laikrodžius žmonės segasi ant savo riešų, kišeninius nešiojasi kišenėse, sieninius kabina ant sienų. Yra didelių senoviškų laikrodžių, kurie muša valandas, o tam tikru laiku iš jų „išskrenda“ valandas pranešančios kukuojančios gegutės. Vieni seniausių laikrodžių pasaulyje – saulės laikrodžiai. Jie rodo laiką pagal tai, kuria kryptimi šviečia saulė ir krinta šešėlis.

Šiaulių mieste laikrodžių nestinga – žmonės laiką sužinoti gali, net jei pamiršta pasiimti savo asmeninius laikrodžius. Pats žymiausias miesto laikrodis šiauliečių vadinamas „Gaidžiu“. Jis stovi pačiame miesto centre, bulvare, prie pagrindinių Tilžės ir Vilniaus gatvių sankryžos. „Gaidžio“ laikrodžiu pasigrožėti galima jau daugelį metų – bulvare jis buvo pastatytas dar 1975 metais. Metalinis gaidys, iš aukštai išdidžiai žvelgiantis į Šiaulių miestą, į bulvaro panoramą, tapo viena mėgstamiausių šiauliečių susitikimo vietų. Prie „Gaidžio“ prasideda pirmieji pasimatymai, ekskursijos, pasivaikščiojimai, bičiulių susibūrimai. „Gaidžio“ nepastebėti tiesiog neįmanoma – jis ne tik išsiskiria savo aukščiu, išvaizda, bet ir kelis kartus per dieną prabyla įvairiomis kalbomis! Metalinis Šiaulių gaidys moka pasisveikinti net keturiolika skirtingų kalbų...

Dar vienas garsus Šiaulių laikrodis įrengtas netoli Talkšos ežero. Jį supa didingas amfiteatras, o visa aikštė būtent laikrodžio garbei yra pavadinta Saulės Laikrodžio aikšte. Tačiau daugelis žmonių šią aikštę vadina Auksinio berniuko arba Šaulio aikšte. Taip yra dėl to, kad amfiteatro centre į dangų stiebiasi tiesus obeliskas, kurio viršų puošia auksu tviskanti Auksinio berniuko (arba Šauliuo) figūra. Šis berniukas yra Šiaulių miesto simbolis. Obelisko aukštis – net 18 metrų, tad saulėtą dieną obeliskas meta aiškų šešėlį ir parodo, kiek šiuo metu yra valandų. O visa Saulės Laikrodžio aikštė – tarsi milžiniškas laikrodžio ciferblatas, kuriame išdėstytos valandos. Ši vieta Šiauliuose populiari ne tik dėl Auksinio berniuko figūrėlės ar laiką parodančio obelisko. Vasarą, pavasarį čia vyksta įvairūs renginiai, koncertai, visai šalia tyvuliuoja Talkšos ežeras, kurio vaizdinga pakrante gera pasivaikščioti. Netoli, ant nedidelės kalvos, glaudžiasi ir seniausios Šiaulių miesto kapinės.

O pačiu seniausiu ne tik Šiaulių miesto, bet ir visos Lietuvos saulės laikrodžiu laikomas ant Švento Petro ir Povilo bažnyčios sienos išlikęs laikrodis. Manoma, kad jis čia buvo įrengtas dar 1625 metais. Laikrodžio valandos išdėstytos dailiu puslankiu ir iš tolo matosi ant baltos bažnyčios sienos. Ir šiam laikrodžiui reikalinga saulė, nes tik nuo jos krintantis šešėlis parodo, kuri valanda atėjo.

Bent vieną laikrodį savo namuose turi visi žmonės. Sunku būtų be jų išsiversti – rytais atsikeliamo išgirde žadintuvo garsą, pagal laikrodį skaičiuojame, kiek laiko turi virti kiaušinis, o Naujųjų metų naktį fejerverkų stebėti skubame taip pat pažvelgę į laikrodį. Laikrodžiai skaičiuoja sekundes, minutes, valandas, o kai kurie net dienas, mėnesius ir metus. Laikrodžio rodyklės padeda mums nevėluoti ir suspėti laiku į traukinį.

Vis dėlto visi žinome, kaip gera yra pailsėti ir pamiršti visus pasaulio laikrodžius. Juk kartais labai sveika neskaičiuoti laiko.

-už-

Klausimai:

1. Ar turite savo laikrodį? Ar prisimenate, kaip jį įsigijote?
2. Kokius Šiaulių miesto laikrodžius žinote? Ar buvote prie jų nuėję?
3. Kokie laikrodžiai yra patys seniausi pasaulyje?

Šatrijos kalno prisiminimai

„Kalnai keltuoti, pakalnės nuplikę“, – poemoje „Anykščių šilelis“ Lietuvos gamtovaizdžiu grožisi poetas Antanas Baranauskas. Nors Lietuva nėra kalnų kraštas, bet ir čia yra aukštų kalvų, kurias iš pagarbos lietuviai vadina kalnais. Visų aukščiausias Lietuvoje yra Aukštojo kalnas. Jis yra netoli Vilniaus, Medininkų aukštumoje. Tačiau bene labiausiai apipinti legendomis, eilėraščiais yra Žemaitijoje esantys Medvėgalio, Šatrijos, Girgždūtės kalnai.

Man brangiausias Lietuvos kalnas – Šatrija. Nuo jo matyti kiti didesni Lietuvos kalnai – Medvėgalis, Girgždūtė, Moteraitis, Sprūdė. Giedrą dieną galima išvysti net Telšių katedros bokštus! Šį kalną tyrinėjo archeologai ir čia rado gintaro ir stiklo papuošalų, akmeninių kirvukų, ypatingų akmenų, ugniaviečių, puodų šukių... Manoma, kad XIV a. ant kalno stovėjusi medinė pilis.

Šatrijos kalnas yra apipintas legendomis. Pasakojama, kad ant Šatrijos kalno rinkdavosi visos Žemaitijos raganos. Seniai seniai jos apipylė čia stovėjusią bažnyčią žemėmis, taip ir atsiradęs šis piliakalnis. Ilgainiui bažnyčia ėmė pūti, todėl įdubo kalno viršus.

Dar pasakojama, kad kažkada per Žemaitiją ėjęs milžinas. Jis turėjo prisipylęs pilnas kišenes žemių. Pavargo, prigulė pamiegoti. Tuoj sulėkė pelės ir pragaužė milžino drabužio kišenes – mat labai norėjo kišenėse rasti skanumynų. Staiga prabudo milžinas ir kad sušuks: „Ak jūs nedorėlės, kaip duosiu su šatra!“. Išsigandusios pelės bėginti išsilakstė. Nuo to laiko žmonės kalną vadina Šatrija.

Ant Šatrijos kalno būtinai užkopiū kiekvieną vasarą. Anksčiau atvykdavau su draugais, o dabar jau daug metų čia apsilankau su savo šeima. Man tas kalnas labai brangus todėl, kad jis primena jaunystės laikus. Pamenu, kai dar buvau studentė, čia buvau atvykusi į tautosakos ekspediciją. Su draugais studentais ir dėstytoju vaikščiodavome po Luokės apylinkes ir rinkome tautosaką – patarles, priežodžius, liaudies dainas, anekdotus ir kita. Man ir mano draugei Jolantai tautosaką rinkti teko kaip tik tuose kaimuose, kurie supa Šatrijos kalną.

Labiausiai prisimenu mūsų kasdieninius pietus Šatrijos kalno viršūnėje. Luokėje, kurios mokykloje anuomet buvome apsistoję, valgyklos nebuvo. Tad valgydavome iš savo krepšelio – tai, ką buvome įsidėję iš namų. Duona, lašiniai, kietai virti kiaušiniai, agurkas, svogūno galvelė, saldainis „Kregždutė“... Bet kaip visa tai būdavo skanu! Sėdi sau kalno viršūnėje ir dairaisi į neužmatomus tolius. Visą mėnesį tęsėsi mūsų tautosakos ekspedicija.

Po mėnesio nuo Šatrijos kalno į aplinkinius kaimus jau dairėmės puikiai žinodamos, kas kurioje sodyboje gyvena. Anava ten – iškalbiojo teisybės ieškotojo Butkaus sodyba, o ten gyvena visada juodai kaip varna besirengianti senutė, o dar kitur – miela šeimyna, kuri neseniai pardavė karvę. Mieli žemaičiai mus, studentes, būsimas lietuvių kalbos mokytojas, pavaišindavo šviežiomis braškėmis, pieniška sriuba (kokia buvo puiki vakarienė mums, sėdėjusioms tik, kaip sakoma, „ant sauso davinio“), šviežiu medumi. Vėjelis gaivino, žydėjo gėlės, kvepėjo žolynai. O jau kmynų aromatas!

Prabėgo daug metų, bet šią nuostabią Šatrijos kalno vasarą iki šiol prisimenu su jauduliu ir meile. Juk kiekvienas turime savo mylimą Lietuvos kampelį, į kurį visada norisi grįžti.

-džm-

Klausimai:

1. Ant kokių aukščiausių Lietuvos kalnų jums yra tekę užlipti?
2. O gal anksčiau esate keliavę užsienyje ir aplankę Alpių, Kaukazo, Karpatų ar kitus kalnus? Pasidalykite savo prisiminimais.
3. Gal žinote kokią legendą apie Šatrijos ar kitą kalną?

Senoji Kauno istorija

Kaunas – pagal dydį antras Lietuvos miestas. Jis įsikūręs beveik Lietuvos viduryje, Nemuno ir Neries santakoje. Čia gyvena arti 300 tūkstančių gyventojų. Manoma, kad miesto pavadinimas kilęs iš asmenvardžio *Kaunas*. Tai galėjęs būti pilies valdovas.

Kauno vardą aiškina ir sena legenda apie Palemoną. Čia Kauno vardas kildinamas iš Palemono vidurinio sūnaus Kūno (Kauno) vardo. Pasakojama, kad šis įkūręs miestą ir jį pavadinęs savo vardu. Istorikas Teodoras Narbutas XIX a. yra užrašęs, o gal ir sukūręs legendą apie lietuvių garbintą dievaitį Kaunį, primenantį graikų Apoloną. Didžiulė Kaunio statula kažkada stovėjusi Nemuno pakrantėje ties dabartiniu Kauno senamiesčiu. Kaunį savo globėju laikę sielininkai, todėl audros metu šiam dievaičiui degindavę auką: augalų ūglių, šaknų, porą avinų.¹³

Kauno istorija sena ir turtinga. Manoma, kad gyvenvietė Neries ir Nemuno santakoje buvo įkurta vėliausiai X amžiuje, o XIV amžiuje čia buvo pastatyta mūrinė pilis. Miestas buvo prekybos kelių sankirtoje ir turėjo upių uostą, dėl to sparčiai vystėsi prekyba ir amatai. XV a. pradžioje Kaune savo verslą vystė vokiečių pirkliai. XVII a. viduryje ir vėliau Kauną siaubė karai, epidemijos, gaisrai. Padalijus Abiejų Tautų Respubliką, Kaunas tapo Rusijos imperijos dalimi. Per 1812 m. karą Napoleono kariuomenė ties Kaunu kėlėsi per Nemuną. Žymusis karvedys stebėjo kariuomenės perkėlimą nuo Jiesios piliakalnio, kurį vėliau ėmė vadinti Napoleono kalnu. Tolesnę Kauno plėtrą sustabdė Pirmasis pasaulinis karas. Nuo 1915 m. pabaigos iki 1919 m. Kaune šėimininkavo kaizerinės Vokietijos okupantai.

Šlovingas Kauno laikotarpis prasideda 1918 m. gruodžio 31 d., kai Kaune įsikūrė Lietuvos vyriausybė, o vėliau ir kitos valdžios institucijos. Kaunas tapo laikinąja Lietuvos sostine.

Miestas ėmė sparčiai plėstis, iš įvairių Lietuvos vietų čia atsikėlė daug gyventojų. Suklestėjo pramonė. Ypač svarbu pabrėžti, kad pradėta statyti daug naujų ir modernių namų. Norėta, kad sostinės vardas būtų pateisintas, kad Kaunas nebūtų niūrus provincijos miestas. Tad tarpukariu Kaune pastatyta daug reikšmingų statinių: tiltai per Nemuną ir Nerį, Lietuvos banko rūmai, Kauno prekybos, pramonės ir amatų rūmai ir kt. Ėmė veikti garsūs funikulierius.

Kaunas tapo kultūros, mokslo ir meno centru. 1922 m. buvo įsteigtas Lietuvos universitetas. Vėliau, 1930-aisiais, jis buvo pavadintas Vytauto Didžiojo universitetu. Įsteigta Konservatorija, Veterinarijos akademija, Dramos ir Operos teatrai, Karo muziejus. Įdomu tai, kad tarpukariu Kaune ėjo daugiau kaip 100 periodinių leidinių. 1939 m. pastatytoje Sporto halėje Lietuvos vyrų krepšinio komanda antrą kartą laimėjo Europos čempionų titulą.

Nusikeltume mintimis į tarpukario Kauno Laisvės alėją ir pasivaikščiokime tarp gražių medžių, pastatų ir žmonių. Viskas čia alsuoja laisve, laikinosios sostinės žavesiu.

-džm-

Klausimai:

1. Ar esate buvęs Kaune? Gal ten turite giminių? Ar esate vaikščioję Laisvės alėja?
2. Kokius žinote žymius pastatus Kaune?
3. Kodėl Kaunas dažnai pavadinamas laikinąja sostine?

Kuršių nerija

Kuršių nerija yra ypatingas Lietuvos kampelis. Turiu draugų, kurie kiekvieną vasarą pailsėti žūtbut vyksta į šią nepakartojamą vietą. Kas juos ten taip vilioja?

Mano draugas Valdas sako, kad jam labai patinka Kuršių nerija, nes čia mažiau poilsiautojų, nuostabi gamta. Juk nerija – tai neplatus smėlio ruožas, įsiterpęs tarp Baltijos jūros ir Kuršių marių. Į ją patenki iš Klaipėdos persikėlęs keltu. Tada vaizdingu keliu važiuoji pro Juodkrantę, Pervalką, Preilą iki pat Nidos.

Žmonės čia nuo seno gyveno tarp vandenų ir smėlynų. Kuršių nerijos istorija mena ir užpustytus kaimus... Vienas tokių – Karvaičių kaimas, iš kurio kilęs garsus tautosakos žinovas Liudvikas Rėza. Dabar užpustyto kaimo vietoje, tarp vėliau pasodintų pušų, stovi dailus stogastulpis.

Nida – didžiausia Kuršių nerijos gyvenvietė. Ji įsikūrusi netoli Auksinių kopų. Čia pat ir marios, kitoje pusėje už miško – Baltijos jūra. Jei įlipsi į Nidos švyturį, pamatysi ir jūrą, ir marias. Kaip gražu!

Ypač malonu vaikščioti pamariu vakare, kai nutyla vėjas. Tada gali gėrėtis lygiu marių paviršiumi ir išpuoselėta Nidos krantine. Praeini žvejų namelius mėlynomis langinėmis, jaukias kavines, palinkusius svyrusiuosius gluosnius. Labai gražūs Nidos gėlynai. Nuo seno čia auginama daug rožių. Prie marių kranto, nendrynuose, gyvena gulbės. Visi grožisi pilkais gulbių jaunikliais ir budriais jų tėvais. Ne taip seniai Nidos krantinėje pastatyta garsaus lietuvių dainininko Vytauto Kernagio skulptūra. Šalia tyliai skamba jo dainos. Visi prisimena garsųjį Vytauto Kernagio posakį: „Benai, plaukiam į Nidą!“. Tai jo personažui Benui skirta frazė lietuviškame filme „Maža išpažintis“.

Nidoje akį traukia dvi bažnyčios – viena sena, liuteronų, statyta dar XIX amžiuje, kita – nauja, katalikų. Abi jos gražiai dera su kitais miestelio statiniais.

Nida gali pasigirti ir įspūdingu muziejumi – Tomo Mano namu, stovinčiu ant kalno su pro langus atsiveriančiu vaizdu į marias. Tomas Manas – vokiečių literatūros klasikas, Nobelio premijos laureatas, parašęs garsius romanus „Budenbrokai“, „Užburtas kalnas“ ir kitus. Nenuostabu, kad Kuršių nerijos grožis įkvėpė vokiečių rašytoją...

Tačiau mano draugas Valdas Nidoje labiausiai mėgsta aukščiausią Parnidžio kopą ir nuo jos atsiveriantį vaizdą į nesibaigiančius smėlynus. Ten žmogaus dvasia skrieja kaip paukštis, pakyla virš gyvenimo kasdienybės. Įspūdinga ten ir saulei šviečiant, ir pakilus audrai.

O mano draugė Elena labiausiai mėgsta poilsiauti Juodkrantėje. Dienas ji su šeima leidžia prie jūros, o vakare vaikščioja Juodkrantės marių pakrante. Ji visa išpuoselėta garsių menininkų skulptūromis. Ir aš ten su

šeima ne kartą vaikščiojau. Mėgstame tame pamario skulptūrų take žaisti tokį žaidimą: pirmiausia bandome atspėti, kaip pavadinta skulptūra, o tik po to perskaitome jos pavadinimą. Laimi tas, kas pavadinimą atspėja arba būna arčiausiai tiesos. Šiuolaikinis menas kalba užkoduotai, ne visada iš karto atspėsi meno kūrinio mintį.

Nidoje ir Juodkrantėje poilsiautojai mėgsta važinėti dviračiais. Kviečia puikiai įrengti pamario takai, žavingi vaizdai ir gaivus, sveikas oras.

Žinoma, kur bebūtum Kuršių nerijoje – būtina paragauti jūros ir marių gėrybių. Vietiniai žvejai siūlo rūkytų žuvų, o jų karalius – skanusis ungurys. Ar esate ragavę ką nors skanesnio?

Valdas ir Elena pasakoja, kad jų šeimos, grįždamos po atostogų namo, visada dar užsuka į Jūrų muziejų Smiltynėje. Ypač ten patinka vaikams. Jie krykštauja stebėdami delfinų pasirodymą, pamato įvairiausių žuvų, kriauklių, net akys raibsta.

Atsisveikina poilsiautojai su Kuršių nerija iki kitos vasaros, kitų atostogų. Viso labo, gražuole Nida, puikioji Juodkrante! Pasimatysim lygiai po metų.

-džm-

Klausimai:

1. Ar esate lankęsi Kuršių nerijoje? Kokia jos vieta jums yra labiausiai įsiminusi?
2. Koks poilsis prie jūros, marių jums labiau patinka – aktyvus ar pasyvus? Kodėl?
3. Ką įsivaizduojate išgirdę žodžius *vanduo*, *smėlis*, *pušynas*?

Trakų pilis

Už maždaug 30 kilometrų nuo Vilniaus galima aplankyti nedidelį miestelį, vardu Trakai. Trakų miestas visoje Lietuvoje ir Europoje garsėja žymia Trakų pilimi. Pilis buvo pastatyta labai seniai, prieš daugiau nei 600 metų, XIV amžiuje. Tuo metu Lietuvą valdė didingi kunigaikščiai. Trakų pilį pradėjo statyti kunigaikštis Kęstutis, o vėliau darbą baigė jo sūnus Vytautas. Yra išlikęs pasakojimas, kad kunigaikštį Kęstutį pilį statyti Trakuose prikaltėjo jo žmona, kuri labai ilgėjosi vandens... Todėl ši pilis pastatyta Galvės ežero viduryje, nedidelėje saloje, ir iš visų pusių yra apsupta vandens. Tai vienintelė tokia saloje pastatyta pilis visoje Rytų Europoje.

1409 metais kunigaikštis Vytautas nusprendė perkelti Lietuvos sostinę į Trakus. Taip Trakų pilis tapo svarbiausia to meto pilimi visoje valstybėje. Čia reikėjo saugoti Lietuvos Metriką – svarbiausius Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės dokumentus – ir valstybės pinigus. Trakų pilis buvo labai daili, sumūryta iš raudonų plytų, truputį niūri, bet didinga. Ji buvo ne tik graži, bet ir saugi – gynybiškai įtvirtinta ir apsupta vandens. Visame pasaulyje ši pilis iki šiol laikoma tikru gynybinės architektūros šedevru.

Daug kunigaikščių praleido savo dienas Trakų pilyje. Čia įvyko daug šventinių iškilių, daug Lietuvos Didžiąjai Kunigaikštystei svarbių susitikimų, derybų ar susitarimų.

Deja, Trakų piliai per savo gyvavimo laikotarpį teko patirti ir negandų – XVII amžiuje, per Maskvos karą, pilis buvo smarkiai apgriauta ir ilgai stovėjo nesutvarkyta.

1951 metais pilį buvo pradėta atstatyti, griuvėsiai po truputį atgavo senąsias formas. Šiandien Trakų pilį galite aplankyti ir išvysti tokią, kokia džiaugėsi senieji Lietuvos kunigaikščiai. Per Galvės ežerą iki pilies veda platus pėsčiųjų tiltas. Pilyje veikia istorinis ir archeologinis muziejus. Iš išorės pilis atrodo kiek kukli, o įėjus į vidinį kiemą atsiveria visu grožiu. Dailūs, aukšti Trakų pilies kūgio formos bokšteliai ir paslaptiniai langai, didingos menės, puošnūs skliautai. Pasivaikščioti galima ne tik po pilies menes ir kambarius, bet ir po vėsius, prieblandoje skendinčius rūsius ir pusrūsius. Pilyje pilna senovinių eksponatų – ginklų, karžygių kostiumų, šarvų, papuošalų, žemėlapių, paveikslų, pypkių, indų, kitokių įdomybių.

Kiekvienais metais rugpjūčio mėnesį pilyje vyksta smagi šventė – „Senųjų amatų dienos“. Šios šventės dalyviai gali susipažinti su viduramžių laikų gyvenimu, išbandyti įvairius senovinius amatus – knygrišystę, kalvystę, medžio drožybą, senovinę žvejybos įrankių gamybą. Taip pat išgirsti senovinę viduramžių muziką, paragauti originalių Trakų krašto skanėstų – slėgto sūrio, šviežio sviesto, trakietiškos kiaušininės ar blynų.

Vasarą Galvės ežere plaukioja daug laivelių, žvejoja žvejai, o pėsčiųjų tiltu vienas po kito plūsta pilį norintys aplankyti žmonės. Žiemą ežeras užšąla ir kviečia pasivaikščioti, pasidžiaugti skaidriu ledu.

O Trakų pilis visais metų laikais per amžius stovi tyli ir garbinga – tokia, kokią ją kažkada minėjo ir mūsų poetas Maironis.

-uš-

Klausimai:

1. Kurie kunigaikščiai pastatė Trakų pilį?
2. Kas vyksta per Senųjų amatų šventę Trakuose?
3. Ar esate lankęsi kokioje nors pilyje? Papasakokite savo įspūdžius.

Vilnius

Vilnius – Lietuvos sostinė. Tai pats didžiausias mūsų šalies miestas. Apie Vilniaus atsiradimą pasakoja garsi legenda. Ji teigia, kad Lietuvos didysis kunigaikštis Gediminas susapnavo sapną, kuriame geležinis vilkas staugė ant aukšto kalno. Krivių krivaitis Lizdeika paaiškino kunigaikščiui tą sapną – čia turi stovėti miestas. Taip buvo supiltas piliakalnis, pastatyta pilis ir pradėtas kurti Vilnius.

Vilnius yra senas miestas. Pirmą kartą istorijoje jis paminėtas dar 1323 metais, kunigaikščio Gedimino laiškuose. Vilniaus senamiesčio aplankyti atvažiuoja žmonės iš viso pasaulio. Atvykėliai vaikšto ir grožisi nuostabia raudonplyte Onos bažnyčia, didinga Vilniaus švento vyskupo Stanislovo ir švento Vladislovo arkikatedra bazilika. Taip pat ant kalno stūkšančia Gedimino pilimi, iškilminga Vilniaus rotušė, šviesiais Aušros vartais, puikiu Vilniaus universitetu ir Šventų Jonų bažnyčia. Žmonės vaikšto akmens grindiniu grįsta Pilies gatve, kurioje galima nusipirkti skanėstų. Gražus ir Gedimino prospektas, kuriuo galima nukeliauti iki Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos. Bibliotekos pastatas didelis, tvirtas, jį puošia milžiniškos kolonos.

Visai netoli bibliotekos teka Neris. Jos pakrante smagu pasivaikščioti visais metų laikais. Neris yra antroji pagal ilgį Lietuvos upė, už ją ilgesnis tik Nemunas. Vilniuje teka ne viena upė. Antroji – Vilnelė. Šiuo metu Vilniuje galime suskaičiuoti net 14 tiltų. Vienas seniausių ir svarbiausių Vilniaus tiltų – Žaliasis. Jį iš tolo galima atpažinti dėl ryškių, dailių žalių turėklų.

Visoje Lietuvoje garsėja Vilniaus Kalvarijų turgus. Šis turgus pirmą kartą paminėtas 1903 metais. Tarpukario metais Kalvarijų turgus buvo svarbiausia Vilniaus prekyvietė. Pasakojama, kad darbo dienomis šis turgus veikdavo nuo 4 valandos ryto iki 21 valandos vakaro. Žmonės čia galėjo nusipirkti ko tik jų širdis geidė – maisto produktų, įvairių daiktų, rakandų, net arklių! Kalvarijų turgus gyvuoja iki šiol. Šiandien jis mažesnis ir arklių čia jau nebeusipirksi...

Visai netoli Kalvarijų turgaus ir Žaliojo tilto stovi Nacionalinis operos ir baleto teatras. Kaip nuostabiai jis atrodo sutemus, kai per stiklines vitrinas galima išvysti užsižiebusius įspūdingus stiklinius sietynus! Žmonės čia renkasi vakare, pasipuošę, prisikvėpinę, nusiteikę žiūrėti baleto spektaklį arba klausyti operos...

Vilnių daug kas vadina žaliuoju miestu, nes jame netrūksta žalumos, medžių, gamtos. Vasarą vilniečiai važiuoja pailsėti prie daugybės netoli esančių ežerų. Itin populiarius Žalieji ežerai. Šio telkinio pavadinimas toks ne be reikalo – kartais atrodo, kad Žaliųjų ežerų vanduo iš tiesų ryškiai žalias...

O vasaros pabaigoje į Vilnių pradeda plūsti jaunimas iš visos Lietuvos – tai studentai. Jie grįžta mokytis į universitetus. Gatvėmis rieda jaunimo pilni autobusai, troleibusai. Vilnius visuomet gyvas ir įdomus, todėl jį visada norisi grįžti.

-uš-

Klausimai:

1. Kurioje Lietuvos vietoje stovi Gedimino pilis?
2. Ar esate lankęsi Vilniaus Kalvarijų turguje? O kokiame kitame turguje?
3. Kuri upė teka per Vilnių – Neris ar Nemunas?

Aukštaitija

Aukštaitija – pats didžiausias Lietuvos etnokultūrinis regionas. Aukštaitijos centrais tradiciškai laikomi Panevėžio arba Utenos miestai.

Aukštaitija apima visą šiaurės rytų Lietuvą ir paprastai yra skirstoma į Rytų ir Vakarų Aukštaitiją. Turbūt patys vaizdingiausi, turtingiausi Aukštaitijos rajonai – Zarasų, Ignalinos, Utenos, Molėtų ir Anykščių. Čia telkšo labai daug ežerų, žaliuoja kalvos, stūkso tankūs miškai.

Zarasų miestas apsuptas septynių ežerų, kalvų ir miškų, todėl kartais vadinamas Lietuvos Šveicarija. Visame Zarasų rajone telkšo daugiau nei 300 ežerų. Čia galima pamatyti ir vienus didžiausių Lietuvos ežerų – Drūkšių, Luodžio, Sartų. Zarasų rajone auga seniausias Lietuvos medis – Stelmužės ąžuolas. Čia graži ne tik gamta, yra ką pamatyti ir kultūros mylėtojams. Dusetų dailės galerijoje eksponuojami žymiojo dailininko Šarūno Saukos paveiksai.

Visai netoli nuo Zarasų įsikūrusi Ignalina. Į Ignalinos rajoną žmonės atvažiuoja aplankyti garsiojo Labanoro regioninio parko, taip pat Aukštaitijos nacionalinio parko. Ignalinoje keliautojus vilioja ir Ginučių piliakalnis, kurio viršukalnėje kadaise stovėjo gynybinė pilis. Pačiame Ignalinos miestelyje laukia įvairios pramogos – galima paslidinėti, pasimaudyti, apsilankyti Bitininkystės muziejuje, apžiūrėti išlikusių autentiškų vandens malūnų, gatvinių kaimelių.

Utenoje galima aplankyti vienintelį Lietuvoje Keramikos muziejų, pamatyti didžiulius Moko ir Mokiuko akmenis, dalyvauti ekskursijoje Utenos aludarystės centre.

Molėtų rajone visus vilioja vienintelis Europoje Lietuvos etnokosmologijos muziejus. Šiame muziejuje pro teleskopą galima pažvelgti į žvaigždes, į Mėnulį ir į kitus dangaus kūnus. Taip pat iš arti išvysti į Žemę nukritusio meteorito gabalėlį.

Anykščių gamtos grožį jau kadaise aprašė poetas Antanas Baranuskas savo kūrinyje „Anykščių šilelis“. Anykščiuose galima pasivažinėti unikaliu senoviniu traukinuku „siauruku“. Čia pamatysite ir didžiausią, legendomis apipintą Lietuvos akmenį – Puntuką.

Aukštaičiai laikomi atvirais, draugiškais, dainingais žmonėmis. Senesniais laikais, gyvendami dar gatviniuose kaimuose, aukštaičiai susiburdavo į gausų ratą kartu švęsti tradicinių švenčių. Ant šventinio stalo galėjai rasti raugintų blynų, miltinių virtinukų su mėlynėmis, varške ir lašinukais, kopūstais ir grybais. Labai

populiarūs Aukštaitijoje kakorai arba makorai. Tai pyragėliai iš virtų ir sutrintų bulvių, kuriuos reikia valgyti su padažu iš taukų, miltų, kruopų ir taip toliau. Aukštaitija garsėja ir kaip aludarių kraštas, todėl miežinio salyklinio alaus rasi dažname aukštaitiškame susibūrime.

Aukštaičių krašto žmonės šneka aukštaičių tarme, kuri skirstoma į tris patarmes – vakarų, pietų ir rytų. Būtent aukštaičių tarme šneka daugiausia žmonių Lietuvoje. Visame pasaulyje Aukštaitija garsėja ir savo daugiabalsėmis liaudies dainomis – sutartinėmis, kurios dėl savo išskirtinumo yra įtrauktos į UNESCO kultūros paveldo sąrašą.

Kartą apsilankęs Aukštaitijoje, būtinai norėsi čia sugrįžti.

-uš-

Klausimai:

1. Iš kurio etnokultūrinio Lietuvos regiono esate kilęs (-usi)? Ar šneka tarmiškai?
2. Ką verta aplankyti Aukštaitijoje?
3. Kokius aukštaitiškus patiekalus žinote?

Žemaitija

Lietuvą sudaro penki etnografiniai regionai – Aukštaitija, Žemaitija, Dzūkija, Suvalkija ir Mažoji Lietuva. Visi jie pasižymi skirtingais kultūriniais, istoriniais ypatumais, visi turi savo tarmes, tradicijas, visus verta aplankyti. Šiandien keliausime pasidairyti į Žemaitiją.

Žemaitijos herbe raudoname skyde pavaizduota ant užpakalinių kojų stovinti juoda meška su balta grandine ant kaklo. Istorikai nesutaria, kokia tiksli šio herbo reikšmė, tačiau galime teigti, kad žemaičiai tarsi kažkuo panašūs į meškas – tvirti, santūrūs, stipraus charakterio, užsispyrę ir ištikimi savo kraštui, savo žmonėms.

Žemaitijos sostinė – Telšiai. Kiti žymesni Žemaitijos miestai – Plungė, Varniai, Kražiai, Skuodas. Dėl Šiaulių nuolat ginčijamasi – žemaičių ar aukštaičių tai miestas? Paplitusi nuomonė, kad Šiauliai stovi „ant rubežiaus“ ir yra pusiau žemaičių, pusiau aukštaičių. Tarp Telšių ir Šilalės plyti kalvotoji, gražioji Žemaitija, kurioje tyvuliuoja Lūksto, Germanto, Biržulio ežerai. Prie Plungės galima valtele pasiirstyti skaidriajame Platelių ežere. Žemaitijoje verta aplankyti ir aukštesniuosius Lietuvos kalnus (kalvas) – Šatrijos, Medvėgalio, Girgždūtės bei kitus.

Žemaitija istoriniuose šaltiniuose pirmą kartą paminėta labai seniai – 1219 metais. Iš visų penkių etnografinių Lietuvos regionų Žemaitija vienintelė kadaise sudarė atskirą administracinį vienetą – kitaip sakant, ji turėjo savotišką nepriklausomybę, savivaldą, gyvavo atskirai nuo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės. Labai svarbus žemaičiams Saulės mūšis, kuriame žemaičių kariai nugalėjo kalavijuočių ordiną. Su pagarba prisimenamas ir Durbės mūšis – jo metu jungtinė Žemaitijos genčių kariuomenė sutriuškino Livonijos, Prūsijos, Danijos ir Švedijos kariuomenę. Žemaičiai garsėjo kaip nuožmūs, galingi kariai, garsas apie juos sklido toli, baugino priešų kariaunas. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikotarpiu žemaičiai visuomet buvo truputį „atsiskyrę“, turintys savo balsą. Net apsikrikštijo jie gerokai vėliau nei visa likusi Lietuvos kunigaikštystė.

Labai graži ir savita yra žemaičių tarmė. Pagal tai, kaip taria žodį „duona“, žemaičiai skirstomi į dounininkus, dūnininkus ir donininkus. Dounininkai prašys paduoti „dounos“, dūnininkai – „dūnos“, o donininkai – „donos“. Žemaičiai savo tarme labai didžiuojasi, tad nuvykę į Žemaitijos kraštą kaipmat išgirsite, kur atsidūrėte.

Ko galima paragauti lankantis Žemaitijoje? Tradiciniai šio krašto patiekalai – kastynys su karštomis bulvėmis, cibulynė (arba rasalynė – šaltsriubė su silke ir svogūnais), kanapių taboka su bulvėmis, rūkytas avienos kumpis, naminė ajerų duona, duoninė gira, raugintų kopūstų sriuba su karka, plokštainis su kiaulės kojomis, varškės sūris su kmynais, jaučio liežuvis su bruknėmis... Visi patiekalai vienas už kitą skanesni, kvapnesni. Tikras žemaitiškas maistas – riebus, sotus, ūkiškas. O kokia gardi šilta šviežia naminė gilių kava...

Nors Žemaitijos žmonės ne tokie dainingi kaip dzūkai, būtent Žemaitijoje per šermenis, metines bei atlaidus giedami garsieji Kalvarijos kalnai. Juos kartais galima išgirsti giedant dar ir šiomis dienomis.

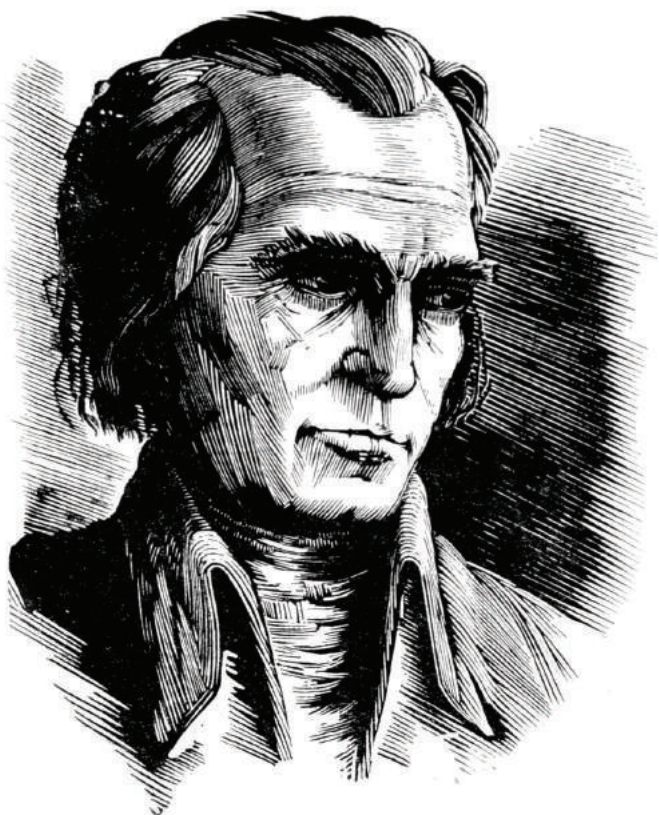
O vienas žymiausių visų laikų žemaičių – rūstusis vyskupas, blaivininkas, tautos sergėtojas, rašytojas Motiejus Valančius. Tai jis sukūrė ir aprašė garsiuosius literatūros personažus – Mikę Melagėlį, Palangos Južę, Guvų Vencę ir kitus.

Tokia turtinga ir spalvota toji Žemaitija. Tiesiog būtina ją aplankyti ir pažinti.

-uš-

Klausimai:

1. Kuriuos Žemaitijos miestus žinote? Ar esate kuriame nors buvę?
2. Kurie patiekalai yra tradiciniai žemaitiški?
3. Ar pažįstate žemaičių? Kokio jie yra būdo?

Įžymūs žmonės

Kristijonas Donelaitis

Kristijonas Donelaitis – lietuvių grožinės literatūros pradininkas. Jis parašė eiliuotą poemą „Metai“. Poema eiliuota kalba pasakoja apie XVIII a. lietuvininkų Vyžlaukio kaimą ir ten gyvenusius valstiečius, kuriuos Donelaitis vadino būrais. Kūrinyje vaizduojami keturi metų laikai, pagal juos pavadintos keturios „Metų“ dalys: „Pavasario linksmybės“, „Vasaros darbai“, „Rudenio gėrybės“, „Žiemos rūpesčiai“. Anksčiau valstiečių gyvenimas buvo labai priklausomas nuo metų laikų ciklo, nuo oro: tai nulemdavo darbus, būsimą derlių, gyvenimo kasdienybę, buitį. Neretai pasakoma, kad K. Donelaičio „Metai“ – tai XVIII a. Rytų Prūsijoje gyvenusių lietuvininkų enciklopedija.

O ką žinome apie mūsų garsųjį rašytoją Kristijoną Donelaitį, jo biografiją? Jis gimė 1714 metais valstiečių šeimoje Lazdynėlių kaime. Vėliau įstojo mokytis į Karaliaučiaus universiteto Knypuvos katedros mokyklą. Čia jis studijavo teologiją, ruošėsi tapti kunigu. Universitete lankė lietuvių kalbos seminarą. Baigęs studijas buvo paskirtas dirbti Stalupėnų mokyklos mokytoju ir choro vedėju, netrukus tapo šios mokyklos vadovu. Vėliau buvo įšventintas į kunigus ir paskirtas dirbti Tolminkiemyje. Jis čia klebonu išbuvo visą savo gyvenimą. Gyveno labai sėsliai. Kristijonas Donelaitis ne tik laikė mišias, krikštijo, tuokė ir laidojo parapijiečius, bet ir daug dėmesio skyrė ūkinei parapijos priežiūrai. Pastatydino mokyklą, klebonų našlių namą, perstatė kleboniją, o svarbiausia – išgrąžino ir atnaujino bažnyčią.

Laisvalaikiu Donelaitis rašė eilėraščius lietuvių ir vokiečių kalbomis, kūrė muziką. Įdomu tai, kad jis labai mėgo sodininkauti: kleboniją supo gražus sodas, kurį prižiūrėjo pats klebonas. Kitas pomėgis irgi labai įdomus, netgi, galima sakyti, retas. Jis dirbo barometrus, muzikos instrumentus, optinius prietaisus. Tai reikalavo specialių žinių, kantrybės, tikslumo. Šito Donelaičiui nestigo.

Literatūrinė kūryba irgi buvo laisvalaikio užsiėmimas, viso gyvenimo aistra. Spėjama, kad ankstyvuojau laikotarpiu jis rašė trumpesnius kūrinius – pasakėčias. Išliko šešios: „Lapės ir gandro čėsnis“, „Rudikis jomarkininkas“, „Šuo Didgalvis“, „Pasaka apie šūdvalį“, „Vilkas provininkas“, „Aužuols gyrypelnys“. Dažniausi jo pasakėčių veikėjai yra gyvūnai – lapė, gandrai, šuo, vilkas. Pasakėčių siužetus Donelaitis skolinosi iš antikos kūrėjo Ezopo.

Pasakėčiomis ir garsiausiu savo kūriniu „Metai“ Donelaitis norėjo pamokyti žmones, kaip jiems doriai ir laimingai gyventi. Todėl jis kaip pavyzdžius vaizdavo teigiamus ir neigiamus veikėjus. Antai Krizas – doras, darbštus, o Slunkius – didelis tinginys, kuris vertas pajuokos. Donelaitis skaitytoją ragina pasimokyti iš gamtos. Gandrai rūpinasi savo šeima, tvarko po žiemos apirusį lizdą, lakštingala gražiai gieda ir visus savo giesme džiugina.

Labai gražiai Donelaitis aprašo pavasarį. Prisiminkime šias eilutes:

*Jau saulelė vėl atkopdama budino svietą
Ir žiemos šaltos trūsus pargraudama juokės...
Šalčių pramonės su ledais sugaišti pagavo,
Ir putodams sniegs visur į nieką pavirto.
Tuo laukus orai drungni gaivydami glostė
Ir žoleles visokias iš numirusių šaukė.
Krūmai su šilais visais išsibudino keltis,
O laukų kalnai su kloniais pametė skrandas.
Vislab, kas rudens bjaurybėj numirė verkdamas,
Vislab, kas ežere gyvendams peržiemavojo
Ar po savo keru per žiemą buvo miegojęs,
Vislab tuo pulkais išlindo vasarą sveikyt.*

Keturias „Metų“ dalis atrado Liudvikas Rėza. Jam turime būti dėkingi, kad šiandien galime skaityti šį puikų lietuvių literatūros kūrinį.

Lietuvoje yra pastatyta įspūdingų paminklų garsiajam lietuvių literatūros rašytojui pagerbti – Vilniuje, Klaipėdoje ir kitur... Mokyklose mokiniai, universitetuose studentai skaito, studijuoja Donelaičio kūrybą. Jo „Metai“ išversti į vokiečių, latvių, anglų, čekų, baltarusių, lenkų, rusų, vengrų, ispanų ir kitas kalbas.

O gal ir jūs mėgstate Kristijono Donelaičio poemą?

-džm-

Klausimai:

1. Ar esate girdėję apie K. Donelaičio poemą „Metai“?
2. Kokiu žodžiu K. Donelaitis vadino Vyžlaukio gyventojus?
3. Ką K. Donelaitis mėgo veikti laisvalaikiu?

Mikalojus Konstantinas Čiurlionis

1875 metais gražiam Dzūkijos miestelyje, Varėnoje, gimė Mikalojus Konstantinas Čiurlionis. Šis žmogus yra laikomas vienu žymiausių Lietuvos menininkų. Čiurlionis buvo kompozitorius, dailininkas, literatas. Jo gyvenimo istorija neilga – mirė būdamas jaunas, sulaukęs tik 36 metų – tačiau spalvinga.

Mikalojus Konstantinas augo Druskininkuose, jo tėvas taip pat buvo menininkas – bažnyčioje grojo vargonais, vadovavo chorui. Čiurlionis nebuvo vienturtis vaikas, turėjo jaunesnių brolių, seserį. Mikalojus iš tėvo paveldėjo muzikinę gyslelę, dar vaikystėje išmoko skambinti fortepijonu, o vėliau Plungėje, grafo Oginskio dvaro orkestro mokykloje, mokėsi muzikos teorijos ir grojo fleita.

Vėliau Čiurlionis mokslus tęsė Lenkijoje, Varšuvos muzikos institute. Jis buvo labai gabus, kūrybingas, o užsidirbdavo vesdamas muzikos pamokas. Išvykus iš Lenkijos, Čiurlioniui teko pagyventi Vokietijoje, kur toliau mokėsi muzikos, studijavo kompozicijos mokslus. Jaunasis kompozitorius nuoširdžiai domėjosi kultūriniu gyvenimu, mėgo lankytis operose, vaikščiodavo į muziejus, skaitydavo knygas. Čiurlionį žavėjo lietuvių liaudies dainos, kurių skambesį jis panaudojo ir savo kūriniuose.

Manoma, kad gyvendamas Vokietijoje, Leipcigo mieste, Čiurlionis susidomėjo daile. Grįžęs į Lenkiją, jis toliau mokėsi ne tik muzikos, bet ir dailės. Iš tiesų dailė taip užvaldė Čiurlionio širdį, kad 1907 metais jis baigė kompozitoriaus karjerą ir pasuko dailininko keliu.

Čiurlionis buvo menininkas, kuris ryžosi surengti Lietuvoje pirmąją lietuvių dailės parodą. Parodoje atidarymo kalbą pasakė Jonas Basanavičius, iškilmingai muzikavo choras „Kanklės“. Šiame renginyje dalyvavo 68 kaimo meistrai, 23 profesionalūs dailininkai ir architektai, tarp jų ir pats Čiurlionis, kurio paveikslai buvo eksponuojami pirmą kartą. Parodoje kabėjo 242 tapyti kūriniai ir architektūros projektai, skulptūros darbai bei 206 tautodailės dirbiniai. Parodą pamatyti buvo galima Vileišių rūmuose, Vilniuje.

Mikalojus Konstantinas Čiurlionis Vilniuje gyveno neilgai, vos kelerius metus, tačiau tą laiką nuoširdžiai rūpinosi lietuvių tautos atgimimu ir lietuviško meno puoselėjimu. Lietuvai ir visam pasauliui jis paliko didžiulį turtą – daugiau nei 400 muzikos kūrinių ir daugiau nei 300 dailės kūrinių. Taip pat liko jo literatūriniai kūriniai, fotografijos eksperimentai.

Plačiai žinomos Mikalojaus Konstantino sukurtos simfoninės poemos „Miškas“ ir „Jūra“. Labai daug muzikos kūrinių kompozitorius parašė fortepijonui. Kaip dailininkas, Čiurlionis mėgo kurti paveikslų ciklus. Kai kurie paveikslai ypač artimai susiję su muzika, pavadinti „Sonata I“ („Saulės sonata“), „Sonata II“ („Pavasario sonata“) ir taip toliau. Patys žymiausi Čiurlionio paveikslai – „Karalių pasaka“, „Tyla“, „Bičiulystė“, „Pasaulio sutvėrimas“.

Mikalojaus Konstantino Čiurlionio sukurta muzika ir jo tapyti paveikslai glaudžiai susiję, susipynę ir yra vertinami kaip muzikos ir tapybos sritis jungiantys meno kūriniai.

Šiandien žymiausio Lietuvos kompozitoriaus ir dailininko paveikslus galima pamatyti Mikalojaus Konstantino Čiurlionio dailės muziejuje Kaune.

-uš-

Klausimai:

1. Kas buvo Mikalojus Konstantinas Čiurlionis?
2. Ar mėgstate klausytis muzikos? Ar esate girdėję M. K. Čiurlionio kūrinių?
3. Ar turite mėgstamiausią dailininką? Ar esate matę M. K. Čiurlionio paveikslų? Kokius jausmus jie sukelia?

Virgilijus Noreika – garsus lietuvių dainininkas

Ar esate girdėję kompozitoriaus Algimanto Raudonikio dainą „Švelnumas“, atliekamą Virgilijaus Noreikos? Tai viena mėgstamiausių mano tėvo dainų. Jis pats mėgsta dainuoti, tačiau šios dainos tik klausosi. Sako, kad niekas gražiau už Virgilijų Noreiką tos dainos nepadainuos. Ir jis teisus. Nuostabią dainą, kupiną meilės, švelnumo ir gerumo, geriausiai atlieka mūsų operos žvaigždė Virgilijus Noreika.

Virgilijus Noreika gimė Šiauliuose 1935 m. rugsėjo 22 dieną. Iki dešimties metų gyveno Šiauliuose, Dvaro ir Vilniaus gatvių sankirtoje. Yra žinoma, kad jis, būdamas mažas vaikas, Šiaulių dramos teatre vaidino nykštuką. „Laimingoje aplinkoje su balsu gimiau ir laimingai man išėjo“¹⁴, – pasakojo apie savo vaikystę ir gyvenimą garsus dainininkas. Nuo 1945 m. jis su tėvais išsikėlė gyventi į Vilnių. Ten baigė gimnaziją, o vėliau muzikos mokslus. Solinio dainavimo mokėsi konservatorijoje garsiojo Kipro Petrausko klasėje.

O paskui prasidėjo svaiginanti muzikinė karjera! Jis tapo Lietuvos operos ir baleto teatro solistu. Pirmasis vaidmuo – P. Čaikovskio operoje „Eugenijus Oneginas“. Operinio dainavimo papildomai mokėsi bene garsiausiame pasaulyje Milano operos teatre „La Scala“. Ilgainiui Virgilijus Noreika tapo Lietuvos nacionalinio operos ir baleto teatro direktoriumi.

Briliantinis tenoras – taip kartais pavadinamas Virgilijaus Noreikos balsas. Dainininkas dainavo įvairiose pasaulio scenose: Maskvos Didžiajame teatre, Berlyno valstybės operoje, daugybės kitų šalių scenose. Jo klausėsi Stokholmo, Paryžiaus, Varšuvos, Rygos, Čikagos ir kitų miestų klasikinės muzikos gerbėjai.

Virgilijus Noreika sukūrė daugiau kaip 50 operos vaidmenų: Ž. Bizė operoje „Karmen“, Dž. Pučinio „Toskoje“, Dž. Verdžio „Otele“... Neretai jis pavadinamas ir lietuviškuoju Pavaročiu. Jam sekdavosi ne tik dainuoti, bet ir puikiai vaidinti. Paklaustas, iš kur visa tai, dainininkas atsako štai kaip: „Dievo dovana. Vaidinti visada buvo lengva, dainuoti – sunkiau.“¹⁵

Garsus solistas buvo laukiamas svečias Lietuvos miesteliuose, bažnyčiose. „Provencijoje dainuoti man nepaprastai malonu, nes mane labai gražiai sutinka. Daug kur žmonės atsistoja, kai įeinu į sceną. Po dainavimo – didžiuliai aplodismentai“¹⁶, – pasakojo menininkas.

Vienais metais rugsėjo mėnesį, per Šiaulių dienas, buvo surengtas nuostabus koncertas prie Talkšos ežero. Buvo jau sutemę, vėjuota, drėgna. Oras nelepino. Tūkstančiai žmonių stovėjo susiglaudę, palindę po skėčiais. Bet garbaus amžiaus sulaukęs Virgilijus Noreika išėjo ir uždainavo... Jis pranoko visus ten buvusius jaunesnius dainininkus. Jo dainavimas ir švelnus balsas labiau įsiminė nei gražiausi to vakaro fejerverkai.

¹⁴ Arvydas Jockus, V. Noreika: gimiau 20 metų per anksti, *Delfi.lt*. Prieiga internete: <https://www.delfi.lt/veidai/zmones/vnoreika-gimiau-20-metu-per-anksti.d?id=14987669> [žiūrėta 2020-11-13].

¹⁵ Ten pat.

¹⁶ Ten pat.

Patikdavo maestro ir jaunimas. Visiems įsiminė Virgilijaus Noreikos duetas su jaunosios kartos dainininku Luku. Kartu jie atliko dainą „Laikas“. Jos priedainio žodžiai yra tokie: „Laiko nesustabdysi ir neatsuksi atgal. Prieš laiką lygūs visi. Laikas visagalis.“

Laikas visagalis, bet menas, muzika, daina jį įveikia. Tokios nuomonės ir mano tėvas. Jis sako, kad daina „Švelnumas“, dainuojama Virgilijaus Noreikos, niekada nepasens.

-džm-

Klausimai:

1. Ar mėgstate klausytis muzikos? Kodėl?
2. Kokia opera ar koncertas jums yra palikęs didžiausią įspūdį?
3. Kokia jums yra pati gražiausia operos arija ar daina? Ar galite ją padainuoti?

Populiarioji Nelė Paltinienė

Mano kartos ir vyresni žmonės labai mėgsta dainininkę Nelę (Nelly) Paltinienę. Ypač didelė jos gerbėja yra mano mamos draugė Vandutė. Vandutė mėgsta lankytis koncertuose, teatre, parodose. Gyvena ji devynaukščiame name, stovinčiame priešais mūsų namą. Kai Vandutės svetainės langai ilgai negęsta, žinok, kad ji žiūri per televiziją koncertines programas. Nelės Paltinienės koncerto ji niekada nepraleidžia.

Vieną sykį mane pakvietė į svečius pusseserė Janina, mat į kolūkio šventę Kelmės rajone ketino atvykti „Kopų balsai“ ir Nelė Paltinienė. Turbūt nė nereikia sakyti, kad Vandutė vyko kartu su mumis. Koncertas buvo labai gražus. Scena stovėjo gražaus kaimo pušyno dauboje. Žiūrovai sėdėjo tiesiog ant žolės apaugusio pylimo.

Nelė Paltinienė į sceną įėjo kaip karalienė: liekna, aukšta, tamsiomis juodomis garbanomis. Pirmoje koncerto dalyje ji vilkėjo ilgą baltą su mėlynomis gėlėmis suknelę. Antrojoje dalyje ji demonstravo kitus įspūdingus sceninius drabužius: ilgą raudoną suknelę, puoštą aukso gėlėmis. Visi žiūrovai nenuleido akių. Pačios populiariausios dainos kilo į žvaigždėtą nakties dangų.

Publikai labiausiai patiko legendinė daina „Tu ateik į pasimatymą“, kurią ji dainavo duetu su Eugenijumi Ivanausku:

Tu ateik į pasimatymą,
Kai skliaute išblės žara.
Jau seniai, seniai supratome,
Jog dviejų kelių nėra.

Dviejų kelių
Nėra, nėra.
Bendram kely
Balta giedra.

Tu ateik į pasimatymą,
Kai skliaute išblės žara.
Jau seniai, seniai supratome,
Jog dviejų kelių nėra.

Žaliom lankom,
Žalia gatve
Žalia svaja
Atves tave.

Tu ateik į pasimatymą,
Kai skliaute išblės žara.
Jau seniai, seniai supratome,
Jog dviejų kelių nėra.

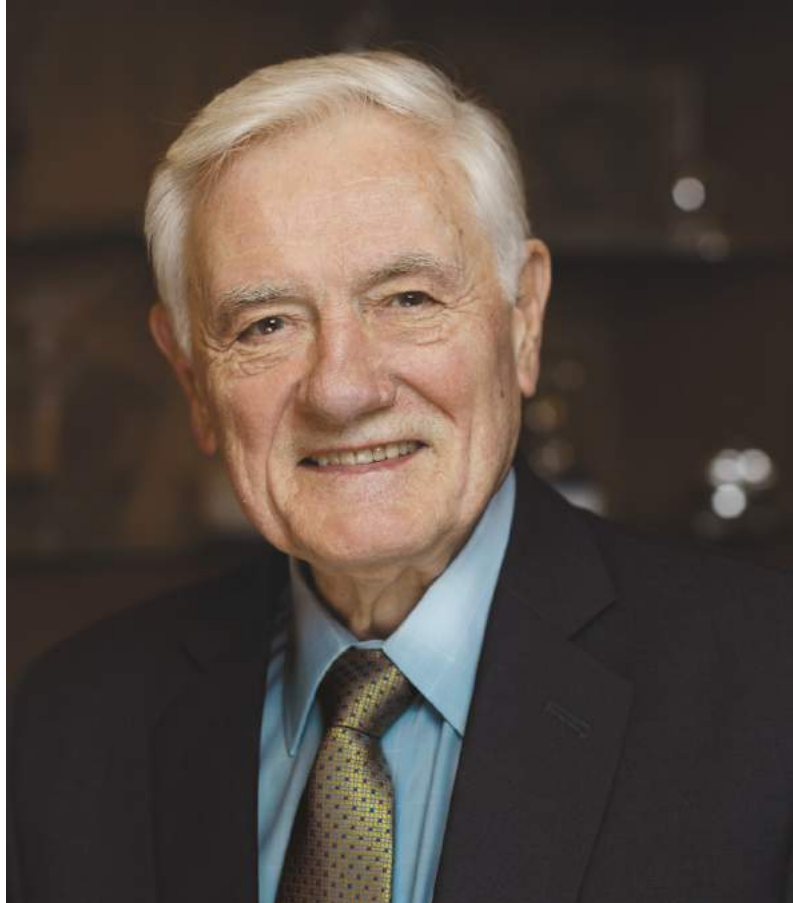
O ką mes žinome apie šią dainininkę? Jos tėvas lietuvis, o motina lenkė. Vaikystėje teko ir elgetauti: motina mirė anksti, teko kurį laiką gyventi pas pamotę, vėliau tėvas ją su seserimi pasiėmė iš vaikų namų. Lietuviškai kalbėti Nelė išmoko tik paauglystėje, po Antrojo pasaulinio karo. O dainuoti ji pradėjo tolimes 1951 metais. Iš pradžių ji dainavo dainas iš kino filmų, operečių. Viskas pasikeitė 1961 m., kai ji atėjo į Arvydo Paltino ansamblį, kuris vėliau pasivadino „Kopų balsais“. „Kopų balsuose“ susikūrė pirmasis Lietuvoje – Nelės Paltinienės ir Eugenijaus Ivanausko – estradinis vokalinis duetas. Tai pats ištikimiausias duetas. Vėliau N. Paltinienė su vyru išvyko gyventi į Vokietiją. Ji koncertuodavo išeivijos lietuviams JAV, Kanadoje ir kitur. Nuo 1989 m. ji vėl galėjo koncertuoti Lietuvoje. 2011 metų spalio mėnesį popiežius Benediktas XVI suteikė apaštalinį palaiminimą estrados dainininkei Nelei Paltinienei už tai, kad ji kiekvieną koncertą pradėdavo malda Švč. mergelei Marijai.

Nelė Paltinienė visada išliks nebaigiančiose skambėti dainose. Vandutės svetainėje garbingoje vietoje stovi Nelės Paltinienės nuotrauka, kurioje ji visada jauna ir besišypsanti savo gerbėjams.

-džm-

Klausimai:

1. Ar mėgstate estradinę muziką? Kuriuos dainininkus mėgstate labiausiai?
2. Ar lankydavotės estradinės muzikos koncertuose? O gal žiūrėdavote koncertus per televiziją?
3. Kuri Nelės Paltinienės daina jums labiausiai patinka?

Lietuvos prezidentas Valdas Adamkus

Buvusį Lietuvos prezidentą Valdą Adamkų Lietuvoje žino daugelis. Jis vadovavo Lietuvai dvi kadencijas – nuo 1998-ųjų iki 2003-ųjų ir nuo 2004-ųjų iki 2009-ųjų metų. Iš viso 10 metų. Per tą laiką šis prezidentas nuveikė daug svarbių, gerų darbų Lietuvos labui ir iki šiol yra mylimas bei vertinamas Lietuvos žmonių.

Valdas Adamkus gimė 1926 metais lapkričio 3 dieną Kaune. Jo tėvai buvo veiklūs, išsilavinę žmonės – tėvas dirbo karo aviacijos mokykloje, o motina Susisiekimo ministerijoje. Tėvas buvo ir Nepriklausomybės kovų savanoris, aktyvistas. Būsimasis prezidentas mokėsi Kauno „Aušros“ gimnazijoje, o jaunystės metais įsijungė į aktyvų pasipriešinimo judėjimą, su mokslo draugais leido pogrindinį laikraštį „Jaunime, budėk!“.

Dėl sunkios politinės situacijos Lietuvoje 1944 metais Valdas Adamkus kartu su savo tėvais išvyko į Vokietiją. Kurį laiką būsimasis prezidentas vis grįždavo į Lietuvą, dalyvavo Lietuvos savanorių Tėvynės apsaugos rinktinės veikloje, o galiausiai paliko Lietuvą ilgesniam laikui.

Vokietijoje Valdas Adamkus mokėsi Eichšteto lietuvių gimnazijoje, kurią baigė 1946 metais. Būtent toje gimnazijoje prezidentas sutiko savo brangiąją žmoną Almą Nutautaitę. Savo gražios ir laimingos meilės istoriją Valdas ir Alma Adamkai yra ne kartą pasakoję žurnalistams. Prezidento prisiminimuose jų pirmojo susitikimo diena labai ryški – jaunasis Valdas Almą išvydo lipančią laiptais. Akimirksniu pamilo jos mėlynas akis, šviesius plaukus ir drovią šypseną. Mergina buvo pasipuošusi savo pačios siūtu sijonu. Po šio susitikimo Valdas ir Alma bendravo šešerius metus, o 1951-aisiais susituokė.

1949 metais Valdas Adamkus ir jo mylimoji Alma išvyko gyventi į Ameriką. Įsikūrė Čikagos mieste. Ten jam teko dirbti įvairiose vietose. Iš pradžių dirbo automobilių dalių gamykloje, vėliau inžinerijos firmoje. 1960 metais būsimasis prezidentas baigė Ilinojaus technologijos institutą ir gavo statybų inžinieriaus diplomą.

Gyvendami Amerikoje, Valdas ir Alma Adamkai iš pradžių vertėsi sunkiai, Alma dirbo, o Valdas studijavo. Abu labai stengėsi, visuomet vienas kitą palaikė. Bėgant laikui, gyvenimas gerėjo, Valdui pavyko padaryti karjerą. Nuo 1971 metų jis buvo pakviestas dirbti į vieną Jungtinių Amerikos Valstijų aplinkos apsaugos instituciją. Ten užėmė aukštas pareigas. Dirbdamas tokį darbą, Valdas Adamkus turėjo galimybę lankytis Sovietų Sąjungoje, tad su džiaugsmu lankydavosi ir Lietuvoje. Lietuvai atgavus nepriklausomybę, čia atvykti teko dar dažniau.

Valdas Adamkus visuomet aktyviai dalyvavo išeivijos lietuvių visuomeninėje bei politinėje veikloje. Jis aktyviai pasisakė prieš Lietuvos okupaciją, stengėsi padėti savo šaliai rengdamas įvairias peticijas, protestus. Būsimasis prezidentas domėjosi ne tik politiniais reikalais bet jis buvo ir geras sportininkas, įvairių sporto renginių dalyvis, Pasaulio lietuvių sporto žaidynių komiteto narys. Vienu metu jam netgi priklausė 100 metrų bėgimo rekordas!

1998 metais Valdas Adamkus pirmą kartą dalyvavo Lietuvos prezidento rinkimuose ir juos laimėjo, balsų persvara nugalėjęs Artūrą Paulauską. 2004 metais Valdas Adamkus nugalėjo Kazimirą Prunskienę ir buvo antrą kartą išrinktas Lietuvos prezidentu.

Visus prezidentavimo metus pirmoji Lietuvos ponė Alma Adamkienė buvo šalia savo vyro ir aktyviai vykdė savo įsteigto labdaros fondo veiklą. Šio fondo surinktos lėšos skirtos padėti vaikams.

Valdas Adamkus vis dar išlieka vienu labiausiai vertinamų, labiausiai gerbiamų ir tautos numylėtų Lietuvos prezidentų.

-už-

Klausimai:

1. Kokius Lietuvos prezidentus galite išvardyti?
2. Kokia veikla savo gyvenime užsiėmė prezidentas Valdas Adamkus?
3. Kaip prezidentas jaunystėje susipažino su būsima žmona Alma Adamkiene?

Žavioji aktorė Vaiva Mainelytė

Lietuvoje aktorė Vaiva Mainelytė – tikra žvaigždė. Ji vaidina ir teatre, ir kine, ir televizijos serialuose. Išgarsėjo ji suvaidinusi Mortą filme „Tadas Blinda“. Morta buvo „svieto lygintojo“ Tado Blindos mylimoji, vėliau – žmona. Kitas filmas, dar labiau išgarsinęs aktorę – „Velnio nuotaka“, kuriame Vaiva Mainelytė sukūrė gražuolės Jurgos vaidmenį. Tai yra pirmas lietuviškas miuziklas. Sukurtas jis pagal Kazio Borutos knygą „Baltaragio malūnas“. Jurgos, malūnininko dukters, ir Girdvainio meilės istorija sujaudino žiūrovus. Prie filmo populiarumo labai prisidėjo ir nepamirštama Viačeslavo Ganelino muzika. Taip Vaiva Mainelytė tapo pageidaujama aktores įvairiuose kino ir teatro pastatymuose.

Vaiva Mainelytė gimė Rokiškio krašte (šiandien ji yra Rokiškio krašto garbės pilietė). Kaip ji pati pasakoja, pirmuosius 10 gyvenimo metų ji gyveno Rokiškyje, o vėliau – Trakuose. Konservatorijoje Vilniuje ji baigė aktoriaus meistriškumo kursą, įgijo aktoriaus specialybę. Kelerius metus dirbo Šiaulių dramos teatre, ilgus dešimtmečius – Valstybiniame akademiniam dramos teatre Vilniuje. Vėliau vaidino „Vaidilos“ teatre. Pastaruoju metu vaidina Lietuvos nacionaliniame dramos teatre.

Prisiminkime, kuriuose filmuose dar vaidino ši aktorė. Verta paminėti kino filmą „Maža išpažintis“, levos-Lotos mamos vaidmenį filme vaikams „Seklio Kalio nuotyčiai“, Mildos vaidmenį filme „Vasara baigiasi rudenį“. Įdomus jos vaidmuo ir filme „Faktas“, kur vaizduojamas Antrasis pasaulinis karas. Įdomūs aktorės vaidmenys, sukurti ir pagal anglų rašytojų kūrinius: Frederikos „Endhauzo paslaptys“ ir Molės Gvyn „Anglų valse“. Daug žymių vaidmenų sukurta ir teatro scenoje. Beatričės vaidmuo Juozo Grušo pjesėje „Meilė, džiazas ir velnias“, Duniaša Antono Čechovo „Vyšnių sode“, Ela Reinheim „Henriko Ibseno kūrinys „Junas Gabrielis Borkmanas“ ir kiti.

Vaiva Mainelytė, paklausta, kuo ją žavi aktoriaus profesija, kodėl ji pasirinkto tokį kelią, atsako, kad jai malonu save išreikšti ir būti scenoje tokia, kokia gyvenime niekad būti netenka. Daugybė vaidmenų jai leido nugyventi dešimtis kitokių gyvenimų, o tai yra labai įdomu.

Dar vienas labai įdomus jos kūrybos puslapis – darbas legendiniame Lietuvos televizijos seriale „Giminės“. Čia ji suvaidino ponios Vidos, verslininko ir labai padoraus, teisingo žmogaus Antano Šepučio žmonos vaidmenį. Antaną Šeputį čia suvaidino aktorius Antanas Šurna. Vaivai Mainelytei šypsojosi sėkmė vaidinti su talentingais partneriais. Tadą Blindą vaidino aktorius Vytautas Tomkus, Girdvainį – Regimantas Adomaitis... „Giminių“ seriale buvo filmuotasi dvidešimt metų, tūkstančiai žiūrovų sekė serialo veikėjų gyvenimus ir likimus...

Aktorė Vaiva Mainelytė yra ne kartą apdovanota. Ji buvo tituluota Lietuvos nusipelnusia artiste, yra gavusi įvairių valstybinių apdovanojimų. 2012 metais Vaiva Mainelytė apdovanota „Auksine gerve“ už viso gyvenimo vaidmenis. Šį apdovanojimą aktorė priėmė džiaugsmingai.

Šiandien Vaiva Mainelytė yra bene garsiausia lietuvių aktorė, gyva legenda, nusifilmavusi daugiau nei 40 kino filmų, sukūrusi daugybę teatro vaidmenų, vaidinusi garsiausiame lietuvių seriale.

Ilgiausių metų aktorei linki jos neblėstančio talento gerbėjai, kino ir teatro mylėtojai.

-džm-

Klausimai:

1. Ar matėte miuziklą „Velnio nuotaka“? O filmą „Tadas Blinda“? O gal žiūrėjote serialą „Giminės“? Pasidalykite įspūdžiais.
2. Ar mėgstate (mėgote) eiti į kino teatrą? O gal labiau patinka filmus žiūrėti per televiziją? Kodėl?
3. Koks jūsų mylimiausias aktorius ar aktorė?

Arvydas Sabonis – Lietuvos krepšinio žvaigždė

Turbūt dauguma Lietuvos gyventojų be vargo atsakytų į klausimą – kuri sporto šaka Lietuvoje yra populiariausia? Atsakymas būtų krepšinis. Visame pasaulyje esame žinomi kaip krepšinio tauta, krepšinis išgarsino mūsų šalį ir tebegarsina iki šiol. Pasauliui žinomos ir žymiausios Lietuvos krepšinio komandos – Kauno „Žalgiris“, Vilniaus „Lietuvos rytas“. Lietuvos krepšinio rinktinė yra iškovojoji ne vieną medalį, pelniusi ne vieną apdovanojimą. Kadangi esame krepšinio šalis, tai, žinoma, turime ir garsių krepšininkų. O pačiu garsiausiu Lietuvos krepšininku pelnytai galima laikyti Arvydą Sabonį.

Arvydas Sabonis gimė 1964 metais Kaune. Užaugo su savo šeima, turi brolių ir seserį. Nuo 1974 metų Arvydas pradėjo profesionaliai treniruotis ir siekti krepšininko karjeros. Krepšininkas gali didžiulius įspūdingus ūgiu – yra net 2 metrų ir 21 centimetro ūgio. Krepšininko karjerą Sabonis pradėjo Kauno „Žalgiryje“. Šioje komandoje sportininkas tobulėjo, kilo karjeros laiptais, tapo olimpinis ir pasaulio čempionu. 1982-aisiais, būdamas tik 18 metų amžiaus, tapo krepšinio pasaulio čempionu. Tais metais finale Sovietų Sąjungos rinktinė 95:94 įveikė Jungtinių Amerikos Valstijų rinktinę. Svarbias pergalės Sabonis pasiekė žaisdamas ne tik Sovietų Sąjungos vyrų krepšinio rinktinėje, bet taip pat Lietuvai atgavus nepriklausomybę, Lietuvos vyrų krepšinio rinktinėje. Jis krepšinio aikštelėje žaidė kaip vidurio puolėjas. Žurnalistai ir gerbėjai krepšininkui sugalvojo pravardę – vadino ir tebevadina „Sabu“. Sabas net šešis kartus per savo karjerą buvo pripažintas pačiu geriausiu Europos krepšininku, pelnė devynis medalius aukščiausio lygio rinktinių varžybose. Sabonio marškinėlių numeris – 11. Vienas įdomiausių Arvydo Sabonio pasiektų rekordų – 30 blokuotų metimų per rungtynes. Tuo metu tai buvo penktas geriausias rezultatas visoje krepšinio istorijoje! Kitas asmeninis krepšininko rekordas – per vienas 1989 metais vykusias rungtynes pelnyti 53 taškai.

Šiuo metu Arvydas Sabonis jau yra baigęs savo profesionalaus krepšininko karjerą. Sportuodamas jis patyrė nemažai pavojingų traumų, sužeidimų, kurie sutrukdė jam pasiekti dar didesnių karjeros aukštumų. Tačiau jo gyvenimas ir dabar glaudžiai yra susijęs su krepšiniu. Nuo 2011 metų Arvydas Sabonis yra Lietuvos krepšinio federacijos prezidentas. Šiuo metu krepšinį žaidžia visi trys Sabonio sūnūs.

Arvydą Sabonį, kaip ir daugelį kitų žymių Lietuvos krepšininkų – Praną Lubiną, Rimą Kurtinaitį, Šarūną Marčiulionį, Šarūną Jasikevičių ir kitus – Lietuvos žmonės ir sporto gerbėjai dar ilgai prisimins kaip tikrą krepšinio žvaigždę, didvyrius. Ne veltui krepšinis dažnai vaizdingai pavadinamas antrąja mūsų tautos religija. Juk išties jis sutelkia ir skatina mūsų mažos, bet kovingai nusiteikusios šalies žmones susivienyti, sirgti kartu už pergalę ir lengvai nepasiduoti.

-uš-

Klausimai:

1. Kokia sporto šaka Lietuvoje yra populiariausia?
2. Ar esate stebėję krepšinio rungtynes? Gal pamenate, kas su kuo žaidė?
3. Ką žinote apie Arvydą Sabonį?

Volfgangas Amadėjus Mocartas

1756 metais gražiamame Austrijos mieste Zalcburge gimė kompozitorius, muzikas Volfgangas Amadėjus Mocartas. Vos gimęs kūdikėlis buvo labai silpnas. Linkėdami gero, tėvai jam davė net keturis šventųjų vardus: Johanas Crizostomas Volfgangas Teofilis. Vėliau vieną jo vardų pakeitė vardas Amadėjus, kuris reiškia „mylintis Dievą“. Nuo to laiko žymusis kompozitorius buvo vadinamas Volfgangu Amadėjumi Mocartu.

Volfgangas augo mylinčioje šeimoje – turėjo tėtį, mamą, seserį. Jo tėvas buvo muzikos žmogus – kompozitorius. Jis buvo ir puikus mokytojas, todėl mokė sūnų groti nuo mažų dienų. Pirmiausia berniukas išmoko groti klavesinu ir smuiku. Vėliau išmoko groti vargonais.

Mocartas buvo labai protingas ir taip greitai mokėsi, kad būdamas penkerių metų jau kūrė savo muziką. Pirmuosius kūrinius mažajam kompozitoriui padėjo užrašyti jo tėtis. Vėliau natas penklinėse Mocartas be vargo surašydavo pats.

Sulaukęs šešerių metų, Mocartas iškeliavo su tėčiu į platųjį pasaulį. Jie lankėsi daugelyje šalių – Vokietijoje, Prancūzijoje, Anglijoje, Olandijoje ir kitur. Kartu jie važinėjo po dailias pilis, karališkus rūmus ir dvarus, kuriuose kartu koncertuodavo žmonėms. Pasakojama, kad abu Mocartai – tėtis ir sūnus – grojo karaliams, grafams ir kitiems didikams. Jų klausydavo pilnos salės muzikos užburtų žmonių. Sykį Mocartų klausėsi ir princesė Marija Antuanetė – būsimoji Prancūzijos karalienė. Muzika sužavėdavo kiekvieną, kuris turėjo ausis ir klausėsi.

Volfgangas Amadėjus Mocartas skyrė daug laiko muzikai kurti. Kai buvo septyniolikos metų, jau buvo parašęs net 13 simfonijų, 4 operas, 24 sonatas ir daug kitų kūrinių. Mocartas muziką kūrė lengvai, greitai, jausdamas malonumą... Todėl jam beveik nereikėdavo juodraščių!

Pasakojama, kad Mocartas turėjo puikų humoro jausmą. Jis labai mėgo juokauti ir pralinksmindavo kitus, net kai pats būdavo liūdnas. Laisvą laiką kompozitorius Volfgangas Amadėjus leido jodinėdamas ant žirgo ar žaisdamas biliardą. Mocartas grožėjosi paukščių giesmėmis, todėl narveliuose laikė kanarėlių bei kitų paukštelių. Kompozitorius mėgo muziką ir šokius, dažnai lankėsi šventėse bei puotose. Per savo gyvenimą Volfgangas Amadėjus Mocartas patyrė ir smagių, ir liūdnų, sunkių dienų. Buvo laikas, kai žmonės trumpam pamiršo jo talentą, todėl kompozitorių prislėgė nepriteklius, vargas, ligos. Aplink buvo ir kitų kompozitorių, tad teko pakovoti dėl vietos po saule. Tačiau net sunkiausiu laiku didelė laimė buvo jo žmona ir vaikai – du sūnūs.

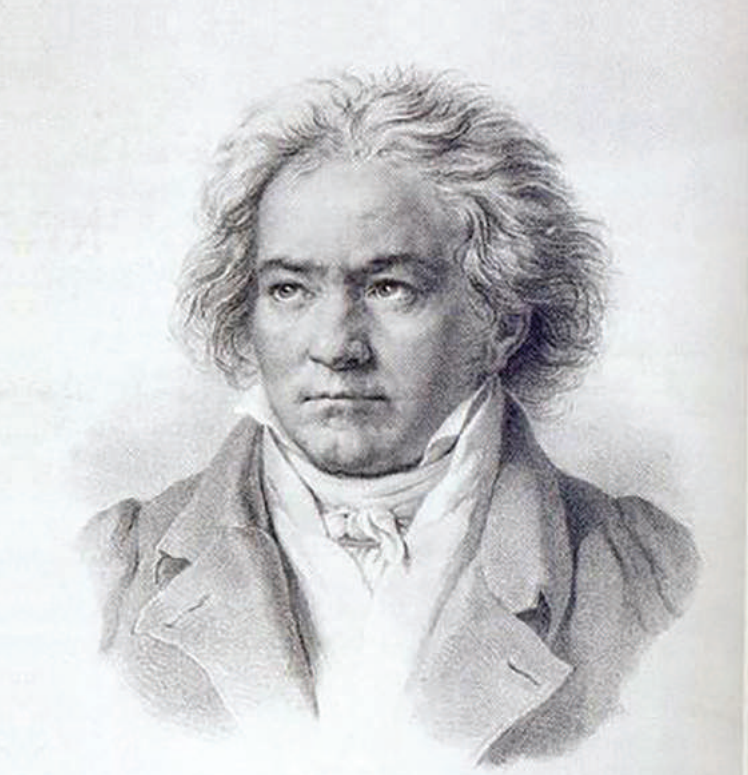
Volfgangas Amadėjus Mocartas buvo didis menininkas ir per savo gyvenimą sukūrė net 626 muzikos kūrinius. Daugybė žmonių visame pasaulyje žino jo kūrinius – operas „Figaro vedybos“, „Užburtoji fleita“,

sonatą „Turkų maršas“, serenadą „Mažoji nakties muzika“ ir daug daug kitų. 626 muzikos kūriniai! Šis skaičius tikrai stebina ir žavi, nes kompozitorius mirė labai jaunas – 35 metų. Šiandien Mocarto kapą galima aplankyti Šventojo Morkaus kapinėse, Vienoje. Nuo šio puikaus kompozitoriaus mirties praėjo jau daugiau nei 260 metų. Tačiau jo širdį ir talentą vis dar galima aptikti visuose jo paliktuose kūrinuose. Mocartas visada gyvens savo nepakartojamoje muzikoje.

-už-

Klausimai:

1. Ar esate girdėję Volfango Amadėjaus Mocarto kūrinių?
2. Kokią muziką jūs labiausiai mėgstate?
3. Kurioje šalyje gimė Mocartas? Ar teko joje lankytis?

Liudvikas van Bethovenas

Kompozitorius Liudvikas van Bethovenas žinomas visame pasaulyje. Bethoveno kūriniai jau daugelį metų skamba didžiausiose muzikos salėse, įvairiausiuose klasikinės muzikos koncertuose. Bethovenas pasauliui paliko daug nuostabių kūrinių, nors gyvenimas jam pateikė itin rimtų išbandymų.

Liudvikas van Bethovenas gimė 1770 metais Vokietijoje, Bonos mieste. Liudviko senelis grojo kontrabosu kunigaikščio rūmų kapeloje, o tėvas buvo muzikos mokytojas, dainavo dvaro kapeloje. Tėvas anksti pastebėjo Bethoveno gabumus ir nuo mažų dienų skatino jį muzikuoti. Bethovenas mokėjo groti klavesinu, smuiku, vargonais. Labai domėjosi istorija ir vokiečių poezija.

Bethovenas svajojo mokytis muzikos pas tuo metu jau žinomą kompozitorių Mocartą, tačiau gyvenimas susiklostė kiek kitaip ir muzikos kompozicijos Bethovenas mokėsi Vienoje, pas kitą itin žymų kompozitorių – Jozefą Haidną. Šie trys kompozitoriai – Volfgangas Amadėjus Mocartas, Liudvikas van Bethovenas ir Jozefas Haidnas – buvo labai svarbūs klasikinės muzikos raidai ir yra vadinami Vienos klasikais.

Mokydamasis Vienoje ir bendraudamas su Jozefu Haidnu, Bethovenas daug koncertavo ir greitai išgarsėjo kaip talentingas pianistas, virtuozas. Jis koncertuodavo įvairių didikų rūmuose, aristokratų šventėse, susibūrimuose. Jaunajam kompozitoriui ir pianistui sekėsi taip gerai, kad atsirado turtingų jo gerbėjų, parėmusių kompozitorių pinigais.

Sulaukusį 26 metų, Liudviką van Bethoveną ištiko nelaimė – jis ėmė kurti. Bėgant metams, jo klausos prastėjo. 1815 metais jis beveik apkurto. Iš pradžių kompozitorių buvo bandoma gydyti, atliktos net keturios ausų operacijos, tačiau vis nesėkmingai. Bethoveną itin slėgė ši liga, tačiau jis nepasidavė ir atrado jėgų kurti toliau. Netgi būdamas kurčias, Liudvikas van Bethovenas muziką ir toliau girdėjo savo mintyse. Tuo metu jis sukūrė vėlyvuosius savo kūrinius. Vienas iš jų – žymioji, nepakartojamoji „Devintoji simfonija“. Muzikos pasaulyje ji laikoma šedevru. Pasakojama, kad per „Devintosios simfonijos“ premjerą Bethovenas pats dirigavo orkestrui.

Dar būdamas gyvas, Bethovenas buvo vertinamas ir laikomas didingu kompozitoriumi. Kūrėjas mirė 1827 metais, sulaukęs 57 metų amžiaus. Teigiama, kad jo laidotuvėse Vienoje dalyvavo daugiau nei 10 000 žmonių. Jie atėjo pagerbti išėjusio muzikos virtuozo.

Muzikos žinovai skirsto Bethoveno kūrybą į tris laikotarpius. Įdomu tai, kad pačiais sėkmingiausiais, vaisingiausiais kūrybos laikotarpiais laikomi būtent tie metai, kada kompozitorius jau buvo pradėjęs prarasti klausą. Kurtumas nesutrukdė Bethovenui kurti muzikos. Priešingai – praradęs klausą, kompozitorius muziką ir toliau girdėjo savo galvoje.

Žymusis kompozitorius sukūrė 9 simfonijas, 32 sonatas fortepijonui, 11 uvertiūrų, 16 styginių kvartetų, operą ir daug kitų kūrinių. Liudvikas van Bethovenas laikomas klasicistinės muzikos virtuozu ir romantizmo muzikos pradininku. Taip pat vienu iškiliausių visų laikų kompozitorių, įkvėpusiu daugelį vėlesnių muzikos kūrėjų.

-uš-

Klausimai:

1. Kuriuos klasikinės muzikos kompozitorius žinote? Ar mėgstate klausytis klasikinės muzikos?
2. Ar kurtumas sutrukdė Bethovenui kurti muziką?
3. Koks yra žymiausias Liudviko van Bethoveno kūrinys? Gal norėtumėte jį išgirsti?

Popiežius Jonas Paulius II

Romos Katalikų Bažnyčios vadovas yra popiežius. Popiežius, išvertus iš lotynų kalbos, reiškia „tėvas“. Tai įtakingiausias ir svarbiausias katalikų pasaulio asmuo, kuris vadovauja Šventajam Sostui ir gyvena Romoje, Vatikano valstybėje. Popiežius laikomas apaštalo Petro įpėdiniu žemėje ir yra išrenkamas kardinolų konklavos metu.

Romos Katalikų Bažnyčia turėjo daug skirtingų popiežių. Vienas įsimintiniausių šių laikų Šventųjų Tėvų – popiežius Jonas Paulius II. Jonas Paulius II gimė 1920 metais Lenkijoje, Vadovicės mieste. Kol jis nebuvo popiežiumi, buvo vadinamas Karoliu Juzefu Voityla. Berniuko tėvas buvo karininkas, o apie motiną pasakojama, kad ji buvo kilusi iš Lietuvos. Karolis turėjo vyresnįjį brolių.

Jaunystėje būsimasis popiežius studijavo Krokuvos universitete. Čia jis mokėsi lenkų literatūros, studijavo užsienio kalbas, lankė dramos užsiėmimus ir svajojo tapti aktoriumi. Tačiau neilgai trukus susidomėjo teologija, filosofija ir jau 1942 metais pajuto pašaukimą tapti ne aktoriumi, o kunigu. Tuomet įstojo į slaptą kunigų seminariją Krokuvoje.

Pasibaigus Antrajam pasauliniam karui, studijas Karolis Juzefas tęsė jau didžiojoje Krokuvos seminarijoje ir studijavo Jogailos universiteto Teologijos fakultete. 1946 metais būsimasis popiežius buvo įšventintas į kunigus ir išvyko studijuoti į Šv. Tomo Akviniečio universitetą Romoje.

Po studijų Romoje grįžęs į Lenkiją, Karolis Juzefas pasuko kunigo keliu ir ėmė kopti dvasininko karjeros laiptais. Iš pradžių tarnavo vikaru įvairiose Krokuvos parapijose ir dirbo dėstytoju Liublino katalikų universitete. Vėliau buvo paskirtas Krokuvos vyskupo padėjėju, o netrukus įšventintas vyskupu. Po kelerių metų tapo Krokuvos arkivyskupu. 1967 metais Karolis Juzefas žengė dar aukščiau ir 1967 metais iš tuometinio popiežiaus gavo kardinolo titulą.

1978 metai Karoliui Juzefui Voitylai tapo svarbiausiais metais jo tikėjimo ir religinės karjeros gyvenime. Tais metais jis buvo išrinktas popiežiumi ir pasirinko Jono Pauliaus II vardą. Lenkų kilmės Jonas Paulius tapo pirmuoju ne italų kilmės popiežiumi per daugiau nei 400 metų. Taip pat jis buvo vienas jauniausių popiežių tapusių dvasininkų. Skačiuojama, kad savo popiežiavimo laikotarpiu Jonas Paulius II aplankė net 129 šalis, surengė daugiau nei 700 audiencijų valstybių vadovams iš viso pasaulio. 1993 metais popiežius Jonas Paulius II lankėsi ir Lietuvoje. Tai buvo didis įvykis Lietuvos katalikams ir kitiems žmonėms.

Popiežius parašė 45 apaštališkuosius laiškus ir publikavo keletą knygų. Būdamas popiežiumi, jis pasisakė už žmonių teises ir gyvybės vertę, skatino santykį tarp skirtingų religijų tikinčiųjų, kvietė vienytis ir ieškoti bendrumo katalikus, musulmonus ir žydus. Jonas Paulius II buvo didelio išsilavinimo žmogus ir mokėjo daug kalbų. Stengėsi pastebėti ir išgirsti visus tikinčiuosius.

Jonas Paulius II popiežiumi buvo net 27 metus – nuo 1978 iki 2005 metų. Į jo iškilmingas laidotuves Šventojo Petro aikštėje Romoje susirinko 300 tūkstančių liūdinčių tikinčiųjų minia. Šios laidotuvės vadinamos didžiausiomis naujųjų laikų laidotuvėmis.

2014 metais popiežius Jonas Paulius II buvo paskelbtas šventuoju. Jo atminimas įamžintas įvairiausiomis formomis (paminklais, monetomis, gatvių ir bažnyčių pavadinimais ir kitomis formomis) visame pasaulyje.

Šį popiežių šviesiai atsimena daugelis tikinčiųjų.

-už-

Klausimai:

1. Ką galite papasakoti apie popiežių Joną Paulių II?
2. Ar esate stebėję mišias iš Vatikano per televiziją? Kokios mišios tai buvo?
3. Ką galite papasakoti apie dabartinį Romos Katalikų Bažnyčios vadovą – popiežių?

Iliustracijų nuorodos

1. Šaltinis – www.unsplash.com.
2. Šaltinis – www.pixabay.com.
3. Šaltinis – www.unsplash.com.
4. Šaltinis – www.unsplash.com.
5. Šaltinis – www.pexels.com.
6. Be pavadinimo. Iš Šiaulių fotografijos muziejaus fondų.
7. Šaltinis – www.unsplash.com.
8. Vaizdas prie parduotuvės prekystalio. Fot. Vitas Luckus, XX a. 9 deš. Iš Šiaulių fotografijos muziejaus fondų.
9. Be pavadinimo. Iš Šiaulių fotografijos muziejaus fondų.
10. Šaltinis – www.unsplash.com.
11. Šaltinis – www.pexels.com.
12. Šaltinis – www.unsplash.com.
13. Šaltinis – www.unsplash.com.
14. Šaltinis – www.unsplash.com.
15. Šaltinis – www.unsplash.com.
16. Šaltinis – www.unsplash.com.
17. Šaltinis – www.unsplash.com.
18. Šaltinis – www.unsplash.com.
19. Šaltinis – www.unsplash.com.
20. Mano namas. Fot. Tomas Pauliuščenka, 2021 m.
21. Velykų margučiai. Fot. Balys Buračas, 1936 m. Kulautuva. Iš Šiaulių fotografijos muziejaus fondų.
22. Užgavėnės Šiaulių mieste. Fot. Rolandas Parafinavičius, 2020 m.
23. Rasos šventėje. Fot. Antanas Sutkus. Iš Šiaulių fotografijos muziejaus fondų.
24. Šaltinis – www.unsplash.com.
25. Šaltinis – www.unsplash.com.
26. Jaunavedžiai. Fot. Sigitas Šimkus, XX a. 8 deš. Iš Šiaulių fotografijos muziejaus fondų.
27. Šaltinis – www.freepik.com.
28. Šimtąūkstantasis šiaulietis. Fot. Algirdas Musneckis, 1975 m. Šiauliai. Iš Šiaulių fotografijos muziejaus fondų.
29. Pamoka darželyje. Fot. Aleksandras Ostašenkovas, 1984 m. Iš Šiaulių fotografijos muziejaus fondų.
30. Vasario 16-oji. Fot. Rolandas Parafinavičius, 2021 m.
31. Moteris prie gėlių. Fot. nežinomas, apie 1960 m. Kaunas. Iš Šiaulių fotografijos muziejaus fondų.
32. Šaltinis – www.unsplash.com.
33. Šaltinis – www.unsplash.com.
34. Šaltinis – www.unsplash.com.
35. Šaltinis – www.unsplash.com.
36. Šaltinis – www.unsplash.com.
37. Šaltinis – www.unsplash.com.
38. Šaltinis – www.unsplash.com.
39. Šaltinis – www.pixabay.com.
40. Šaltinis – www.pexels.com.
41. Kaštonų alėja. Fot. Vladas Mikalauskas, 1986-04-10. Šiauliai. Iš Šiaulių fotografijos muziejaus fondų.
42. Šiaulių universiteto botanikos sodas. Fot. Romualdas Struoga.
43. Šaltinis – www.unsplash.com.
44. Šaltinis – www.pixabay.com.
45. Šaltinis – www.pixabay.com.
46. Šaltinis – www.pexels.com.
47. Šaltinis – www.pixabay.com.

48. Palangoje prie jūros III. Fot. Algimantas Kunčius. Iš Šiaulių fotografijos muziejaus fondų.
49. Šaltinis – www.unsplash.com.
50. Baltijos kelias. Fot. nežinomas. 1989-08-23. Iš Kauno IX forto muziejaus fondų (LIMIS).
51. Šaltinis – www.pexels.com.
52. Šaltinis – www.freepik.com.
53. Šaltinis – www.pixabay.com.
54. Šaltinis – www.recepty.aktuality.sk.
55. Šaltinis – www.freepik.com.
56. Šaltinis – www.unsplash.com.
57. Šaltinis – www.pexels.com.
58. Šaltinis – www.pexels.com.
59. Šaltinis – www.pixabay.com.
60. Šaltinis – www.pixabay.com.
61. Šaltinis – www.pexels.com.
62. Šaltinis – www.freepik.com.
63. Šaltinis – www.unsplash.com.
64. Šaltinis – www.pixabay.com.
65. Šaltinis – www.pixabay.com.
66. Šaltinis – www.freepik.com.
67. Be pavadinimo. Fot. Gintautas Jazdauskas, 2021.
68. Šaltinis – www.freepik.com.
69. Šaltinis – www.sartulenktynes.lt.
70. Šaltinis – www.pexels.com.
71. Liaudies šokių ansamblis. Fot. Povilas Karpavičius, XX a. 9 deš. Iš Šiaulių fotografijos muziejaus fondų.
72. Atžalynas. Fot. Ričardas Dailidė, 1979 m. Šiauliai. Iš Šiaulių fotografijos muziejaus fondų.
73. Be pavadinimo. Iš Šiaulių fotografijos muziejaus fondų.
74. Šaltinis – www.unsplash.com.
75. Be pavadinimo. Iš Šiaulių fotografijos muziejaus fondų.
76. Šaltinis – www.unsplash.com.
77. Šaltinis – www.freepik.com.
78. Šaltinis – www.unsplash.com.
79. Šaltinis – www.pixabay.com.
80. Be pavadinimo. Iš Šiaulių fotografijos muziejaus fondų.
81. Šv. Petro ir Povilo bažnyčia. Fot. Aleksandras Ostašėnas, 1986 m. Šiauliai. Iš Šiaulių fotografijos muziejaus fondų.
82. Aikštė prie Buitinio aptarnavimo kombinato. Fot. Algirdas Musneckis, 1982 m.
83. Pirmiesiems gaidžiams nugiedojus. Fot. Ričardas Dailidė. Šiauliai. Iš Šiaulių fotografijos muziejaus fondų.
84. Šatrijos kalnas. Fot. Balys Buračas, 1920 m. Šaltinis – www.epaveldas.lt.
85. Šaltinis – www.unsplash.com.
86. Kuršių nerija. Atvirukas. Šaltinis – www.epaveldas.lt.
87. Šaltinis – www.pixabay.com.
88. Senasis Vilnius. Fot. Julius Vaicekuskas. Iš Šiaulių fotografijos muziejaus fondų.
89. Aukštaitija (Molėtų apylinkės). Aut. Pranas Šniukšta, 1961 m. Šaltinis – www.epaveldas.lt.
90. Medvėgalio piliakalnis. Fot. Zenonas Baubonis. Šaltinis – www.europeana.eu.
91. Kristijono Donelaičio portretas. Aut. Vytautas Jurkūnas, 1955 m. Šaltinis – www.saltiniai.info.
92. Mikalojus Konstantinas Čiurlionis. Aut. Vladas Vaitiekūnas, 1984 m. Šaltinis – www.epaveldas.lt.
93. Scena iš komiškos operos „Čigonų baronas“. Baronas Barinkajus – operos solistas Virgilijus Noreika. Fot. Bernardas Aleknavičius, 1972 m. Šaltinis – www.epaveldas.lt.
94. Šaltinis – www.lrytas.lt.
95. Šaltinis – www.passport-journal.com.
96. Šaltinis – www.lrytas.lt.
97. Arvydas Sabonis Atlantos olimpinėse žaidynėse (rungtynės Lietuva–Kroatija, 1996). Fot. Alfredas Pliadis. Šaltinis – www.vle.lt.
98. Wolfgangas Amadėjus Mocartas. Raižinys. Aut. Lambert'as jaunesnysis, 1812 m. Šaltinis – www.vle.lt.
99. Liudvikas van Bethovenas. Litografija. Aut. Augustas von Kloeberis. Šaltinis – www.europeana.eu.
100. Šaltinis – www.magnificat.lt.

II skyrius

Adaptuotos užsienio šalių pasakos

Pasakos primena

„Pasakos ir kelionių atsiminimai“ („Tales & Travel Memories“)¹ – tai Jungtinių Amerikos Valstijų Gailo Bordeno viešosios bibliotekos programa, kurią sukūrė Mary Beth Riedner. Ši programa skirta demencijos ir Alzheimerio pacientams, jų globėjams ir bibliotekų specialistams. Programa buvo atrinkta tarp geriausių 2017 m. „JAV Kongreso bibliotekos apdovanojimų“ praktikų bibliotekų inovacijų srityje.

Leidinyje „Pasakos ir kelionių atsiminimai“ („Tales & Travel Memories“) skelbiamos įvairių pasaulio tautų pasakos ir kelionių atsiminimai, pritaikyti asmenims, sergantiems demencija. Iš minėto leidinio čia išverstos tik pasakos, iš viso jų yra trisdešimt. Pasakos pateikiamos išlaikant originalo seką.

Vienų tautų pasakos, pavyzdžiui, Karibų regiono, australų, ekvadoriečių, gvatemaliečių, afrikiečių, mums, lietuviams, labai egzotiškos, kitų (vokiečių, rusų, lenkų) – artimesnės. Visos šios pasakos turi bendrą bruožą – jos yra pozityvios, visada gerai baigiasi. Taip pat visiems gerai iš vaikystės pažįstami ir jų veikėjai: nykštukai, milžinai, fėjos, raganos, burtininkai, slibinai ir drakonai.

Adaptuotų pasakų tekstais siekiama skatinti demencijos ir Alzheimerio pacientų bendravimo, kognityvinių gebėjimų (kalbos, atminties, skaitymo ir emocinio įsitraukimo) ugdymą bei gerinti pacientų santykį su jų globėjais. Taip pat šios pasakos padės pažinti ir suprasti skirtingas kultūras, kitų šalių liaudies motyvus, ugdyt tarpkultūriškumą bei plėst akiratį.

Pasakas adaptavo bibliotekininkė Kathleen Simonetta.

Gintautas Jazdauskas

¹ Versta iš „Tales & Travel Memories“ programos (Gail Borden Public Library, Illinois) medžiagos. Kūriniai išversti ir adaptuoti su autorių leidimu, pagal „Creative Commons“ licenciją. Vieša prieiga internete – www.talesandtravelmemories.com. Iš anglų kalbos vertė Violeta Martinskaitė-Vasilik.

Kodėl šoka brolgos²

Australų pasaka

Seniai seniai Australijoje gyveno mergina, kuriai labai patiko šokti. Ji buvo vardu Brolga. Tačiau tais laikais merginoms nebuvo leidžiama šokti. Jos galėdavo tik ploti rankomis ir trepsėti kojomis, kai šokdavo vyrai.

Vieną vakarą matydama, kaip šoka vyrai, Brolga negalėjo susilaikyti ir pradėjo su jais šokti. Jos genties žmonės labai nustebo. Iš pradžių jie nusiminė, bet pamatę, kaip gražiai Brolga šoka, leido jai tęsti.

Galų gale Brolga tapo garsia genties šokėja. Žmonės atvažiuodavo iš tolimiausių kampelių pažiūrėti, kaip ji šoka. Keli vyrai susižavėjo Brolga ir norėjo ją vesti. Ji atsisakė visų pasiūlymų, nes norėjo šokti, o ne gaminti maistą, tvarkyti namus ir auginti vaikus. Vienas burtininkas, vardu Brulis, taip pat panoro jai pirštis, bet bijojo išgirsti jos neigiamą atsakymą. Jis stebėjo kiekvieną Brolgos žingsnį, laukdamas progos ją pagrobti.

Brolgos draugai pastebėjo Brulį ir perspėjo merginą laikytis arčiau stovyklos. Iš pradžių ji taip ir darė, bet kartą pamiršo atsargumą ir šoko toliau nuo namų. Brulis pasinaudojo šia proga. Jis pasivertė viesulu ir sekė paskui Brolgą. Burtininkas pačiupo ją ir suko ratu. Jis paprašė jos rankos, bet mergina nesutiko tekėti.

Brulis labai supyko, pavertė ją paukščiu ir nuskraidino į dykumos vidurį, toli nuo žmonių.

Supratusi, kad yra paversta paukščiu, Brolga labai nuliūdo, nes pamanė, kad nebegalės šokti. Bet apsipratusi su savo nauju kūnu, pajuto, kad šokti vis dar gali. Sparnai padėjo jai išlaikyti pusiausvyrą, tad dabar ji galėjo šokti dar grakščiau nei būdama mergina.

Gentis, pastebėjusi, kad Brolga dinga, ėmė nerimauti. Jie išsiuntė žmones jos ieškoti. Pamatę keistai šokantį paukštį, jie neatpažino Brolgos. Kai jau norėjo tą paukštį nuvyti, jie staiga pažino Brolgos judesius. Tai buvo vienas jų genties šokių.

Jie suprato, kad šis paukštis yra jų Brolga. Jiems buvo liūdna, kad jų genties mergina nebe žmogus. Vis dėlto gentis jautėsi atsakinga už Brolgą. Jie paprašė paukščio grįžti su jais į stovyklą ir pažadėjo ją prižiūrėti. Brolga sutiko.

Nuo tos dienos galima pamatyti, kaip brolgos šoka aplink australų aborigenų stovyklas. Šiuos paukščius aborigenai globoja, lesina ir niekada neveža šalin.

Brolgos yra gervių rūšis. Jos gyvena šiaurės ir rytų Australijos pelkėse ir lygumose. Paukščiai garsėja savo piršlybų ritualu, kuris labai panašus į šokį. Vienas iš aborigenų apeiginių šokių yra paremtas brolgų piršlybų ritualu.

² *Adaptuotos pasakos šaltinis – “Why Brolgas Dance” in Stories from the Billabong. Retold by James Vance Marshall. Illustrated by Francis Firebrace. London: Frances Lincoln Children’s Books, 2008, pp. 22–25.*

Kaip elnias ir jaguaras dalijosi namais³

Brazilų pasaka

Vieną gražią dieną elnias, klajodamas ir svajodamas apie savo gyvenimą, pamanė, kad būtų gerai kažkur įsikurti. Radęs gražią vietą prie upės, nutarė čia pasistatyti naujus namus.

Tuo pačiu metu jaguaras taip pat svajojo apie savo gyvenimą. Jis irgi ieškojo, kur įsikurti. Pamatęs tą pačią vietą kaip ir elnias, nudžiugo radęs vietą naujiems namams.

Kitą dieną elnias grįžo į tą vietą ir sutvarkė aplinką naujiems namams statyti. Visą rytą dirbęs jis išėjo pailsėti.

Vos elniui išėjus, grįžo jaguaras. Jis apsidžiaugė pamatęs paruoštą vietą savo namams. Ir pamanė, kad jam padeda dievai. Jis visą dieną klojo grindis. Baigęs darbus, išėjo pailsėti.

Kitą dieną grįžo elnias. Jis maloniai nustebo pamatęs, kad kažkas paklojo grindis jo naujam namui. Pamanė, kad jam padeda dievai. Tada jis pastatė sienas. Visą rytą dirbęs, išėjo pailsėti.

Vos išėjus elniui, grįžo jaguaras. Jis apsidžiaugė, kad kažkas jo naujam namui pastatė sienas. Visą dieną jis praleido klodamas stogą ant savo namo.

Kitą dieną grįžęs elnias apsidžiaugė pamatęs stogą ant savo namo. Jis padalijo namą į du kambarius – vieną sau, o kitą dievams, kurie jam buvo labai dosnūs. Vakare nuėjo į savo namo pusę ir užmigo.

Tą naktį grįžęs jaguaras pamatė, kad namas padalytas į du kambarius. Iš vieno kambario jis išgirdo knarkimą ir pamanė, kad ten dievai, todėl apsistojo laisvame kambaryje.

Sunku pasakyti, kuris iš jų buvo labiau nusteбęs, kai ryte pabudę pamatė vienas kitą. Jiedu ilgai netruko suprasti, kad namą pastatė abu. Nė vienas iš jų nenorėjo atiduoti namo kitam, todėl nusprendė juo dalytis. Tačiau nei jaguaras, nei elnias tą naktį gerai nemiegojo ir vienas kitu nepasitikėjo. Vos nusileidus saulei elnias miegodamas ragais užkliudė sieną, o jaguaras, išgirdęs triukšmą, pašoko ir suriaumojo. Elnias išgirdęs riaumojimą irgi pašoko...

Abu gyvūnai greitai išbėgo iš namo. Elnias nubėgo į rytus, o jaguaras į vakarus. Nė vienas iš jų nebegrįžo į tą namą ir nuo to laiko kartu nebegyveno.

³ *Adaptuotos pasakos šaltiniai: "Deer and jaguar share a house" in More ready-to-tell Tales from Around the World. Edited by David Holt and Bill Mooney. Little Rock: August House Publishers, Inc., 2000, pp. 163–167. "The deer and the jaguar share a house" in Best-Loved Folk-Tales of the World. Selected and with an introduction by Joanna Cole. Illustrated by Jill Karla Schwarz. NY: Anchor Books, 1982, pp. 774–776.*

Seniai seniai gyveno du broliai našlaičiai. Jiedu buvo labai neturtingi. Vienas iš brolių sugalvojo, kaip jiedu galėtų išsigelbėti nuo bado ir susirasti kur gyventi. Jis sumanė išlupti jaunesniajam broliui akis. Tada žmonės iš gailesčio jiems duosią pinigų. Jaunėlis sutiko būti apakintas, jei brolis rūpinsis juo visą likusį gyvenimą. Vyresnysis brolis pažadėjo rūpintis jaunėliu.

Taigi vyresnysis berniukas apakino savo brolių tam, kad galėtų gauti pinigų maistui ir pastogei. Per septynerius metus berniukai uždirbo tiek pinigų, kad jų būtų užtekę visam likusiam gyvenimui. Tačiau vyresniajam broliui nusibodo rūpintis jaunėliu. Vieną dieną, kai jiedu vaikščiojo paupiu, vyresnysis brolis įstūmė jaunėlį į vandenį.

Stipri upės srovė greitai nunešė jaunąjį brolių. Jis ilgai grūmėsi su upės srove, kol jam pavyko išlipti upės seklumoje. Berniukas buvo pavargęs ir sušalęs, lauke greitai temo. Tada jis įlipo į medį ir ten iš šakų pasidarė lovą.

Nusileidus saulei prie medžio atėjo lokys, liūtas ir vilkas. Sutūpę ir pamanę, kad yra vieni, jie pradėjo vienas kitam pasakoti visokias paslaptis.

Liūtas savo draugams pasakė, kad serga Žemių karalius. Niekam nepavyksta jo išgydyti. Ir tada atskleidė paslaptį, kad karalių galima išgelbėti ištraukus užkeiktą varlę, pasislėpusią po jo lovą.

Lokys atskleidė paslaptį, kad ta užkeikta varlė iš tikro buvusi fėja, kuri išgėrė miesto vandenį. Jei prapjautum jos pilvą visas vanduo grįžtų į išdžiūvusius šulinius, tvenkinius, ežerus, upes ir upelius.

Tas sergantis karalius turėjo vienturtį aklą sūnų. Vilkas tarė, kad karaliaus sūnus vėl praregėtų, jei jo akis kas patrintų šio medžio, po kuriuo jie tupi, lapais.

Išgirdęs gyvūnų paslaptis jaunesnysis brolis patrynė savo akis to medžio lapais ir atgavo regėjimą. Tuomet įsidėjo kelis lapus į kišenę ir patraukė karaliaus rūmų link. Rūmuose sargybiniam pasakė galįs išgydyti princą, jei bus įleistas į vidų. Jį įleido. Jaunesnysis brolis patrynė princo akis ir šis praregėjo. Princas pavadino jaunesnįjį brolių Gydytoju.

Princas paklausė Gydytojo, ar jis galėtų išgydyti jo tėvą. Šis atsakė galįs, bet su karaliumi turės likti vienas. Jaunėlis nenorėjo, kad kas pamatytų, kaip jis ištraukia varlę iš po lovos.

Kai tik jis ištraukė varlę, karalius pasijuto geriau. Gydytojas išmetė varlę pro langą, o ši užkliuvo už nendrės lapo. Taip prasiskyrė jos pilvas ir vanduo vėl pripildė išdžiūvusius šulinius, tvenkinius, ežerus, upes ir upelius. Visas miestas džiaugėsi.

Karalius apdovanojo Gydytoją ir davė jam tiek pinigų, kiek jis norėjo. Jaunėlis paprašė tik tiek, kiek tilpo į kišenes, bet ir to pakako iki gyvenimo pabaigos. Maždaug po savaitės jis iš rūmų patraukė namo. Eidamas sutiko brolių. Pamatęs, kad jaunėlis turi daug pinigų, paklausė, iš kur jie. Jaunėlis papasakojo broliui apie paslapčių medį.

Godusis brolis nuėjo prie medžio, įlipo į jį ir laukė, kol jam nutiks kažkas gera. Netrukus pasirodė lokys, liūtas ir vilkas. Jie buvo labai supykę, nes kažkas sužinojo jų paslaptis, ir dėl to žuvo jų draugė varlė. Vyresnysis brolis sujudėjo, ir gyvūnai jį pamatė. Jie pamanė, kad jisai aną kartą išgirdo jų paslaptis ir labai ant jo supyko. Jie įlipo į medį ir suėdė brolių.

Jaunesnysis brolis ilgai ir laimingai gyveno, jam nieko niekada nebetrūko.

⁴ *Adaptuotos pasakos šaltinis – “Secret of the Animals” in More ready-to-tell Tales from Around the World. Edited by David Holt and Bill Mooney. Little Rock: August House Publishers, Inc., 2000, pp. 172–176.*

Voras Anansis ir Bananų paukštis⁵

Karibų regiono tautų pasaka

Voras Anansis labai mėgo visokius vaisius, augančius džunglėse. Ypač jam patiko bananai. Šiuos vaisius labai mėgo ir Bananų paukščiai. Šie paukščiai buvo taip pavadinti dėl savo išvaizdos, primenančios bananus. Paukščiai turėjo geltonas ir juodas plunksnas, todėl galėdavo puikiai pasislėpti tarp bananų.

Kartą baigiantis musonų sezonui ir pradėjus nokti bananams, voras Anansis susitiko su Bananų paukščiu. Anansį nustebino paukščio išvaizda ir jis pasijuokė, kad jeigu šis nejudėtų, jis būtų sumaišęs jį su bananu ir netyčia būtų pabandęs atsikąsti.

Paukščiui tai nepatiko. Tiesą pasakius, jis net įsižeidė. Ir tada paukštis pasiūlė vorui palenktyniauti. Tas, kuris nulėksiąs iki pono Brauno plantacijos pirmas, laimėsiąs. Laimėtojas galės pasiimti tiek bananų, kiek galės panešti. Abu sutiko lenktyniauti.

Bananų paukštis taip buvo užtikrintas savo pergale, kad net neskubėjo į pono Brauno plantaciją. Pirmą jis pailsėjo ant mangų medžio šakų, pailsėjo kakavos pupelių. Paskui nutūpęs ant medžio šakos šalia vandenyno pasimėgavo vėjelio dvelksmu. Galų gale pastriksėjo po paplūdimį.

Lėtai ir neskubėdamas Bananų paukštis skrido link pono Brauno plantacijos. Jis buvo įsitikinęs savo pergale, tad labai nustebo pamatęs Anansį, plantacijoje jau ragaujantį prinokusius vaisius. Šiek tiek atsigavęs jis be galo supyko. Paukštis norėjo sužinoti, kaip Anansis čia atsidūrė anksčiau už jį.

Anansis ėmė juoktis iš paukščio klausimo. Voras papasakojo, kaip mezgė voratinklius ir lipo medžiais iki pat plantacijos be jokio poilsio. Ne taip kaip paukštis, kuris švaistė brangų laiką, voras lėtai ir pamažu skynėsi kelią iki pat pono Brauno plantacijos.

Anansis taip džiaugėsi savo pergale, kad net sukūrė dainą apie šias lenktynes. Bananų paukštis nenorėjo klausytis dainos, kurioje jis buvo minimas kaip pralaimėtojas, todėl nuskrido į kitus bananų laukus.

Būdamas labai mažas, Anansis savo šeimai galėjo parnešti tik keturis prinokusius bananus. Juos atidavė savo žmonai ir vaikams. Supratę, kad Anansis nieko sau nepasiliko, kiekvienas šeimos narys jam pasiūlė po pusę savo banano.

Taigi, Anansio šeimos nariai gavo po pusę banano, o kiek bananų teko pačiam Anansiui?

⁵ *Adaptuotos pasakos šaltinis* – “Anansi and the Banana Bird” in *The Oxford Treasury of World Stories*. By Michael Harrison and Christopher Stuart-Clark. NY: Oxford University Press, 1998, pp. 7–10.

Stebuklingas brokatas⁶

Kinų pasaka

Seniai seniai viename pietų Kinijos kaimelyje gyveno našlė su trimis sūnumis. Jiems visiems pragyvenimui uždirbdavo ausdama motina. Našlė garsėjo savo brokatais, į kuriuos įpindavo sidabro, aukso ir šilko gijas. Moteris buvo nepaprastai talentinga. Ji išsiuvinėdavo gėles, gyvūnus, paukščius, kurie atrodydavo tarsi tikri.

Vieną dieną našlė patraukė į turgų parduoti savo darbų. Greitai pardavusi brokatus, ji nuėjo pažiūrėti, kuo prekiaavo kiti. Ant vieno prekystalio pamatė gražų paveikslą, kuriame ant kalvos buvo pavaizduotas baltas namas, apsuptas gėlių laukais. Paveikslas jai labai patiko ir ji nusipirko jį.

Grįžusi namo, našlė parodė paveikslą sūnums ir pasakė, kad norėtų gyventi tokiame name. Nors sūnums ir patiko paveikslas, bet jie nuliūdo, kad motina pinigų išleido ne maistui. Jaunėlis sūnus pasiūlė motinai išsiuvinėti tą namą kitame savo brokate. Tą ji ir padarė.

Dienų dienas, savaitę savaites, mėnesių mėnesius našlė dirbo tarsi pakerėta. Du vyriausieji sūnūs skundėsi, kad ji nieko neuždirba. Jie turėjo kapoti malkas, kad šeima išgyventų, o jiems tai nepatiko. Galiausiai jaunėlis sūnus pareiškė, kad jis išlaikys šeimą. Kasdien jis eidavo į kalnus kapoti malkų, kad šeima prasimaitintų.

Po trejų metų našlė baigė savo brokatą. Jis buvo gražiausias iš visų jos darbų. Moteris buvo be galo laiminga ir didžiavosi savo kūrinium. Staiga atūžė stiprus vėjas ir nupūtė brokatą. Jis išskrido iš namų į kalnus ir niekas jo nebematė.

Moteris net nualpo iš sielvarto. Atsigavusi ji paprašė savo vyriausiojo sūnaus, gal jis galėtų paieškoti jos brokato. Sūnus sutiko ir tuoj pat išvyko. Keliaavęs ilgiau nei mėnesį jis sutiko moterį, kuri sėdėjo priešais akmeninį namą. Jai paklausus, kur jis keliauja, jaunas vyras papasakojo istoriją apie savo motinos brokatą. Moteris žinojo, kad brokatą pasiėmė fėjos, kurioms jis taip patiko, ir jos norėjo nusižiūrėjusios nusiausti lygiai tokį pat brokatą. Dar ji pasakė, kad norėdamas atgauti brokatą jis turės atlikti keletą užduočių.

Išsimušti du priekinius dantis ir įdėti juos akmeniniam žirgui į burną.

Leisti tam žirgui suėsti dešimt stebuklingo medžio vaisių.

Su tuo žirgu joti per Ugnies kalno liepsnas ir užšalusią jūrą.

Keliaudamas jis negalės ištartį nė žodžio, kitaip – pražus.

Senoji moteris žinojo, kad sūnus nenori leisti į šią kelionę, todėl davė jam aukso skrynią ir liepė grįžti namo.

Keliaudamas namo jis suprato, kad su niekuo nenori dalytis auksu, todėl patraukė savais keliais.

Po dviejų mėnesių nesulaukusi savo vyresnėlio, našlė paprašė antrojo sūnaus surasti jos brokatą. Šis sutiko ir tuoj pat išvyko. Po mėnesio klajonių jaunas vyras sutiko tą pačią seną moterį šalia akmeninio namo. Ji jam pasakė tą patį, ką ir vyresniajam broliui. Antrasis brolis išsigando. Moteris ir jam davė aukso skrynią ir pasiūlė grįžti namo. Keliaudamas namo jis suprato, kad nenori dalytis auksu, todėl patraukė savais keliais.

Kai po dviejų mėnesių negrįžo ir antrasis brolis, jauniausias sūnus paprašė motinos leisti jam keliauti ieškoti brokato. Motina nenorėjo išleisti paskutinio sūnaus, bet galų gale sutiko. Po mėnesio klajonių jaunuolis sutiko senąją moterį, sėdinčią priešais akmeninį namą. Ji jam pasakė tą patį, ką ir jo broliams.

Tačiau jaunėlis neapsigrėžė kaip jo broliai. Jis iškart išsimušė du priekinius dantis ir įdėjo juos akmeniniam žirgui į burną. Akmeninis žirgas atgijo ir suėdė dešimt vaisių nuo stebuklingojo medžio. Jaunuolis užlipo ant žirgo ir nujojo į fėjų žemę. Po trijų dienų jis pasiekė Ugnies kalną, o ten, kur akys matė, iš žemės kilo didžiulės liepsnos. Jis šuoliavo tiesiai per liepsnas ir nė karto nesiskundė.

Kitoje Ugnies kalno pusėje jis prijojo užšalusią jūrą. Vaikinas jojo per ledą ir nė karto nesiskundė. Perjojęs jūrą jis pasiekė fėjų žemę. Fėjos be galo nustebė jį pamačiusios. Jis paprašė grąžinti motinos brokatą. Fėjos atsakė jau baigiančios nusiausti lygiai tokį pat brokatą ir, jei jis palauks, jos jį pamaitins ir leis pailsėti.

⁶ *Adaptuotos pasakos šaltiniai: "The Magic Brocade" in Best Loved Folktales of the World. Selected and with an introduction by Joanna Cole. Illustrated by Jill Karla Schwarz. NY: Anchor Books, 1982, pp. 539–544. "The Magic Brocade" in The Young Oxford Book of Folk Tales. Edited by Kevin Crossley-Holland. Oxford: Oxford University Press, 1998, pp. 7–14. "The Magic Brocade" in Wonder Tales from Around the World. By Heather Forest. Illustrations by David Boston. Little Rock: August House Publishers, Inc., 1995, pp. 11–16.*

Vienai fėjai taip patiko jo motinos brokatas, kad ji panoro tapti jo dalimi. Fėja įsisiuvo save į audinį. Ji buvo apsivilkusi raudonais drabužiais. Kai vaikiną pabudo, fėjos jau buvo dingusios, o brokatas gulėjo šalia. Kai jis grįžo pas senąją moterį, ji išėmė dantis iš žirgo ir įstatė juos vaikinui atgal į burną. Ji davė jam odinius batus, su kuriais jis galėjo akimirksniu grįžti pas motiną.

Našlė buvo be galo laiminga atgavusi brokatą. Ji išsinešė audinį į lauką, kad galėtų jį apžiūrėti. Išvyniojus paveikslą atgijo. Staiga atsirado baltas namas, o šalia jo – kalvos ir gražus sodas, kuriame stovėjo jauna moteris raudonais drabužiais. Čia buvo ta pati fėja. Jaunasis sūnus vedė fėją ir jiedu ilgai ir laimingai gyveno.

Našlės vyriausieji sūnūs iššvaistė savo auksą ir tapo elgetomis. Vieną dieną kalnuose jiedu priėjo gražų baltą namą ir nusprendė jį apiplėšti. Supratę, kad tai jų motinos namas, jiedu labai susigėdo, apsigrėžė ir nebegrįžo į tą kraštą.

Stebuklingojo ežero paieškos⁷

Ekvadoriečių pasaka

Seniai seniai gyveno galingas inkų valdovas, kuris valdė be galo plačią Ekvadoro karalystę. Jis su žmona turėjo tik vieną sūnų. Sūnus sunkiai sirgo. Nė vienam karališkajam gydytojui nesisekė jo pagydyti. Bėgant metams sūnaus sveikata silpnėjo. Tai labai liūdino valdovą, todėl jis atsiklaupė prieš altorių pasimelsti. Jis prašė savo sūnui sveikatos ir stiprybės, kad sūnus galėtų valdyti karalystę, kai pats nebegalės to daryti.

Jo maldos buvo išklausytos. Dievai jam patarė parnešti vandens iš stebuklingojo ežero, esančio pasaulio krašte. Staiga šalia altoriaus stovinčiame aukure atsirado auksinė gertuvė.

Valdovas buvo per senas leisti į tokią kelionę, o jo sūnus buvo per silpnas. Taigi valdovas nusprendė apdovanoti tą, kuris parneš stebuklingojo vandens. Daug stiprių vyrų bandė tą padaryti, tačiau nė vienam nepavyko.

Šiek tiek toliau nuo rūmų plytėjo slėnis. Ten gyveno du broliai ir sesuo. Jų tėvai buvo neturtingi ūkininkai. Jaunuoliai išgirdo valdovo pasiūlymą. Jei gautų atlygį, jų tėvams nebereikėtų skursti. Broliai pasiryžo leisti į kelionę. Jų sesuo norėjo vykti kartu, tačiau nei broliai, nei tėvai jai neleido.

Mėnesių mėnesius broliai keliavo ieškodami stebuklingojo ežero, tačiau niekaip jo nerado. Jiems jau reikėjo grįžti namo ir padėti tėvams nuimti derlių. Tada jie nusprendė parnešti vieno iš senųjų ežerų vandens ir gauti pažadėtą atlygį. Jie atnešė vandenį į rūmus, bet valdovo sūnus nepasveiko. Valdovas be galo supyko ant brolių ir užrakino juos požemyje. Už bausmę juos vertė gerti tą patį ežero vandenį.

Tai išgirdusi brolių sesuo maldavo tėvų leisti jai pabandyti surasti stebuklingąjį ežerą. Ji manė, kad jei ji ras ežerą, valdovas paleis jos brolius į laisvę. Šį kartą tėvai leido jai išvykti. Pasiėmusi šiek tiek maisto ir savo mylimiausią gyvūną lamą, duktė tuoj pat leidosi į kelionę. Pirmą naktį ji miegojo šalia lamos. Bet išgirdusi alkanos pumos riaumojimą ji išsigando dėl savo mylimo gyvūno. Kitą rytą ji išsiuntė lamą namo ir viena tęsė kelionę.

Antrą naktį mergina, norėdama apsisaugoti nuo pumos, įlipo į medį. Čia ji įsitaisė tarp šakų ir pradėjo valgyti. Atskridus keliems paukščiams ji pasidalijo maistu su jais. Atsidėkodami paukščiai nusprendė jai parodyti, kur yra stebuklingasis ežeras. Kiekvienas paukštis iš savo sparnų išsitraukė po stebuklingą plunksną ir padavė merginai. Paukščiai patarė iš tų plunksnų pasidaryti vėduoklę, kuri parodysianti kelią prie ežero. Dar jie pasakė, kad ežerą saugo pavojingi žvėrys, bet plunksnos ją apsaugos.

Mergina padėkojo savo naujesiems draugams ir surišo plunksnas kaspinu. Tuomet pašnibždėjo į vėduoklę, kad norėtų nukeliauti iki stebuklingojo ežero pasaulio krašte. Vos po kelių akimirkų ji jau stovėjo ant ežero kranto. Staiga ji prisiminė, kad medyje paliko maistą ir gertuvę, į kurią galėtų pasisemti vandens. Ji pašnibždėjo vėduoklei, kad nori gertuvės. Staiga priešais ją atsirado auksinė gertuvė, kurią valdovas rado pelenuose prie altoriaus.

Vos pradėjusi semti vandenį į gertuvę mergina už nugaros išgirdo baisų triukšmą. Atsigręžusi ji pamatė didelį krabą, kuris liepė jai nesemti vandens. Bet vos tik ji priglaudė vėduoklę prie lūpų, krabas užmigo.

Vėl pradėjusi semti vandenį ji išgirdo, kaip milžiniškas aligatorius uodega plekšnoja vandenį. Jis taip pat liepė nesemti vandens. Bet vos tik mergina priglaudė vėduoklę prie lūpų, aligatorius užmigo.

Vėl pradėjusi semti vandenį mergina virš galvos išgirdo šnypštimą. Pažvelgusi į viršų pamatė didžiulę sparnuotą gyvatę, kuri taip pat liepė nesemti vandens. Bet vos tik mergina priglaudė vėduoklę prie lūpų, gyvatė užmigo.

Atsitračiusi visų baisių gyvūnų mergina galėjo ramiai pasisemti vandens. Prisisėmusi pilną gertuvę ji priglaudė vėduoklę prie lūpų ir panoro atsirasti rūmuose. Netrukus ji jau buvo pas karalių, karalienę ir princą. Karalius su karaliene verkė, nes jų sūnus buvo arti mirties. Nieko nelaukdama mergina iš gertuvės užlašino kelis lašus stebuklingojo vandens princui ant lūpų ir šis tuojau pasveiko.

⁷ *Adaptuotos pasakos šaltiniai: "Search for the Magic Lake" in Best Loved Folktales of the World. Selected and with an introduction by Joanna Cole. Illustrated by Jill Karla Schwarz. NY: Anchor Books, 1982, pp. 767–773. "Search for the Magic Lake" in Wonder Tales from Around the World. By Heather Forest. Illustrations by David Boston. Little Rock: August House Publishers, Inc., 1995, pp. 117–121.*

Karalius labai apsidžiaugė ir pasiūlė merginai viską, ko ji panorės. Mergina paprašė trijų dalykų. Visų pirma ji norėjo išgelbėti savo tėvus nuo skurdo. Karalius sutiko ir davė tėvams daugiau žemės, didesnį namą ir tiek pinigų, kad užtektų iki gyvenimo galo.

Dar mergina paprašė, kad jos broliai būtų išleisti iš kalėjimo. Karalius tuojau pat juos paleido.

Trečias merginos noras buvo grąžinti vėduoklę paukščiams. Vos jai panorėjus vėduoklė pakilo ir išskrido iš rūmų miškų link.

Sau ji nieko neprašė. Karalius ir karalienė maldavo merginą pasilikti ir gyventi su jais. Tačiau ji atsisakė, nes norėjo grįžti pas tėvus. Ten ji ilgai ir laimingai gyveno.

Rūmuose pastatyta gertuvė visuomet būdavo pilna, nesvarbu, kiek iš jos buvo geriama. Todėl princas ir jo palikuonys buvo sveiki ir stiprūs.

Princas ir jo likimas⁸

Egiptiečių pasaka

Seniai seniai Egipto karaliui ir karalienei gimė sūnus. Karalius nepaprastai džiaugėsi naujuoju princu ir įpėdiniu, todėl surengė jo garbei puotą. Visi karalystės išminčiai susirinko į šventę. Kai karalius paprašė išburti princo ateitį, išminčiai spėjo, kad princas mirs nuo šuns, krokodilo arba gyvatės. Karalių ir karalienę labai nuliūdino ši žinia.

Karalius ant aukštos kalvos pastatė pilį, aplink iškasė gilų griovį ir apsupo ją sargybiniais. Toje pilyje jaunasis princas ir užaugo. Toli nuo kitų žmonių, nuo šunų, krokodilų ir gyvačių. Berniukas buvo be galo vienišas. Užlipęs į aukščiausią pilies bokštą jis stebėdavo valstiečius.

Vieną dieną jis pamatė, kaip vyras šalia griovio žaidžia su šunimi. Jis paklausė tėvo, koks ten gyvūnas. Karalius paaiškino, kad ten šuo. Princas paprašė tokio šuns, tačiau karalius, žinodamas pranašystę, nesutiko. Princas taip ilgai prašė ir maldavo šuns, kad karalius neapsikentęs padovanojo jam mažą šuniuką. Princas su savo šunimi tapo neišskiriami. Pats to nežinodamas princas pirmą kartą apgavo savo likimą.

Galų gale princas paklausė tėvo, kodėl jis užrakintas taip toli nuo visų. Tuomet karalius jam papasakojo apie pranašystę. Supratęs, kad jis vienaip ar kitaip mirs, princas paprašė karaliaus leisti jam išeiti į pasaulį ir būti laisvu žmogumi. Nors ir nenorėdamas, karalius sutiko.

Taip princas su savo šunimi išvyko iš namų pažinti pasaulio. Jiedu keliavo daug dienų. Pagaliau pasiekė kitą karalystę. Ten jis išgirdo apie princesę, kuri buvo užrakinta bokšte toli nuo žmonių. Jos tėvas pažadėjo ten ją laikyti, kol atsiras toks drąsus vyras, kuris užlips į bokštą ir ją išvaduos. Daug vyrų bandė, tačiau nė vienas nepavyko.

Princas puikiai suprato, kaip jautėsi princesė. Juos abu buvo užrakinę tėvai. Jis nusprendė pabandyti ją išvaduoti. Nors kitiems nepavyko, bet princą lydėjo sėkmė ir jis išvadavo princesę. Princas ir princesė vienas kitą pamilo. Jiedu susituokė ir keletą metų laimingai gyveno jos tėvo karalystėje.

Kartą princas papasakojo savo žmonai apie pranašystę ir pasiguodė, kad ilgisi namų ir nori grįžti į tėvo karalystę. Princesė suprato jo norą ir sutiko lydėti vyrą kelionėje.

Atvykę į Egiptą kurį laiką jiedu ramiai gyveno mažame kaimelyje. To kaimelio gyventojai bijojo didelio krokodilo, kuris grobdavo prie upės prisiartinusius valstiečius. Vieną dieną princui kartu su savo šunimi medžiojant, prie jo priropojo krokodilas. Ir savo stipriais nasrais pačiupęs princą bandė nusitempti jį į upę. Princo šuo puolė krokodilą ir šis paleido princą. Kartu su šunimi princas nužudė krokodilą ir taip apgavo likimą antrą kartą.

Vieną vakarą princas anksti nuėjo miegoti. Princesė jam prie lovos padėjo pieno dubenėlį, kad pabudęs galėtų atsigerti. Netrukus princesė pamatė prie vyro lovos šliaužiančią gyvatę. Ji žinojo, kad gyvatėms patinka pienas, todėl pastatė indą priešais ją. Gyvatė išgėrė pieną ir užmigo. Tada princesė kardu nukirto gyvatę galvą. Taip princas apgavo likimą trečią kartą.

Paneigęs pranašystę princas grįžo pas savo tėvą ir apsigyveno jo rūmuose. Po karalius mirties princas ir princesė tapo karaliumi ir karaliene. Jiedu buvo geri ir malonūs valdovai, todėl juos mylėjo visi pavaldiniai.

⁸ *Adaptuotos pasakos šaltiniai: "The Prince and His Fate" in The Whole World Storybook. By Marcus Crouch. Illustrated by William Stobbs. Oxford University Press, 1983, pp. 44–50. "The Prince and the Three Fates" in A World of Fairy Tales. Retold by Andrew Lang. Illustrated by Henry Justice Ford. Selected and introduced by Neil Philip. NY: Dial Books, 1994, pp. 92–102.*

Dikas Vitingtonas ir jo katė⁹

Anglų pasaka

Daugiau kaip prieš penkis šimtus metų mažame Gloučesterio miestelyje gyveno našlaitis, vardu Dikas Vitingtonas. Jo tėvai mirė, kai jam tebuvo treji metai. Jis augo neturtingai, maitinosi maisto likučiais, kuriuos jam duodavo svetimi žmonės. Diką žavėjo pasakojimai apie didįjį Londono miestą. Jis buvo girdėjęs, kad kai kurios miesto gatvės klotos auksu. Šios istorijos paskatino Diką keliauti į Londoną. Ten jis tikėjosi užsidirbti turtus.

Dikas keliavo daug dienų, kol pasiekė savo tikslą. Oi, kaip jis nusivylė pamatęs Londoną. Tai buvo didžiulis miestas, tačiau labai purvinas, o gatvės toli gražu nebuvo klotos auksu. Dikas atrodė kaip skudurinė lėlė, apdriskęs ir purvinas. Jis buvo be galo alkanas ir ėmė gatvėje prašyti maisto ir skatikų. Tačiau niekas nenorėjo Dikui padėti.

Pagaliau jaunuolis susirado darbą laukuose. Jis ten dirbo tol, kol buvo nuimtas derlius. Tada jam vėl teko elgetauti. Kartą jis užmigo šalia didelių rūmų. Ryte jį rado viena kambarinė. Ji buvo labai pikta ir norėjo Diką išvyti.

Laimei, tų rūmų šeimininkas ponas Ficvorenas atėjo pažiūrėti, dėl ko kilo triukšmas. Dikas maldavo poną Ficvoreną duoti jam darbo. Ponas pamatęs, kad vaikiną badauja, liepė jam atnešti maisto. Kai Dikas pavalgė, rūmų šeimininkas pasiūlė jam dirbti virtuvėje. Šis darbas Dikui atrodė visų jo svajonių išsipildymas, tačiau virtuvės šeimininkė labai nemėgo jaunuolio. Ji nuolatos jį barė, mušė ir vertė miegoti palėpėje, kur lakstė daug pelių ir žiurkių.

Vieną dieną Dikas padėjo kaimynei atlikti kelis namų ruošos darbus ir užsidirbo skatiką. Už tuos pinigus jis nusipirko katę, kuri išgaudė visas peles ir žiurkes palėpėje. Dabar jaunuolis galėjo ramiai išsimiegoti. Nors virtuvės šeimininkė su Diku elgėsi labai blogai, rūmų šeimininkas ir jo duktė Alisa jam buvo labai geri. Todėl Dikas pasiliko dirbti rūmuose.

Ponas Ficvorenas buvo prekeivis ir mėnesių mėnesius prekiaudavo svetimuose kraštuose. Vieną dieną jis paprašė kiekvieno namų tarno duoti jam po daiktą, kurį jis parduosiąs tolimuose kraštuose ir taip uždirbsiąs jiems pinigų. Dikas turėjo tik katę, todėl ją ir atidavė.

Kol ponas Ficvorenas buvo išvykęs, virtuvės šeimininkė Dikui buvo ypač žiauri. Jaunuolis neapsikentė ir paliko Ficvorenų namus. Eidamas iš Londono jis girdėjo bažnyčių varpų gausmą. Atrodė, tarsi jie kviečia jį sugrįžti. Pats nesuprasdamas kodėl, Dikas grįžo į Ficvorenų namus. Laimė, jaunuolis grįžo virtuvės šeimininkei nė nesupratus, kad jis buvo išvykęs.

O tuo metu pono Ficvorenas laivas pasiekė Afrikos krantus. Ten jis pradėjo prekiauti Barbario pakrantėje. Kai ponas Ficvorenas viską pardavė, karalius jį pakvietė į puotą. Vos tik buvo patiektas maistas, būriai pelių ir žiurkių supuolė ant stalo. Svečiai negalėjo patikėti tuo, ką mato. Karalius pasakė nebežinantis, ką daryti, ir pažadėjo pusę savo turto tam, kas padės atsikratyti žiurkių ir pelių. Ponas Ficvorenas nusiuntė į laivą jūreivį atnešti Diko Vitingtono katę.

Atnešta katė tuojau pat ėmėsi darbo. Ji iš visų jėgų gaudė ir plovė peles ir žiurkes. Karalius labai nudžiugo ir už katę ponui Ficvorenui atidavė pusę savo turto. Netrukus katė susilaukė kačiukų ir Barbario pakrantės karalius džiaugėsi savo pilimi ir šalimi be graužikų.

Ponas Ficvorenas grįžo į Angliją ir atidavė Dikui maišus su auksu ir brangakmeniais. Dikas negalėjo patikėti savo sėkme. Jis davė šiek tiek aukso laivo kapitonui ir jgulai už tai, kad pasirūpino jo kate.

Jis taip pat davė aukso Ficvorenų tarnams. Likusius pinigus išleido sau. Nusipirko namą ir geresnių drabužių.

Netrukus Dikas pats tapo pirkliu. Savo uždirbtus turtus jis skyrė miestui. Atstatė ligoninę ir įkūrė universitetą. Vieną dieną jis tapo Londono meru. Dikas vedė Alisą ir jie ilgai ir laimingai gyveno.

⁹ *Adaptuotos pasakos šaltiniai: "Dick Whittington" in British Folk Tales: New Versions. By Kevin Crossley-Holland. NY: Orchard Books, 1987, pp. 190–211. "Dick Whittington and His Cat" in English Fairy Tales. By Joseph Jacobs. Illustrated by John Batten. NY: Alfred A. Knopf, 1993, pp. 167–176. "Dick Whittington and His Cat" in English Fairy Tales. Retold by Flora Annie Steel. Illustrated by Arthur Rackham. NY: Macmillan, 1962, pp. 169–178. "Dick Whittington" in Usborne Stories from Around the World. Retold by Heather Amery. Illustrated by Linda Edwards. London: Usborne Publishing Ltd., 2000, pp. 106–111.*

Seniai seniai mažame Prancūzijos Provanso kaimelyje gyveno senas malūnininkas ir turėjo tris sūnus. Mirdamas malūnininkas vyriausiajam sūnui paliko malūną ir kukurūzų laukus, viduriniam sūnui – asilą, o jauniausiajam sūnui Pjerui – katiną. Vargšą Pjerą ši žinia nuliūdino. Jis buvo įsitikinęs, kad jam teks likusį gyvenimą badauti. Jam sėdint ir liūdint katinas jo paprašė poros batų ir maišo. Gyvūnas pasakė Pjerui, kad šie daiktai padės sukrauti jaunuoliui turtus. Neturėdamas ko prarasti Pjeras davė katinui batus ir maišą.

Katinas įsidėjo į maišą morką ir nunešė ją į šalia esantį lauką. Palikęs maišą šalia triušio olos, pats pasislėpė. Triušiams išlindus iš olos ieškoti ėdesio, vienas jų įlindo į maišą. Katinas iššoko iš krūmo ir maišą užrišo. Maišą jis nunešė vietiniam karaliui kaip dovaną nuo savo šeimininko, kurį pavadino Markizu Karabasui. Visą savaitę kasdien katinas karaliui atnešdavo kažką nauja. Kaskart jis sakydavo, kad dovanas karaliui siunčia jo šeimininkas Markizas Karabasas. Rūmuose katinas sužinojo, kad kitą dieną karalius savo karieta važinėsis po apylinkes.

Katinas grįžo pas Pjerą ir papasakojo jam, kaip kitą dieną padarys jį turtingą. Jis nusivedė Pjerą prie upės šalia kelio, kuriuo keliaus karalius. Katinas liepė Pjerui nusirengti ir nuogam maudytis upėje. Karietai važiuojant pro upę, kurioje maudėsi Pjeras, ant kelio iššoko katinas ir ėmė šauktis pagalbos. Pažinęs gyvūną karalius liepė sustabdyti karietą ir paklausė, kas nutiko. Katinas papasakojo karaliui, kad jo šeimininkas Markizas Karabasas buvo apiplėštas ir įmestas nuogas į upę. Karalius išsigando, bet labai nekantravo susipažinti su Markizu. Jis liepė vienam savo vyrų atnešti Markizui rūbus. Rūbai buvo tokie gražūs, kad Pjeras tikrai atrodė kaip markizas.

Karalius pakvietė Pjerą į karietą ir pasiūlė parvežti namo. Karietoje sėdėjo karaliaus duktė. Pjeras ir princesė vienas kitą pamilo iš pirmo žvilgsnio. Nors ir jaudinosi, Pjeras laikėsi katino sumanymo. Katinas papasakojo karietos vadeliotojui, kaip nuvykti į Pjero valdas, o pats nurūko į priekį.

Pirmiausia jis sutiko laukuose dirbančius vyrus ir paprašė, kad jie karaliui atsakytų, kad žemės, kurias jie dirba, priklauso Markizui Karabasui. Karaliui važiuojant karieta pro tas žemes ir paklausus, kam jos priklauso, dirbininkai atsakė, kad Markizui Karabasui.

Tuomet katinas sutiko būrį moterų, dirbančių sode, ir paprašė jų pasakyti karaliui, kad sodas priklauso Markizui Karabasui. Karaliui važiuojant pro sodą ir paklausus, kam jis priklauso, moterys atsakė, kad sodas Markizo Karabaso.

Galų gale katinas pasiekė baisiojo žmogėdros užgrobtą pilį ir pabeldė į duris. Kai duris atidarė žmogėdra, katinas šiek tiek išsigando. Žmogėdros paklaustas, ko nori, jis atsakė girdėjęs, jog šios pilies ir žemių valdovas gali pasiversti bet koku gyvūnu. Žmogėdra atsakė galys tai padaryti. Katinas paprašė jį pasiversti liūtu, tas taip ir padarė. Bet katinas apsimetė, kad tai jo nenustebino, ir paklausė, ar žmogėdra sugebėtų pasiversti mažu gyvūnėliu, pavyzdžiui, pele. Žmogėdra neatsispyrė pagundai pasipuikuoti ir pasivertė pele. Katinas nieko nelaukęs griebė ir prarijo tą pelę.

Karalius, su princese ir Pjeru atvykęs į pilį, paklausė, kam ji priklauso, tada katinas išdidžiai atsakė, kad jos šeimininkas – Markizas Karabasas. Jis pakvietė karalių ir jo dukterį pietų į valgomąjį. Karalius buvo taip sužavėtas viskuo, ką matė, ir nusprendė, kad jo dukrai derėtų tekėti už Markizo.

Taip Pjeras tapo Markizu Karabasui, paveldėjo pilį, ją supančius laukus bei sodus ir vedė princesę. Katino dėka Pjeras su princese ilgai ir laimingai gyveno.

¹⁰ *Adaptuotos pasakos šaltiniai: "The Miller's Son" in Around the World in 80 Tales. By Saviour Pirotta. Illustrated by Richard Johnson. Boston: Kingfisher, 2007, pp. 104–106. "Puss in Boots" in Usborne Stories from Around the World. Retold by Heather Amery. Illustrated by Linda Edwards. London: Usborne Publishing Ltd., 2000, pp. 22–27.*

Seniai seniai mažame Vokietijos kaimelyje gyveno našlė su dviem dukterimis. Viena iš dukterų buvo nuolanki ir be galo darbšti. O kita buvo tingi ir pikta.

Vieną dieną darbščioji duktė, verpdama šalia šulinio, įsidūrė į pirštą. Pasilenkusi nuplauti kraujo nuo verpstės netyčia ją įmetė į vandenį. Mergina be verpstės negalėjo dirbti, todėl šoko į šulinį jos išsitraukti.

Tačiau ji neįkrito į vandenį, o atsidūrė gražioje pievoje. Staiga mergina išgirdo pagalbos šauksmą. Ji nuskubėjo į tą pusę, iš kurios sklido garsas, ir pamatė krosnyje duonos kepalą. Pagalbos šaukėsi duona, prašydama ją ištraukti iš krosnies. Būdama geros širdies, mergina nepabijojo nusideginti pirštų ir ištraukė duoną iš karštos krosnies, o po to tęsė kelionę.

Netrukus mergina priėjo obelį, kurios šakos nuo obuolių linko iki žemės. Obelis paprašė merginos nuskinti obuolius ir palengvinti jos naštą. Mergina taip ir padarė, nuskynė obuolius ir keliavo toliau.

Eidama tolyn ji pamatė upelį, užtventką didelės lapų ir šakų krūvos. Upelis paprašė jos patraukti šakas ir lapus, kad vanduo galėtų vėl lengvai tekėti. Nepabijojusi išsipurvinti, mergina ištraukė iš upelio šakas ir lapus ir tęsė kelionę toliau.

Netrukus mergina priėjo mažą namelį miške. Ten ji sutiko seną moterį, kuri paprašė padėti išpurenti plunksnų pagalves ir iššluoti grindis. Mergina negalėjo jai atsakyti, todėl padarė ko prašoma. Senoji moteris buvo vardu Motina Holė. Ji sočiai pamaitino merginą ir leido išsimiegoti minkštoje lovoje. Mergina namelyje praleido kelias dienas, bet greitai pasiilgo namų ir paklausė, ar galėtų grįžti namo. Motina Holė atsakė, kad ji gali išvykti kada panorėjusi. Ir pridūrė, kad ji bus apdovanota už savo gerumą.

Motina Holė atidavė merginai jos verpstę ir išlydėjo ją per galines duris. Mergina labai nustebė pamąčiusi, kad ji jau netoli savo namų. Jai einant namo pradėjo lyti. Lietaus lašai, palietę merginą, virsdavo auksu. Kol grįžo namo, ji buvo aplipusi auksu. Jos motina ir sesuo be galo nustebė. Mergina papasakojo, kas jai nutiko, tada godžioji sesuo panorė taip pat gauti aukso.

Piktoji sesuo, būdama bloga, įdūrė katinui, kad krauju aplaistytą verpstę. Tada tyčia įmetė verpstę į šulinį ir pati įšoko. Kaip ir sesuo, ji atsidūrė gražioje pievoje. Išgirdo pagalbos šauksmą, tačiau nenorėjo nudegti pirštų ir duonos neištraukė iš krosnies net prašoma. Keliaudama toliau, ji priėjo tą pačią obelį su daug obuolių. Obelis paprašė nuskinti obuolius, tačiau piktoji sesuo nuskynė tik vieną ir tą patį suvalgė.

Netrukus mergina priėjo lapais ir šakomis užtventką upelį. Jis paprašė jos patraukti lapus ir šakas, kad vanduo galėtų vėl lengvai tekėti. Tačiau mergina atsisakė, nes nenorėjo išsipurvinti.

Pagaliau mergina miške priėjo Motinos Holės trobelę. Ten ji pamatė seną moterį, kuri paprašė padėti išpurenti plunksnų pagalves ir iššluoti grindis. Kadangi mergina norėjo aukso, sutiko padėti senolei. Pirmą dieną ji uoliai darbavosi. Tačiau bėgant dienoms jis vis labiau tingėjo. Galiausiai pasakė, kad ilgisi namų ir pasiprašė namo. Motina Holė sutiko paleisti merginą. Atidavė jai verpstę ir pridėjo katžolės vargšui katinui. Senolė išlydėjo nemalonią merginą per galines duris ir pasakė, kad ji bus apdovanota už savo elgesį.

Išėjusi iš Motinos Holės trobelės, mergina pamatė esanti netoli namų. Jai einant namo pradėjo lyti. Tačiau lietaus lašai, prisilietę prie jos, virto baisia derva. Kol grįžo namo, mergina buvo aplipusi juoda lipnia derva.

Jos motina ir sesuo iš paskutiniųjų bandė nuplauti dervą, tačiau joms nepavyko. Kadangi mergina buvo negera ir nepadėjo kitiems, derva prilipo prie jos visam gyvenimui. Būkite geri kitiems ir jums už tai bus atsilyginta.

¹¹ *Adaptuotos pasakos šaltinis – "Mother Holle" in Wonder Tales from Around the World. By Heather Forest. Illustrations by David Boston. Little Rock: August House Publishers, Inc., 1995, pp. 35–40.*

Lozorius ir trys drakonai¹²

Graikų pasaka

Kartą gyveno kurpius Lozorius. Jį dirbantį nuolat erzino musės. Jos taip jam įgriso, kad vieną dieną jis pasiėmė odos skiautę ir pradėjo mosuoti ja aplink galvą. Po kiek laiko jis suskaičiavo nutvojęs keturiasdešimt musių.

Lozorius taip savimi didžiavosi, kad net išraižė tokius žodžius ant medinio kardo: AŠ NUŽUDŽIAU KETURIASDEŠIMT VIENU SMŪGIU.

Vieną dieną jis pasiėmė tą kardą ir išvyko iš namų ieškoti nuotykių. Po poros kelionės dienų Lozorius prigulė šalia upelio pasnausti. Netoliese gyveno trys drakonai. Jie ateidavo prie to upelio atsigerti. Vienas drakonas pamatė miegantį Lozorių ir perskaitė užrašą ant jo kardo. Drakonas grįžo pas saviškius ir papasakojo, ką matęs.

Norėdami įsiteikti Lozoriui drakonai pakvietė jį gyventi pas save. Lozorius sutiko, tačiau nežinojo, kad gyvendamas su drakonais turės jiems dirbti. Kai Lozoriui reikėjo parnešti vandens iš upelio, jis suprato, kad pats tiek nepaneš. Tada jis pradėjo kasti griovį iš upelio į urvą. Taip vandens nešti neberekėsia.

Drakonai išsigando, kad nukreipus srovę upelis gali išdžiūti, todėl paprašė jo nebekasti. Ir sutiko nešti vandenį patys.

Kai Lozoriui reikėjo miške pririnkti malkų, jis suprato negalėsiąs parnešti didelės šakos ar viso medžio į urvą. Tiek reikėjo dideliui laužui, kad drakonai nesusaltų. Tada Lozorius virve aprišo mišką ir pradėjo rauti visus medžius iš karto. Drakonai susirūpino, kad miške nebeliks medžių, todėl sutiko nešti malkas patys.

Netrukus drakonams pabodo dirbti už Lozorių, todėl jie sugalvojo naktį jį nužudyti. Lozorius, išgirdęs šį jų sumanymą, vietoj savęs į lovą paguldė rąstą. Naktį drakonai, atėję jo nužudyti, kartais kapojo ne Lozorių, o rąstą. Drakonams išėjus, jis vėl atsigulė į lovą. Ryte išlindęs iš urvo Lozorius skundėsi, kad visą naktį jį kandžiojo blusos.

Drakonai išsigando Lozoriaus. Todėl nusprendė jį papirkti ir paprašė palikti urvą. Jie davė Lozoriui maišą aukso ir priminė, kad jo šeima turbūt jo labai ilgisi. Vyras sutiko išvykti, bet paprašė vieno iš drakonų jį palydėti namo ir padėti parnešti auksą. Drakonai sutiko.

Priartėjus prie namų, Lozorius paprašė drakono palaukti, kol jis suriš vaikus, nes kitaip jie drakoną gali suvalgyti. Kol drakonas laukė, Lozorius papasakojo vaikams savo sumanymą. Jie leido, kad tėvas juos surišų. Kai Lozorius su drakonu įėjo į kiemą, vaikai ėmė šaukti iš džiaugsmo, kad galės prisivalgyti drakono mėsos. Vos tik tai išgirdęs drakonas pametė maišą su auksu ir išsigandęs išbėgo namo.

Nors vaikams ir neteko paragauti drakono mėsos, bet gavę drakonų auksą jie galėjo ilgai ir turtingai gyventi visą likusį gyvenimą.

¹² *Adaptuotos pasakos šaltinis – "Lazarus and the Dragons" in The Whole World Storybook. By Marcus Crouch. Illustrated by William Stobbs. Oxford University Press, 1983, pp. 1–6.*

Seniai seniai gyveno senas ūkininkas ir turėjo tris sūnus. Jiems ramybės nedavė paslaptingi gyvūnai, naktimis trypdavę kukurūzų laukus. Senasis ūkininkas nerimavo, kad jo derlius bus sunaikintas. Vyriausias sūnus nutarė išgelbėti derlių. Jis į kukurūzų lauką atsinešė antklodę, po kuria pasislėpęs norėjo patykoti ir sugauti šiuos paslaptinius padarus. Tačiau atėjus vidurnakčiui užmigo. Kol jis miegojo, gyvūnai vėl ištrypė šeimos pasėlius.

Vidurinis sūnus taip pat pabandė išgelbėti derlių. Jis irgi atsinešė į kukurūzų lauką antklodę ir tikėjosi prižiūrėti šeimos pasėlius. Prieš pat vidurnaktį jis pasitiesė minkštą antklodę ir iškart užmigo. Kol ramiai miegojo, laukiniai gyvūnai grįžo ir dar labiau ištrypė šeimos pasėlius.

Vargšas ūkininkas nebežinojo, ką daryti. Dviem jo sūnams nepavyko nei sugauti, nei nubaidyti jo kukurūzus naikinusių gyvūnų. Tada jaunėlis sūnus paprašė pabandyti išgelbėti derlių. Abu broliai ėmė juoktis iš jo. Jei jau vyresniesiems nepavyko, kaip tą ketina padaryti jaunėlis?

Jaunėlis mėgo svajoti ir nebuvo stipruolis. Berniuko vardas buvo Migelis. Tėvas po ilgų maldavimų leido jam pamėginti. Kitaip nei broliai, Migelis į laukus nesinešė antklodės. Jis pasiėmė kėdę su kietu atlošu. Tai padėjo jam neužmigti.

Iškart po vidurnakčio Migelis pamatė būrį sparnuotų arklių, kurie nusileido visai šalia jo. Jiems žvengiant ir lakstant po laukus, Migelis su lasu vieną jų pagavo. Išaušus rytui jaunuolis labai nustebė, nes arklys buvo spalvotas kaip vaivorykštė. Be to, arklys mokėjo kalbėti. Jis paprašė Migelio jį paleisti ir pasakė esąs sparnuotų arklių karalius.

Migelis sutiko paleisti šį nuostabų gyvūną, jei tas pažadėsias nebetrypti jo šeimos kukurūzų. Arklys sutiko.

Migeliui paleidus arklį šis davė jam vieną savo auksinę pasagą. Gyvūnas pasakė jaunuoliui, kad jei jam kada reikės pagalbos, tegu patrina pasagą ir jis atskris. Netrukus Migelis paliko namus ir išėjo ieškoti laimės. Prieš išvykdamas jaunuolis pasiėmė auksinę pasagą. Galiausiai jis atvyko į karalystę, kurios princesė norėjo ištekėti už drąsaus jaunuolio. Ji buvo įsikūrusi aukščiausiam karalystės bokšte ir su savimi turėjo vestuvinį žiedą. Tas, kuris sugebės iš jos paimti šį žiedą, taps jos vyru.

Daug narsių riterių bandė įkopti į bokštą, tačiau nė vienam nepavyko to padaryti. Daug turtingų prekeivių mėgino pasiekti princesę ir laimėti jos ranką, tačiau nė vienam nepavyko. Princesė jau buvo išsigandusi, kad taip niekada ir neištekės. Tačiau čia pasirodė Migelis ant skraidančio spalvoto žirgo. Nuostabasis gyvūnas nunešė Migelį tiesiai į princesės bokštą. Princesei nerūpėjo, kad Migelis buvo neturtingas. Jis buvo narsus ir bebaimis. Tokio vyro princesė ir troško. Kai Migelis ištiesė ranką paimti žiedo, princesė jį iškart atidavė.

Netrukus Migelis vedė princesę. Jis grąžino auksinę pasagą sparnuotų arklių karaliui, kuris su kaupu atsilygino už vaikiną gerumą. Migelis ir princesė tapo karalystės valdovais. Jiedu buvo geri karalystės gyventojams ir gyveno ilgai ir laimingai.

¹³ *Adaptuotos pasakos šaltinis* – “The Golden Horseshoe” in *Around the World in 80 Tales*. By Saviour Pirotta. Illustrated by Richard Johnson. Boston: Kingfisher, 2007, pp. 32–34.

Vieną kartą vyriausias Havajų vadas gaudė kalmarus. Jam labai nesisėkė. Jo vyrai vienas po kito nėrė į vandenyną, tačiau nieko nepagaudavo. Iva su savo draugu stebėjo juos nuo kranto ir galvojo, kodėl jiems nesisėka.

Netrukus į krantą išlipę nariai paprašė Ivos ir jo draugo pakviesti geriausią salos narą. Mat vyriausiasis vadas pametė savo raudoną kriauklę, kuri jam nešdavo sėkmę. Jie baiminosi, kad kriauklė nuskendo tarp giliausių koralų. Iva buvo nardymo čempionas, todėl nuplaukė į vado žvejybos laivą.

Kai tik Iva įlipo į laivą, vadas paprašė jo nerti į vandenyną ir surasti jo raudoną kriauklę. Iva pareiškė negalys to padaryti, nes jis pats ir atrišo kriauklę nuo valo. Vadas be galo supyko ir pagrasino nužudysiąs Iva, jei šis iki ryto negrąžins jam kriauklės.

Išaušus rytui Iva grąžino vadui kriauklę. Nors ir įpykęs, vadas suprato, kad Iva jam gali praversti, todėl jam davė naują užduotį. Jis liepė Ivai grąžinti jam akmeninį kirvį, kuris buvo saugomas šventovėje. Jei Iva sugebės grąžinti kirvį iki ryto, vadas pasigailėsiaus vaikiną. Tačiau jei jam nepavyks – jis mirs.

Iva išsiaiškino, kad kirvis buvo pririštas prie dviejų moterų kaklų, kurios saugojo jį nuo įsibrovėlių. Visame slėnyje buvo įvesta komendanto valanda. Kiekvieną vakarą temstant šauklės keliaudavo nuo vieno slėnio krašto iki kito skelbdamas, kad jau laikas eiti namo. Iva kai ką sugalvojo.

Jis pamelavo šaukliui, kad jį kviečia vyriausiasis vadas, o šauklį jis pavaduos pats. Šauklis buvo pratęs prie vado įsakymų, todėl leido Ivai jį pavaduoti. Iva pradėjus šaukti, kad artėja komendanto valanda, gyventojai skubėjo grįžti namo.

Tada Iva nuskubėjo į šventyklą, kur buvo saugomas kirvis. Moterys pranešė vaikinui, kad kirvis saugus. Iva paprašė paliesti kirvį, kad įsitikintų, jog tai tiesa. Vos priėjęs prie moterų jis nukirto virves, griebė kirvį ir pabėgo.

Kirvio saugotojos ėmė šauktis pagalbos, tačiau dėl komendanto valandos niekas neskubėjo padėti. Iva jau buvo toli, kai pirmas gyventojas išdrįso palikti namus. Vaikinas su kirviu grįžo namo ir užmigo. Kitą rytą vadas, atėjęs į Ivos namus, nustebė pamatęs, kad šiam pavyko atlikti užduotį.

Vadas davė Ivai dar vieną užduotį. Jam reikėjo varžytis su šešiais geriausiais vagimis vado saloje. Iva apgyvendino viename name, o šešis vagis – kitame. Tas, kurio namuose bus daugiausia pavogtų daiktų – laimės varžybas.

Iva nusprendė pamiegoti, o vagys išskubėjo vogti. Jie vogė ir viską nešė į vidų, kol namas prisipildė vogtų daiktų, o tada nuėjo miegoti. Kol vagys miegojo, Iva pernešė jų vogtus daiktus į savo namą. Tada nukeliavo į rūmus ir pavogė vado antklodę.

Ryte vyriausiasis vadas pamatė, kad Ivos namas pilnut pilnutėlis. Jame buvo maisto, gyvūnų, žvejybos reikmenų, muzikos instrumentų ir kitų daiktų. Šešių vagių namas buvo tuščias. Vadas tai pamatęs pralinksėjo ir pagailėjo Ivos. Vadas patikėjo jam saugoti savo turtus. Vaikinui puikiai sekėsi atlikti šias pareigas. Daugiau niekas nepavogė nė skatiko iš vado lobyno.

Jie ilgai ir laimingai gyveno.

¹⁴ *Adaptuotos pasakos šaltinis – “Iwa the Crafty One” in Hawaiian Legends of Tricksters and Riddlers. By Vivian L. Thompson. Illustrated by Sylvie Selig. NY: Holiday House, 1969, pp. 80–85.*

Katinas ir papūga¹⁵

Indų pasaka

Kartą susidraugavo katinas su papūga. Jiedu vienas kitą nuolat kviesdavo pietų. Pirmiausia katinas pasikvietė papūgą. Jis nebuvo labai dosnus, todėl maisto papūgai pasiūlė nedaug – mažą dubenėlį pieno, gabalėlį žuvies ir kietą sausainį. Būdama mandagi, papūga nė kiek nesiskundė.

Kai atėjo papūgos eilė vaišinti, ji patiekė didelį kepsnį, puodą arbatos, įvairių vaisių ir penkis šimtus pyragaičių. Susėdus valgyti papūga sau pasiėmė tik du mažus pyragaičius, o katinas suvalgė viską, kas buvo ant stalo, ir paprašė dar!

Nustebusi papūga pasiūlė savo du pyragaičius, kuriuos katinas suvalgė nė nemirktelėjęs. Kai papūga nebeturėjo ką pasiūlyti, katinas suvalgė ir ją.

Išėjęs iš papūgos namų katinas sutiko gatve einančią seną moteriškę, kuri matė jų puotą. Ji ėmė barti katiną už tai, kad jis suvalgė savo draugę. Tačiau katinas nesusigėdo, bet ėmė ir prarijo moteriškę.

Patenkintas katinas toliau ėjo gatve. Netrukus sutiko vyrą su asilu. Vyras paprašė katino pasitraukti, kad asilas jo nesutryptų. Katinas pradėjo girtis suvalgęs penkis šimtus pyragaičių, papūgą ir moteriškę, o tada ėmė ir prarijo vyrą su jo asilu.

Galite įsivaizduoti, koks didelis tapo šitaip prisirijęs katinas. Jis krypavo gatve toliau. Kaip tik tuo metu vyko karaliaus vestuvės. Karalius su savo palyda, kurią sudarė būrys kareivių ir tuzinas dramblių, keliavo ta pačia gatve. Sutikęs storą katiną karalius liepė jam pasitraukti.

Tačiau katinas nepakluso karaliui ir pasigyrė suvalgęs penkis šimtus pyragaičių, papūgą, seną moterį, vyrą ir jo asilą. Apsišvalgęs jis ėmė ir prarijo karalių su nuotaka ir visą procesiją su būriu kareivių ir tuzinu dramblių.

Po tokios puotos katinas tapo milžiniškas. Toliau eidamas gatve jis sutiko du mažus krabus. Jie mandagiai paprašė jo pasitraukti, kad galėtų praeiti. Katinas pašaipiai pažiūrėjo į krabus ir pasigyrė suvalgęs penkis šimtus pyragaičių, papūgą, seną moterį, vyrą su jo asilu, karališkąją procesiją, karalių su jo nuotaka, būrį kareivių ir tuziną dramblių. Krabai irgi atsidūrė katino pilve.

Krabai pilve pamatė visus katino suvalgytus žmones ir gyvūnus. Nedelsdami jie pradėjo darbuotis su žnyplėmis. Čik čik ir iškirpo katino pilve skylę. Kai skylė tapo gana didelė krabai išropojo į laisvę. Jiems ištrūkusi išlindo ir drambliai, būrys kareivių, karalius ir karalienė, vyras su savo asilu, senoji moteris ir papūga su dviem pyragaičiais.

Katinas turėjo tenkintis keturiais šimtais devyniasdešimt aštuoniais pyragaičiais ir kitu papūgos maistu, likusiu jo pilve. Visą dieną jis siuvo skylę savo šone. Nuo tada jis valgė tik geriems katinams skirtą maistą.

¹⁵ *Adaptuotos pasakos šaltinis – “The Cat and the Parrot” in Nursery Tales Around the World. Selected by Judy Sierra. Illustrated by Stefano Vitale. NY: Clarion Books, 1996, pp. 33–37.*

Elniukas yra mažas gyvūnėlis, dažnai aptinkamas Indonezijoje. Jis panašus į Lietuvos miškų elnią, tik daug mažesnis. Indonezijoje sekama daug pasakų apie elniukus. Pasakojimuose jie būna klastingi, gudrūs, apsukrūs arba labai sąžiningi.

Kartą šuoliuodamas miško takais elniukas galvojo apie savo gyvenimą. Jis laikė save labai gudriu ir buvo įsitikinęs, kad galėtų pergudrauti net tigrą. Ši mintis jį labai pradžiugino.

Netrukus elniukas pasiekė miško pakraštį ir priėjo upės žiotis. Kitoje upės pusėje plytėjo nepažįstamas miškas, kurį elniukui knietėjo patyrinėti, tačiau jis nemokėjo plaukti.

Tada jis pamatė aligatorių ir jam šovė įdomi mintis. Elniukas paklausė aligatoriaus, ar jis turi draugų. Aligatorius patvirtino turįs daug draugų. Tuomet elniukas pasakė, kad norėtų suskaičiuoti aligatoriaus draugus, jei jie visi čia susirinktų. Aligatorius sukvietė visus savo draugus. Pamatęs daugybę aligatorių, elniukas šiek tiek išsigando, bet neišsidavė. Jis paprašė jų išsirikiuoti viena eile, kad būtų lengviau suskaičiuoti. Jiems išsirikiavus elniukas pasinaudojo aligatoriais kaip tilteliu ir striksėdamas jų nugaromis visus suskaičiavo ir pasiekė kitą upės krantą.

Atsidūręs kitoje upės pusėje elniukas juokėsi iš tilteliu tapusių aligatorių. Pirmasis aligatorius labai supykdo ir nutarė atkeršyti. Elniukui grįžus prie upės atsigerti aligatorius čiupo jį už kojos. Tačiau elniukas pasakė, kad čia ne jo koja, o medžio šaka. Kai aligatorius pražiojo nasrus, elniukas pabėgo.

Taip elniukas du kartus apgavo aligatorių. Tai dar labiau supykė plėšrūną, todėl jis pradėjo kurti naują keršto planą. Jis atsistojo ant užpakalinių kojų ir apsimetė medžiu. Elniukas, pamatęs tokį keistą medį, iš karto suprato klastą. Todėl ėmė kalbėti, jei čia yra aligatorius, tai jis stovės labai ilgai, nes yra labai stiprus. Tačiau jei čia senas medis, jis tuoj nuvirstų. Tai išgirdęs aligatorius nuvirto. Elniukas vėl kvatojo trečią kartą apgavęs seną aligatorių.

Elniukui buvo taip smagu juoktis iš aligatoriaus, kad nusprendė paerzinti į mišką atklydusius tigrus.

Vieną dieną tigrų karalius pasiuntė tigrus į elniuko teritoriją. Su savimi jie pasiėmė vieną karaliaus ūsą ir žinutę, kad atvyksta tigrų karalius. Tigrų, sutikę elniuką, liepė savo karaliui perduoti žinią, kad į mišką ateina tigrų ir suės visus gyvūnus.

Elniuko miške nebuvo žvėrių karaliaus, bet jis sugalvojo, kaip pagąsdinti tigrus. Elniukas paprašė savo draugės dygliakiaulės duoti jam vieną savo dyglį. Jis nunešė tą dyglį tigrams ir perspėjo, kad tai šio miško žvėrių karaliaus ūsas. O jei tigrų čia atvyks, jiems reiks kautis su karaliumi.

Tigrų išsigando žvėries, kuriam galėjo priklausyti toks ūsas, ir parnešė jį namo. Perdavę ūsą tigrų karaliui jie pakartojo, ką sakė elniukas. Tada visi tigrų sutarė, kad paliks elniuko žemes ramybėje.

Kartais miško žvėrys prašydavo elniuko išspręsti kylančius ginčus. Vieną dieną nuvirtęs medis prispaudė krokodilą. Jis ten pragulėjo visą dieną, kol jam į pagalbą atėjo buivolai. Jis padėjo krokodilui išsivaduoti iš spąstų. Tačiau užuot atsidėkojęs buivolui už pagalbą, krokodilas jam įkando. Krokodilas buvo išalkęs, o pagalbininkas atrodė toks skanus. Buivolas pasipiktino tokiu plėšrūno poelgiu ir į pagalbą pasikvietė elniuką.

Buivolas elniukui papasakojo, kad krokodilas užstrigo ir jis išgelbėjo plėšrūną, o dabar šis nori jį suėsti. Elniukas gerai pagalvojo ir paprašė jų parodyti, kur krokodilas buvo prispaustas. Abu padarė ko paprašyti. Tada elniukas paprašė parodyti, kaip krokodilas buvo prispaustas medžio. Krokodilui teko palįsti po medžiu. Vos tik jis palindo po medžiu, elniukas su buivolu pabėgo. Prispaustas krokodilas gulėjo ant lapų ir šakų krūvos ir galvojo, kad reikia būti dėkingam tiems, kurie tau padeda.

Taip elniukas išgelbėjo buivolą nuo krokodilo nasrų.

¹⁶*Adaptuoto teksto šaltiniai: "The Clever Mouse Deer" in The Lion Storyteller Book of Animal Tales. By Bob Hartman. Illustrations by Susie Poole. Lion Children's Books, 2002, pp. 44–45. "Why There are no Tigers in Bornio" in Best Loved Folktales of the World. Selected with an introduction by Joanna Cole. Illustrated by Jill Karla Schwartz. NY: Anchor Books, 1982, pp. 602–605. "Mischievous Mouse Deer, Kanchil" in Indonesian Fables of Feats and Fortunes. Told and edited by Kuniko Sigura. Illustrated by Koji Honda. Translated by Matthew Galgani. Berkley, CA: Heian, 2001, pp. 3–13. "The Mousedeer Becomes a Judge" in Asian Children's Favorite Stories. Retold by David Konger, Kay Lyons, Liana Romula, Joan Suyenaga and Marian Davies Toth. Illustrated by Patrick Yee. Edited by Liana Romulo. Tokyo: Turtle Publishing, 2006, pp. 58–63.*

Tinginys Tomas¹⁷

Airių pasaka

Kartą gyveno vaikinai, vardu Tomas. Gyveno jis kartu su savo tėvu, kuris dirbo mažame ūkyje. Tomas buvo didelis tinginys. Tą žinojo visi, to neslėpė ir pats Tomas. Jis iš to net pasijuokdavo.

Vieną dieną, užuot padėjęs tėvui ūkyje, jis išėjo pasivaikščioti kaimo keliukais ir pasidžiaugti gražia diena. Eidamas keliu Tomas išgirdo keistą garsą. Tai buvo plaktuko dūžiai. Vaikinui parūpo, iš kur jie sklinda, todėl jis patraukė į tą pusę, iš kurios sklido garsas.

Krūmuose jis pamatė mažytį nykštuką, kuris siuvosi batus. „Kaip man pasisekė“, – pamanė Tomas. Jei jis pagautų nykštuką, taptų turtingas. Tomas nenuleido akių nuo nykštuko, nes jei būtų bent akimirką nūsukęs, šis būtų iškart dingęs. Tomo laimei, nykštukas buvo įnikęs į savo darbą ir negirdėjo Tomo žingsnių.

Tomas čiupo nykštuką ir nepaleido. Kad ir kaip mažasis bandė ištrūkti – niekaip nepavyko. Tada nykštukas paklausė, ko jis nori. Tomas paprašė nykštuko parodyti, kur jis slepia savo aukso puodynę. Nykštukas sutiko ir nusivedė Tomą į didžiulę pievą, pilną nuostabių gėlių.

Pievos vidury nykštukas Tomui pasakė, kad jei jis nori aukso, turės pats išsikasti puodynę, kuri yra paslėpta po geltona gėle. Tomas sunerimo, nes neturėjo, su kuo kasti. Jam teko grįžti į miestelį pasiimti kastuvo.

Tomas aprišo geltoną gėlę, augančią virš nykštuko aukso, žaliu šaliku. Žinodamas, kad nykštukai yra labai gudrūs, Tomas paprašė, kad jis nenurištų šaliko nuo gėlės. Nykštukas pažadėjo nenurišti. Tomas grįžo į miestelį kastuvo, tačiau nežinojo, kur jie laikomi. Vaikinas visada tingėdavo ir niekada juo nesinaudojo. Galiausiai radęs kastuvą jis grįžo į pievą. Tačiau liko priblokštas.

Nykštukas ištesėjo žodį ir nenurišo žaliojo šaliko nuo geltonos gėlės, tačiau priraišiojo daug žalių šalikų ant visų gražių, geltonų pievos gėlių. Tomas negalėjo rasti aukso puodo neiškasęs visos pievos. Tingiajam Tomui atlikti tokį didelį darbą buvo neįmanoma. Atsidusęs tingusis vaikinai grįžo namo. Taip ir liko tinginys Tomas toks pats neturtingas, o nykštukas išsaugojo savo auksą.

¹⁷ *Adaptuotos pasakos šaltinis – “Lazy Tom” in The Lion Storyteller Bedtime Book. Retold by Bob Hartman. Illustrations by Krisztina Kallai Nagy. Oxford: Lion Hudson plc, 2009, pp. 85–87.*

Seniai seniai Genujos mieste gyveno grafaitis, vardu Karlas. Jis tikėjo, kad pinigai jam gali suteikti viską, ko tik jis gyvenime panorės. Taip jis užsirašė ir virš savo namų durų.

Vieną dieną pro Karlo namus jojo karalius ir pamatė šį užrašą. Jam pasidarė įdomu, todėl pasibeldė į Karlo namų duris ir pakvietė jį į artėjantį karnavalą. Karalius paklausė Karlo, ar jis tikrai tiki, kad pinigai gali atnešti laimę. Grafaitis iš karto atsakė tikrai tuo tikįs.

Karalius metė Karlui iššūkį. Jei per tris dienas jis nesugebės pasikalbėti su karaliaus dukterimi, bus pasiųstas į kartuves, o jo turtas atiteks karaliui. Laiko jis turįs iki karnavalo pabaigos, kol išmuš vidurnaktis. Kad būtų sudėtingiau, karalius užrakino dukterį aukščiausiam rūmų bokšte, o aplink jį pastatė sargybą.

Karlas pradėjo abejoti, ar jo pinigai padės jam atlikti karaliaus užduotį. Jis jautė, kad jam atėjo galas. Kai auklė Karlo paklausė, kodėl jis toks liūdnas, jis papasakojo savo istoriją. Auklė pasisiūlė jam padėti ir paprašė maišo aukso. Kadangi Karlui labai reikėjo pagalbos, jis sutiko ir davė jai tiek aukso.

Auklė nuėjo pas geriausią miesto auksakalį ir paprašė jo iš sidabro pagaminti didelę žąsį ant ratų, kuri galėtų dėti sidabrinus kiaušinius, judintų uodegą ir snapą. Jai žąsies reikėjo kitą dieną.

Auksakalys iš pradžių pasakė, kad tai neįmanoma, bet pamatęs maišą aukso sutiko padaryti tai, ko prašė auklė. Jis su keliais kitais auksakaliais dirbo visą naktį ir sugebėjo nukalti sidabrinę žąsį.

Kitą rytą auklė pasiėmė tą žąsį ir nusitėpė į miesto gatves, kuriose jau siautė karnavalas. Sidabrinė žąsis visus sužavėjo, o žinia apie ją greit pasklido po miestą. Apie nuostabią žąsį sužinojo ir princesė. Ji maldavo išleisti ją iš bokšto pažiūrėti šio kūrinio. Karaliui atsisakius princesė pradėjo verkti. Tada karalius sugalvojo leisti moteriai su sidabrine žąsimi atvykti į rūmus, kad princesė galėtų pamatyti tą žąsį.

Princesė buvo sužavėta auklės į bokštą atvežta sidabrine žąsimi. Staiga žąsis prasivėrė ir iš jos išlindo Karlas. Nustebusi princesė paklausė, kas jis toks. Karlas prisistatė ir papasakojo apie karaliaus jam mestą iššūkį. Taip pat jis princesės paprašė, kad ji praneštų savo tėvui, jog jiedu pasikalbėjo. Princesė pasisiūlė padaryti dar daugiau ir pasakyti karaliui, kad nori už Karlo tekėti.

Jiedu sėdėjo bokšte iki pat vidurnakčio. Tuomet baigėsi karnavalas. Karalius paskubomis užlipo į bokštą norėdamas atšvęsti savo pergalę, bet ten rado Karlą, besikalbantį su princese. Tai privertė karalių susimąstyti, kad pinigai gali suteikti žmogui viską, ko jis nori. Vis dėlto Karlas prisipažino klydęs. Jis paaiškino, kad pinigai gali padėti, tačiau reikia proto, aistros, darbo ir sėkmės.

Karlas susituokė su princese ir ilgai ir laimingai gyveno.

¹⁸ *Adaptuotos pasakos šaltinis* – “The Silver Goose” in *Around the World in 80 Tales*. By Saviour Pirotta. Illustrated by Richard Johnson. Boston: Kingfisher, 2007, pp. 92–93.

Žvirblis be liežuvio¹⁹

Japonų pasaka

Seniai seniai viename Japonijos kaime gyveno senelis su savo žmona. Jis buvo geros širdies žmogus. O jo žmona buvo labai pikta ir nuolat skundėsi. Senukas daugiausia laiko praleisdavo dirbdamas laukuose. Vienintelis jo malonumas buvo grįžus namo kalbėtis su savo žvirbliu ir mokyti jį įvairių triukų. Po vakarienės jis visuomet palikdavo šiek tiek maisto savo paukšteliiui.

Vieną dieną, kai senukas dirbo laukuose, senelė ruošėsi skalbti rūbus. Iš ryžių ji pasigamino krakmolo ir atsidėjo skalbimui. Grįžusi jo pasiimti rado dubenėlį tuščią.

Netrukus šalia nutūpė jos vyro žvirblis ir nuleidęs savo plunksnuotą galvą sučiulbėjo: „Aš sulesiau tavo krakmolą, nes pamaniau, kad čia man paliktas maistas. Labai atsiprašau, aš suklydau.“

Žvirblis buvo nuoširdus ir tikėjosi, kad jam bus atleista, tačiau taip neatsitiko.

Senajai moteriai niekada nepatiko šis paukščiukas. Dabar buvo puiki proga ant jo išlieti pyktį. Ji ėmė barti žvirblį už blogą elgesį ir įsiutusi nuplovė jam liežuvį.

Moteris nuvijo žvirblį visiškai negalvodama, kas jam gali atsitikti. Ji buvo labai nedora!

Po darbo dienos grįžo vyras. Jis tikėjosi, kad kai pasieks savo namų vartus, jo žvirblis pasitiks jį čiulbėdamas. Jis laukė, kada paukštelis nutūps jam ant peties ir iš džiaugsmo išpūs savo plunksnas. Tačiau senukas labai nusiminė, kai taip neatsitiko.

Jis pagalvojo, ar kartais jo žmona, būdama blogos nuotaikos, neuždarė žvirblio narvelyje. Taigi jis nerimastingai paklausė žmonos: „Kur šiandien mano mažasis žvirblis?“

Senutė apsimetė nieko nežinanti ir atsakė: „Tavo žvirblis? Ne, nežinau, kur jis.“

Tačiau senukas neatlyžo ir moteris prisipažino.

„Ak, kodėl tu tokia žiauri?“ – nuliūdo senukas. Tačiau nubausti savo žiežulos žmonos senukui nekilo ranka. Jis be galo susirūpino savo draugo likimu.

Senukas tą naktį išliejo daug ašarų. Vartydamasis lovoje jis nusprendė kitą dieną eiti ieškoti žvirblelio. Atsikėlęs anksti ryte paskubomis papusryčiavo ir patraukė į kelionę. Senukas keliavo per kalnus ir miškus stabtelėdamas prie kiekvienos bambukų giraitės ir svarstydamas „Kurgi mano žvirblelis be liežuvio?“

Vėlai vakare jis priėjo didelę bambukų giraitę. Šalia giraitės senukas pamatė savo brangųjį draugužį kantriai jo laukiantį. Jis buvo toks laimingas ir nubėgo jo pasitikti. Žvirblis labai džiaugėsi pamatęs savo draugą ir senuko nuostabai vėl galėjo kalbėti. Vietoj senojo liežuvio jam išaugo naujas. Tuomet senukas sužinojo, kad tai buvo ne paprastas žvirblis, o fėja.

Žvirblis paprašė senuką sekti paskui. Jiedu priėjo gražų namą. Jo viduje senukas buvo pasodintas garbingoje vietoje. Žvirblis padėjo senukui už daugelį metų gerumo ir draugystės.

Tuomet pristatė jam savo šeimą. Paukštelio dukterys atnešė skanių valgių ir sušoko nuostabų šokį svečio garbei.

Senukui be galo patiko svečiuotis pas žvirblius, tačiau slenkant dienoms jis svarstė, kad reikėtų grįžti namo. Žvirblis maldavo senuką pasilikti, tačiau jis atsakė turintis grįžti pas savo žmoną ir tęsti darbą. Dabar jis žinojo, kur gyvena žvirblis, ir lankys jį kada tik galės.

Žvirblis į kambarį atnešė dvi dėžes, vieną didelę, kitą mažą, ir paliepė senukui rinktis vieną iš jų. Senukas pasirinko mažą dėžutę, nes pagalvojo, kad ją bus lengviau nešti ilgoje kelionėje namo.

Grįžęs namo senukas savo žmoną rado dar piktesnę. Jau buvo labai vėlu ir ji laukė grįžtančio vyro. Senukas bandė ją nuraminti ir parodė dėžutę, kurią gavo dovanų. Jis žmonai papasakojo, kas jam nutiko ir kaip gražiai juo rūpinosi žvirblių šeima.

Abu susėdo atidaryti dėžutės. Jie labai nustebo pamatę, kad dėžutė pilna aukso ir sidabro monetų bei kitų brangių daiktų. Žvirblio dovana buvo tokia vertinga, kad senukui nebereikėjo dirbti iki gyvenimo pabaigos.

Tačiau senoji moteris, nors ir buvo laiminga, sunkiai tvardė savo godumą. Ji pyko ant senuko už tai, kad jis nepasirinko didžiosios dėžės. Nepasitenkinusi sėkme, kuri taip netikėtai ir nepelnytai jiems nusišypsojo, moteris vis galvojo, kaip gauti daugiau turtų. Kitą rytą ji privertė vyrą parodyti kelią pas žvirblius.

¹⁹ *Adaptuotos pasakos šaltinis – “The Sparrow with the Split Tongue” in Best Loved Folktales of the World. Selected and with an Introduction by Joanna Cole. NY: Anchor Books, 1982, pp. 509–512.*

Nuo to karto, kai žvirblis grįžo namo verkdamas ir sužalotu liežuvio, jo visa šeima tik ir kalbėjo apie senosios moters žiaurumą. Žvirbliai nusprendė, kad pasitaikius progai jie būtinai jai atkeršys.

Po kelių valandų kelionės senoji moteris rado bambukų giraitę ir žvirblių namą. Ji priėjo prie durų ir garsiai pabeldė.

Vos žvirbliui atidarius duris moteris tiesiai šviesiai pasakė: „Jums nereikia manęs linksminti. Aš atėjau pasiimti didžiosios dėžės, kurią mano kvailas vyras paliko. Aš iškart išeisiu, kai atiduosite man tą dėžę!“.

Žvirblis sutiko ir atnešė didžiąją dėžę. Senolė tuojau pat čiupo dėžę ir nė nepadėkojusi leidosi namo.

Godžioji moteris prisėdo pailsėti, padėjo dėžę ant žemės ir ją atidarė. Ji tikėjosi rasti didelius turtus, tačiau rado ką kita. Tai, kas buvo dėžėje, ją taip išgąsdino, kad ji vos nenuualpo. Vos tik pakėlus dangtį iš dėžės pasipylė baisūs ir siaubingi padarai. Jie senolę apsupo iš visų pusių. Daugybė pabaisų siaubingais nasrais taikėsi ją praryti. Milžiniška gyvatė šnypštė ir apsvijo jos kūną, o didelė varlė šokinėjo aplink. Grįžusi namo ji griuvo ant grindų ir papasakojo vyrui, kas nutiko.

Ji ėmė kaltinti žvirblį, tačiau vyras jai atsakė: „Nekaltink paukštelio. Tai tavo nedorumas prišaukė šitą nelaimę. Tikiuosi, kad pasimokei!“.

Senolė daugiau nieko nebesakė. Ji atgailavo dėl savo nedoro elgesio ir tapo gera sena moterimi. Abu senukai praleido savo likusias dienas kartu, laimingi ir be rūpesčių, ramiai leisdami turtus, kuriuos senukas gavo iš savo augintinio žvirblio be liežuvio.

Žmogus, galėjęs pasiversti bet kuo²⁰

Kenijos liaudies pasaka

Seniai seniai gyveno du broliai našlaičiai. Jiedu buvo labai neturtingi. Broliai turėjo tik dvi karves. Kartą vyresnysis brolis sužinojo apie burtininką, atklydusį į jų kaimelį. Susiradęs tą burtininką, mainais į karves jis paprašė jam suteikti stebuklingų galių.

Burtininkas perspėjo berniuką, kad stebuklingos galios yra pavojingos ir jas reikia naudoti atsargiai. Berniukas pasakė supratęs ir sutiko savo galias naudoti protingai ir tam, kad padėtų kitiems. Tai išgirdęs burtininkas davė berniukui stebuklingą lazdelę, kuri leido jam pasiversti bet koku gyvūnu. Berniukas labai apsidžiaugė ir tuoju pat nubėgo namo. Kelias buvo ilgas, tad berniukas pavargo. Tada jis pasivertė paukščiu ir likusį kelią skrido. Vos pamatęs savo jaunesnį brolių vėl pasivertė žmogumi.

Jaunėlis nustebo, ką gali padaryti brolis. Tačiau jis supyko, kad brolis iškeitė karves į stebuklingą lazdelę. Vyresnysis brolis nuramino jaunėlį ir pasakė, kad yra kai ką sugalvojęs. Kitą dieną vyresnėlis pasivertė buliumi ir liepė jaunėliui nuvesti jį į turgų ir iškeisti jį į dvi karves ir penkias ožkas.

Turguje turtingas vyras, pamatęs bulių, davė berniukui už jį dvi karves ir penkias ožkas. Jaunėlis parsivedė naujus gyvulius namo. Tačiau vos turtuolis pradėjo vestis bulių, šis nuo jo pabėgo. Vyras bandė vytis bulių, bet niekaip jo nepagavo, nes bulius pasivertė atgal į berniuką.

Vyresnysis brolis ėmė džiaugtis šia apgaule ir pasidarė godus. Jis norėjo gauti daugiau karvių ir ožkų ir tapti turtingas. Užuot pasitenkinęs dviem karvėmis ir penkiomis ožkomis, vyresnėlis nusprendė vėl pasiversti buliumi ir gauti daugiau gyvulių. Šį kartą jis pasakė broliui iškeisti jį į tris karves ir aštuonias ožkas.

Jaunėlis nusivedė bulių į turgų. Ten jis sutiko aukštą vyrą, kuris norėjo išmainyti tris karves ir aštuonias ožkas į bulių. Išmainęs bulių, jaunėlis iš karto parsivedė gautus gyvūnus namo.

Kai aukštasis vyras norėjo išsivesti bulių iš turgaus, šis pabėgo. Vyras pasivijo bulių. Tačiau bulius atsisuko į aukštąjį vyrą ir staiga pasivertė liūtu. Berniuko nuostabai vyras taip pat pasivertė liūtu.

Aukštasis vyras buvo tas pats burtininkas, suteikęs berniukui stebuklingąsias galias. Kai vyresnėlis brolis tai suprato, pasivertė paukščiu ir nuskrido aukštai į dangų. Tuomet burtininkas pasivertė vanagu ir ėmė vytis paukštį.

Berniukui vos pavyko pabėgti nuo aštrių vanago nagų. Nusileidęs ant žemės jis pasivertė antilope. Burtininkas taip pat nusileido žemyn ir pasivertęs vilku puolė vytis antilopę.

Berniukas suprato, kad neprilygs burtininkui. Tada jis pasivertė berniuku ir ėmė maldauti burtininko pasigailėjimo. Pasiūlė jam grąžinti tris karves ir aštuonias ožkas. Burtininkas liepė berniukui grąžinti stebuklingą lazdelę ir visus gyvulius, kuriuos gavo naudodamasis burtais.

Taip berniukas neteko stebuklingųjų galių ir savo gyvulių bandos, bet jis išmoko vertingą pamoką: apgavikas turi būti atsargus ir žinoti, ką apgaudinėja, o godumas prie gero nepriveda.

²⁰ *Adaptuotos pasakos šaltinis – “The Man Who Could Transform Himself” in Wonder Tales from Around the World. By Heather Forest. Illustrations by David Boston. Little Rock: August House Publishers, Inc., 1995, pp. 75–77.*

Kaip turtuolio sūnus gavo antrą šansą²¹

Meksikiečių pasaka

Kartą gyveno turtingas vyras ir turėjo sūnų. Jie gyveno prabangiuose rūmuose, pilnuose tarnų. Vyras buvo geras ir protingas. O sūnus nieko nenorėjo dirbti ir nepadėdavo tėvui. Jis tik švaistė tėvo pinigus gėrimams, lošimui ir linksmybėms. Miestelyje gyvenantys jauni vyrai ir moterys apsimesdavo jo draugais, kad šis pirktų jiems gėrimus ir kitus malonumus.

Tėvui senstant prastėjo ir jo sveikata. Susirūpinęs sūnumi tėvas bandė pakeisti jo būdą. Tačiau sūnus nesiklausė tėvo ir toliau laiką leido linksmindamasis ir ieškodamas malonumų.

Vieną dieną tėvas pasikvietė sūnų paskutinį kartą pasikalbėti. Sūnus buvo girtas, tačiau suprato, kas jam buvo sakoma. Tėvas paprašė sūnaus jam pažadėti, kad kai gyvenimas pasidarys nebepakeliamas, jis pasikartų ant vienos iš namo sijų. Nors ir sutriko dėl tokio tėvo prašymo, sūnus pažadėjo. Netrukus tėvas pasimirė.

Sūnus paveldėjo rūmus ir pamiršo tėvui duotą pažadą. Jis ir toliau švaistė pinigus gėrimams, lošimams ir linksmybėms. Daug jaunų vyrų ir moterų palaikė jam draugiją dėl to, kad jis mokėjo už gėrimus ir kitus malonumus.

Jaunajam vyrui nesirūpinant rūmais šie pradėjo griūti. Keletas tarnų, nesulaukę atlyginimų, paliko rūmus. Reikalai prastėjo.

Vieną dieną kaimelyje vyko šventųjų pagerbimo šventė. Jaunasis vyras nuėjo į banką išsiimti pinigų, tačiau jam buvo pranešta, kad jų nebeliko. Nors ir nustebęs, jis vis tiek patraukė į šventę. Ten jis sutiko savo draugus, kurie buvo įpratę prie jo išlaidavimo. Jie vaikiną maloniai sutiko, bet kai tik pamatė, kad jis nebeturi pinigų, pabėgo nuo jo.

Jaunasis vyras vaikščiojo po kaimelį nusiminęs. Jis net negalėjo nusipirkti išgerti ar pavalgyti. Todėl atsisėdęs nuošalyje pradėjo verkti. Netrukus jį pamatė vieno tarno sūnus. Jaunajam ponui išsipasakojus apie savo rūpesčius, tarnas nupirko jiems pavalgyti. Pasisotinę jiedu kartu nuėjo į kaimelio šventę.

Grįždamas namo jaunasis vyras suprato, koks kvailas jis buvo. Jis iššvaistė visus tėvo sunkiai uždirbtus pinigus ir leido rūmams sugriūti. Vyras suprato, kad jo draugai nebuvo tikri draugai. Jie tik naudojosi jo pinigais.

Jaunasis vyras pagalvojo, kad gyvenimas per sunkus, todėl, tesėdamas tėvui duotą pažadą, nuėjo namo pasikarti. Vos tik permetė virvę per siją, ši sulūžo, o vaikiną nukrito ant kietų grindų. Jam gulint iš skylės lubose pradėjo byrėti auksinės monetos.

Gulėdamas ant grindų, apipiltas auksu vyras ėmė galvoti apie savo gyvenimą. Jis suprato klydęs. Kitą rytą jis pasikvietė jaunąjį tarno sūnų ir pasiūlė jam darbą. Jie abu sunkiai dirbo, kad sutvarkytų rūmus. Netrukus jie vėl ėmė klestėti.

Senieji vyro draugai vos išgirdę, kad jis vėl turi pinigų, sugrįžo pas jį, tačiau greit buvo išprašyti.

Vyras suprato, kad jo tėvas buvo dosnus ir išmintingas. Jis už tai dėkojo kiekvieną dieną ir likusį gyvenimą gyveno ramiai ir turtingai.

²¹ *Adaptuotos pasakos šaltinis* – “The Poor Rich Man’s Son Gets a Second Chance” in *Mexican Folk Tales*. Translated by Anthony John Campos. Tucson: The University of Arizona Press, 1977, pp. 111–114.

Kilimas, veidrodis ir stebuklingas vaisius²²

Artimųjų Rytų pasaka

Kartą trys broliai princai iškeliavo į pasaulį laimės ieškoti. Netrukus jų kelias išsišakojo į tris skirtingas puses. Broliai nusprendė, kad kiekvienas iš jų eis skirtingu keliu, o po mėnesio susitiks toje pačioje vietoje, kur išsiskyrė, ir nuspręs, kuris rado įdomiausią daiktą.

Vyresnysis brolis patraukė į vakarus. Prijojęs didelį turgų mieste pas įvairius prekeivius ieškojo neįprasto daikto. Jis jau buvo beprarandęs viltį, tik staiga pamatė veidrodį, paslėptą tarp spalvotų šalikų. Veidrodyje pamatė vieną iš savo brolių tolimoje šalyje ir suprato, kad šis veidrodis nepaprastas. Jis nė nesiderėjęs jį nupirko už penkis tūkstančius auksinių monetų.

Antrasis brolis keliavo į šiaurę ir netrukus prijojo kaimelį. Jo aikštėje rado audinių parduotuvę. Princas papasakojo audėjui, kad ieško neįprastų daiktų. Pardavėjas parodė princui gražų kilimą. Nors kilimas buvo puikiai išaustas ir gražus, princas nemanė, kad jis yra ypatingas. Tuomet audėjas papasakojo princui, kad kilimas yra stebuklingas ir gali jį nunešti kur šis panorėsiąs. Princas patikėjo pardavėju ir sutiko sumokėti penkis tūkstančius auksinių monetų už stebuklingąjį kilimą.

Trečiasis brolis keliavo į rytus, kol pasiekė turgų, kuriame buvo prekiaujama vaisiais, prieskoniais ir aliejais. Besižvalgydamas jis pamatė elgetą. Princas davė jam kelias monetas, maisto ir palinkėjo gero kelio. Atsilygindamas elgeta padavė princui stebuklingą vaisių, kuris galėjo išgydyti visas ligas. Princas apsidžiaugė savo sėkme.

Po mėnesio broliai grįžo į tą vietą, kur buvo išsiskyrę. Visi nekantravo parodyti rastus daiktus. Buvo labai sunku nuspręsti, kuris iš daiktų yra geriausias. Besiginčydami princai pažvelgė į stebuklingąjį veidrodį ir pamatė, kad sultono dukra sunkiai serga. Jie žinojo, kad gali ją pagydyti su stebuklingu vaisiumi, tačiau jie buvo labai toli nuo sultono rūmų.

Vidurinis brolis pasiūlė skristi jo stebuklinguoju kilimu. Visi trys broliai susėdo ant kilimo ir šis nuskraidino juos į rūmus, tiesiai į princesės kambarius. Jie iškart paprašė sultono leisti jiems išgelbėti princesę. Jau praradęs viltį sultonas sutiko. Jaunesnysis brolis užlašino stebuklingojo vaisiaus sulčių princesei ant lūpų. Vos tik nurijusį kelis sulčių lašus princesė pagijo. Sultonas labai džiaugėsi ir pasiūlė jauniausiajam broliui atlygį.

Kiti broliai priminė sultonui, kad be stebuklingo veidrodžio ir kilimo princesė nebūtų išgelbėta. Sultonas nesiginčijo ir nusprendė apdovanoti visus tris brolius. Taip pat leido dukrai iš princų išsirinkti sau vyrą.

Princesė ilgai galvojo, kurį brolį pasirinkti. Galiausiai ji pasirinko jaunąjį brolį, nes jis atidavė savo stebuklingąjį vaisių už jos gyvybę. Kitiems broliams liko jų stebuklingi daiktai – veidrodis ir kilimas, o jaunėlis neteko savo vaisiaus. Princesė jį suvalgė visą, kad visiškai pasveiktų. Vyresnieji broliai džiaugėsi brolio laime. Jaunasis brolis su savo žmona ilgai ir laimingai gyveno.

²² *Adaptuotos pasakos šaltinis – “The Carpet, the Mirror, and the Magic Fruit” in Wonder Tales from Around the World. By Heather Forest. Illustrations by David Boston. Little Rock: August House Publishers, Inc., 1995, pp. 135–138.*

Kartą karalienė pakvietė dvi muses į savo kasmetinę puotą. Karalienė pasodino muses prie stalo, prie kurio sėdėjo ir dvi karvės. Joms buvo įsakyta rūpintis visais prie stalo sėdinčiais gyvūnais, taip pat ir musėmis. Karvės mielai sutiko atlikti šią užduotį.

Visų pirma buvo patiekta sriuba. Padavėjai atnešė sriubą visiems, išskyrus muses. Jos buvo tokios mažos, kad padavėjai jų nė nepastebėjo. Musės kreipėsi į karves, kad būtų aptarnautos. O karvės atsakė, kad tai bus padaryta, kai atneš antrą patiekalą.

Netrukus atnešė antrą patiekalą. Tai buvo tirštas troškinys, ryžiai ir salotos. Musės buvo išbadėjusios ir nekantravo pasimėgauti šia puota. Tačiau padavėjai ir vėl aptarnavo visus, išskyrus muses. Galite įsivaizduoti, kaip jos nusiminė. Kai musės pasiskundė, kad jų neaptarnavo, karvės atsakė, kad jos patylėtų ir nedarytų gėdos karalienei. Jos pažadėjo musėms, kad kai atneš desertą, jos gaus labai didelę porciją. Nors labai alkanos ir nusiminusios, musės sutiko palaukti.

Netrukus, kai lėkštės buvo nuneštos, padavėjai atnešė didelius padėklus su desertu. Jie buvo nukrauti šokolade mirkytais vaisiais, saldžiausiais tortais ir gardžiausiomis spurgomis. Musės apsidžiaugė pagaliau gausiančios pavalgyti.

Tačiau padavėjai deserto atnešė visiems prie karvių stalo, išskyrus muses. Musės maldavo karvių pasakyti padavėjams, kad šie ir vėl jas pamiršo. Tačiau karvės atsakė, kad padavėjai nebeturi deserto, ir paprašė patylėti, nes pridarys gėdos karalienei. Dar karvės pasakė, kad musės turėtų būti dėkingos, kad jas išvis pakvietė į karalienės puotą. Taigi musės išvyko namo alkanos.

Kitą dieną vienas svečias, dėkodamas už svetingumą, karalienei atsiuntė krepšį su vaisiais. Tos pačios dvi musės buvo nutūpusios ant vieno iš tų vaisių. Karalienė pamačiusi muses paklausė, ar joms patiko puota. Musės padėkojo karalienei už svetingumą, bet pasiskundė, kad negavo nė kąsnelio maisto. Jos taip pat pasakė, kad iš karvių nebuvo jokios naudos.

Karalienė pasibaisėjo sužinojusi, kad karvės nepaklausė jos įsakymo ir nesirūpino visais gyvūnais prie stalo. Ji nusprendė, kad reikia karves pamokyti. Todėl suteikė musėms teisę varginti karves ir jų šeimas kiek tik nori. Tai turėsia pamokyti karves, kaip neklausyti karalienės įsakymų.

Taigi nuo tos dienos musės niekuomet nepalieka karvių ramybėje. Todėl karvės nuolat mojuoja savo uodegomis ir bando nubaidyti muses, kurios puola pagal Nigerijos karalienės įsakymą.

²³ *Adaptuotos pasakos šaltinis* – “By Royal Command” in *Around the World in 80 Tales*. By Saviour Pirotta. Illustrated by Richard Johnson. Boston: Kingfisher, 2007, pp. 127–128.

Kartą gyveno milžinas, vardu Odonas. Jis buvo piktas ir nuolat mindžiodavo ir trypdavo visus už save mažesnius – žmones, gyvulius ir vabzdžius. Deja, niekam nepavyko jo sustabdyti.

Vieną dieną maža papūgėlė sugalvojo pamokyti milžiną. Į pagalbą ji pasikvietė keturis kitus mažus gyvūnus – uodą, blusą, krabą ir ungurį. Jiems prireikė visos dienos, kol pasiekė Odonos namus. Jie atvyko jau saulei leidžiantis. Laimei, Odonas dar nebuvo grįžęs. Papūgėlė, uodas, blusa, krabas ir ungurys užlipo bambukinėmis kopėčiomis į milžino namus.

Blusa įlindo į Odonos lovą. Uodas ramiai nutūpė ant Odonos supamosios kėdės atlošo. Krabas įlindo į milžino vonią. Ungurys susiraitė prie pagrindinių durų, o papūga įsitaisė šaltuose pelenuose ant židinio krašto. Visi mažieji padarėliai kantriai laukė savo vietose.

Ilgai laukti nereikėjo. Gyvūnai išgirdo iš toli dundančius milžino žingsnius. Įėjęs į vidų Odonas atsisėdo į savo supamąjį krėslą ir garsiai atsiduso. Po dienos piktadarybių jis buvo patenkintas savimi. Tačiau penki maži gyvūneliai jam greitai sudrumstė ramybę.

Uodas pradėjo zvimbti aplink Odonos galvą. Pirmą jis zvimbė prie vienos ausies, po to – prie kitos. Skrisdamas aplink milžino galvą uodas jį erzino. Odonas vis bandė pritrėkšti uodą, tačiau kaskart trenkdavo sau į galvą.

Milžinas labai supyko, pašoko iš supamosios kėdės ir nuskubėjo į miegamąjį, užsitraukė tinklėlį nuo uodų ir atsigulė į lovą. Atėjo blusos eilė kankinti milžiną. Netrukus jis pradėjo vartytis lovoje ir norėjo pabėgti nuo savo kankintojos. Blusai nesustojus kandžioti, milžinas išlipo iš lovos ir nuėjo į svetainę prie židinio. Jis norėjo uždegti židinį ir pažiūrėti, kas darosi jo namuose.

Vos Odonas pasilenkė prie židinio, papūga pradėjo plazdenti sparnais. Pakilę pelenai pradėjo byrėti milžinui į akis. Galite įsivaizduoti, kaip jis įsiuto. Milžinas nubėgo prie vonios ir įkišo galvą į vandenį nusiplauti pelenų nuo akių. Tuomet darbo ėmėsi krabas. Jis žnyplėmis pagavo Odonos lūpą ir stipriai ją sužnybė.

Milžinas negalėjo patikėti tuo, kas vyksta. Jis pamanė, kad jo namai pilni vaiduoklių. Jis pasileido bėgti durų link, kur jo laukė slidusis ungurys. Užlipęs unguriui ant uodegos milžinas paslydo ir griuvo žemyn galva ant grindų. Žmonės milžino griuvimo garsą girdėjo net už kelių kilometrų.

Milžinas Odonas spruko iš namų kiek kojos nešė. Nuo to karto jo niekas nebematė, o mažieji miško gyventojai gyveno ramiai ir jokie milžinai jų nebekankino.

²⁴ *Adaptuotos pasakos šaltinis – “Odon the Giant” in Nursery Tales Around the World. Selected and retold by Judy Sierra. Illustrated by Stefano Vitale. NY: Clarion Books, 1996, pp. 53–55.*

Baisusis slibinas²⁵

Lenkų pasaka

Seniai seniai Krokuvos mieste, Lenkijoje, gyveno baisus slibinas. Jis buvo įsikūręs didelėje oloje, po karaliaus Krako pilimi. Slibinas buvo didžiulis, piktas ir visada alkanas. Todėl netrukus šis siaubūnas suėdė visus miesto gyvulius.

Kai nebeliko gyvulių, kuriuos galėtų ėsti, slibinas ėmėsi miesto vaikų. Galite įsivaizduoti, kaip nusiminė miestiečiai. Karalius Krakas turėjo dukterį ir bijojo, kad jos nepagrobty slibinas. Todėl karalius pasiūlė atlygį tam, kas pribaisgs tą siaubūną. Už žygdarbį jis pasiūlė princesės ranką ir visą karalystę.

Daug narsių vyrų bandė įveikti slibiną, tačiau nė vienas nepavyko. Slibinas juos prarydavo su visais šarvais. Taip žuvo visi karalystės narsuoliai. Vis dėlto atsirado vienas jaunas vyras, vardu Skuba, kuris norėjo išbandyti laimę kovodamas su slibinu. Jaunuolis buvo batsiuvio mokinys. Jis nebuvo nei labai stiprus, nei labai drąsus, bet buvo gudrus.

Niekas netikėjo, kad jaunuoliui pasiseks ten, kur žuvo tiek drąsių riterių. Vis dėlto Skuba tikėjo savo jėgomis ir manė, kad jo amato įgūdžiai padės įveikti slibiną.

Pirmiausia Skuba iš gretimo kaimo nusipirko negyvą avį. Ją prapjovęs prikimšo sieros. Tada su batsiuvio įrankiais avį užsiuvo ir paliko ją prie slibino olos. Ten jis laukė, kol slibinas tą avį praris.

Atslinkus nakčiai slibinas išalko ir išlindo iš savo olos. Pamatęs avį jis tuojau pat ją prarijo. Siera pradėjo graužti ir deginti slibinui gerklę ir pilvą. Atrodė tarsi jo viduriai būtų pradėję degti. Todėl slibinas nubėgo prie ežero ir ėmė gerti vandenį.

Slibinas tol gėrė, kol sprogo. Jo spalvoti žvynai išsibarstė po visą miestą. Gyventojai, pamatę slibino žvynus, suprato, kad siaubūnas jau negyvas ir labai nudžiugo. Žmonės pastatė slibino statulą. Ji mieste stovi iki šiol.

Skuba tapo tikru didvyriu, vedė princesę ir ėmė valdyti karalystę. Jaunuoliai vienas kitą labai mylėjo ir ilgai ir laimingai gyveno.

²⁵ *Adaptuotos pasakos šaltinis – “The Dreadful Dragon” in Around the World in 80 Tales. By Saviour Pirotta. Illustrated by Richard Johnson. Boston: Kingfisher, 2007, pp. 82–83.*

Kiškis ir tigras²⁶

Puertorikiečių pasakų veikėjai

Puerto Riko žmonės žino daug įdomių, pamokančių pasakų, kuriose kiškis ir tigras yra pagrindiniai veikėjai. Galima pamanyti, kad greitas, nuožmus ir baisus tigras turėtų lengvai nugalėti mažą, tylų ir nedrąsų kiškį, tačiau dažniausiai taip nenutinka. Daugelyje pasakų tigras nori pagauti ir suėsti kiškį, tačiau šis yra labai gudrus ir išsisuka iš tigro nasrų.

Kartą tigras užskeitė kiškį uoloje. Supratęs, kad nepabėgs, kiškis atsirėmė į didelį akmenį. Tigras labai džiaugėsi, kad pagaliau pavyks pagauti kiškį. Tigrui prisiartinus, kiškis pripažino pralaimėjus ir kad bus suėstas. Tačiau kiškis tigrui dar pasakė, kad akmuo, į kurį jis yra atsirėmęs, laiko visą pasaulį. Jei tigras patrauks kiškį, akmuo nusiridens ir pasaulis sugrius. Ši mintis tigrą ne juokais išgąsdino. Kiškis pasiūlė tigrui palaikyti akmenį, kol šis pakvies pagalbą. Tigras sutiko, nes nenorėjo, kad pasaulis sugriūtų. Tigrui atsirėmus į akmenį, kiškis nubėgo namo ir visą kelią juokėsi apgavęs didelį, stiprų tigrą.

Kitą kartą tigras užklupo kiškį žvejojant. Kiškis suprato, kad jam atėjo galas. Tuomet jis pamatė vandenyje atsispindintį mėnulį. Žinodamas, kad tigrui patinka sūris, kiškis pasakė, kad dabar iš vandens ruošiasi ištraukti didelį sūrio gabalą. Tigras čiupo kiškio meškere, nes norėjo pasiimti sūrį sau. Aišku, jam nepavyko sužvejoti sūrio. Kiškis pasiūlė tigrui šokti į vandenį ir išsitraukti sūrį. Vos tik tigras įšoko į vandenį, kiškis pasileido bėgti namo ir visą kelią juokėsi, nes vėl apgavo didelį, stiprų tigrą.

Kartą tigras netyčia aptiko kiškio namus. Be galo apsidžiaugė plėšrūnas ir nusprendė palaukti šeimininko. Jis įsispraudė į kiškio olą. Įlindo visas, tik uodega liko lauke. Grįžęs namo kiškis pamatė uodegą, kyšančią iš olos, ir suprato, kas nutiko. Jis sugalvojo pamokyti tigrą. Kiškis paklausė savo namo, ar jis laimingas. Tigras nusprendė atsakyti, kad jis labai laimingas. Kiškis ėmė juoktis iš tigro. Šis labai supyko ir bandė išlįsti iš olos, tačiau užstrigo. Kiškis pasiūlė padėti tigrui, jei jis pažadės kiškį palikti ramybėje. Tigras sutiko. Kiškis, pasikvietęs į pagalbą krokodilą, ištraukė tigrą. Sunku patikėti, bet tigras laikėsi savo žodžio ir nebegrįžo prie kiškio namų.

Vieną dieną kiškis vaikščiojo po mišką su savo žmona ir dviem draugais – pelėda ir šuniu. Jie išgirdo sėlinant tigrą. Kiškis paprašė draugų pasislėpti už akmens. Tigrui net seilė nutūso pamačius kiškį. Tačiau kiškis pasakė, kad dabar netinkamas metas būti, nes artėja audra, ir jis ketinąs prisirišti prie medžio, kad jo nenuneštų vėjas. Tigras nenorėjo tikėti kiškiu, tačiau kiškio draugai pradėjo skleisti audros garsus. Kiškieinė trypė kojomis, pelėda plasnojo sparnais, o šuo staugė kaip vėjas. Tigras išsigando, kad pakliūs į audrą, todėl paprašė kiškio pririšti jį prie medžio.

Kiškis sutiko ir pririšo jį prie artimiausio medžio. Vos tigras buvo pririštas, kiškio draugai nustojo riaumoti ir išlindo iš už akmens. Tigras suprato, kad vėl buvo apgautas, o kiškis su draugais nuėjo namo ir juokėsi visą kelią, nes dar kartą apgavo didelį, stiprų tigrą.

Kartais kiškis padėdavo kitiems džunglių gyvūnams išsigelbėti nuo tigro. Taip nutiko tą kartą, kai beždžionių šeima prisiartinė per daug arti prie tigro. Kiškis tuo metu buvo įsiropšęs į mandarinų medį ir pamatė, kaip tigras pačiupo jauną beždžionėlę. Kiškis paklausė, ką tigras ketina daryti su beždžione, o šis atsakė, kad ruošiasi ją suėsti. Kiškis pareiškė, kad jis atrodo kvailai, jei tai padarys. Plėšrūnas nenorėjo atrodyti kvailai, todėl paklausė, ką jam daryti. Kiškis pasakė tigrui, kaip geriausia praryti beždžionę. Reikia mesti ją aukštai į viršų, užsimerkti ir sugauti nasrais. Tigras taip ir padarė. Kiškis pagavo išmestą į viršų beždžionę, o tigrui į nasrus įmetė mandariną. Tigrui nepatiko skonis, tad jis nubėgo prie upės atsigerti vandens. Šį kartą visos beždžionės juokėsi, kaip kiškis apgavo didelį ir stiprų tigrą.

Kiškis buvo laimingas, nes miške turėjo daug draugų. Kartą per žemės drebėjimą tigras įstrigo urve ir šaukėsi pagalbos. Kiškiui pagailo tigro, todėl pasikvietė padėti dramblių ir buivolą. Du dideli gyvūnai nustumė akmenis nuo įėjimo į urvą. Vos ištrūkęs tigras čiupo kiškį ir norėjo jį suėsti. Gyvūnams tai pasirodė nesąžininga, todėl jie pakvietė vėžlį, kad šis padėtų išspręsti ginčą.

Vėžlys paprašė parodyti, kaip viskas buvo. Tigras įlindo į urvą, o buivolas su drambliu užstūmė akmenį, taip įkalindami tigrą. Vėžlys pasakė, kad jei gyvūnai nebūtų išleidę tigro iš urvo, ginčo nebūtų. Visi gyvūnai sutiko palikti tigrą urve ir nuėjo savais keliais juokdamiesi, kad vėl apgavo didelį ir stiprų tigrą.

Puerto Riko žmonės iš šių pasakų mokėsi, kad reikia būti protingam ir negalima skriausti kitų.

²⁶ *Adaptuoto teksto šaltiniai: "Rabbit and Tiger Save the World", p. 21; "Rabbit and Tiger Go Fishing", p. 33; "Tiger Gets Stuck", pp. 44–45; "Tiger and the Storm", pp. 66–68; "Tiger Eats a Monkey", pp. 83–84; "Tiger Tries to Cheat", pp. 102–104, in The Lion Storyteller Bedtime Book. Retold by Bob Hartman. Illustrations by Krisztina Kallai Nagy. Oxford: Lion Children's Book, 2009.*

Seniai seniai plačiojoje Rusijoje gyveno caras ir turėjo tris sūnus. Jų žemėse augo labai neįprasta obelis. Ji augino auksinius obuolius. Ši obelis labai patiko carui. Kartą naktį vagis nuo obels pavogė vieną auksinį obuolį. Caras labai supyko.

Du vyriausieji caro sūnūs norėjo pagauti vagį, todėl naktimis prie obels pradėjo budėti. Tačiau vis užmigdavo. Kol jie miegodavo, vagis ateidavo ir pavogdavo vieną auksinį obuolį. Jauniausias caro sūnus Ivanas taip pat norėjo pamėginti pagauti vagį. Broliai netikėjo, kad Ivanui pavyks, todėl iš jo juokėsi. Vis dėlto tėvas leido jam pabandyti.

Priešingai nei broliai, caraitis Ivanas neužmigo. Prieš pat aušrą dangus nušvito ir ant vienos iš obels šakų nusileido nuostabaus grožio paukštis. Jo plunksnos švytėjo kaip ugnis. Caraitis Ivanas staiga čiupo paukštį už uodegos. Išsigandęs paukštis suplasnojo sparnais ir nuskrido. Tačiau viena paukščio plunksna liko caraičio Ivano rankoje. Šią plunksną jis atidavė tėvui carui.

Caras džiaugėsi ugnies paukščio plunksna ir panorio turėti patį paukštį. Du vyriausieji jo sūnūs išsiruošė į paukščio medžioklę, tačiau liko nieko nepešę. Jiems grįžus tuščiomis, caraitis Ivanas pasisiūlė pabandyti pagauti paukštį. Broliai vėl iš jo juokėsi ir sakė, kad jam nepavyks. Bet caraitis Ivanas neatlyžo ir caras leido jam vykti.

Ilgai keliavo caraitis, kol sutiko pilką vilką, kuris pasisiūlė padėti jaunuoliui rasti ir sugauti ugnies paukštį. Caraitis Ivanas užlipo vilkui ant nugaros ir netrukus jie abu atsidadūrė saulės nušviestoje proskynoje. Čia vilkas caraičiui Ivanui liepė išbarstyti sūrį ir duonos trupinius ir juos aplaistyti alumi. Netrukus nušvito dangus, nes į pievą atskrido keli ugnies paukščiai.

Paukščiai prisilėsė alumi aplaistytos duonos ir sūrio ir apgirto. Tada caraitis Ivanas prisėlino prie paukščių ir vieną jų pagavo. Jaunuolis įkišo paukštį į maišą ir nubėgo pas vilką. Vilkas caraitį greitai parnešė atgal į caro karalystę. Jaunuolis atidavė paukštį tėvui carui.

Caras buvo labai laimingas ir dosniai apdovanojo caraitį Ivaną. Kadangi caras buvo labai gobšus, jo laimė ilgai nesitęsė. Jis išgirdo apie princesę Jeleną Gražiąją ir panorio ją vesti. Caras liepė sūnams ją surasti ir atvesti jam. Dviem sūnams ir vėl nepavyko to padaryti. Jiems grįžus tuščiomis, caraitis Ivanas pasisiūlė pabandyti. Broliai vėl iš jo juokėsi ir sakė, kad jam nepavyks. Bet caraitis Ivanas neatlyžo ir caras leido jam vykti.

Caraičiui ir vėl padėjo pilkasis vilkas, kuris labai greit nunešė jį į karalystę, kurioje gyveno Jelena Gražioji. Vilkas taip pat padėjo pagrobti Jeleną. Jiems grįžtant namo caraitis Ivanas ir princesė Jelena vienas kitą įsimylėjo. Jaunuolis nenorėjo atiduoti Jelenos savo tėvui. Vilkas pasisiūlė padėti. Jis pasivertė princese, kuri buvo nepaprastai panaši į tikrąją princesę Jeleną. Tada caraitis Ivanas atvedė tėvui netikrą princesę. Tėvas dosniai atsilygino už šį darbą. Caras tuoj pat vedė tą netikrą princesę.

Carui pasilenkus pabučiuoti princesės, ši pavirto į vilką. Caras labai išsigando ir numirė iš išgąščio. Tikroji princesė Jelena išnirė iš minios ir pareiškė, kad ji dabar yra carienė ir ištekęs už caraičio Ivano. Ivanas ir Jelena buvo puikūs valdovai ir visi juos mylėjo. Jie ilgai ir laimingai gyveno.

²⁷ *Adaptuotos pasakos šaltiniai: "The Firebird" in Russian Folk-Tales. Retold by James Riordan. Illustrated by Andrew Breakspeare. Oxford University Press, 2000, pp. 86–91. "Tsarevich Ivan, the Firebird and the Grey Wolf" in Russian Fairy Tales. Retold by Gillian Avery. With Illustrations by Ivan Bilibin. NY: Alfred A. Knopf, 1995, pp. 127–147.*

Seniai seniai gyveno moteris, vardu Mandžiuza. Ji buvo labai talentinga dainininkė ir šokėja. Žmonės ją dievino už jos balsą, bet dar labiau jiems patiko jos šokis. Daug žmonių iš įvairių šalies kampelių kviesdavo ją pašokti per svarbias šventes. Ji šokdavo per gimtadienius, jubiliejus ir kitomis svarbiomis progomis. Mandžiuza garsėjo kaip nuostabi vestuvių šokėja.

Mandžiuzos kaimelis buvo nedidelis. Čia gyveno darbštūs žmonės ir drąsūs medžiotojai. Ji ištekėjo už kaimelio medžiotojų vado. Po kelerių metų jiedu susilaukė dviejų berniukų ir vienos mergaitės. Kartais Mandžiuzos vyras išeidavo į medžioklę kelioms savaitėms.

Vieną dieną, kai Mandžiuza ruošė ypatingą patiekalą vyro sugrįžtuvėms, pas ją atėjo senyva moteris ir paprašė pašokti jos dukters vestuvėse. Tačiau Mandžiuza atsisakė, nes tą dieną buvo pažadėjusi šokti kitose vestuvėse. Senoji moteris prašė atšaukti aną užsakymą, tačiau Mandžiuza nesutiko. Ji visada tesėdavo savo pažadus. Norėdama susitarti Mandžiuza paklausė, gal būtų galima perkelti jos dukters vestuves į kitą dieną, tačiau senoji moteris nesutiko.

Tada senolė labai supyko ir pagrasino prakeikti Mandžiuzos vyrą, kad šis pavirstų į siaubingą, šlykštų padarą. Mandžiuza ėmė nerimauti laukdama grįžtančio vyro. Kai jis pagaliau grįžo namo, atrodė labai keistas. Naktį jis pavirto į gyvatę su septyniomis galvomis. Jaunoji moteris paslėpė savo vyrą palėpėje, kad vaikai nepamatytų tokio tėvo, ir jį ten maitino.

Po kelių naktų Mandžiuzą sapne aplankė jos senelė. Ji pasakė, kad Mandžiuzai reikia sušokti septyneriose vestuvėse ir tada prakeiksmas išnyks. Senelė taip pat liepė viską laikyti paslapyje net nuo smalsių vaikų.

Po šio sapno Mandžiuza džiugiai priimdavo visus kvietimus šokti vestuvėse. Ji maitindavo savo vyrą ir laikė jį uždarytą palėpėje. Jos vaikai klausdavo, kodėl ji atideda maisto. Mandžiuza atsakydavo, kad maistas jų tėvui, jei jis grįžtų iš medžioklės. Vaikai taip pat pastebėjo, kad mama laiko palėpę užrakintą. Jie norėjo sužinoti, ką mama ten slepia, tačiau Mandžiuza visada su savimi nešiojosi raktą.

Praėjus keliems mėnesiams Mandžiuza jau buvo sušokusi šešeriose vestuvėse. Septintųjų vestuvių dieną ji taip džiaugėsi, kad išeidama iš namų pamiršo užrakinti palėpę. Pastebėję, kad palėpė atrakinta, vaikai įslinko pažiūrėti, ką ten slepia mama. Pamatę septyngalvę gyvatę, jie labai išsigando ir išbėgo papasakoti draugams. Iš didelio išgąščio jie pamiršo uždaryti duris.

Vos jiems išbėgus, septyngalvė gyvatė nušliaužė prie upės. Ten ji kaitinosi saulutėje, kol grįžo vaikai su savo draugais. Išvydę tokį nematytą padarą, vaikai išsilakstė papasakoti savo tėvams. Vyras norėjo palikti gyvatę ramybėje, tačiau moteris siūlė ją užmušti.

Mandžiuza, grįžusi iš septintųjų vestuvių, išgirdo kaimelio moteris dainuojant apie tai, kaip kaimo vyrai užmušė septyngalvę gyvatę. Ji kuo greičiau nubėgo prie upės baimindamasi, kad jos vyras negyvas. Tačiau ten ji rado iš gyvatės atvirtusį savo vyrą, kuris buvo kiek nusilpęs, bet gyvas.

Mandžiuza labai apsidžiaugė pamačiusi savo vyrą gyvą ir pradėjo šokti ir dainuoti. Vaikai taip pat džiaugėsi tėvo sugrįžimu ir bėgo pas jį išskėstomis rankomis. Buvo nuostabu, kad visa šeima vėl drauge. Prasidėjusi grėsmingai, diena baigėsi džiugiai.

²⁸ *Adaptuotos pasakos šaltinis* – “The Snake with seven heads” in *Nelson Mandela’s Favorite African Folktales*. NY: W. W. Norton & Company, 2002, pp. 66–70.

Kartą graži juoda višta išperėjo būrį viščiukų. Visi jie buvo normalūs viščiukai, tik vienas atrodė tarsi būtų padalytas pusiau. Jis turėjo tik vieną koją, vieną sparną, vieną akį, pusę galvos ir pusę snapo.

Višta, vos pamačiusi tą viščiuką, suprato, kad jis niekada neužaugs, todėl labai nuliūdo. Ji pavadino viščiuką Mediju Politu, ispaniškai tai reiškia „pusė viščiuko“.

Nors viščiukas buvo keistas ir atrodė bejėgis, jis nė neketino likti po mamos sparnu. Tiesą pasakius, jis buvo labai guvus, nors turėjo tik vieną koją. Kai motina kviesdavo jį grįžti į narvą, jis apsimesdavo negirdintis ir kaltindavo savo vieną ausį.

Kai šeimyna eidavo pasivaikščioti po ūkį, Medijas Politas nustriksėdavo į kukurūzų lauką ir pasislėpdavo. Tuomet jo mama lakstydavo išsigandusi, o broliai ir sesės jo ieškodavo.

Augdamas mažasis viščiukas tapo vis nepaklusnesnis, nemandagesnis ir nesukalbamesnis. Vieną dieną jis pasakė mamai, kad jam įgriso šis nuobodus kaimo gyvenimas ir jis keliausiąs į Madridą pasimatyti su karaliumi.

Susirūpinusi mama prašė viščiuko pasilikti namie su ja. Madridas juk labai toli. Ji žadėjo jį paaugusį pasiimti į nedidelę kelionę.

Tačiau Medijas Politas jau buvo apsisprendęs ir nutarė tuojau pat išvykti. Greit atsisveikinęs su šeima, viščiukas nušuoliavo keliu į Madridą. Netrukus jis priėjo upelį, kuris buvo apaugęs žolėmis, o jo vanduo negalėjo laisvai tekėti. Upelis, pamatęs pakrante striksintį viščiuką, paprašė ištraukti žoles.

Tačiau viščiukas buvo labai nemandagus ir pasakė esąs labai užsiėmęs ir neturįs laiko padėti upeliui, nes keliauja į Madridą susitikti su karaliumi. Ir strikt strikt Medijas Politas nustriksėjo tolyn.

Kiek vėliau viščiukas priėjo laužą, kuris labai silpnai degė. Viščiukui priėjus arčiau laužas paprašė pagalbos. Jis norėjo, kad paukštelis įmestų daugiau malkų ir ugnis neužgestų.

Tačiau viščiukas buvo labai nemandagus ir atsakė laužui, kad neturi laiko jam padėti, nes keliauja į Madridą susitikti su karaliumi. Ir strikt strikt Medijas Politas nustriksėjo tolyn.

Kitą rytą artėdamas prie Madrido viščiukas priėjo didžiulį migdolų medį, kurio šakose buvo įstrigęs vėjas. Vėjas paprašė viščiuko padėti jam išsivaduoti iš medžio šakų.

Tačiau Medijas Politas buvo labai nemandagus ir atsakė vėjui, kad neturi laiko jam padėti, nes keliauja į Madridą susitikti su karaliumi. Ir strikt strikt Medijas Politas nustriksėjo tolyn linksmas ir patenkintas, nes tolumoje jau matėsi Madrido bokštai.

Įžengęs į Madridą viščiukas pamatė didžiulį nuostabų namą, apsuptą kareivių. Jis suprato, kad čia yra karaliaus rūmai. Jam striksint pro rūmus karaliaus virėjas ėmė ir pačiupo jį. Karalius vakarienei norėjo vištienos sriubos, tad virėjas įmetė paukščiuką į puodą su sultiniu.

Viščiukas ėmė prašyti vandens jam padėti ištrūkti iš puodo. Tačiau vanduo atsisakė, nes prisiminė, kad jis nepadėjo upeliui ir neištraukė žolių.

Ugnis pradėjo sivilinti viščiuką. Šis cypdamas iš skausmo šokinėjo nuo vieno puodo šono prie kito, bandydamas išvengti karščio. Jis prašė ugnies padėti jam pasprukti. Tačiau ugnis atsisakė, nes prisiminė, kad jis nepadėjo laužui miške.

Netrukus virėjas patikrino sriubą. Jis suprato, kad pusė viščiuko netiks karališkam stalui, todėl išmetė Mediją Politą į gatvę. Ten jį pačiupo vėjas ir ėmė supti savo srovėse. Viščiukas prašė vėjo jį paleisti.

Tačiau vėjas prisiminė, kad paukštelis jam nepadėjo, kai jiedu susitiko prie migdolų medžio. Norėdamas nubausti viščiuką vėjas nunešė jį ant aukščiausio bažnyčios bokšto. Ten saulė, vėjas ir lietus pavertė viščiuką vėtrunge.

Ir šiandien vaikščiodami Madrido gatvėmis ant aukščiausio bažnyčios bokšto galite pamatyti Mediją Politą, stovintį ant vienos kojos. Jis ten kenčia nuo vėjo, lietaus ir saulės. Taip nutiko todėl, kad jis nepadėjo, kai buvo prašomas.

²⁹ *Adaptuotos pasakos šaltiniai: "The Half Chick" in Favorite Fairy Tales Told in Spain. Retold by Virginia Haviland. Illustrated by Barbara Cooney. Boston: Little, Brown and Company, 1963, pp. 36–49. "The Half Chick" in Around the World in 80 Tales. By Saviour Pirota. Illustrated by Richard Johnson. Boston: Kingfisher, 2007, pp. 27–29.*

Seniai seniai tankiuose Švedijos miškuose gyveno vargšas medkirtys su žmona. Vyras labai sunkiai dirbo, bet uždirbdavo nedaug. Kad ir kiek medžių jis nukirsdavo ir parduodavo, pinigų visada trūkdavo. Dėl to jiedu su žmona gyveno labai varganai ir dažnai badaudavo.

Vieną dieną vyras išėjo ieškoti medžių, kuriuos galėtų nukirsti. Staiga priėjo didelį seną ažuolą. Jis buvo įsitikinęs, kad nukirtęs ir pardavęs šį medį, gaus tiek pinigų, kad galės prasimaitinti visą savaitę.

Vos tik medkirtys užsimojo kirviu, iš viršaus išgirdo jį šaukiantį balsą. Balsas prašė nekirsti medžio. Medkirtys pažvelgė į viršų ir pamatė miško fėją. Jis be galo nustebo, nes niekada nebuvo matęs fėjos.

Fėja prašė medkirčio neliesti ažuolo, nes čia yra jos namai, kuriais ji labai rūpinosi. Vyras buvo geros širdies, todėl pagailėjo medžio ir leido jam augti ir vešėti. Atsidėkodama fėja pažadėjo išpildyti tris vyro ir jo žmonos norus.

Kadangi vyras netikėjo burtais, nieko fėjai nepasakė ir nuėjo savais keliais. Jis miške ieškojo medžių, kuriuos galėtų kirsti. Medkirtys visą dieną sunkiai dirbo ir visai pamiršo miško fėją. Vakare pavargęs grįžo namo. Žmona vakarienei patiekė bulvienės ir kietos juodos duonos. Vyras pagalvojo, kad norėtų didelio gabalo riebios dešros. Staiga priešais akis atsirado gabalas dešros.

Vyras ir žmona labai nustebo. Tada vyras atsiminė susitikimą su miško fėja ir viską papasakojo žmonai. Ši, supratusi, kad bus išpildyti trys jų norai ir kad vyras ką tik iššvaistė vieną iš jų, be galo supyko. Kodėl jis nepaprašė aukso, didelio ūkio arba tiek maisto, kad užtektų visam likusiam gyvenimui?

Žmona barė vyrą už tokį kvailą norą. Ji labai įsiuto ant jo ir sušuko: „Tegu ta dešra tau prikimba prie nosies galo.“ Vos tik ji ištarė šiuos žodžius, dešra nuo stalo pakilo ir prikibo vyrui prie nosies. Dešra taip stipriai prilipo, kad nei jam pačiam, nei žmonai niekaip nepavyko jos nuplėšti nuo nosies.

Dabar dėl kvailio žmonos poelgio jiems beliko vienas noras. Jiedu vis dar galėtų prašyti aukso, brangakmenių ar didelio ūkio, iš kurio galėtų prasimaitinti visą likusį gyvenimą. Tačiau jei jiedu panorės vieno iš šių dalykų, vyrui visą gyvenimą ant nosies kabės dešra. Ką daryti? Ką daryti?

Netrukus jiedu abu suprato, koks bus trečias noras. Vyras ir žmona paprašė, kad dešra nukristų nuo nosies. Vos tik tai ištarė, dešra nukrito ant stalo. Jiedu negavo nei aukso, nei brangakmenių, nei didelio ūkio, tačiau turėjo pakankamai maisto vakarienei.

Jei kada miške sutiksite fėją, ir ji pažadės išpildyti tris jūsų norus – nešvaistykite jų taip, kaip tai padarė medkirtys ir jo žmona.

³⁰ *Adaptuotos pasakos šaltiniai: "The Three Wishes" in Ready-to-tell Tales from Around the World. Edited by David Holt and Bill Mooney. Little Rock: August House Publishers, Inc., 2000, pp. 26–29. "The Three Wishes" in Twenty-Two Splendid Tales to Tell from Around the World. Vol. 1. By Pleasant De Spain. Illustrated by Kirk Lyttle. Little Rock: August House Publishers, Inc., 1994, pp. 54–57.*

Kodėl papūgos kartoja žmonių žodžius³¹

Tailandiečių pasaka

Senais laikais žmonės namie laikė papūgas ir mokė jas kalbėti. Šie maži paukščiai buvo labai protingi. Jie mokėjo pasakyti, ką galvoja, ne tik kartoti, ką kalba jų šeimininkai. Tačiau vienas įvykis viską pakeitė.

Viskas prasidėjo tada, kai vienas ūkininkas pamatė kaimyno buivolą, vaikštantį po jo ryžių lauką. Kaimietis pagavo ir paskerdė tą buivolą, o mėsą pasiėmė sau. Nenorėdamas, kad kas apie tai sužinotų, jis paslėpė mėsą viename iš savo ūkinių pastatų.

Kitą dieną kaimynas atėjo ieškoti savo buivolo. Paklaustas, ar matė buivolą, ūkininkas pamelavo, nieko nematęs. Kaip tik tuo metu prabilo ūkininko papūga. Ji papasakojo kaimynui, kad jos šeimininkas paskerdė buivolą ir paslėpė mėsą viename iš savo pastatų.

Kaimynas apžiūrėjo tą pastatą ir rado paskerstą buivolą. Ūkininkas gynėsi, kad čia kito buivolo mėsa. Kadangi kaimynas nežinojo, kuo – ūkininku ar papūga – tikėti, kreipėsi į teismą. Teismo posėdis turėjo vykti kitą dieną.

Buivolą paskerdęs ūkininkas sugalvojo, kaip jam reikia išsisukti. Tą naktį vyras įdėjo savo papūgą į didelį puodą ir uždengė jį paklode. Lauke buvo giedra, ramu, švietė mėnulio pilnatis, spindėjo žvaigždės. Tačiau papūga, uždaryta puode, nieko nematė, nes ten buvo tamsu. Visą naktį ūkininkas barbeno į puodą ir lašino ant jo vandenį. Paukštis pamanė, kad lauke siaučia audra ir lyja.

Kitą rytą vyras su savo papūga atėjo į teismą. Kaimynas papasakojo teisėjui, ką jam sakė paukštis. Teisėjas paprašė papūgos pakartoti tą istoriją. Ji taip ir padarė. Tačiau ūkininkas, paskerdęs kaimyno buivolą, paklausė teisėjo, kodėl šis labiau tiki paukščio žodžiu nei žmogaus. Jis paprašė teisėjo paklausti papūgos, koks vakar naktį buvo oras.

Teisėjas paklausė papūgos apie orą. Ji teisėjui pasakė, kad naktį buvo labai tamsu, nesimatė nei mėnulio, nei žvaigždžių, lijo ir siautė audra. Tada ūkininkas tarė teisėjui, kad negalima tikėti papūga. Teisėjas pripažino ūkininką nekaltu ir liepė žmonėms nebelaikyti papūgų namie ir nesirūpinti jomis kaip savo šeimos nariais.

Deja, vyras, paskerdęs kaimyno buivolą, buvo išleistas į laisvę, o visos papūgos paleistos atgal į mišką.

Nuo tos dienos papūgos susitarė, kad jei gyvens su žmogumi, niekada nekalbės to, ką galvoja, o tik kartos žmogaus žodžius. Iki šiol papūgos niekada nebesako savo minčių, net jei jų turi. Jos tik kartoja, ką kalba žmonės.

³¹ *Adaptuotos pasakos šaltinis – “Why the Parrot Repeats Man’s Words” in Best-Loved Folk-Tales of the World. Selected and with an introduction by Joanna Cole. Illustrated by Jill Karla Schwarz. NY: Anchor Books, 1982, pp. 563–565.*

Priedas

Bibliotekų paslaugų teikimo demencija sergantiems asmenims gairės

Helle Arendrup Mortensen, Gyda Skat Nielsen

Bibliotekų paslaugų teikimo demencija sergantiems asmenims gairės¹

Helle Arendrup Mortensen, Gyda Skat Nielsen

— Apie autorės

Helle Arendrup Mortensen yra Lyngby-Taarbæk viešųjų bibliotekų „Outreach Services“ koordinatorė. Nuo 2005 m. ji yra IFLA Bibliotekų paslaugų specialiųjų poreikių turintiems asmenims komiteto (angl. LSDP) narė. Helle Mortensen turi kelerių metų paslaugų teikimo senyvo amžiaus asmenims, gyvenantiems savo namuose ir globos įstaigose, patirtį. 2006–2007 m. ji buvo aktyvi, silpnaregių ir neįgaliųjų skaitytojų projekto Lyngby-Taarbæk viešosiose bibliotekose vadovė.

Gyda Skat Nielsen iki 2005 m. pabaigos vadovavo „Søllerød“ viešųjų bibliotekų informavimo paslaugų departamentui. LSDP narė korespondentė. Gyda Skat Nielsen turi kelerių metų paslaugų teikimo demencija sergantiems asmenims, gyvenantiems savo namuose ir globos įstaigose, patirtį. Dabar ji yra laisvai samdoma bibliotekų konsultantė.

Ivadas

Per pastarąjį dešimtmetį dėl vyresnio amžiaus žmonių skaičiaus augimo valstybėms tenka vis daugiau dėmesio skirti su demencija susijusioms ligoms. Demencija paprastai siejama su vyresniu amžiumi, bet ją gali sirgti ir jaunesni asmenys.

Demencija sergantis žmogus palaipsniui praranda atmintį, jis gali patirti esminių asmenybės pokyčių, fizinių ribojimų, pacientui gali prireikti pagalbos atliekant daugelį kasdienių veiklų. Nepaisant šių psichinių ir fizinių suvaržymų, demencija sergantis asmuo gali gauti daug naudos iš bibliotekų teikiamų paslaugų.

Šio gairių leidinio tikslas – padidinti bibliotekų, bibliotekų specialistų, globėjų, viešosios politikos formuotojų, taip pat demencija sergančių asmenų šeimų ir draugų sąmoningumą ir parodyti, kad kai kurios bibliotekų paslaugos ir jų turima medžiaga gali padėti lavinti atmintį, teikti malonumą ir pramogas.

Patirtis rodo, kad net vidutine demencija sergantiems asmenims gali būti naudinga skaityti knygas ir turėti galimybę naudotis informacijos šaltiniais. Šiose gairėse pateikiamos praktinės rekomendacijos, kaip knygos ir kita bibliotekų medžiaga gali prisidėti prie psichinės sveikatos gerinimo. Leidinyje taip pat pateikiami siūlymai bibliotekų specialistams, kaip tokias paslaugas pritaikyti šiai tikslinei grupei. Dauguma pavyzdžių paimta iš Danijos viešųjų bibliotekų.

Šis leidinys yra gairių serijos dalis, kurią išleido IFLA Bibliotekų paslaugų specialiųjų poreikių turintiems asmenims komitetas (angl. LSDP). Visas LSDP leidinių sąrašas skelbiamas šio leidinio gale.

Padėkos

Autorės yra dėkingos asmenims ir institucijoms, prisidėjusiems prie šio leidinio rengimo. Visų pirma IFLA Bibliotekų paslaugų specialiųjų poreikių turintiems asmenims komiteto nariams, Brorui Tronbacke'ui, Easy-to-Read centro Švedijoje direktoriui, Danijos Prisiminimų centrui ir Demencijos paslaugų vystymo centrui Stirlinge. Autorės taip pat dėkingos Vibekei Lehmann už leidinio kalbos redagavimą.

¹ Versta iš Guidelines for Library Services to Persons with Dementia / Helle Arendrup Mortensen, Gyda Skat Nielsen. The Hague, IFLA Headquarters, 2007. – 20 p. 30 cm. – (IFLA Professional Reports: 104). (ISBN 978-90-77897-22-5. ISSN 0168-1931). Iš anglų kalbos vertė Violeta Martinskaitė-Vasilik.

Kas yra demencija?

Pasaulio sveikatos organizacijos duomenimis², demencija yra liga ir jos proceso rezultatas. Kai asmeniui diagnozuojama demencijos forma, pavyzdžiui, Alzheimerio liga ar su ja susijęs sutrikimas, jam pasireiškia aiškūs atminties, mąstymo ir elgesio sutrikimų simptomai.

Ankstyvieji požymiai pasireiškia sunkumais prisimenant naujus įvykius ir atliekant įprastas ir pažįstamas užduotis. Asmuo taip pat gali patirti sumišimą, asmenybės ir elgesio pokyčių, jam darosi sunkiau priimti sprendimus, rinkti žodžius, užbaigti mintis ar vykdyti nurodymus.

Demencija nėra įprasta senėjimo proceso dalis. Ji nepaiso socialinių, ekonominių, etninių ar geografinių ribų. Nors kiekvienas žmogus demenciją patiria savaip, dažniausiai sergantieji negali savimi pasirūpinti ir jiems reikia pagalbos visose kasdienio gyvenimo srityse.

Šiuo metu demencija yra nepagydoma, tačiau medikamentinis gydymas gali sulėtinti ligos progresavimą. Ligos ar sužalojimų sukeltos demencijos neįmanoma pagydyti. Su šia liga galima kovoti, jei ją sukelia narkotikai, alkoholis, hormonų bei vitaminų disbalansas arba depresija³.

Dažniausios ligos, sukeliančios demenciją

Alzheimerio liga

Alzheimerio liga (toliau – AL) yra dažniausia demencijos priežastis. Manoma, kad apie 60 % visų demencijos atvejų yra susiję su Alzheimerio liga (angl. AD)⁴. Alzheimerio liga pažeidžia smegenų dalis, kurios valdo mąstymą, atmintį ir kalbą.

Sergant AL nervinės ląstelės tam tikrose smegenų zonose žūsta ir smegenys susitraukia. Tai daro įtaką asmenų atminties, kalbos, mąstymo ir sprendimų priėmimo gebėjimams. Liga vystosi palaipsniui, žmogus savo gebėjimus praranda lėtai. Šiuo metu ligos priežastis nežinoma. AL pasitaiko visose visuomenės grupėse ir nėra susijusi su asmens lytimi, socialine, etnine ar geografine padėtimi. Nors AL dažniau serga pagyvenę žmonės, ši liga gali paveikti ir jaunesnius asmenis.

Alzheimerio liga kiekvieną žmogų veikia skirtingai. Jos poveikis dažniausia priklauso nuo to, koks asmuo buvo iki ligos pradžios, t. y. nuo asmenybės, nuo fizinės būklės ir gyvenimo būdo. AL simptomus geriausiai galima suprasti peržiūrėjus tris jos vystymosi etapus – ankstyvąjį, vidurinį ir vėlyvąjį. Kaip jau minėta, visi AL būdingi simptomai kiekvienam žmogui pasireiškia skirtingai.

Kraujagyslinė demencija

Kraujagyslinė demencija sudaro apie 20 % visų demencijos atvejų. Kraujagyslių ligos atsiranda ten, kur pažeidžiamos kraujagyslės, ir audinius yra sunku aprūpinti deguonimi. Jei deguonies tiekimas į smegenis sutrinka, smegenų ląstelės žūsta ir sukelia virtualią mažų insultų (infarktų) bei galimą kraujagyslinę demenciją.

Cituojama: *Tarptautinė Alzheimerio ligos organizacija (ADI) / Alzheimer's Disease International (ADI)*⁵.

Kai kuriems žmonėms, sergantiems kraujagysline demencija, simptomai kurį laiką nekinta, lieka stabilūs, tačiau staiga jie paūmėja dėl insulto. Tai nebūdinga Alzheimerio liga sergantiems asmenims. Jiems simptomai blogėja palaipsniui. Kartais sudėtinga nustatyti, ar asmuo serga Alzheimerio liga, ar kraujagysline demencija. Pasitaiko, kad asmuo serga abiem ligomis.

Cituojama: PSO. *Alzheimerio liga: pagalba globėjams / Alzheimer's Disease: help for caregivers*. WHO⁶.

²www.alz.co.uk/adi/pdf/helpfor caregivers

³www.alz.co.uk

⁴Ibid.

⁵Ibid.

⁶www.alz.co.uk/adi/pdf/helpfor caregivers

Demencija su Lewy kūneliais

Demencija su Lewy kūneliais yra trečia dažniausia demencijos priežastis ir pasireiškia iki 20 % atvejų. Demencija su Lewy kūneliais yra panaši į Alzheimerio ligą, nes yra sukeliamą smegenyse esančių nervų ląstelių degeneracijos ir mirties. Ligos pavadinimas kilo iš nenormalių baltymų rinkinių, vadinamų Lewy kūneliais, kurie atsiranda smegenų nervų ląstelėse.

Pusei ar daugiau žmonių, sergančių Lewy kūnelių liga, taip pat pasireiškia Parkinsono ligos simptomai.

Cituojama: *Tarptautinė Alzheimerio ligos organizacija (ADI) / Alzheimer's Disease International (ADI)*⁷.

Demencijos stadijos

Ankstyvojoje demencijos stadijoje asmuo gali:

- patirti sunkumų kalbėdamas;
- prarasti atmintį (ypač trumpalaikę);
- sunkiai orientuotis laike ar pažįstamose vietose;
- nebesugebėti priimti sprendimų;
- prarasti iniciatyvumą, motyvaciją;
- pajusti depresijos arba agresijos simptomų;
- nebesidomėti savo pomėgiais ar įprastomis veiklomis.

Vidurinėje demencijos stadijoje asmuo gali:

- tapti labai užmaršus, ypač užmiršti nesenus įvykius ir asmenų vardus;
- nebesugebėti gyventi vienas, be pagalbos;
- nebesugebėti gaminti maisto, tvarkytis ar apsipirkti;
- tapti labai priklausomas nuo kitų žmonių;
- nebesugebėti rūpintis asmenine higiena;
- pradėti sunkiai kalbėti;
- pradėti klaidžioti ar pajusti kitų elgesio sutrikimų;
- pasiklysti namuose ar kaimynystėje;
- patirti haliucinacijų.

Vėlyvojoje demencijos stadijoje asmuo gali:

- patirti sunkumų valgydamas;
- neatpažinti artimųjų, draugų ir pažįstamų daiktų / objektų;
- turėti sunkumų suprasdamas ir interpretuodamas įvykius;
- nebesugebėti tvarkytis namie;
- turėti sunkumų vaikščiodamas;
- netinkamai elgtis viešumoje;
- neapsieiti be neįgaliojo vežimėlio arba nebesugebėti išlipti iš lovos.

Cituojama: *PSO. Alzheimerio liga: pagalba globėjams*⁸.

Trumpa istorinė demencijos apžvalga

Terminas *demencija* yra kilęs iš dviejų lotyniškų žodžių – *de* „iš“ ir *mens* „protas“ – ir reiškia protinės galios netekimą arba sutrikimą dėl ligos.

Egiptiečiai ir graikai 2000–3000 metų prieš Kristų puikiai žinojo, kad senatvėje sutrinka žmogaus atmintis.

Kinai demencijai apibūdinti vartojo žodžius *zhi dai zheng*, o demenciją dėl senatvės vadino *lao ren zhi dai zheng*, kuri buvo apibūdinama kaip senų žmonių liga, sukelianti nebylumą, negebėjimą reaguoti ir beprotybę.

⁷www.alz.co.uk

⁸www.alz.co.uk/adi/pdf/helpfor caregivers

Romėnai, pavyzdžiui, Aulas Kornelijus Celsas ir Klaudijas Galenas, gyvenę pirmaisiais amžiais po Kristaus, rašė apie chronišką protinę ligą, kuri sukelia nepagydomą intelekto sutrikimą.

Cituoju: PSO. *Kas yra demencija? Kas yra Alzheimerio liga?*⁹

Dr. Phillipe'as Pinelis (1745–1826), vienas Prancūzijos moderniosios psichiatrijos pradininkų, 1797 m. pirmasis pavartojo terminą *demencija*.

1906 m. **dr. Aloisas Alzheimeris** (1864–1915), žymus vokiečių patologas, rašė apie 55 metų amžiaus moterį, mirusią nuo neįprastos protinės ligos, sukėlusios atminties praradimą, dezorientaciją ir haliucinacijas. Nuo tada, kai dr. A. Alzheimeris pirmą kartą apibūdino šiuos nenormalius smegenų pokyčius, ši liga tapo žinoma kaip Alzheimerio liga.

Iššūkis viešosioms bibliotekoms

Pasaulio gyventojai sensta. Šiuo metu visame pasaulyje yra apie 24 milijonai demencija sergančių žmonių. Du trečdaliai jų gyvena besivystančiose šalyse. Numatoma, kad iki 2040 m. šis skaičius padidės iki 81 milijono. Sparčiausiai šis skaičius auga besivystančiuose ir gausiai apgyvendintuose regionuose, pavyzdžiui, Kinijoje, Indijoje ir kitose Pietų Azijos bei Vakarų Ramiojo vandenyno šalyse.

Cituoju: Tarptautinė Alzheimerio ligos organizacija (ADI) / Alzheimer's Disease International (ADI)¹⁰.

Nepaisant šio didelio demencija sergančių asmenų skaičiaus, pastebima, kad visuomenė, sveikatos ir socialinių paslaugų sektoriai daugelyje šalių neteikia prioriteto šių žmonių poreikiams tenkinti. Didėjant su demencija susijusių ligų skaičiui, būtų naudinga visiems visuomenės sluoksniams atsakingiau pažvelgti į demencija sergančių asmenų reikmes.

Iki šiol bibliotekininkai nebuvo įtraukiami į profesijų, kurios teikia rūpybos paslaugas demencija sergantiems asmenims, sąrašą. Dažnai gydymas būna sutelkiamas į fizinę, o ne į psichinę rūpybą.

Dauguma viešųjų bibliotekų neturi specialių paslaugų asmenims, sergantiems demencija. Tačiau jų paslaugos turėtų atliepti visų visuomenės grupių informacinius ir rekreacinius poreikius. Demokratinėje visuomenėje prieiga prie kultūros, literatūros ir informacijos užtikrinama visiems, taip pat ir asmenims, turintiems negalią. Gyvenimo kokybė yra svarbi visiems žmonėms. Jie turi teisę dalyvauti visuomenės gyvenime visavertiškai ir kiek įmanoma ilgiau.

Skirtingos kultūros turi skirtingus būdus, kaip priimti ir dirbti su demencija sergančiais asmenimis, nepriklausomai nuo to, ar jie gyvena savo namuose, ar globos įstaigoje. Tačiau nepaisant kultūrinių skirtumų, bibliotekos turi galimybę pritaikyti paslaugas ir leidinių fondus sergantiems demencija asmenims. Skandinavų ir kitose Vakarų šalyse šis uždavinys palaipsniui vis labiau suprantamas ir sprendžiamas.

Skaitymas ir muzika gali padėti atgaivinti atmintį, taip pat teikti malonumą ir leisti atsipalaiduoti. Muzikos klausymas ir skaitymas stimuliuoja kelias smegenų funkcijas. Populiarus posakis „Jei nenaudos – neteksi“ čia puikiai tinka. Taip pat įrodyta, kad rami muzika ir meditacinės giesmės mažina nervingumą ir nerimą.

Svarbu pabrėžti, kad vien sveiku protu ir gerais norais negalime susidoroti su demencija – profesionali įžvalga ir kompetencija taip pat yra svarbios sprendimo dalys. Kitaip tariant, būtinos tvirtos žinios apie demenciją.

Tolesniuose skyriuose aptarsime, kaip tinkamai pritaikytos bibliotekos paslaugos ir konkreti medžiaga gali teigiamai paveikti demencija sergančius asmenis.

Paslaugų teikimas demencija sergantiems asmenims

Bibliotekos personalas, teikiantis paslaugas asmenims, sergantiems demencija, privalo žinoti ir apie kitas su ja susijusias ligas, ir kaip šie vartotojai gali elgtis bibliotekoje. Šiomis temomis yra daug literatūros. Rekomenduotina, kad bibliotekų darbuotojai konsultuotųsi su šios srities specialistais, dalyvautų kursuose ir konferencijose, praleistų šiek tiek laiko kartu su mentoriumi stebėdami demencijos pacientus globos namuose. Planuojant teikti paslaugą demencijos pacientams, rekomenduojama pasitelkti tarpdisciplininį bendradarbiavimą.

⁹www.searo.who.int/en/Section1174/Section1199/Section1567/Section1823.htm

¹⁰ www.alz.co.uk

Sėkmingam rezultatui pasiekti reikalinga kantrybė ir rūpestis, būtina užmegzti ryšius su specialistais, globėjais ir šeimos nariais.

Bendravimas su demencija sergančiais asmenimis

Užmegzkite akių kontaktą su asmeniu, taip jis žinos, kad kalbate su juo arba apie jį.

Būtinai atkreipkite asmens dėmesį į save prieš pradėdami kalbėti.

Kalbėkite aiškiai ir lėtai. Palaikykite akių kontaktą.

Atkreipkite dėmesį į demencijos paciento kūno kalbą. Taip pat kontroliuokite savo kūno kalbą. Neverbalinė komunikacija asmenims, turintiems kalbos sutrikimų, yra labai svarbi.

Kalbėkite paprastai, trumpais sakiniais, venkite retų, tarptautinių žodžių.

Vartokite paprastas, pasikartojančias frazes. Taip išvengsite nesusipratimų.

Būkite kūrybiškas klausytojas ir rodykite supratimą, toleranciją ir pagarbą.

Asmeniui, sergančiam demencija, duokite pakankamai laiko atsakyti ir klauskite tokių klausimų, į kuriuos būtų galima atsakyti „taip“ arba „ne“. Venkite atvirų klausimų.

Į pokalbius įtraukite kasdienes temas, pavyzdžiui, kalbėkite apie orą, pažįstamus objektus, kurie gali sukelti prisiminimų.

Būkite ramus, palaikykite pašnekovą ir darykite švelnius gestus.

Bibliotekų medžiaga demencija sergantiems asmenims

Knygos ir audiovizualinės priemonės gali prisidėti prie gyvenimo globos įstaigoje kokybės. Vartotojams sukeldami malonius prisiminimus padedame jiems atgauti tapatybės jausmą. Šie asmenys turbūt gyvenime turėjo specifinių pomėgių ir interesų. Knygos ir muzika gali šiuos interesus jiems priminti ir sukelti vaikystės, jaunystės, darbo ir šeimos gyvenimo prisiminimų.

Iliustruotos knygos

Asmenims, sergantiems demencija, dažnai patinka knygos su didelėmis ir aiškiomis iliustracijomis, ypač nuotraukomis. Populiariausios temos yra gyvūnai, gėlės, mada, vaikai, šalys, seni automobiliai ir pan. Šiuo atveju tinka ir paveikslėlių knygos su dideliais ir gerai matomais piešiniais.

Knygos garsiniam skaitymui

Demencija sergantiems asmenims patinka klausytis garsiai skaitomų knygų. Tiesa, tekstai turėtų būti trumpi, o istorijos aiškios. Lengvai skaitomos knygos, skirtos asmenims, turintiems skaitymo sutrikimų, taip pat tinka, nes jų siužetas nesudėtingas, o sakiniai trumpi. Rekomenduojama rinktis **esė, pasakas ir trumpas istorijas. Rimuoti tekstai, knygos su juokeliais, senesnėmis dainelėmis ar lengvais galvosūkiu** taip pat visiškai tinka. Kai kuriems demencijos pacientams patinka klausytis **eilėraščių ir dainų**. Neretai jie patys pradeda dainuoti ir rodo nepaprastą gebėjimą prisiminti tekstą. Galima rinktis ir vaikams skirtus tekstus, nes jie yra trumpi ir greitai perskaitomi.

Teminės knygos personalui

Tam tikros knygos gali būti labai naudingos slaugos personalui, kasdien bendraujančiam su demencijos pacientais. Teminės knygos, susijusios su šventėmis, pavyzdžiui, Kalėdomis ir Velykomis, gali būti naudojamos pokalbio pradžia apie senas tradicijas, šventinius valgius, dekoracijas ir pan. Taip pat gali būti verta paeksperimentuoti įvairiomis temomis naudojant įvairių šalių „**kavos staliuko knygas**“.

Vietinės istorijos ar žymių asmenų biografijos, parašytos lengva, suprantama kalba, gali būti labai populiarios. **Knygos apie praeitį** gali tikti prisiminimams sužadinti ir grupiniams pokalbiams.

Garsinės knygos asmenims, turintiems kalbos sutrikimų, įrašinėjamos skaitant lėtai, todėl gali tikti ir asmenims, sergantiems demencija.

Muzika yra labai svarbi bendravimo su demencijos pacientais dalis. Nors verbalinė komunikacija dažnai yra sudėtinga, tačiau dainavimas, šokis ar muzikos klausymas yra puiki alternatyva. Muzika demencija sergančiam asmeniui suteikia galimybę:

- išreikšti jausmus;
- bendrauti su kitais žmonėmis;
- prisiminti praeitį;
- išreikšti savo asmenybę;
- sumažinti nerimą ir nusiraminti.

Muzika gali būti naudojama mažose grupėse arba su atskirais asmenimis. Muzika turėtų būti populiari ir pažįstama. Pavyzdžiai:

Rami klasikinė muzika – specialūs leidimai žmonėms, sergantiems demencija. V. A. Mocarto muzika, „Spring Hill Music“ (<https://springhillmedia.com/>)¹¹.

Muzika ir dainos specialiomis temomis, pavyzdžiui, metų laikai, gėlės, meilė ar netektis.

Meditacinė muzika tinka poilsiui.

Filmai

Daugeliui patinka žiūrėti gerus filmus. Asmenys, sergantys demencija, mėgsta žiūrėti **senus** savo šalyje sukurtus **filmus** gimtąja kalba. Šie filmai leidžia prisiminti „senus gerus laikus“. Filmai apie vietinę istoriją ir gamtą taip pat populiari.

Kitos medijos

Kitos naujų technologijų medijos, pavyzdžiui, **kompiuteriniai žaidimai**, sudomins jaunesnės kartos asmenis, sergančius demencija. Žinoma, kompiuteriai yra pažįstami ir daugumai senyvo amžiaus žmonių. Jiems gali patikti naršyti internete su globėjo, artimojo ar bibliotekininko pagalba. Paveikslėliai kompiuterio ekrane gali būti naudojami pokalbiui stimuliuoti ir iliustruoti tam tikras temas. Bibliotekos darbuotojas gali pasiūlyti globėjams aktualius internetinius puslapius.

„Prisiminimų rinkiniai“

„Prisiminimų rinkiniai“ gali būti naudingi sužadinant prisiminimus. Danijos bibliotekos ir institucijos senjorams gali paskolinti arba įsigyti tokių rinkinių iš Danijos Prisiminimų centro¹². Šie rinkiniai gali būti sudaryti pagal konkrečias temas, pavyzdžiui, seni maisto gaminių įrankiai, tualetų reikmenys moterims ir vyrams, mokyklų knygos ir priemonės, amatininkų kūriniai ir įrankiai, sodo reikmenys ir kt. Praverkite rinkinį ir pokalbis prasidės iškart!

Kai kuriose šalyse tokių prisiminimų rinkinių galima įsigyti iš leidyklų, pavyzdžiui, „Bi-Folkal Productions“ Jungtinėse Amerikos Valstijose¹³ ir „Winslow“ Jungtinėje Karalystėje¹⁴.

Šiaurės šalyse bibliotekos pačios kuria tokius rinkinius. Kartais bendradarbiaujama su globėjais ir vietos bendruomenėmis.

Medžiaga apie demenciją darbuotojams ir globėjams

Bibliotekų specialistams ir pacientų globėjams turėtų būti prieinamos knygos ir kita informacija apie demenciją. Rekomenduojama, kad bibliotekos savo fonduose turėtų platų knygų ir kitų leidinių apie demenciją pasirinkimą.

Bibliotekų teikiamos paslaugos į namus

Asmenims, kurie serga demencija ir gyvena savo namuose, galima teikti knygų pristatymo į namus paslaugas. Demencija sergantys asmenys turėtų būti šių ekstensyvių paslaugų tikslinė grupė.

Siekiant išsiaiškinti specifinius **naujo vartotojo poreikius, svarbu jį aplankyti namie**. Dauguma namie būnančių ankstyvosios demencijos stadijos asmenų gyvena kartu su sutuoktiniu arba artimaisiais. Svarbu, kad šie artimieji dalyvautų per pirmąjį bibliotekos darbuotojo vizitą ir būtų sutarta dėl kontaktinio asmens toliau teikiant paslaugas. Norint efektyviai teikti paslaugas į namus, reikia suprasti kiekvieno demencija sergančio asmens padėtį. Kasdien rūpintis demencija sergančiu asmeniu gali būti labai sunku, tačiau pasiūlius tinkamą knygą, muzikos kūrinių ar informacijos šaltinį galima gerokai prisidėti prie gyvenimo kokybės gerinimo tiek pacientui, tiek jo globėjui. Namie dirbantys pagalbininkai (specialistai) ir kitas personalas turėtų žinoti apie bibliotekos teikiamas paslaugas ir savo klientų vardu susisiekti su biblioteka.

¹¹ www.springhillmedia.com/b.php?i=8520

¹² www.reminiscens.dk

¹³ www.bifolkal.org

¹⁴ winslow-cat.com

Bibliotekų paslaugos asmenims globos namuose ir dienos centruose

Globos namai

Ilgalaikės priežiūros įstaigose vis daugiau gyventojų kenčia nuo ligų, kurios susijusios su demencija. Kai kuriose šalyse kuriamos specialios įstaigos demencijos pacientams. Šiose įstaigose dirba specialistai, turintys specialų išsilavinimą.

Dienos centrai

Kai kuriose šalyse įsteigti bendruomenės dienos centrai, skirti asmenims, sergantiems demencija. Čia lankytojai praleidžia pusę dienos ar visą dieną užsiimdami įvairiais pomėgiais, ekskursijomis ir kita pramogine veikla. Dienos centrų lankytojai labai vertina knygas ir kitą bibliotekų turimą medžiagą.

Bendradarbiavimas su personalu

Bibliotekų paslaugos, skirtos demencija sergantiems asmenims, pastaruoju metu populiarėja. Labai svarbu globos namuose ar kitose rūpybos įstaigose reguliariai besilankantiems bibliotekos specialistams glaudžiai bendrauti su įstaigos darbuotojais. Jei įmanoma, bibliotekininkas turėtų dalyvauti įstaigos personalo susirinkimuose.

Kadangi asmenys, sergantys demencija, lengvai pripranta prie kasdienio gyvenimo rutinos, pageidautina, kad globos įstaigoje besilankantys bibliotekos specialistai nesikeistų.

Drąsiai klausinėkite globos įstaigos darbuotojus ir **įtraukite juos** į bibliotekos paslaugų planavimą. Atsižvelkite į tai, kad gali prireikti daug laiko, kol įstaigos personalas supras, kaip bibliotekos paslaugos gali prisidėti prie jų gyventojų gyvenimo kokybės gerinimo.

Dialogo svarba

Prieš pristatydami bibliotekos medžiagą, leiskite paskirtam kontaktiniam asmeniui susipažinti su jūsų pasiūlymais. Paprašykite, kad tas asmuo rekomenduotų tinkamas temas.

Kaskart lankydamiesi įstaigoje, branginkite santykius tiek su įstaigos gyventojais, tiek su darbuotojais. Pasiūlykite atvežti knygų ir darbuotojams tiek asmeniniam, tiek profesiniam naudojimui.

Jei institucija turi gyventojų artimųjų ar draugų grupę, pamėginkite dalyvauti grupiniame susitikime ir aptarti jūsų bibliotekos teikiamas paslaugas.

Bibliotekų paslaugų modeliai

Bibliotekos paslaugos gali būti teikiamos įvairiais būdais.

1. Reguliariai teikiamos bibliotekos paslaugos (pvz., kartą per mėnesį). Bibliotekininkas lankosi visuose įstaigos skyriuose ir pristato knygas, muziką ir kitą medžiagą suinteresuotiems gyventojams.

Ši paslauga turėtų būti papildyta nedidele knygų ir muzikos kolekcija gyvenamajame ar užsiėmimų kambaryje. Kolekciją reikėtų papildyti kiekvieno apsilankymo metu.

2. Knygų, muzikos įrašų ir kitos medžiagos pasirinkimas įvairiose įstaigos vietose.

Kolekciją reikia keisti kas tris mėnesius. Keisdami kolekcijas, paprašykite darbuotojų ir gyventojų pasiūlymų ir rekomendacijų.

3. Dienos priežiūros centrų lankytojai.

Asmenims, sergantiems demencija, atvykstantiems į dienos centrus, turėtų būti suteikta galimybė prisijungti prie bibliotekos teikiamos knygų pristatymo į namus paslaugos.

Specialios programos ir renginiai įstaigoje

Kai kurie bibliotekininkai, teikiantys paslaugas asmenims, sergantiems demencija, puikiai atsiliepia apie specialias programas ir renginius globos įstaigose. Tai gali būti garsiniai skaitymai, filmų peržiūros ar muzikos klausymas. Renginiai gali būti organizuojami bendradarbiaujant su

įstaigos darbuotojais ar muzikos terapeutu. Bibliotekininko organizuojami pokalbiai apie perskaitytą knygą gali būti maloni veikla ir paskatinti įvairias diskusijas.

Skaitymo ambasadoriai

Prieš kelerius metus Easy-to-Read centras Švedijoje įgyvendino projektą „Läs Ombud“ (liet. „Skaitymo ambasadoriai“). Skaitymo ambasadoriai atrenkami iš ilgalaikės priežiūros įstaigų ir dienos priežiūros centrų darbuotojų. Panašios paslaugos galėtų būti teikiamos demencija sergantiems asmenims. Skaitymo ambasadorių tikslas yra skatinti susidomėjimą skaitymu ir rengti garsinio skaitymo užsiėmimus (pirmiausia naudojant lengvai skaitomas knygas, trumpas esė ir naujienas) bei apsilankymus bibliotekose. Skaitymo ambasadoriai, kurie yra apmokomi bibliotekos personalo, palaiko glaudžius ryšius su vietine viešąja biblioteka¹⁵.

Etninių ir kultūrinių mažumų grupės

Bibliotekoms planuojant teikti paslaugą demencija sergantiems asmenims privalu atsižvelgti į etninių ir kultūrinių mažumų poreikius ir interesus. Renkama medžiaga turėtų atspindėti šių grupių istoriją ir patirtį. Kai kurie šių grupių atstovai gali būti neraštingi arba sunkiai skaitantys, todėl jiems gali labiau patikti vaizdo įrašai arba jų gimtosios šalies muzika.

Dauguma dvikalbių asmenų, susirgę demencija, gali užmiršti išmoktą kalbą. Tokiais atvejais norinčios bendradarbiauti bibliotekos taps priklausomos nuo artimųjų ar kito personalo, kalbančio jų kalba.

Bibliotekų paslaugų rinkodara

Biblioteka turėtų parengti lankstinuką apie demencija sergantiems asmenims siūlomas paslaugas. Jame reikėtų pateikti informaciją apie paslaugas, teikiamas ir savo namuose, ir globos institucijose gyvenantiems asmenims. Šie lankstinukai turėtų būti prieinami bibliotekoje, išdalyti gydytojams, slaugėms, socialiniams darbuotojams, informacijos centrams ir prieinami kitose vietose, kur susitinka senyvo amžiaus žmonės ir jų artimieji. Ne mažiau svarbu yra elektroninė bibliotekos paslaugų rinkodara, todėl ši informacija turėtų būti paskelbta bibliotekos internetinėje svetainėje.

Išvados

Autorės tikisi, kad šis leidinys įkvėps kolegas visame pasaulyje įveikti iššūkį teikti paslaugas demencija sergantiems žmonėms.

Turime siekti, kad bibliotekos paslaugos šiai gyventojų grupei taptų pagrindinių bibliotekos paslaugų dalimi. Asmenų, sergančių demencija, skonis ir pomėgiai yra tokie pat skirtingi kaip ir kitų bibliotekos lankytojų, tačiau jie turi papildomų poreikių, kuriuos bibliotekos gali atliepti. Darbas su demencija sergančiais asmenimis yra sudėtingas ir reikalauja ypatingos įžvalgos ir žinių. Tačiau kai pacientas rodo aiškius fizinės ar protinės stimuliacijos ženklus, suprantame, kad rezultatas įprasmina šį sunkų darbą.

Šiose gairėse pateikta svarbiausia informacija apie įvairias su demencija susijusias ligas, siūlomi įvairūs būdai, kaip sukurti bibliotekos paslaugas demencija sergantiems asmenims, ir rekomenduojama tinkama tokių paslaugų medžiaga bei ištekliai. Bibliotekų darbuotojai visame pasaulyje šias gaires gali pritaikyti prie vietinių sąlygų ir jas papildyti.

¹⁵ www.lattlast.se/?page=162

Bibliografija

Alzheimer's Disease: help for caregivers / Alzheimer's Disease International. Geneva: Division of Mental Health, World Health Organization, 1994 (2000, 2006). Prieiga internete: www.alz.co.uk/adi/pdf/helpforcaregivers.

The Art of Dementia Care. By Daniel Kuhn and Jane Verity. Thomas Delmar Learning, 2008. ISBN: 140189951X.

Kitwood, Tom. *Dementia Reconsidered: the Person Comes First*. Buckingham: Open University Press, 1997 (1998, 2000, 2001).

Larsen, Jeannette. *Library Service in the Year 2007 – With Yesterday's Objects*. LSDP Newsletter, 64, June 2007.

Verity, Jane. *Joyful Activities for People with Dementia*. Dementia Care Australia, 1997.

Tinklalapiai

Alzheimer's Disease International (ADI)

Skėtinė Alzheimerio asociacijų organizacija (vienijanti asociacijas visame pasaulyje)
www.alz.co.uk

The Alzheimer's Association

JAV
www.alz.org

Alzheimer's & Related Disorders Society of India

www.alzheimer-india.org

Alzheimer Europe

Jungtinė Karalystė (išskyrus Škotiją)
www.alzheimers.org.uk

Alzheimer Iberoamerica

Lotynų Amerika
aib.alzheimer-online.org

Bifolkal Productions

JAV
www.bifolkal.org

Chinese Association of Alzheimer's Disease and Related Disorders

www.adc.org.cn

The Danish Reminiscence Centre

www.reminiscens.dk

Dementia Care Australia

www.dementiacareaustralia.com

The Dementia Services Centre

www.dementia.stir.ac.uk/about.htm

Glasgow Museums Resource Centre

www.glasgowmuseums.com/venue/index.cfm?venueid=14

The Reminiscence Centre, London

www.age-exchange.org.uk

Winslow

www.winslow-cat.com

World Health Organizations (WHO)

www.who.int/en

Papildomi šaltiniai

IFLA gairės

Bror Tronbacke. Guidelines for Easy-to-Read Materials. 1997. (IFLA Professional Report No. 54).
www.ifla.org

Nancy Mary Panella. Guidelines for Libraries Serving Hospital Patients and the Elderly and Disabled in Long-Term Care Facilities. 2000. (IFLA Professional Report No. 61).
www.ifla.org

Guidelines for Library Services to Persons with Dyslexia. By Gyda Skat Nielsen and Birgitta Irvall. 2001. (IFLA Professional Report No. 70).
www.ifla.org

International Resource Book for Libraries Serving Disadvantaged Persons. By Joanne Locke and Nancy Mary Panella (Eds.). 2001. (IFLA Professional Report No. 96).
www.ifla.org

Guidelines for Libraries Service to Prisoners. By Vibeke Lehmann and Joanne Locke. 2005. (IFLA Professional Report No.46).
www.ifla.org

Access to Library for Persons with Disabilities. CHECKLIST. By Birgitta Irvall and Gyda Skat Nielsen. 2005. (IFLA Professional Report No. 89).
www.ifla.org

Prisiminimų beiėškant: terapiniai skaitiniai demencija sergantieėiams. Metodinė priemonė. Sudarė Bronius Maskuliūnas. – Šiauliai: Šiaulių apskrities Povilo Viėinskio vieėoji biblioteka, 2021, 212 p.

ISBN 978-609-8237-14-6

Šis leidinys – metodinė priemonė, bibliotekininkui, slaugytojui, demencija sergančio žmogaus artimajam ar kitam skaitančiajam asmeniui padėėianti organizuoti garsinių skaitymų paslaugą. Paslauga skirta senyvo amžiaus asmenims, turintiems atminties sutrikimų ir / arba sergantiems demencija. Šia paslauga siekiama mažinti vienatvės jausmą, gerinti atmintį.

Kalbos redaktorius	Robertas Gedrimas
Iė anglų kalbos vertė	Violeta Martinskaitė-Vasilik
Dailininkė ir maketuotoja	Vaiva Kovieraitė-Trumpė

Iėleido	Šiaulių apskrities Povilo Viėinskio vieėoji biblioteka Auėros al. 62, LT-76235 Šiauliai, Lietuva www.savb.lt
----------------	---

Spausdino	UAB „Petro ofetas“ Naujoji Riovonių g. 25C, LT-03153 Vilnius, Lietuva
------------------	--